

הוועדה הקבועה של מל"ג-ות"ת למדעי הרוח

דו"ח מצב מדעי הרוח בישראל — 2016

מחקר וכתיבה: ד"ר יוכי פישר וד"ר אדם קליין אורון, מכון ון ליר בירושלים

הוועדה הקבועה של מל"ג-ות"ת למדעי הרוח

דו"ח
מצב מדעי הרוח בישראל
—
2016

מחקר ובתיבה: ד"ר יוכי פישר וד"ר אדם קליין אורון, מכון ון ליר בירושלים

Humanities.org.il/report

הוועדה הקבועה של מל"ג-ות"ת למדעי הרוח:

יו"ר – פרופ' מלכה רפפורט חובב

פרופ' לאה במ

פרופ' אורציון ברתנא

פרופ' מחמוד גנאים

פרופ' אורה לימור

פרופ' גבריאל מוצקין

פרופ' דניאל סטטמן

פרופ' שמואל פיינר

ד"ר אשר רגן

פרופ' אביגדור שנאן

צוות היגוי דו"ח מדעי הרוח:

פרופ' גבריאל מוצקין

פרופ' דניאל סטטמן

פרופ' שמואל פיינר

ד"ר יוכי פישר

ד"ר אדם קלין אורון

ד"ר אשר רגן

פרופ' מלכה רפפורט חובב

עיבוד נתונים:

מתן אפיק

יוני אריה

תוכן עניינים

11	פרק ראשון – הינוך
18	הכשרת מורים למדעי הרוח והשתלבותם בהוראה
24	הוראת מדעי הרוח בתיכונים
31	בחינות הבגרות במדעי הרוח
43	פרק שני – השכלה גבוהה
51	תואר ראשון
91	תואר שני
115	תואר שלישי
137	סגל ומחקר
167	פרק שלישי – הזירה הציבורית
173	תעסוקה והכנסה
186	הוצאות על תחומי הרוח ונגישות לתרבות

הדו"ח המוגש כאן הוא פרי יזמה של הוועדה הקבועה של מל"ג-ות"ת למדעי הרוח, שתפקידה לפקח על כלל היזמות של מל"ג-ות"ת בתחום מדעי הרוח ולייעץ בהתוויית מדיניות אשר תקדם את התחום ותבטיח את שגשוגו. כבר בראשית דרכה נוכחה הוועדה לדעת שבתחום מדעי הרוח חסר מסד נתונים מקיף ועדכני שניתן לקבל ממנו תמונה ברורה על מצבם של מדעי הרוח, ושעל בסיסו ניתן לקבוע מדיניות ולהמליץ על דרכי פעולה.

הדו"ח משקף את עמדת הוועדה, שדרושה ראייה כוללת של התחום ולא ניתן להבטיח איתנות בת-קיימה למדעי הרוח בהשכלה הגבוהה במנותק מהנעשה בזירות אחרות. לכן, הדו"ח כולל נתונים על מדעי הרוח בהשכלה הגבוהה בהוראה ובמחקר – כולל במכללות האקדמיות ובמכללות להוראה – בחינוך העל-יסודי ובזירה הציבורית. הדו"ח מבוסס על נתונים קיימים בשילוב כמה עיבודים חדשים שנעשו בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, במשרד החינוך ובמועצה להשכלה גבוהה, וכן על נתונים שנאספו מהאוניברסיטאות.

מטרת יזמה זו אינה רק להעמיד לרשות קובעי מדיניות נתונים חיוניים עדכניים, אלא גם להצביע על מגמות לאורך זמן ולהציג השוואות לתחומי דעת אחרים ולמגמות דומות בעולם. מלאכת איסוף הנתונים מרובה, ואנו נמצאים רק בראשית הדרך. אנו תקווה שדו"ח זה יהיה הראשון מבין דו"חות תקופתיים שירחיבו את היקף הנתונים הכלולים בהם, בייחוד בכל הקשור לזירה הציבורית, כולל מוסדות תרבות ונתונים בתחום התעסוקה, וכן בהשוואה לממצאים בין-לאומיים בכל התחומים. חשוב לציין שאין בנתונים אלו הסברים לתופעות המתועדות, אין בהם המלצות לפעולה ואין בדו"ח נקיטת עמדה בנוגע למסקנות המתבקשות הנובעות מהממצאים.

תודתנו נתונה לצוות המסור המופקד על מלאכת איסוף הנתונים, עיבודם, ניתוחם והצגתם: ד"ר יוכי פישר וד"ר אדם קלין אורון ממכון ון ליר בירושלים. תודה לפרופסור גבריאל מוצקין, ראש מכון ון ליר בירושלים, על תמיכתו והסכמתו להפנות ממשאבי המכון להכנת הדו"ח. תודה מקרב לב לד"ר אשר רגן מיד הנדיב, אשר סייע בכל היבט של הפקת דו"ח זה. ברצוננו להודות גם למתן אפיק וליוני אריה על עבודה מקצועית וחרוצה בעיבוד הנתונים.

תודה רבה לדוד מעגן, לדוד לנדאו ולעדנאן מנסור מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לנחום בלס ממרכז טאוב, לישראל רסולי ממשרד החינוך ולארי סטון, ממונה תחום סגל ותפוקות מחקר במועצה להשכלה גבוהה, הוועדה לתכנון ולתקצוב. תודה מיוחדת למיכל אופיר, מרכזת תחום תכנון ומידע במועצה להשכלה גבוהה, הוועדה לתכנון ולתקצוב, על מחשבה משותפת ועבודה מסורה. ברצוננו להודות גם לשותפינו במוסדות להשכלה גבוהה על שיתוף הפעולה באיסוף נתונים בתוך המוסדות: תודה בעיקר לפרופ' דרור ורמן ולרחל פנחסי מהאוניברסיטה העברית, לרקפת אקרמן מאוניברסיטת תל אביב, לפרופ' סילביה אדלר מאוניברסיטת בר-אילן, לשרון אורנשטיין-שחק מאוניברסיטת חיפה, לרחל דמרי מאוניברסיטת בן-גוריון ולנאוה סגל-ליכטנשטיין מאוניברסיטה הפתוחה – ולכל מי שסייעו בידם.

אנו אסירי תודה לקרן יד הנדיב, לוועד ראשי האוניברסיטאות ולמכון ון ליר בירושלים, על התמיכה הכספית בהכנת הדו"ח. תקוותינו שדו"ח זה יתרום לאיכות השיח של קהיליית קובעי מדיניות במדעי הרוח וליכולתה לערוך דיוני עומק על מצבם וחיוניותם של מדעי הרוח בארץ.

פרופסור מלכה רפפורט חובב,

יו"ר הוועדה הקבועה של מל"ג-ות"ת למדעי הרוח

פריחתם של מדעי הרוח היא נכס חיוני לחברה הישראלית. קיומם של חיים אזרחיים ותרבותיים תוססים דורש ציבור משכיל בעל אופקי תרבות רחבים והיכרות מעמיקה עם ההיסטוריה והזהות הלאומית לצד היכרות עם שפות ותרבויות זרות. בכל שנה בוגרי הפקולטות למדעי הרוח, שלמדו ספרות, אמנות, היסטוריה, מוזיקה, פילוסופיה ותחומי דעת נוספים, מעשירים את חיי החברה בישראל בדרכים שונות בתור יוצרים, חוקרים, מורים, אנשי עסקים, עובדים במגזר הציבורי וצרכני תרבות. אזרחים בעלי השכלה רחבה חיוניים לחברה לשם ניהול דיון ציבורי מעמיק על אודות האתגרים החברתיים, הפוליטיים והתרבותיים הניצבים בפנינו. השכלה כזו נרכשת בלימודי הרוח בבתי הספר ובפקולטות למדעי הרוח. המחקר בתחום מדעי הרוח מרתק, חדשני ומעורר השראה, וההוראה בתחום זה פותחת אפיקים חדשים לכלל אוכלוסיית הסטודנטים. השילוב בין טכנולוגיות חדשות העומדות לרשות החוקרים ובין נקודות מבט חדשות על שאלות קלאסיות פותח אופקים חדשניים למחקר תוסס, חיוני ורלוונטי לחינוך.

אחד מיעדי תכנית החומש המתגבשת על ידי ות"ת הוא קידוםם והבטחת המשך שגשוגם של המחקר וההוראה במדעי הרוח בהשכלה הגבוהה בד בבד עם הנגשתם לציבורים גדולים והולכים והעמקת תרומתם למרחב הציבורי בישראל. ועדת ההיגוי הקבועה של מל"ג-ות"ת, שהוקמה ב-2014, מופקדת על קידום שיח מתמיד בין הגורמים העוסקים בקידום מדעי הרוח על היבטיהם השונים בהשכלה הגבוהה בארץ וכן על המלצות לדרכי פעולה. לשם כך החליטה הוועדה להכין דו"ח ראשון מסוגו על מצבם של מדעי הרוח בארץ – באוניברסיטאות, במכללות, במערכת החינוך ובמרחב הציבורי.

אחת התובנות המרכזיות של הוועדה היא שהמחקר וההוראה בתחום מדעי הרוח משפיעים על תחומים נרחבים של החיים במדינת ישראל, ומנגד, מושפעים ממגמות תרבותיות וחינוכיות. כמו כן, הם קשורים קשר הדוק לפעילות תרבותית הנסמכת על קיומו של קהל משכיל, ונראה כי שיפור ארוך טווח במעמדם של מדעי הרוח בארץ יוכל לבוא רק עם פעילות מתואמת של קהילת מדעי הרוח במובנה הרחב ביותר – מוסדות חינוך ותרבות, גופי תקשורת, הוצאות לאור והמגזר הציבורי והעסקי. הדו"ח מכיל נתונים הנוגעים לכלל הגורמים האלה ואמור לעזור בגיבוש קהילה המנהלת דיונים רבי-חשיבות על סמך בסיס נתונים רחב אל מול האתגרים הניצבים לפתחו של תחום זה.

פרופסור יפה זילברשץ,

יו"ר הוועדה לתכנון ולתקצוב (ות"ת) שלידי המועצה להשכלה גבוהה

חינוך

פרק זה עוסק במצבם של לימודי הרוח בבתי הספר התיכונים בישראל. מוצגים בו נתונים הן לגבי המורים שמלמדים את מקצועות הרוח בתיכונים, הן בנוגע לשעות ההוראה והן לגבי התלמידים הנבחרים בבחינות הבגרות במדעי הרוח.

לגבי המורים, נבדקו נתונים בנוגע להכשרת המורים למקצועות מדעי הרוח, למאפייני המורים בפועל ולשעות ההוראה של מקצועות מדעי הרוח בתיכונים. לגבי התלמידים, נבדקו בעיקר בחינות הבגרות המורחבות במקצועות השייכים למדעי הרוח.

ההגדרה של משרד החינוך למדעי הרוח היא הגדרה רחבה. לצורך ניתוח מדוקדק של מצב מדעי הרוח בבתי הספר התיכונים והצבעה על מגמות שונות בתוך התחום עצמו, נערכה בדו"ח זה לראשונה חלוקה של לימודי מדעי הרוח לארבעה תחומים: תחומי הליבה של מדעי הרוח (היסטוריה, ספרות וכד'), שפה, אמנויות ויהדות. רשימת המקצועות השונים הנכללים בכל תחום מופיעה בהמשך (ראו: תרשימים

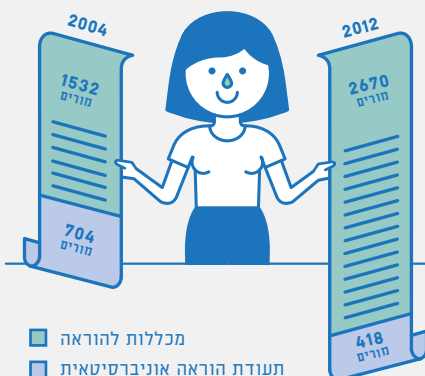
תיכונים

בעשור האחרון חלה ירידה בשעות ההוראה בתיכונים בתחומי ההיסטוריה, הספרות והתרבות לעומת עלייה בתחומים אחרים

שינויים בשעות ההוראה בתיכונים בין השנים 2005-2014

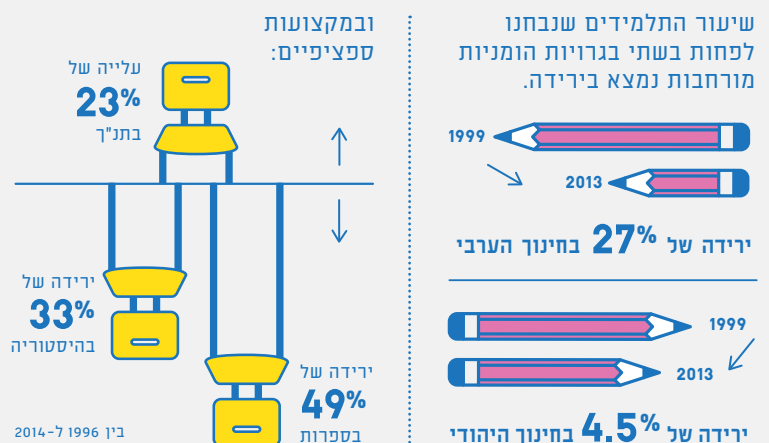

פחות הכשרת מורים באוניברסיטאות

תעודת הוראה באוניברסיטאות הולכת ומאבדת את מעמדה כמכשיר מורי למדעי הרוח על חשבון העלייה הנמשכת במכללות להוראה.

ירידה בבגרויות מורחבות

הכשרת מורים למדעי הרוח והשתלבותם בהוראה

במערכת החינוך הישראלית, ההכשרה להוראה נעשית בעיקר במכללות לחינוך, במסלולי הסבת אקדמאים במכללות לחינוך ובלימודים לתעודת הוראה באוניברסיטאות. השוואה בין מגוון המסלולים להכשרת מורים במדעי הרוח מראה שהמסלול המרכזי להכשרה היה ונשאר המסלול של המכללות לחינוך. עם זאת, לאורך השנים חל גידול במסלולי הסבת האקדמאים להוראת מדעי הרוח הנלמדים במכללות אלו. מנגד, חלה ירידה ניכרת במספר מקבלי תעודות להוראת מדעי הרוח באוניברסיטאות (תרשים 1).

הכשרת מורים בתחומי הליבה של מדעי הרוח הולכת וגדלה במובהק יותר ויותר במכללות לחינוך (גידול של 74% בין 2004–2012), ופחות באוניברסיטאות (ירידה של 40% באותן השנים). במילים אחרות, האוניברסיטאות אינן משמשות כזירה המרכזית להכשרת מורים למדעי הרוח. הירידה בהכשרת מורים באוניברסיטאות חלה בכל תחומי מדעי הרוח (תרשים 4), ובעיקר בתחומי הליבה של מדעי הרוח (ירידה של 49%) והשפה (48%).

לעומת הירידה בהכשרת מורים למדעי הרוח באוניברסיטאות, מסלול הסבת אקדמאים להוראת מדעי הרוח במכללות לחינוך נמצא במגמת גידול מובהקת (120% באותן השנים). רוב האקדמאים שעשו הסבה להוראת מקצועות הרוח התמקדו בתחומי השפה, אך כל ארבעת התחומים נמצאים במגמת גידול (תרשים 3).

בלימודים רגילים לתואר במכללות לחינוך, שכאמור, בהן נעשית רוב ההכשרה, ניכרת מגמת עלייה חדה בתחומי ליבת מדעי הרוח (108%) והאמנויות (315%) ועלייה ניכרת חלה גם בתחומי היהדות (48%), אך בתחומי השפה (1%) אין שינוי ניכר (תרשים 2).

לא כל מי שהוכשר להוראה באחד המסלולים אכן השתלב בפועל בהוראה במערכת החינוך (תרשים 5). ואולם כאן ניכרת מגמה הפוכה למגמה שצוינה לעיל: שיעור המשתלבים בהוראה במדעי הרוח מבין בוגרי המכללות ומסלולי הסבת האקדמאים יציב, ואילו שיעור המשתלבים בהוראה מבין מקבלי תעודות הוראה במדעי הרוח באוניברסיטאות נמצא דווקא בעלייה מתמדת (תרשים 6). ייתכן שמגמה זו מקורה בתכניות לימוד מיוחדות, שבין השאר, מעניקות תעודת הוראה באוניברסיטאות (דוגמת תכנית "רביבים" באוניברסיטה העברית).

הוראת מדעי הרוח בתיכונים

בחינת שעות ההוראה המוקדשות למדעי הרוח באופן כללי (תרשים 10), בלי חלוקה לארבעת התחומים, מעלה כי הן מהוות כמעט מחצית מכלל שעות ההוראה בתיכונים, יחס שנשמר לאורך השנים. שיעור השינוי (באחוזים) בכמות שעות ההוראה בכלל תחומי מדעי הרוח בין 2014–2005 היה 13%, מעט יותר משיעור השינוי בכמות שעות ההוראה בתיכונים בכלל, שעמד על 8% (תרשים 13). עם זאת, בחינה של ארבעת התחומים השונים חושפת פערים גדולים בין הוראת השפות והאמנויות ובין הוראת מקצועות הליבה: שיעור הגידול בשעות הוראת שפות עמד על 24% ובשעות הוראת אמנויות על 32%, ואילו השינוי בשיעור שעות הוראת מקצועות הליבה במדעי הרוח היה דווקא שלילי: 5%-. כלומר, בעשור האחרון, מספר השעות המוקדשות להוראת מקצועות הליבה במדעי הרוח קטן במידה ניכרת.

מספר המורים למדעי הרוח גדל מאוד בעשור האחרון (גידול של 40%, תרשים 15). הגידול הניכר ביותר הוא במורי השפות (44%), היהדות (56%) ובעיקר האמנויות (60%). לעומת זאת, הגידול בשיעור המורים במקצועות הליבה במדעי הרוח עומד על 15%, גידול זה לגידול הכולל בשיעור המורים בתיכונים. לשם השוואה, במקצועות שאינם בתחום מדעי הרוח דווקא חלה ירידה של 16% בשיעור המורים באותן השנים.

בחינוך הממלכתי-ערבי גדל בהתמדה שיעור המורים למדעי הרוח (תרשים 16): בשנת 2004 עמד שיעורם על כ-15% מכלל המורים במערכת החינוך, ואילו בשנת 2014 על כ-21% מכלל המורים במערכת. גידול זה משתקף פחות בהוראת מקצועות הליבה במדעי הרוח (16.7% ב-2004, 17.7% ב-2014), אך הוא גדול במיוחד בהוראת השפות (תרשים 17), שם עמד שיעור המורים בחינוך הממלכתי-ערבי על 19.5% מכלל המורים בשנת 2004, ועל 27.4% בשנת 2014.

שיעור המורים הגברים במקצועות הליבה במדעי הרוח, השפה והאמנויות נמוך משיעור הגברים באוכלוסיית המורים בכלל (תרשים 20). לעומת זאת, במקצועות היהדות שיעור הגברים גבוה בהרבה משיעורם באוכלוסיית המורים הכללית.

כיום, כמחצית מהמורים המלמדים את מקצועות הליבה במדעי הרוח הם בעלי תואר שני ומעלה (תרשים 23). אמנם הגידול במספרם של בעלי תואר שני ומעלה עולה בקנה אחד עם המגמה הנצפית בקרב כלל המורים, אך במקצועות הליבה במדעי הרוח הוא מובהק יותר.

אם כן, בתחומי הליבה במדעי הרוח לומדים כיום פחות שעות מבעבר; את השיעורים מלמדות בעיקר מורות, מורות בעלות השכלה גבוהה יותר מעמיתותיהן ועמיתיהן להוראה.

בחינות הבגרות במדעי הרוח

ב-18 השנים האחרונות חלה ירידה מתמדת במספר הניגשים לבחינת בגרות מורחבת במקצועות הליבה במדעי הרוח במגזר היהודי – היסטוריה וספרות: בהיסטוריה חלה ירידה של 31% ובספרות 45%. מנגד, בתנ"ך חלה עלייה של 23% (תרשים 24). התבוננות בשיעור הניגשים לבחינות בגרות מורחבות מבין כלל הניגשים לבחינות הבגרות במקצועות אלו מגלה שמקצוע התנ"ך שומר על יציבות בשיעור של 12%, אך גם כאן, במקצועות הליבה חלה ירידה: מ-11% ל-5% בספרות, ומ-7% ל-3% בהיסטוריה (תרשים 25).

בחינוך העברי הממלכתי, בעשור האחרון לא חל שינוי של ממש בשיעור הניגשים לשתי בחינות בגרות מורחבות במקצועות ההומניים. לעומת זאת, בחינוך העברי הממלכתי-דתי ירד שיעור הנבחנים בשתי בחינות בגרות מורחבות במקצועות ההומניים מ-67% מכלל התלמידים בשנת 1999 ל-61% בשנת 2013. הירידה בשיעורים אלו בחינוך הערבי גדולה במיוחד: מ-58% ב-1999 ל-42% ב-2013. ירידה זו ניכרת בכל שלושת המגזרים המרכיבים את החינוך הערבי (מוסלמי, נוצרי ודרוזי) (תרשים 26).

בכלל המקצועות ההומניים, שיעורי הבנות הניגשות לבחינות בגרות מורחבות גבוהים משיעורי הבנים הנבחנים (תרשימים 27, 28). מגמה זו קבועה לאורך השנים ובסוגי הפיקוח השונים. גם שיעורי הבנות המצטיינות (תרשים 30) במקצועות ההומניים גבוהים יותר משיעורי הבנים המצטיינים.

יש לציין שבקרב הניגשים לבחינות בגרות מורחבות באמנות, תנ"ך, היסטוריה וספרות (ילידי 1980), כ-25% מהתלמידים אינם זכאים לתעודת בגרות (תרשים 36). לשם השוואה, לדוגמה, בקרב הניגשים לבחינת בגרות מורחבת בפזיקה בקוהורט זה, רק כ-4% מהתלמידים אינם זכאים לתעודת בגרות. עם זאת, בשנים האחרונות, לצד עלייה כללית בשיעור הזכאים לתעודת בגרות במערכת החינוך חל שינוי ניכר במגמה זו: בשנת 2014, רק כ-8% מהניגשים לבחינות בגרות מורחבות בהיסטוריה, ספרות או אמנות בחינוך העברי לא היו זכאים לתעודת בגרות (תרשים 37).

המשך לימודיהם האקדמיים של המרחיבים בבחינות הבגרות בהיסטוריה, תנ"ך ספרות ואמנות:

לצורך המחקר על המשך לימודיהם האקדמיים של הנבחנים בבחינות הבגרות המורחבות במדעי הרוח נבחנו מקרוב קבוצת הגיל של ילידי 1980. הנתונים על המשך לימודיהם מראים כי רובם הגדול של הנבחנים בבחינות הבגרות המורחבות בהיסטוריה, תנ"ך, ספרות ואמנות המשיכו ללמוד במוסדות להשכלה גבוהה והשלימו לפחות תואר ראשון (תרשים 39). שיעור משלימי התואר הראשון גדול במיוחד בקרב הנבחנים בספרות מורחבת בתיכון (72%).

מבין אותה קבוצת נבחנים בבחינות הבגרות המורחבות במדעי הרוח, המשיכו ללימודי תואר שני 16% מבין המרחיבים בהיסטוריה, כ-22% מבין המרחיבים בספרות ובתנ"ך ו-19% מבין המרחיבים באמנות. לשם השוואה, מבין הנבחנים בבחינת הבגרות המורחבת בפיזיקה המשיכו ללימודי תואר שני 32% (תרשים 40). במגזר הערבי ישנם נתונים על המקצועות היסטוריה ופיזיקה, ומהם עולה כי שיעור הערבים הממשיכים ללמוד במוסדות להשכלה גבוהה נמוך משיעור היהודים, בעיקר בלימודי התואר השני.

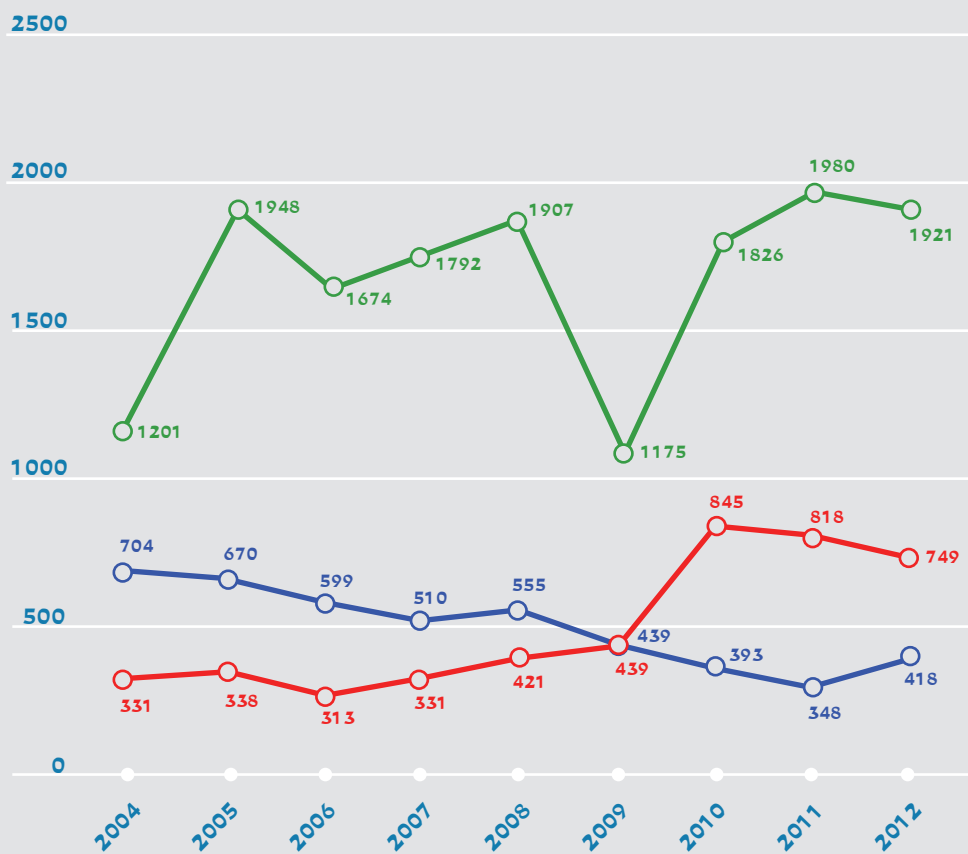
בין הנבחנים בבחינות בגרות מורחבות במדעי הרוח בתיכון שסיימו לימודי תואר ראשון, שיעור הנשים גבוה משיעור הגברים, בעיקר בקרב המרחיבים בספרות, אמנות ותנ"ך. בקרב המרחיבים בהיסטוריה שסיימו לימודי תואר ראשון ניכר שוויון בין נשים לגברים (תרשים 42).

רוב הנבחנים בבחינות הבגרות המורחבות במדעי הרוח המשיכו ללימודי תואר ראשון ושני בתחומי מדעי החברה, הן באוניברסיטאות הן במכללות, ומספר מועט יותר, אך שני בהיקפו, המשיכו ללימודים בכל תחומי מדעי הרוח. בקרב אותם התלמידים נמצא שיעור דומה בין הפונים למדעי הרוח הכלליים, ללימודי משפטים לתואר ראשון ושני וללימודי מנהל עסקים לתואר ראשון ושני. בהקשר זה ניכרת מגמה זהה בחינוך היהודי ובחינוך הערבי (תרשימים 43-46).

הכשרת מורים למדעי הרוח והשתלבותם בהוראה

תרשים 1

מספרי מוסמכים להוראה בתחום מדעי הרוח במסלולים השונים

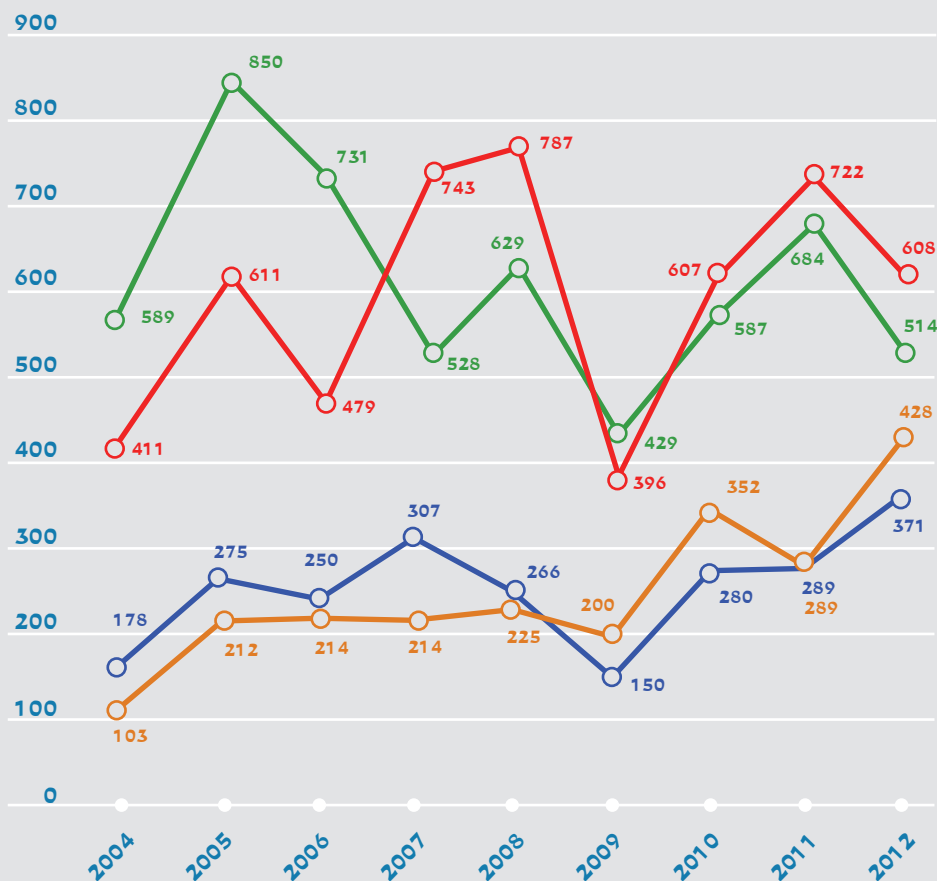

- תעודת הוראה מאוניברסיטה
- תואר ממכללות לחינוך
- הסבת אקדמים לחינוך

על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הכוללים בוגרי תואר "בוגר בהוראה" (B.Ed) מהמכללות האקדמיות לחינוך, במסלול רגיל או במסלול הסבת אקדמים להוראה, ומקבלי תעודות הוראה מהאוניברסיטאות. הנתונים רוכזו ע"י דוד מעגן.

תרשים 2

מספר מקבלי תארים ממכללות לחינוך (מסלול רגיל) לפי תחומי מדעי הרוח

כאמור, מדעי הרוח חולקו בדו"ח זה לארבעה תחומים. להלן רשימת המקצועות השונים הנכללים בכל תחום:

ליבת מדעי הרוח: היסטוריה. היסטוריה של המזרח התיכון. היסטוריה כללית. ספרות (עברית וכללית). ספרות ילדים. לימודי דת האסלאם. מורשת דרוזית. תרבות האסלאם. לימודי דת ותרבות האסלאם. ספרות (ערבית). דת נוצרית. היסטוריה לערבים. דת נוצרית לערבים. היסטוריה לבי"ס דרוזי. היסטוריה אסלאמית נוצרית. היסטוריה של עם ישראל. לימודי השואה. היסטוריה של ארצות האסלאם. ספרות עברית. ספרות עולם. מדעי המדינה. ספרות לבי"ס דתי. ספרות לבי"ס עצמאי. עולם הערבים ואסלאם. תרבות הנצרות. ספרות לבי"ס כללי. ספרות אנגלית ואמריקאית. ספרות.

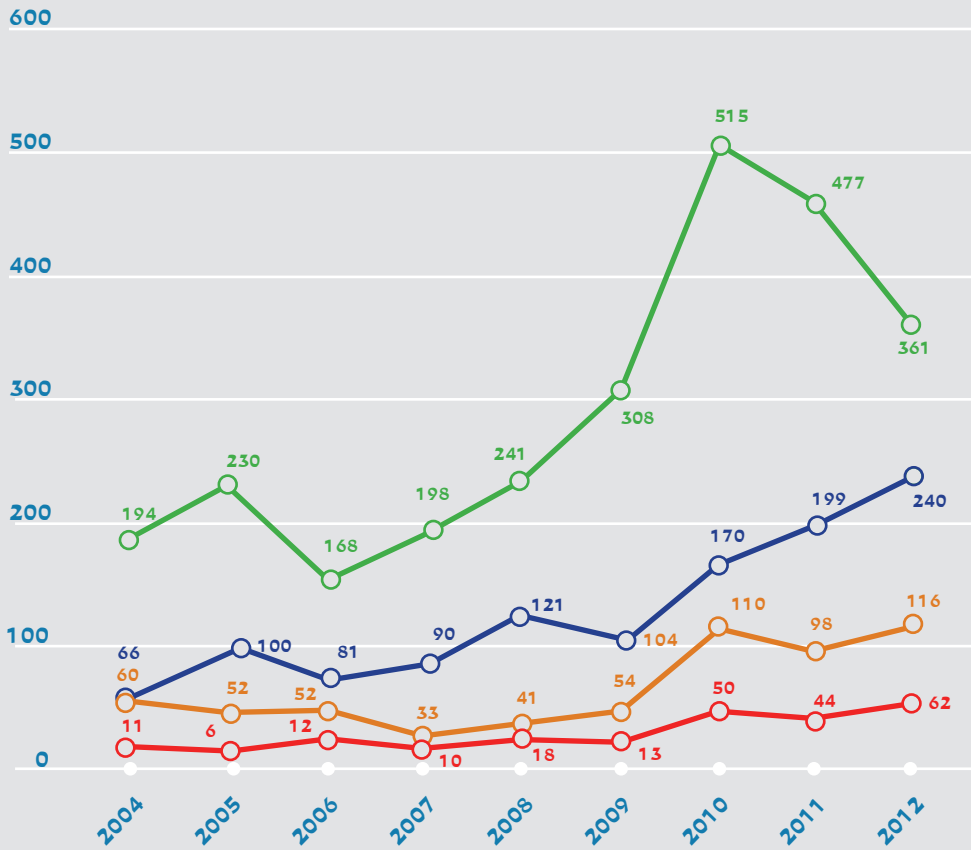
שפה: לשון עברית. אנגלית. ערבית. ערבית לערבים. ערבית לבי"ס ערבי. ערבית לדרוזים. ערבית לבי"ס דרוזי. ערבית לבי"ס יהודי. בולגרית. לאדינו. לטינית / רומית. סרבית. פולנית. פורטוגזית. צ'כית. לשון והבעה. תורכית. לשון וספרות עברית. שפה זרה אחרת. צרפתית. יידיש. גרמנית. רוסית. ספרדית. אמהרית. איטלקית. חיבור. עברית. הבעה עברית. עברית לדוברי ערבית. ערבית לדוברי עברית. ערבית לדוברי ערבית.

אמנויות: מוזיקה. אמנות (ציור, רישום ופיסול). קרמיקה, אמנות טכנית. אמנות (אמנות ומלאכה). אמנות ותאטרון. דרמה. אמנות הבמה. דרמה והבעה יוצרת. מחול ותנועה. קולנוע. מחול. אמנות. האזנה. כלי נגינה. תאטרון. אמנות ישראל. קולנוע/טלוויזיה. אמנות שימושית. מוזיקה ותנועה.

יהדות: מקרא. מורשת, תרבות ישראל. יהדות. מחשבת ישראל. מקרא/תנ"ך. תורה שבעל פה. לימודי ארץ ישראל. היסטוריה ומחשבת ישראל. תרבות ומורשת. תרבות ישראל. מחשבת ישראל לבי"ס דתי. מחשבת ישראל לבי"ס כללי. תנ"ך, תורה שבעל פה. תולדות עם ישראל לבי"ס דתי. תולדות עם ישראל לבי"ס עצמאי. תורה שבעל פה לבי"ס כללי. תנ"ך לבי"ס כללי. תנ"ך לבי"ס דתי. תנ"ך לבי"ס עצמאי. משנה. תנ"ך. תלמוד. מורשת ישראל.

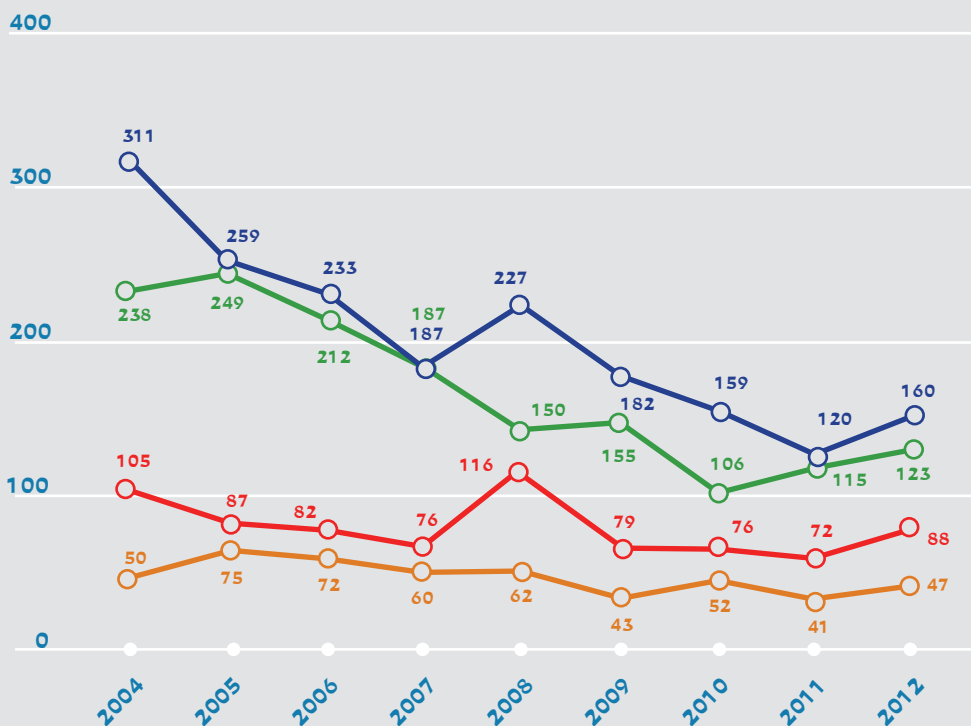
תרשים 3

מספר מקבלי תארים ממכללות לחינוך במסלול הסבת אקדמאים להוראה

תרשים 4

מספר מקבלי תעודות הוראה מהאוניברסיטאות

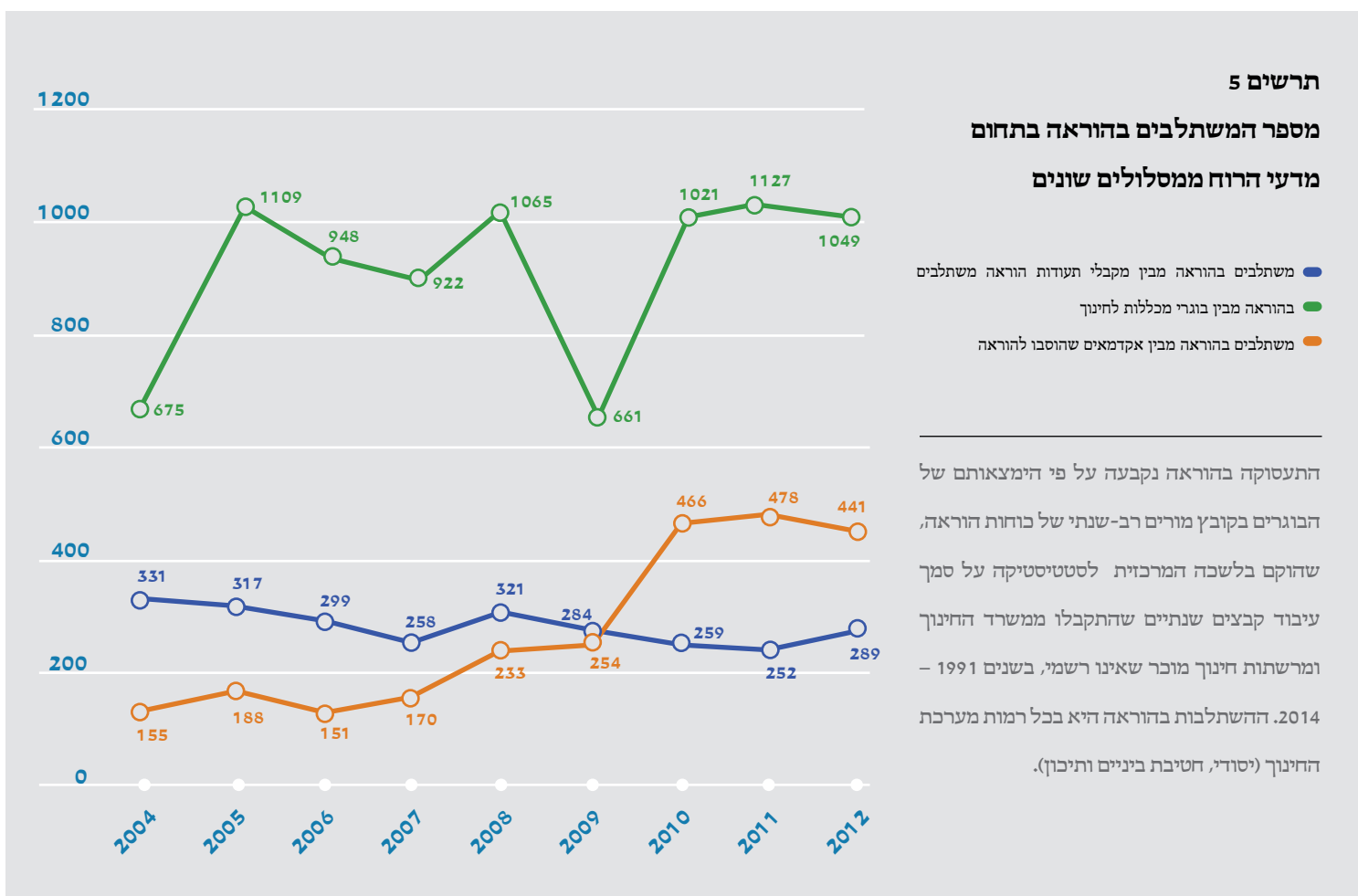
מקבלי תעודות הוראה מהאוניברסיטאות חולקו אף הם לארבעת תחומי מדעי הרוח, על פי החוגים השונים באוניברסיטאות (בהתאמה לחלוקת הוועדה לתכנון ולתקצוב). להלן הרשימה:

ליבת מדעי הרוח: פילוסופיה כללית. היסטוריה והיסטוריה כללית. היסטוריה ישראלית. צירוף – היסטוריה והיסטוריה של עם ישראל. היסטוריה של ארצות האסלאם. היסטוריה של רוסיה ומזרח אירופה. תולדות הציוויליזציות הימיות. היסטוריה צבאית. מדע הדתות. ספרות עברית. רב-תחומי מדעי הרוח. לימודי הודו, איראן וארמניה. לימודי המזרח הקדום (היסטוריה ופילולוגיה). ספרות וספרות כללית. לימודים קלאסיים. תולדות האסלאם ותרבותו. היסטוריה של אפריקה. לימודי ארצות הברית. לימודי ספרד ולטינו אמריקה. לימודי רוסיה ולימודים סלאווים. לימודי מזרח אסיה. לימודי אירופה. מחקר התרבות. מדעי התרבות. לימודים בין-תחומיים – תרבות, לימודי פרשנות ותרבות. לימודי התרבות העברית. מדעי הרוח (בלי ציון נוסף. ראו בפרק ההשכלה הגבוהה הסבר לקטגוריה זו) (עמוד 56).

שפה: לשון עברית. צירוף – שפה וספרות עברית. שפה וספרות ערבית. שפות שמיות עתיקות. אשורולוגיה. מצרית. יידיש – שפה וספרות. אנגלית – שפה וספרות. לימודים רומאניים. צרפתית – שפה וספרות. איטלקית – שפה וספרות. גרמנית – שפה וספרות. אנגלית-צרפתית. בלשנות. בלשנות שמית. שפה ושימושיה. תרגום.

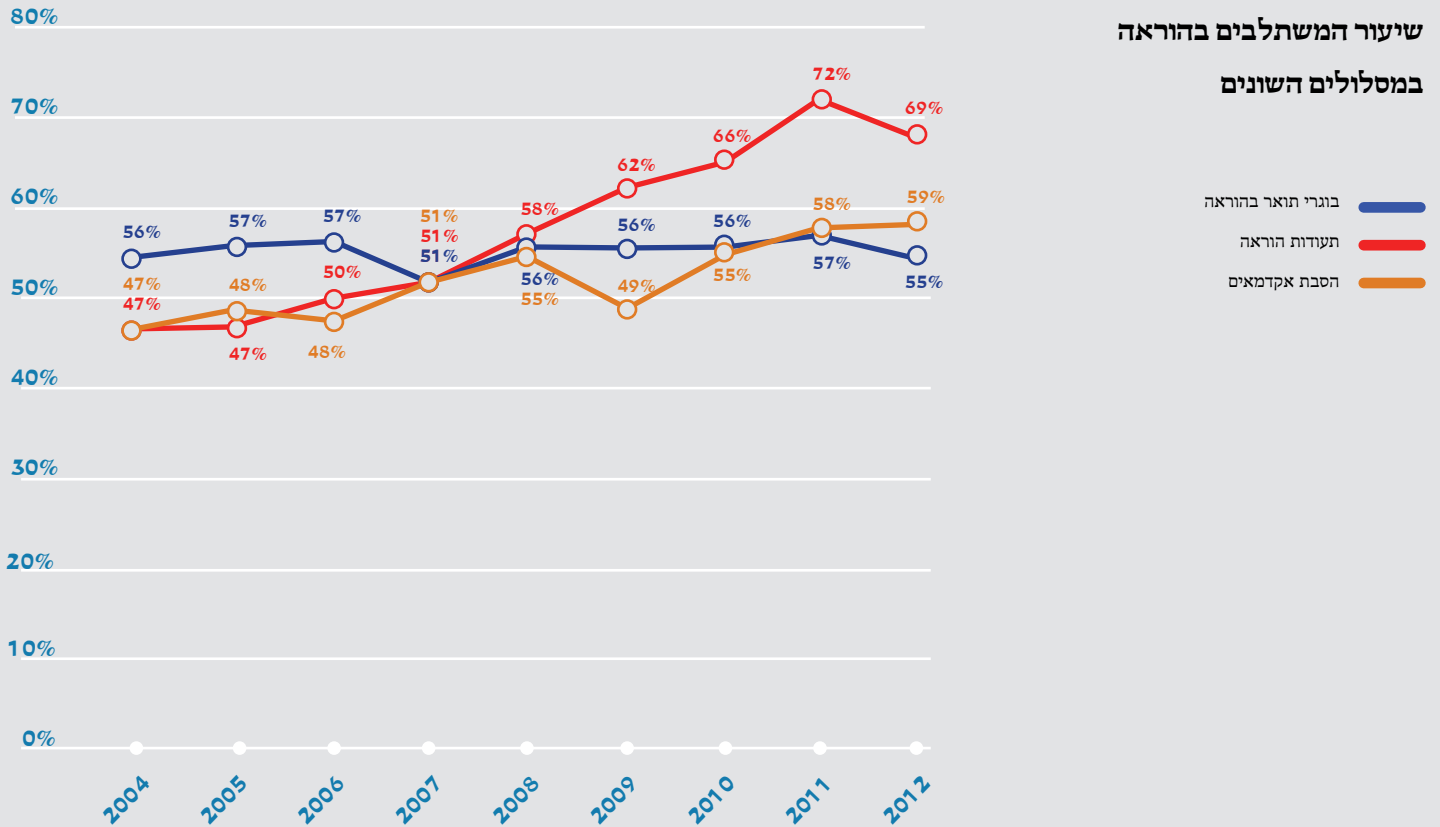
אמנויות: אמנות. תולדות האמנות. אמנויות. טיפול ביצירה. מוזיקה. מוזיקולוגיה. תולדות התאטרון. קולנוע וטלוויזיה. מחול.

יהדות: תנ"ך, מקרא. תלמוד, תורה שבעל פה. רב-תחומי יהדות. פילוסופיה יהודית. תולדות המחשבה היהודית. צירוף – מקרא והיסטוריה של עם ישראל. יהדות זמננו. לימודי ארץ ישראל. פולקלור יהודי.

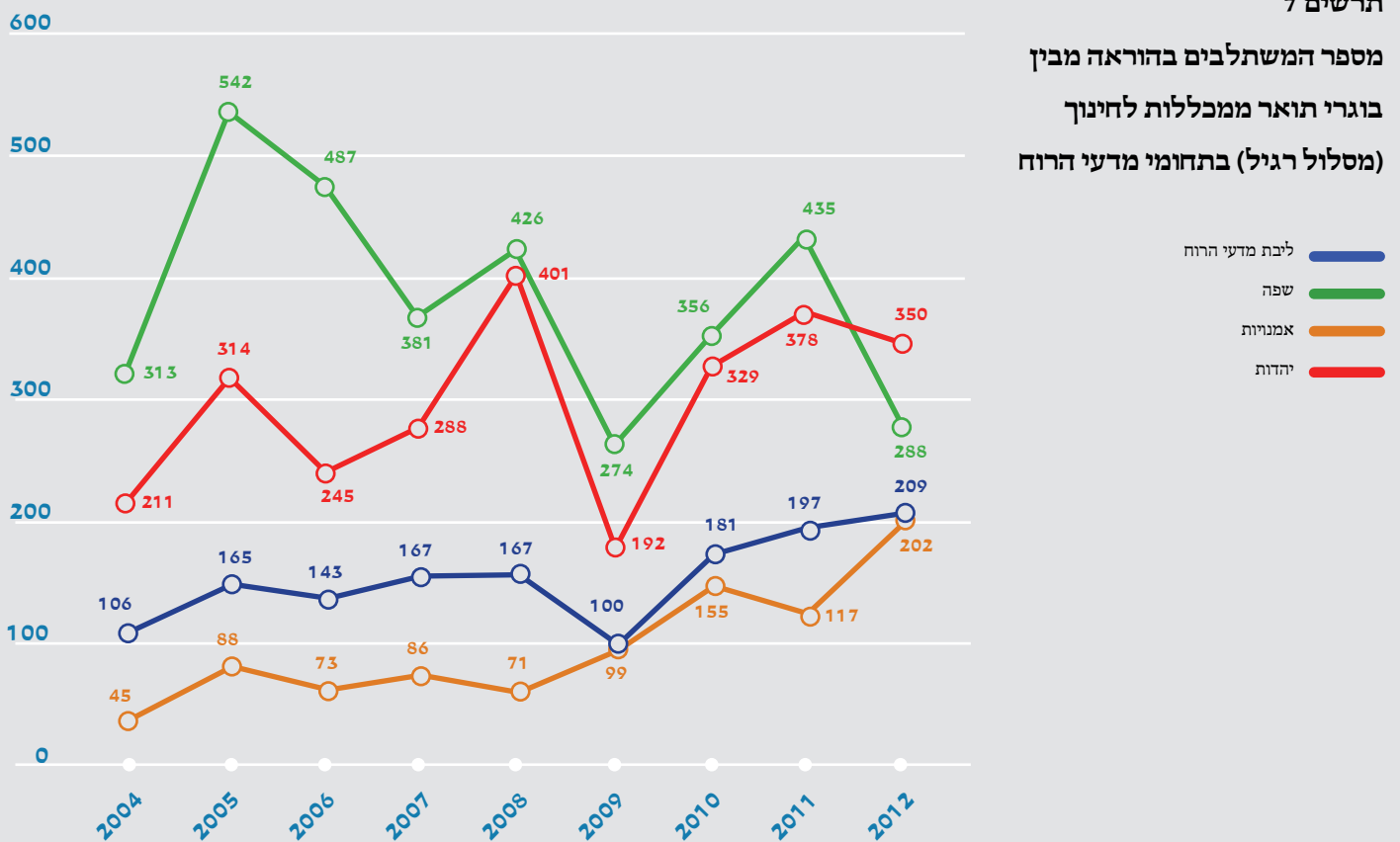
תרשים 6

שיעור המשתלבים בהוראה במסלולים השונים

תרשים 7

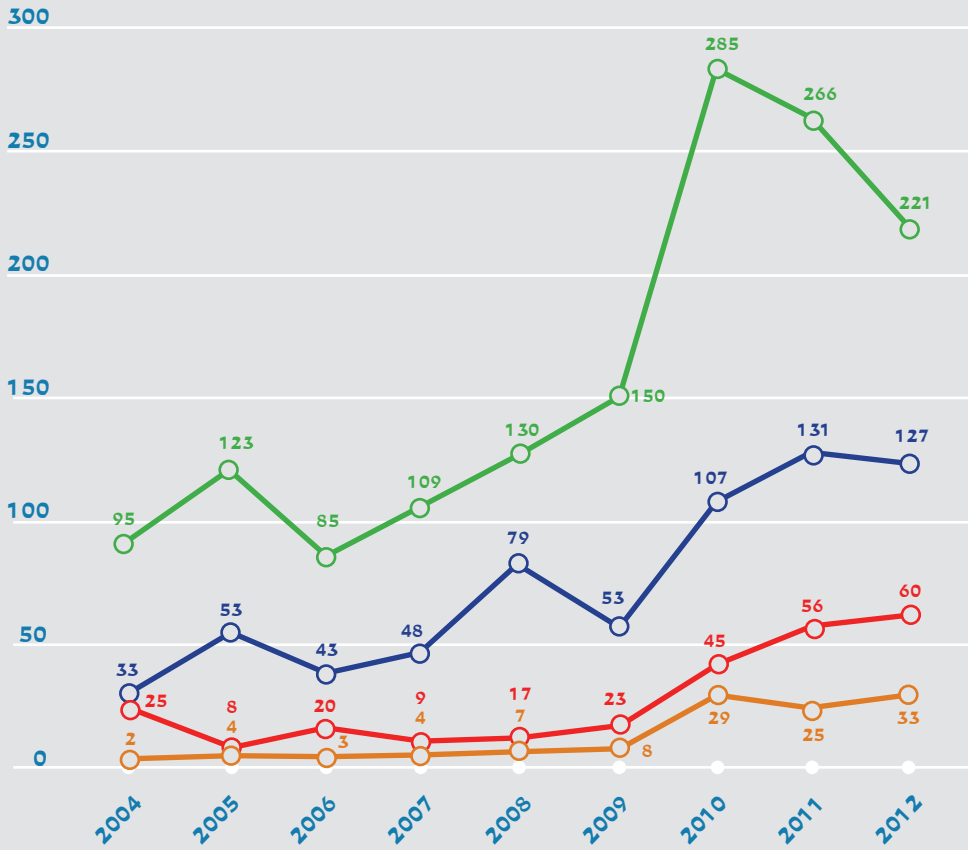
מספר המשתלבים בהוראה מביין בוגרי תואר ממכללות לחינוך (מסלול רגיל) בתחומי מדעי הרוח

תרשים 8

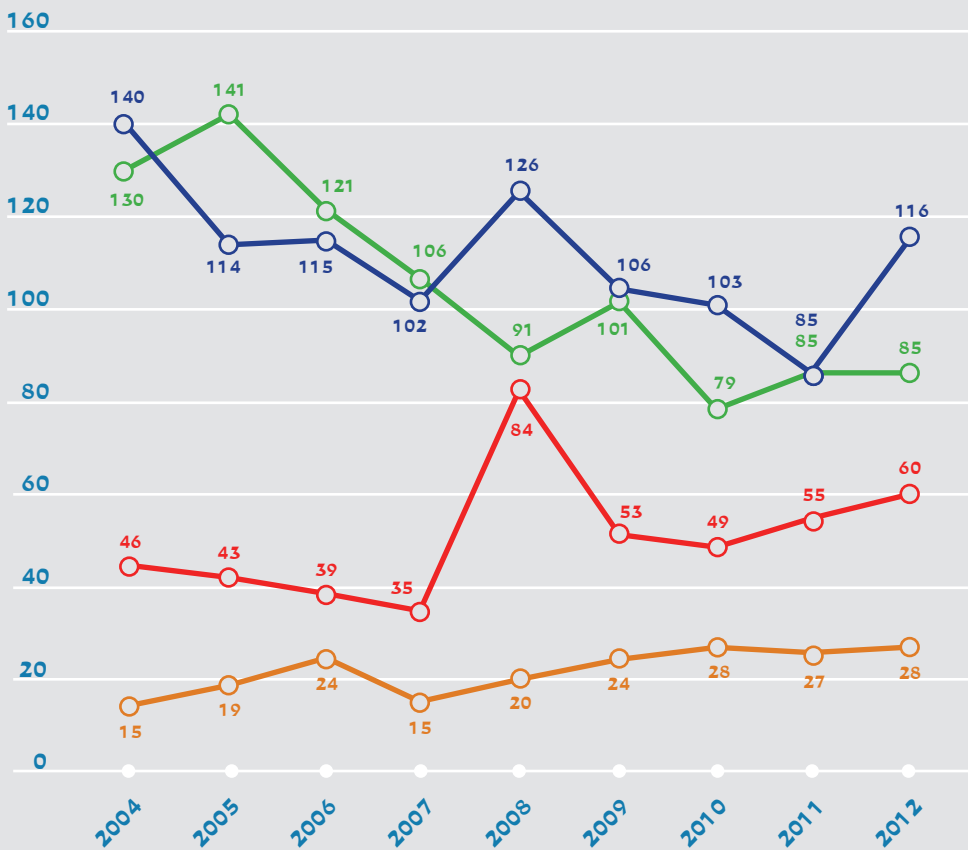
מספר המשתלבים בהוראה
מבין בוגרי תארים ממכללות
לחינוך במסלול הסבת אקדמאים
להוראה בתחומי מדעי הרוח

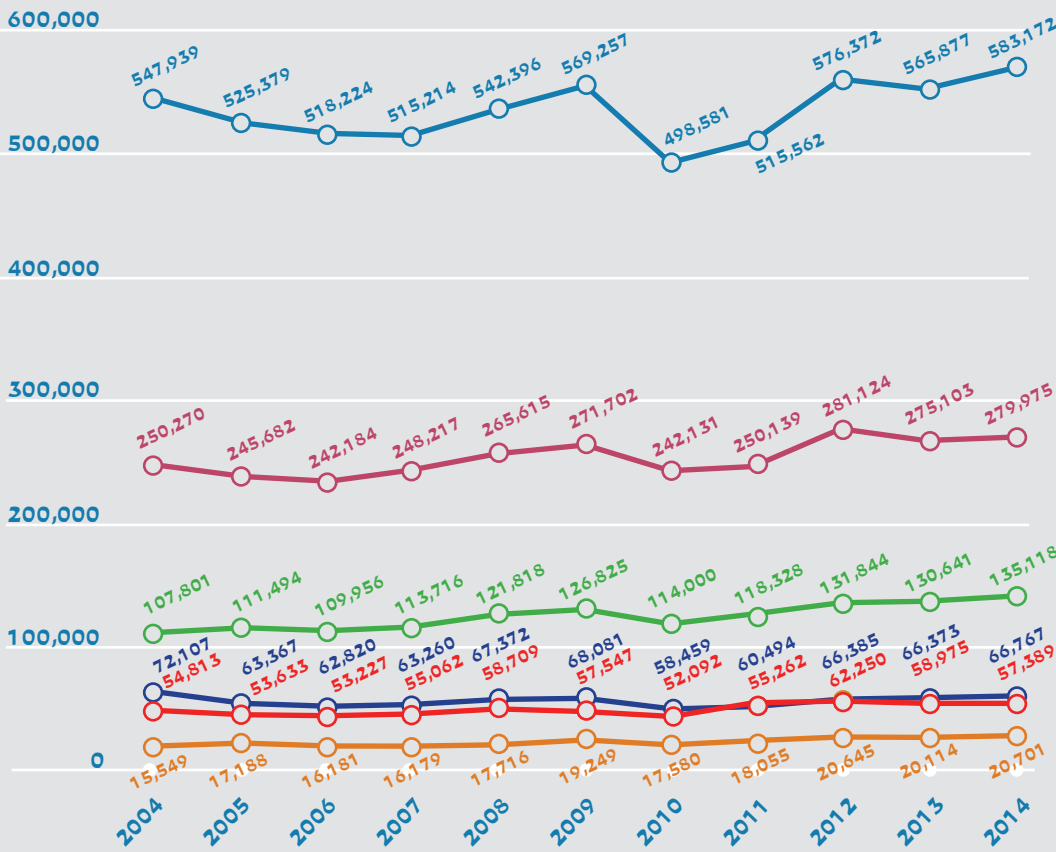
תרשים 9

מספר המשתלבים בהוראה
מבין בוגרי תעודות הוראה
מהאוניברסיטאות בתחומי מדעי

הרוח

הוראת מדעי הרוח בתיכונים: שעות הוראה, מספר המורים ומאפייניהם

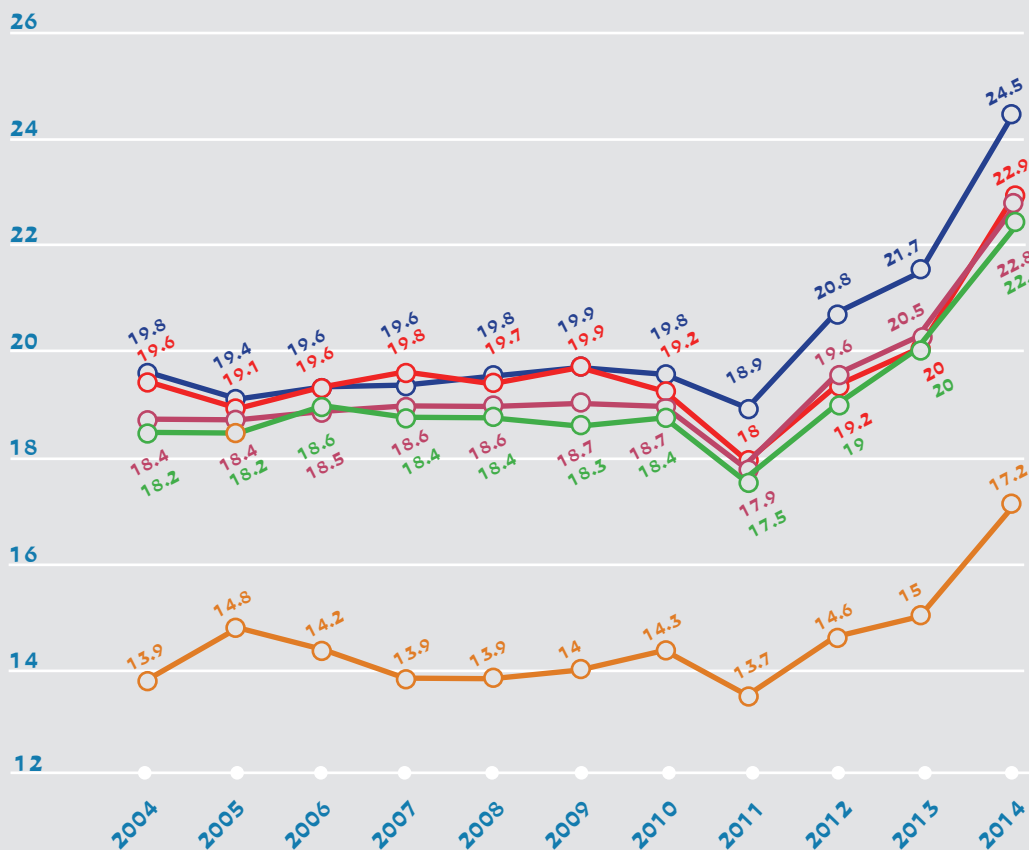
תרשים 10

מספר שעות ההוראה

בתיכונים

- סה"כ שעות הוראה בתיכונים
- סה"כ שעות הוראה במקצועות מדעי הרוח
- הרוח
- שפה
- ליבת מדעי הרוח
- יהדות
- אמנויות

על פי המינור המקובל במשרד החינוך, תיכונים הם החטיבה העליונה (כיתות י', י"א, י"ב).

תרשים 11

ממוצע שעות הוראה בשבוע

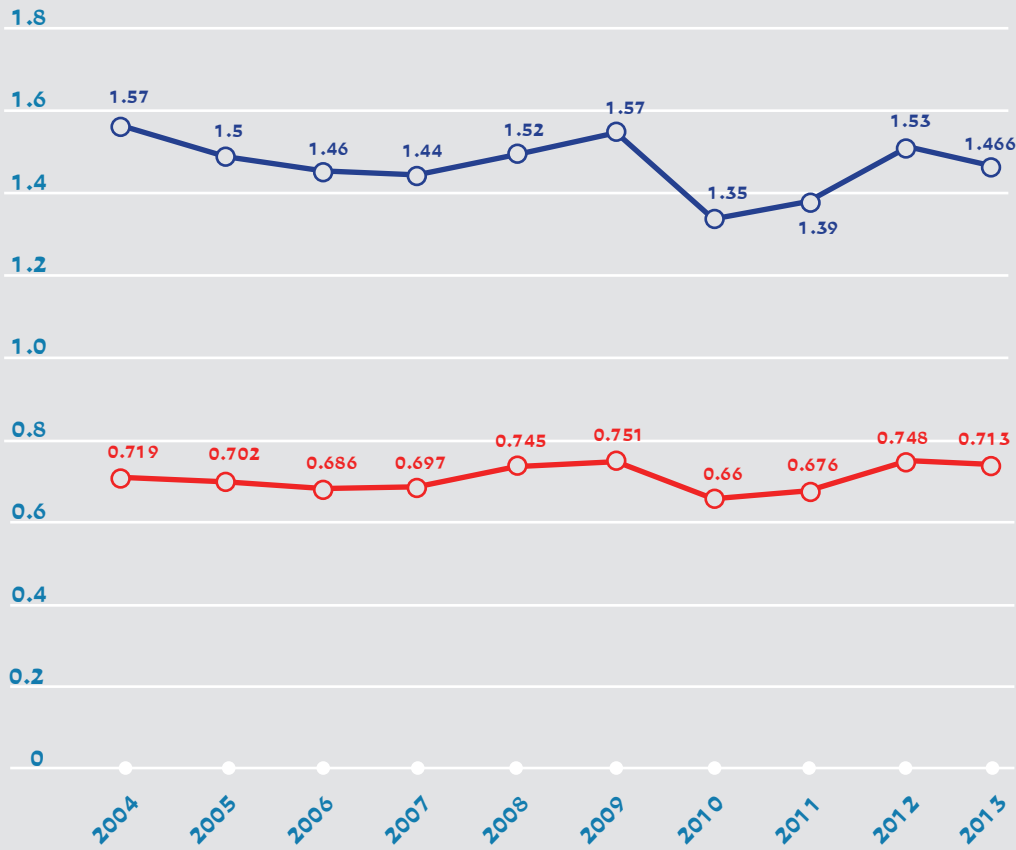
למורה בתיכון

- בליבת מדעי הרוח
- ביהדות
- בשפה
- באמנויות
- ממוצע כללי למורים בתיכון

שעות ההוראה כוללות שעות הוראה פרונטלית, שעות הוראה פרטנית, שעות שהייה, שעות ניהול, שעות ייעוץ חינוכי ושעות למילוי תפקידים אחרים בבית הספר.

תרשים 12

ממוצע שעות ההוראה לתלמיד בתיכון: כלל מקצועות מדעי הרוח לעומת כלל המקצועות

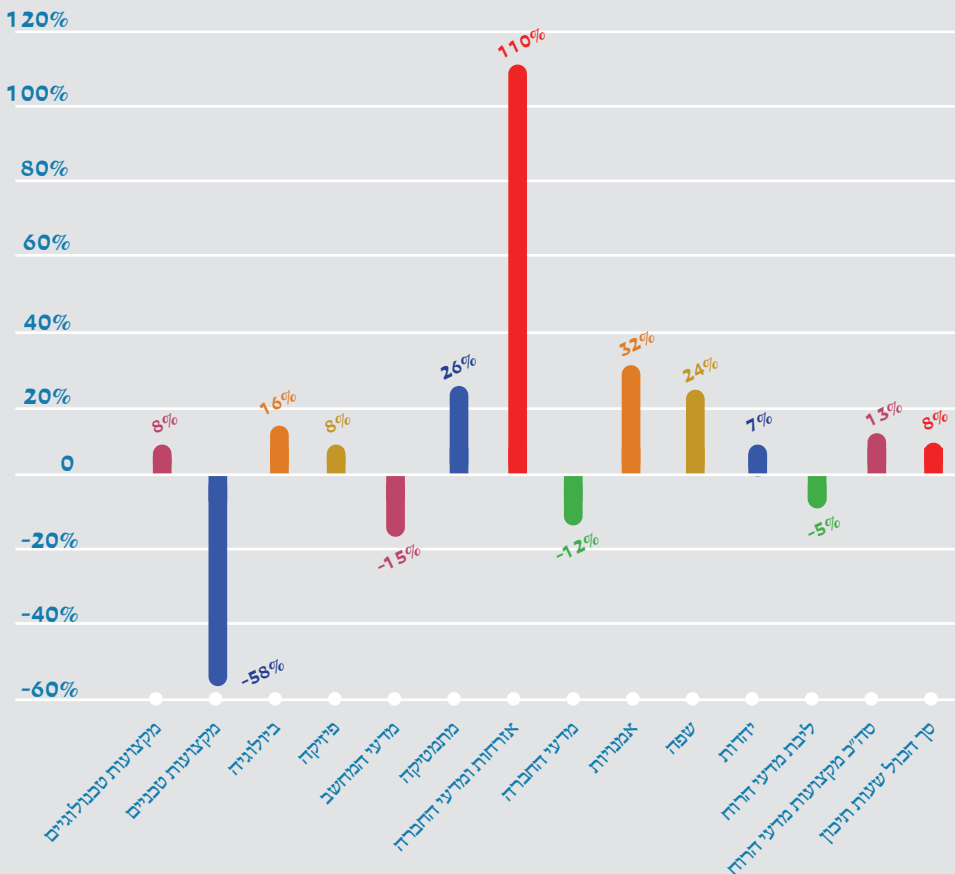

— ממוצע כלל שעות ההוראה לתלמיד
— ממוצע שעות הוראה במדעי הרוח לתלמיד

הממוצע מתקבל על ידי סכימת שעות ההוראה של כלל המורים וחלוקה במספר התלמידים.

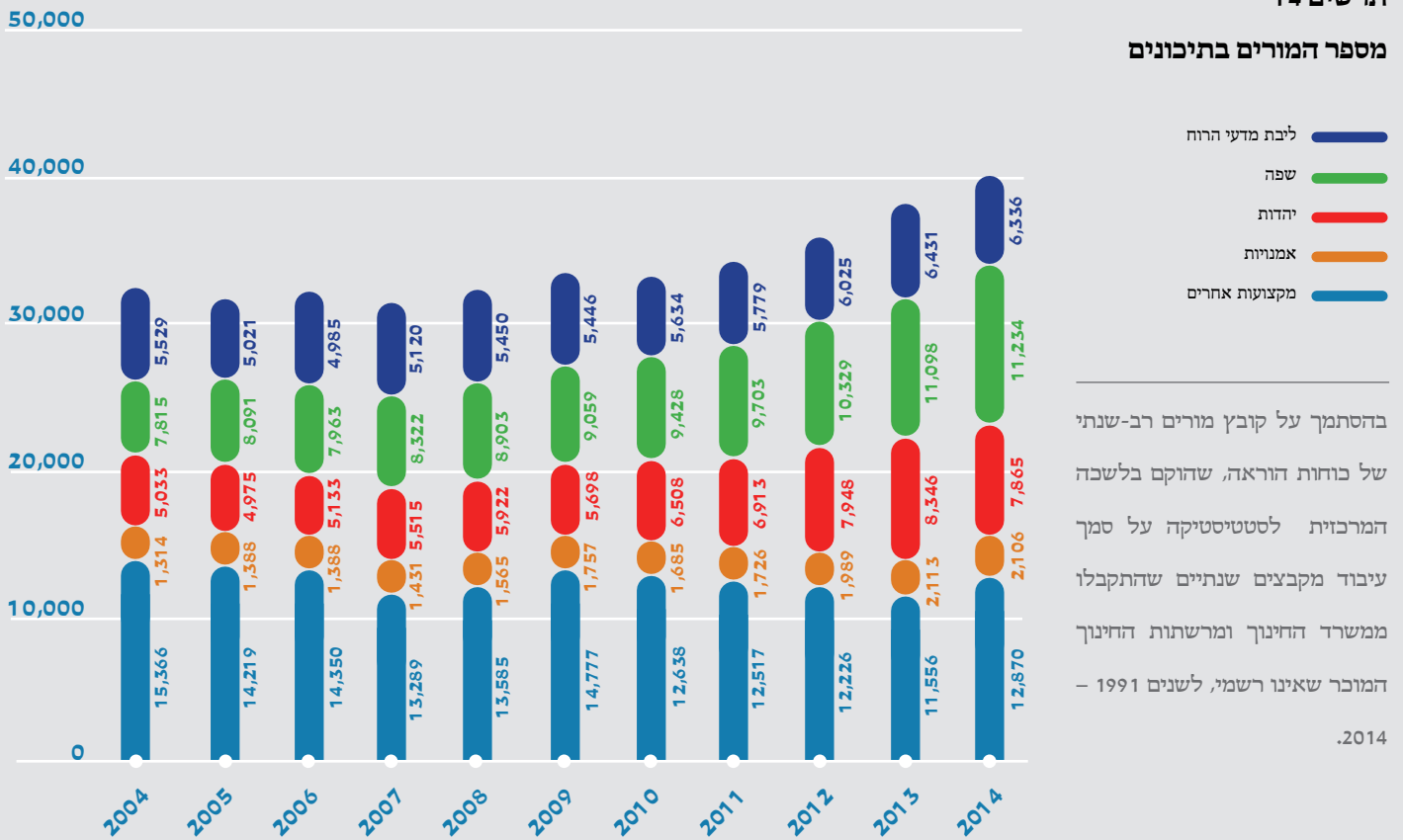
תרשים 13

שיעור השינוי במספר שעות ההוראה בתיכונים במקצועות שונים, 2004–2005

תרשים 14

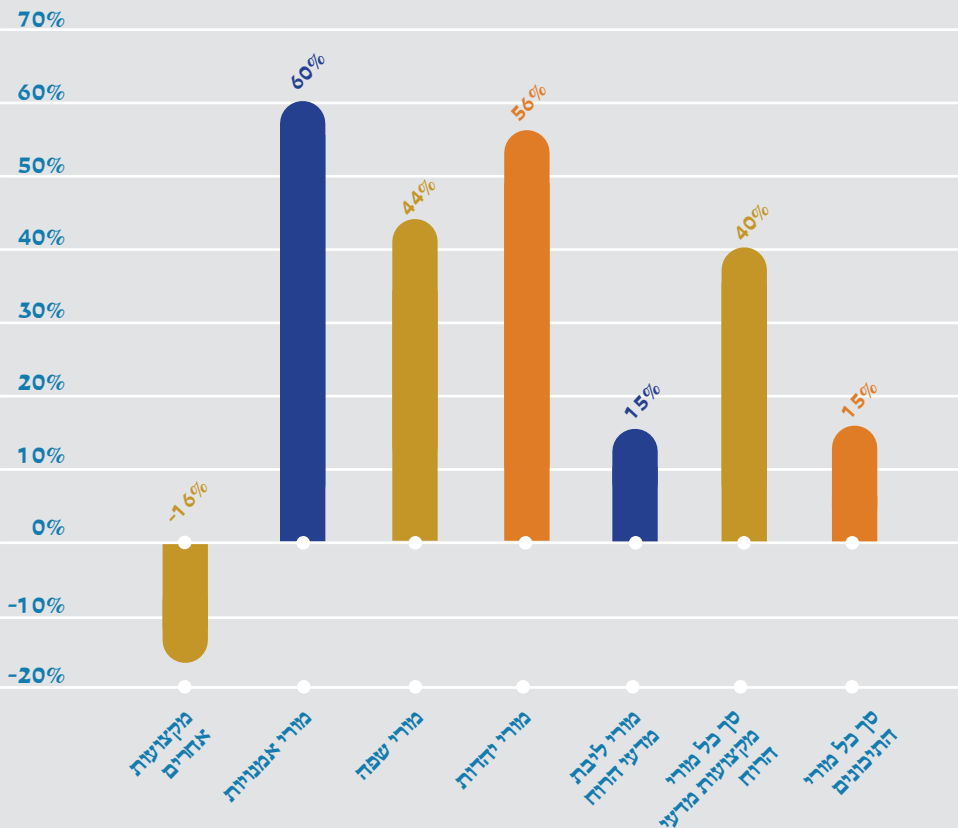
מספר המורים בתיכונים

תרשים 15

שינוי במספר המורים בתיכונים

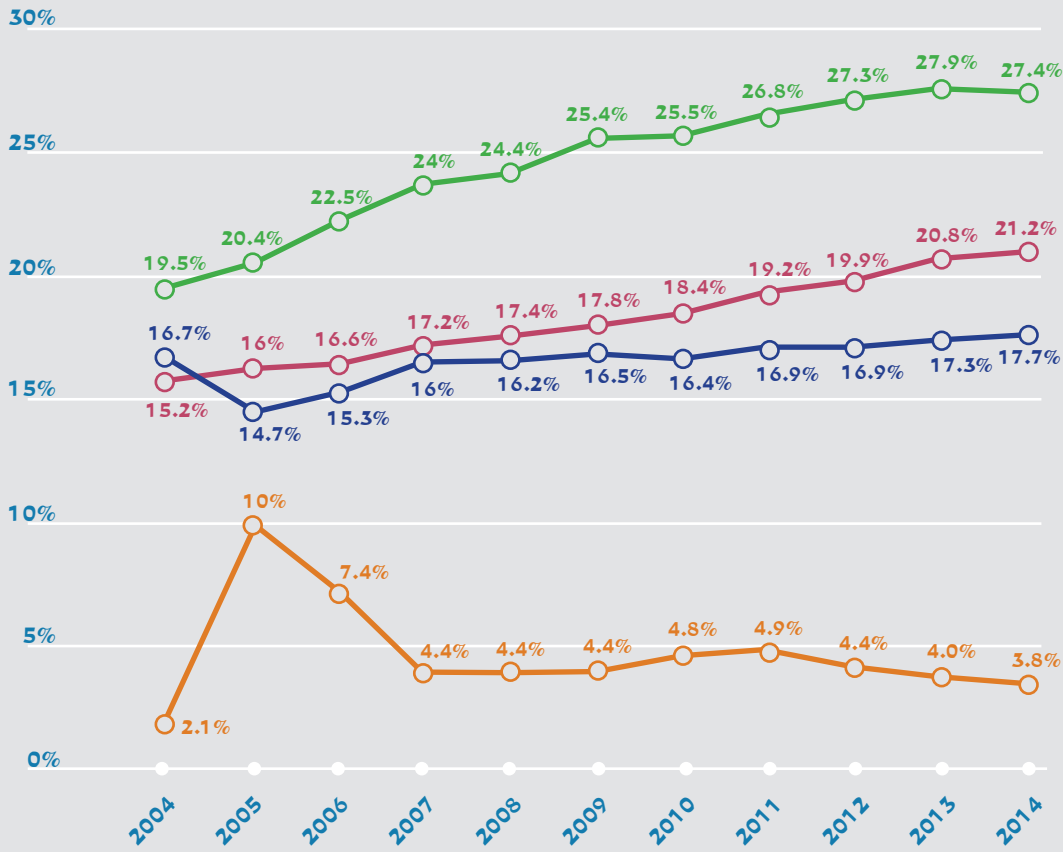
2004–2014

על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ללא התחשבות באחוזי המשרה של כל מורה ומורה, אלא רק במספר המורים במערכת.

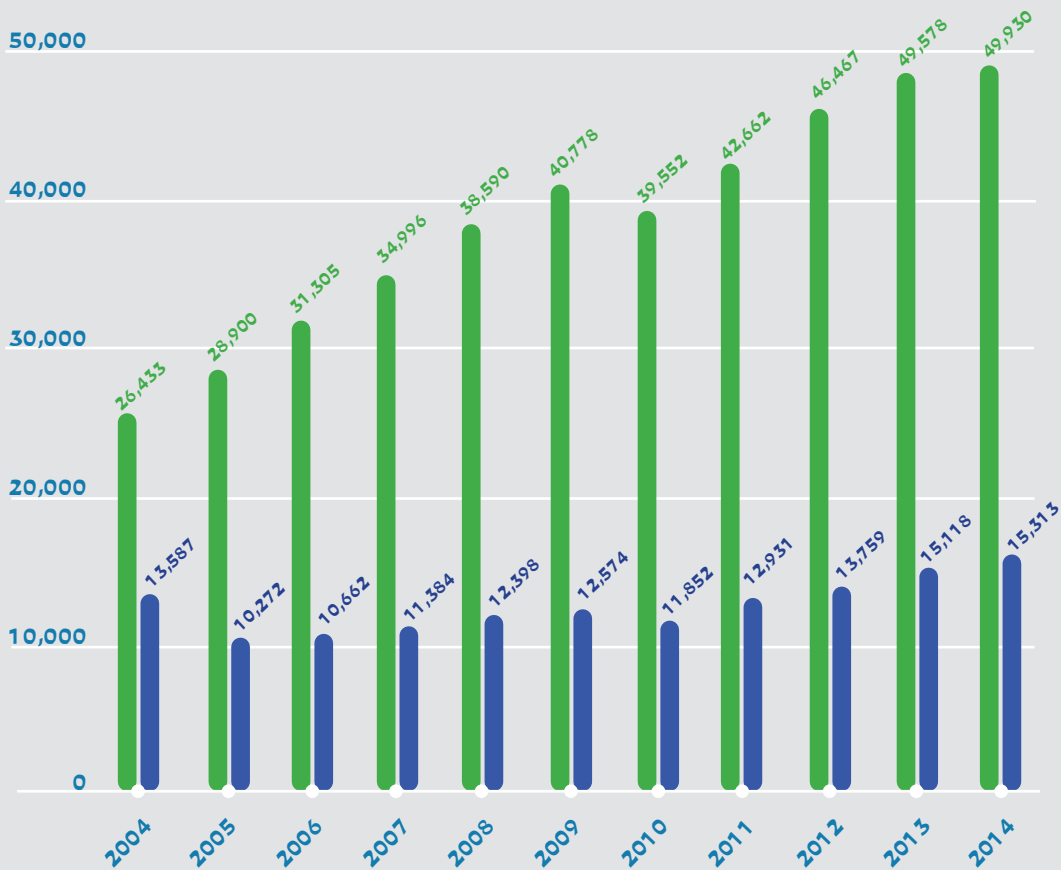
תרשים 16

שיעור המורים בחינוך ממלכתי-ערבי במקצועות השונים

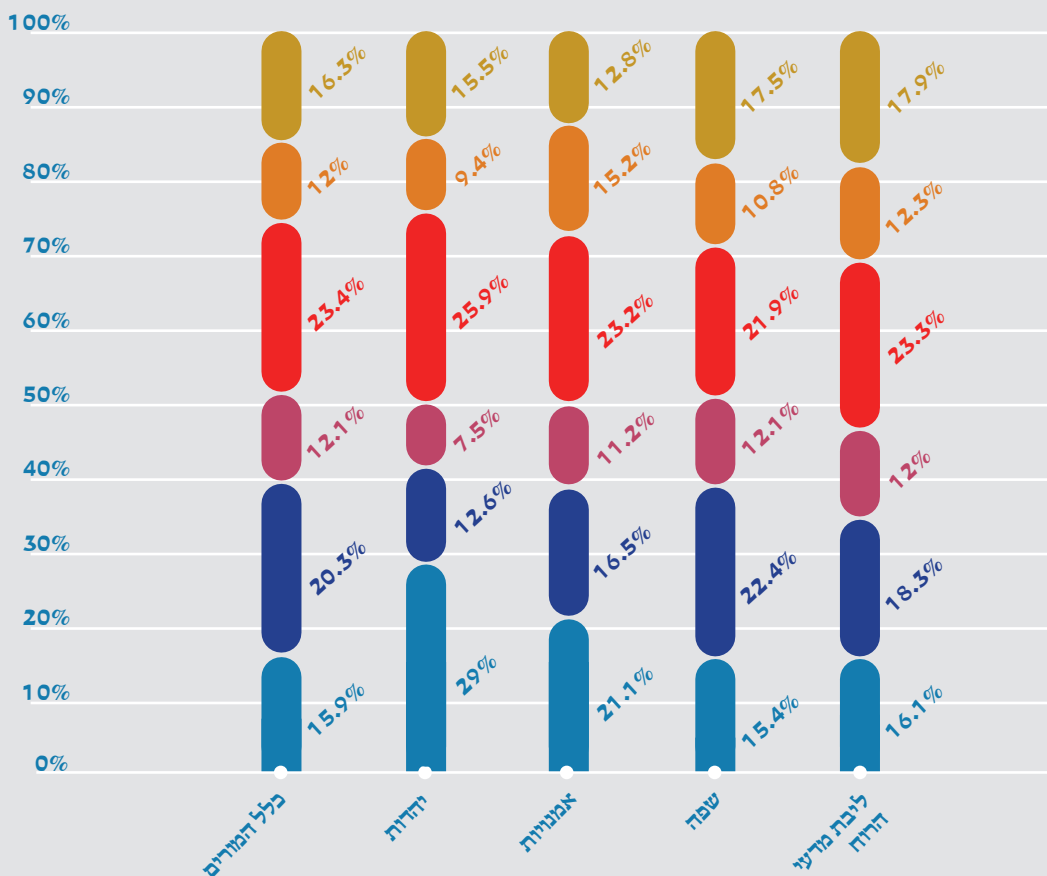
תרשים 17

מספר שעות ההוראה בחינוך ממלכתי-ערבי: ליבת מדעי הרוח לעומת שפה

תרשים 18

התפלגות המורים
במקצועות השונים לפי
מחוזות בארץ, 2014

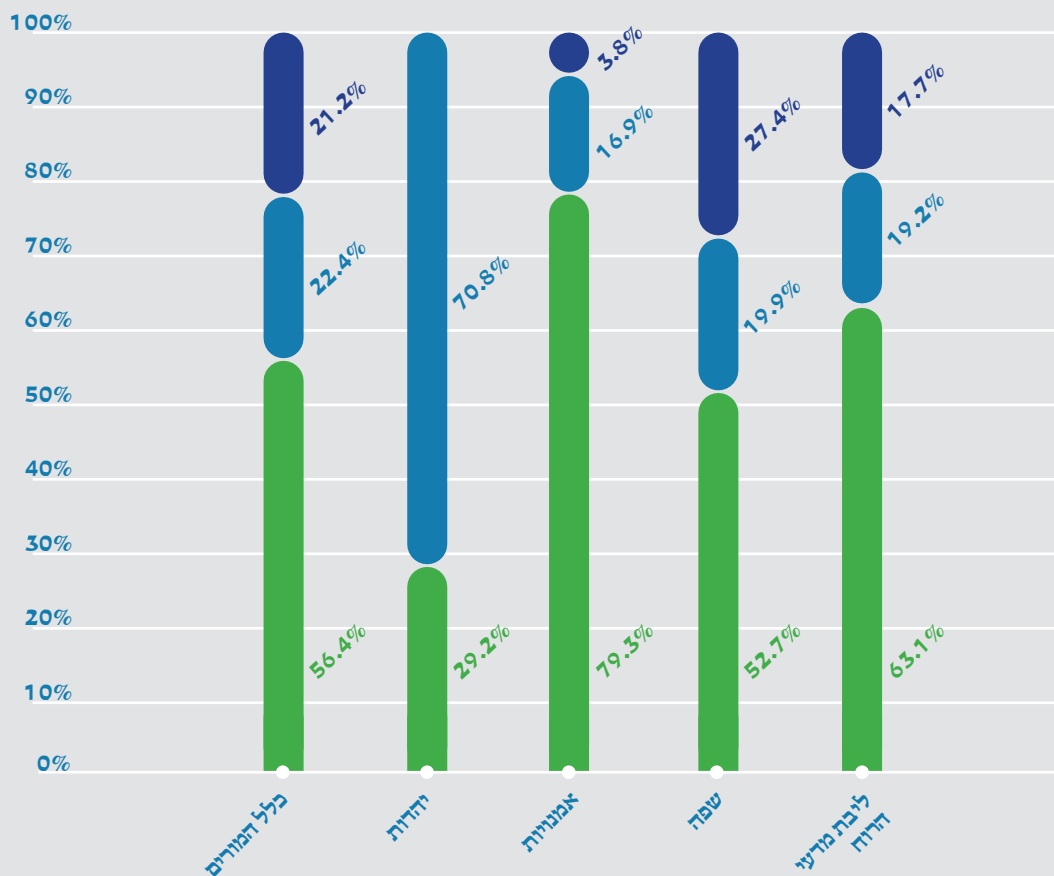

- דרום
- תל אביב
- מרכז
- חיפה
- צפון
- ירושלים

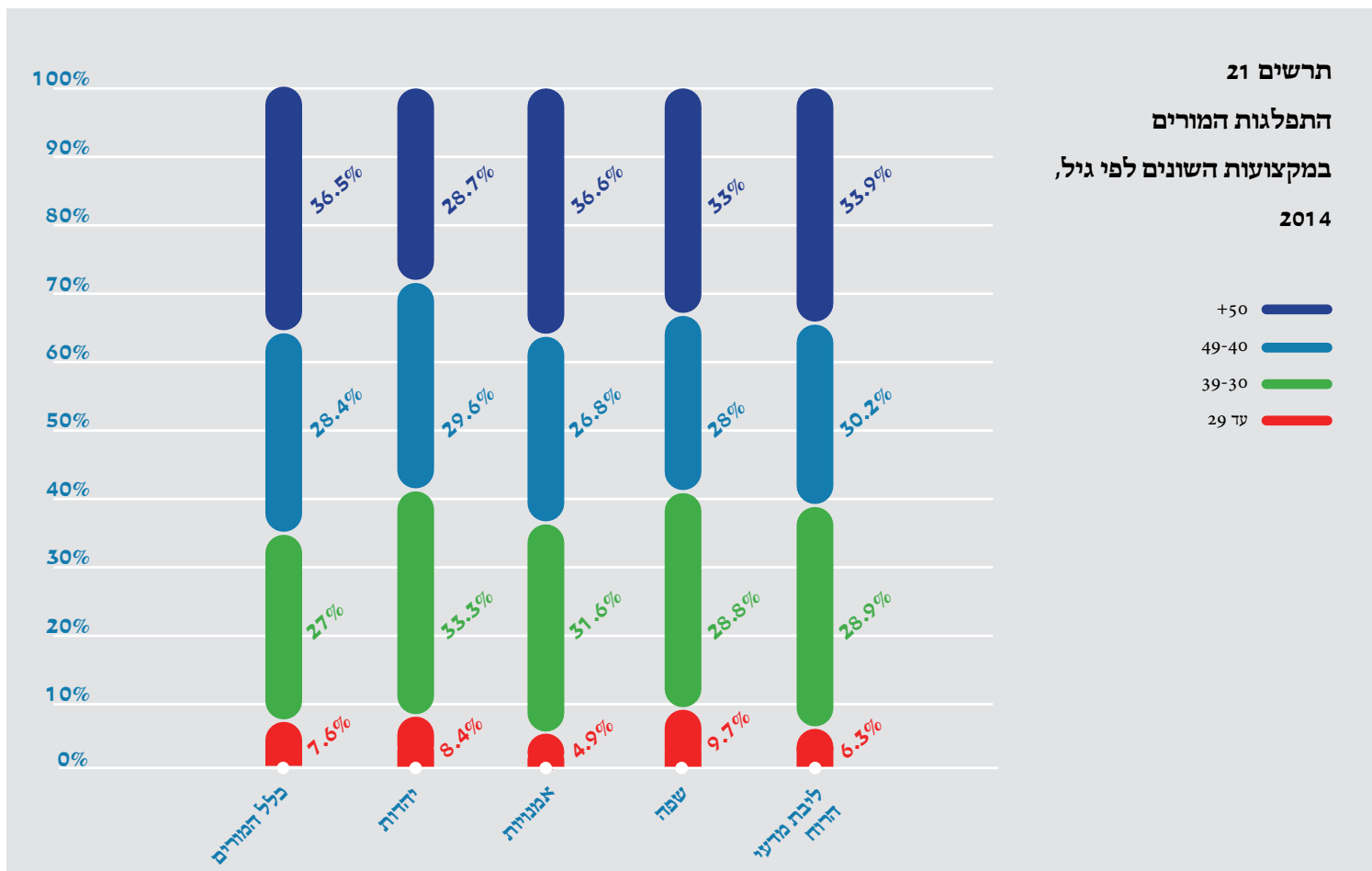
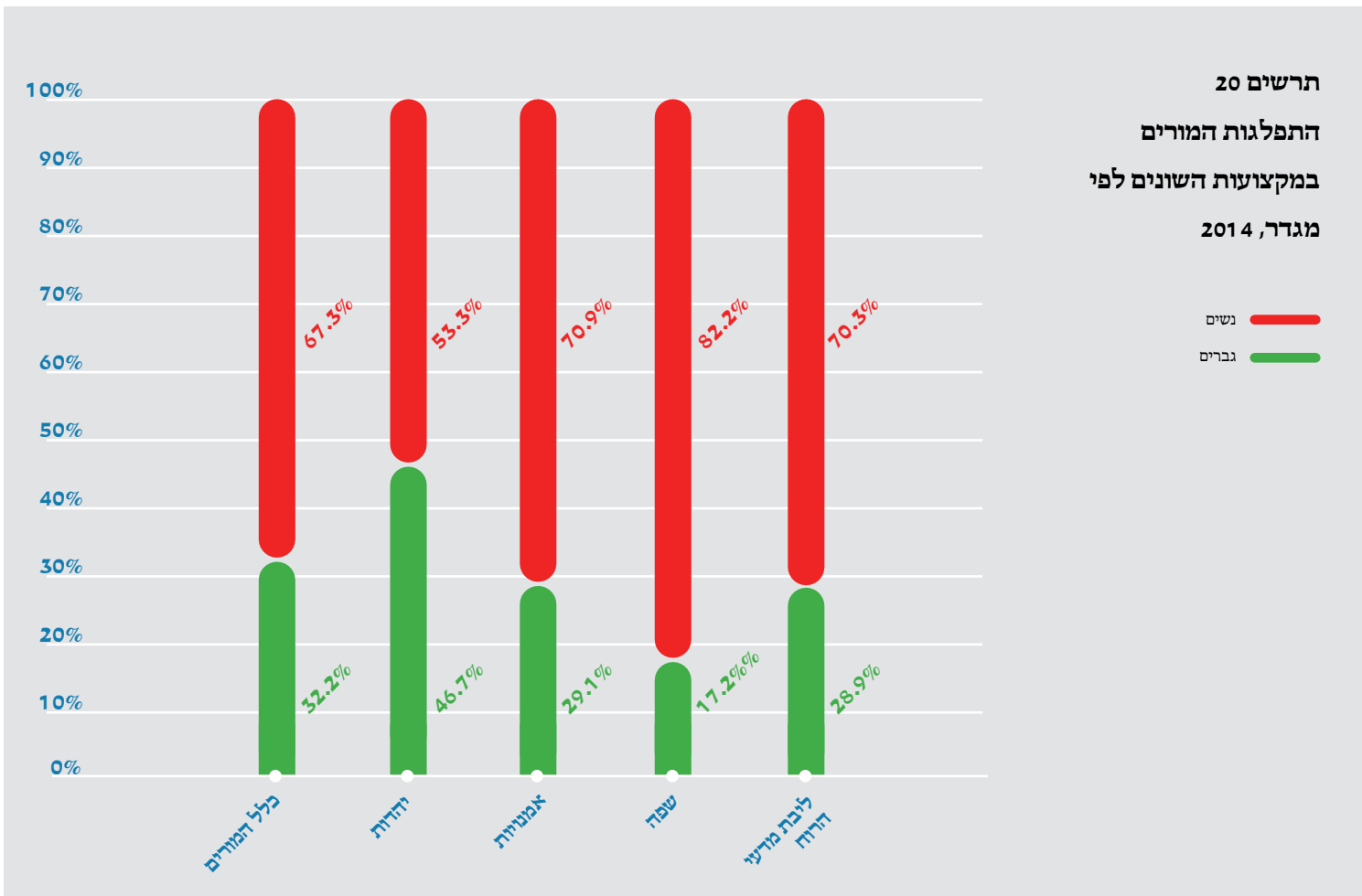
"כלל המורים" – כלל המורים
בתיכונים (כולל מורי המקצועות
השונים במדעי הרוח).

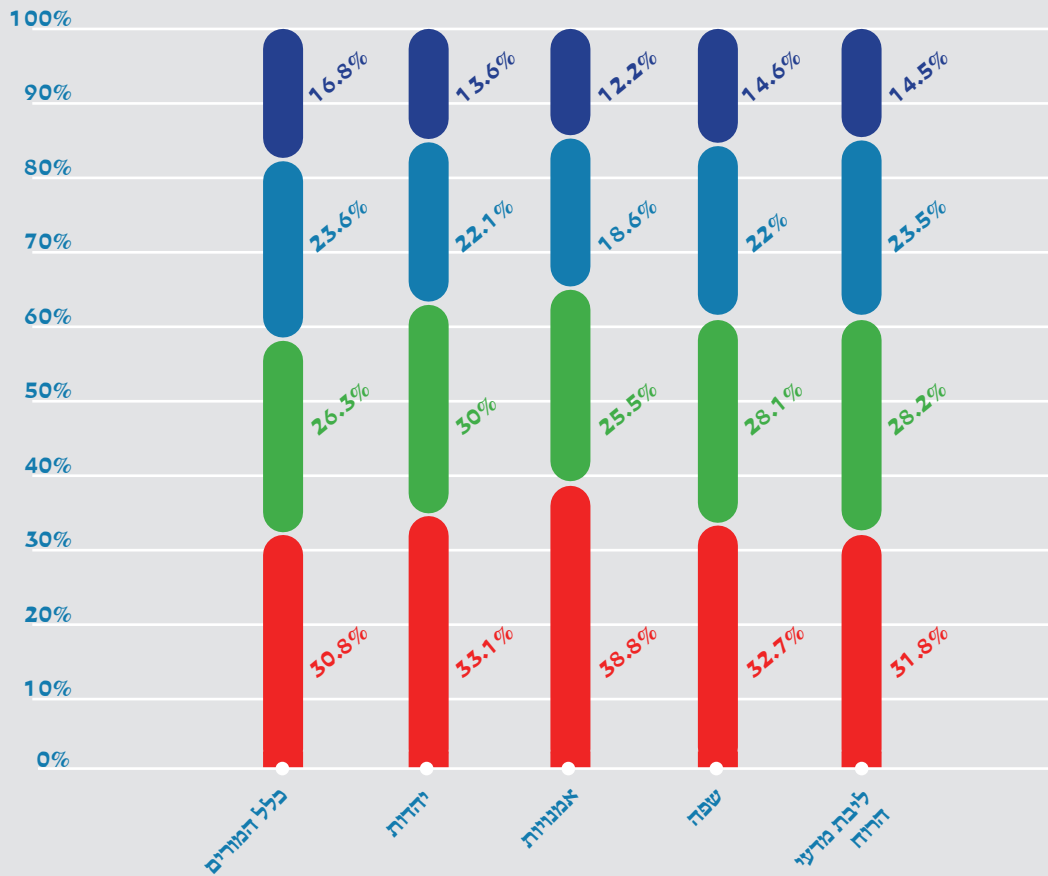
תרשים 19

התפלגות המורים
במקצועות השונים לפי סוג
פיקוח, 2014

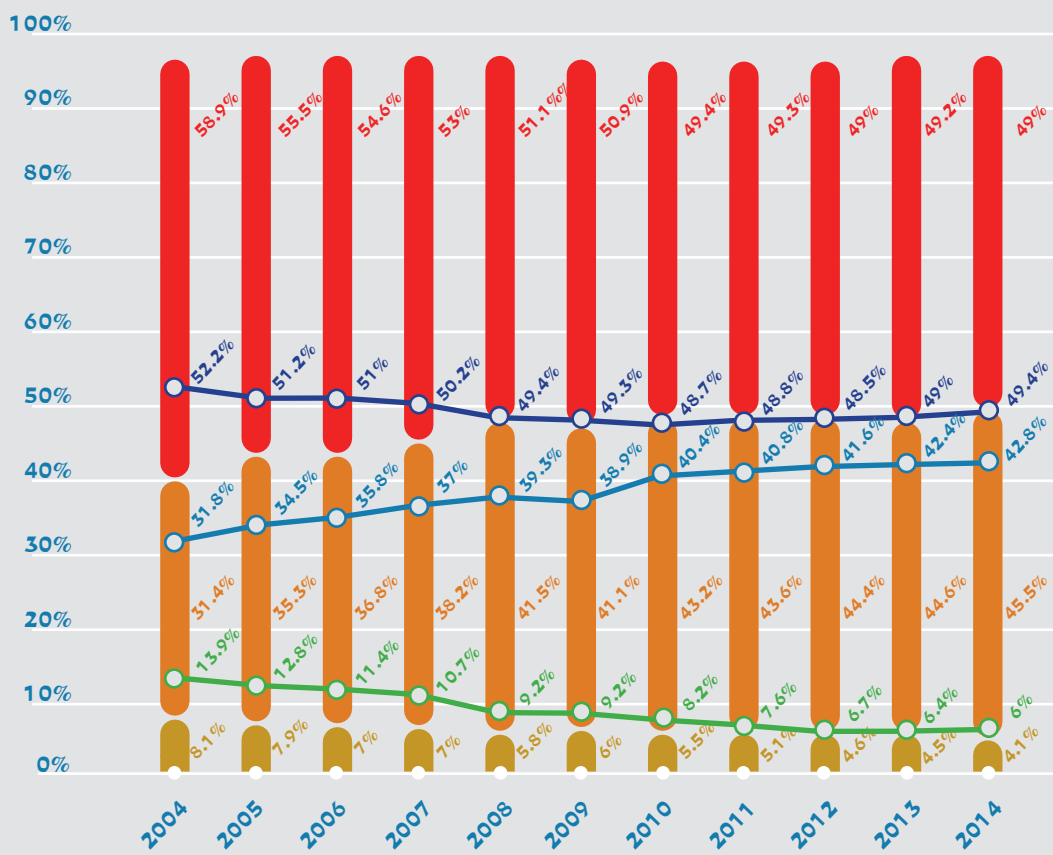
- ממלכתי-ערבי
- ממלכתי-דתי
- ממלכתי-עברי

תרשים 22
התפלגות המורים
במקצועות השונים לפי ותק
בהוראה, 2014

- +31
- 30-21
- 20-11
- 10-1

תרשים 23
התפלגות המורים
במקצועות השונים לפי
השכלה

- כלל המורים: ב.א.
- כלל המורים: מ.א. ומעלה
- כלל המורים: לא אקדמאי
- ליבת מדעי הרוח: ב.א.
- ליבת מדעי הרוח: מ.א. ומעלה
- ליבת מדעי הרוח: לא אקדמאי

השכלה מדווחת כדרגת שבר. העמודות בתרשים זה מייצגות את תחום ליבת מדעי הרוח, והקווים מייצגים את כלל המורים (לשם השוואה). ניתן לראות שהמגמות בקרב מורי ליבת מדעי הרוח זהות למגמות בקרב כלל המורים.

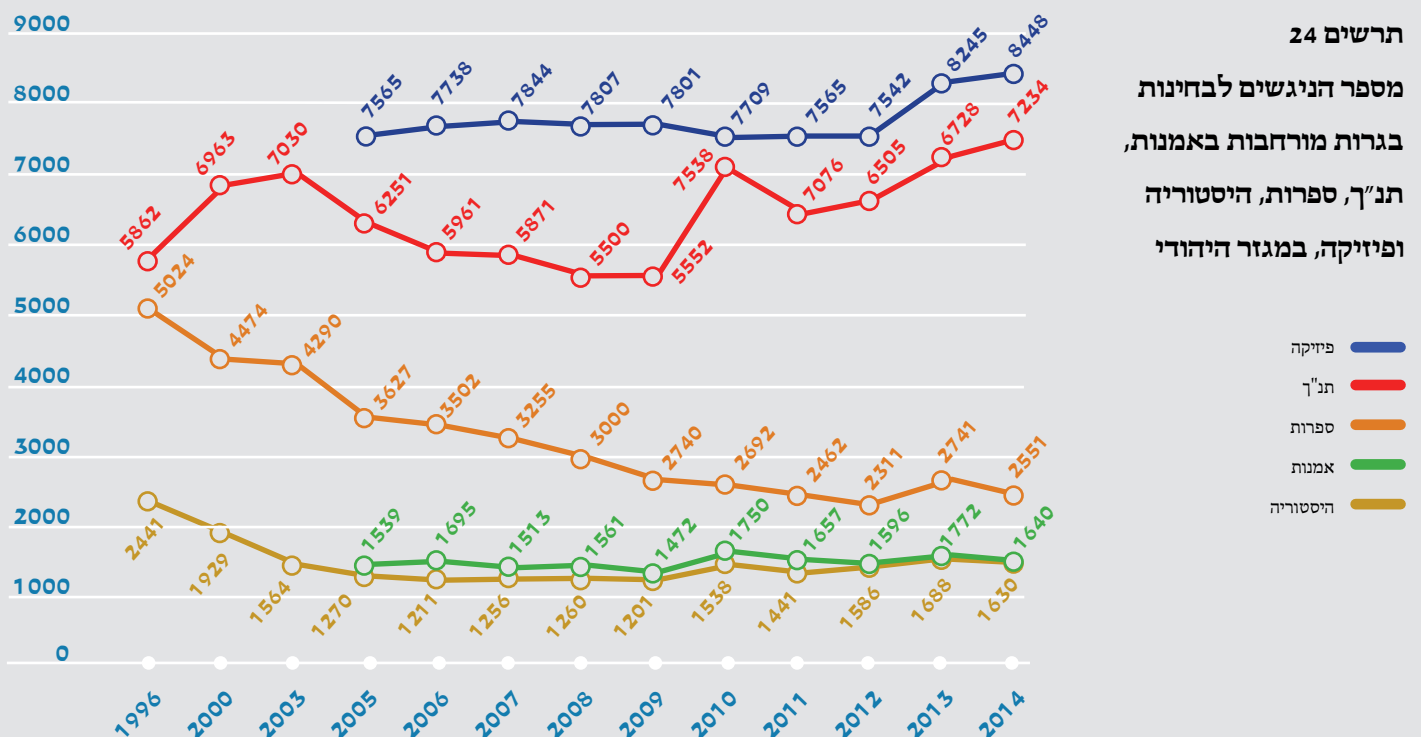
בחינות הבגרות במדעי הרוח

בבואנו לבחון את מספר הניגשים לבחינות הבגרות במדעי הרוח השתמשנו בשלושה מדדים:

1. בהיסטוריה, ספרות, אמנות ותנ"ך נאספו נתונים על מספר הניגשים לבחינות בגרות מורחבות בשנים 1996–2014. בהיסטוריה, ספרות ותנ"ך נאספו גם נתונים על שיעור הניגשים לבחינות בגרות מורחבות מכלל הניגשים לבחינות הבגרות במקצועות אלו.

2. התבוננו במספר הניגשים לשתי בחינות בגרות מורחבות (4 או 5 יחידות) במקצועות ההומניים בארבע שנים: 1999, 2004, 2009 ו-2013. אוכלוסייה זו חולקה לפי כמה מדדים: נבחנים שניגשו גם לבחינת בגרות מורחבת במקצוע ריאלי; מגדר; חלוקה לפי סוג הפיקוח, בין החינוך העברי הממלכתי, החינוך העברי הממלכתי-דתי והחינוך הערבי. נתונים אלו רוכזו עבור הדו"ח על ידי נחום בלס ממרכז טאוב.

3. בקרב ילידי 1980, התבוננו במספר הניגשים לבחינות בגרות מורחבות בחמישה מקצועות: היסטוריה, ספרות, תנ"ך, אמנות ופיזיקה (לשם השוואה עם בחינת בגרות מורחבת אחת במקצוע ריאלי). כמו כן נעשתה חלוקה לפי מגדר וסוג פיקוח. נתונים אלו רוכזו עבור הדו"ח על ידי עדנאן מנסור מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

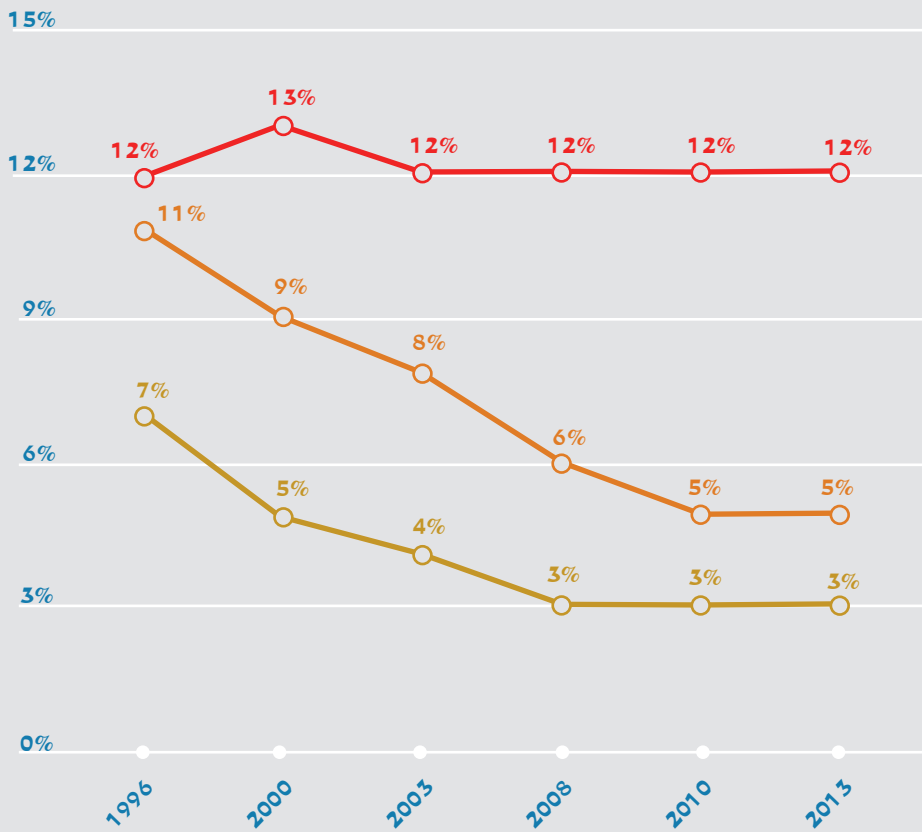
תרשים 24
מספר הניגשים לבחינות בגרות מורחבות באמנות, תנ"ך, ספרות, היסטוריה ופיזיקה, במגזר היהודי

פיזיקה
תנ"ך
ספרות
אמנות
היסטוריה

לקוח מנתוני משרד החינוך למגזר היהודי (כל סוגי הפיקוח). שהועברו על ידי מינהל תקשוב טכנולוגיה ומערכות מידע: 5 יחידות באמנות, ספרות, תנ"ך ופיזיקה, 4 יחידות ו-5 יחידות בהיסטוריה. יש לציין שעד שנת 2009 היה מקצוע ההיסטוריה מקצוע חובה לנתיב העיוני בלבד (בנתיב הטכנולוגי נבחנו בידע העם והמדינה, שאינו נכלל בתרשים זה). משנת 2010 ואילך הפך מקצוע ההיסטוריה למקצוע חובה גם בנתיב הטכנולוגי.

תרשים 25

שיעור הניגשים לבחינות בגרות מורחבות מבין כלל הנבחנים בהיסטוריה, ספרות ותנ"ך במגזר היהודי

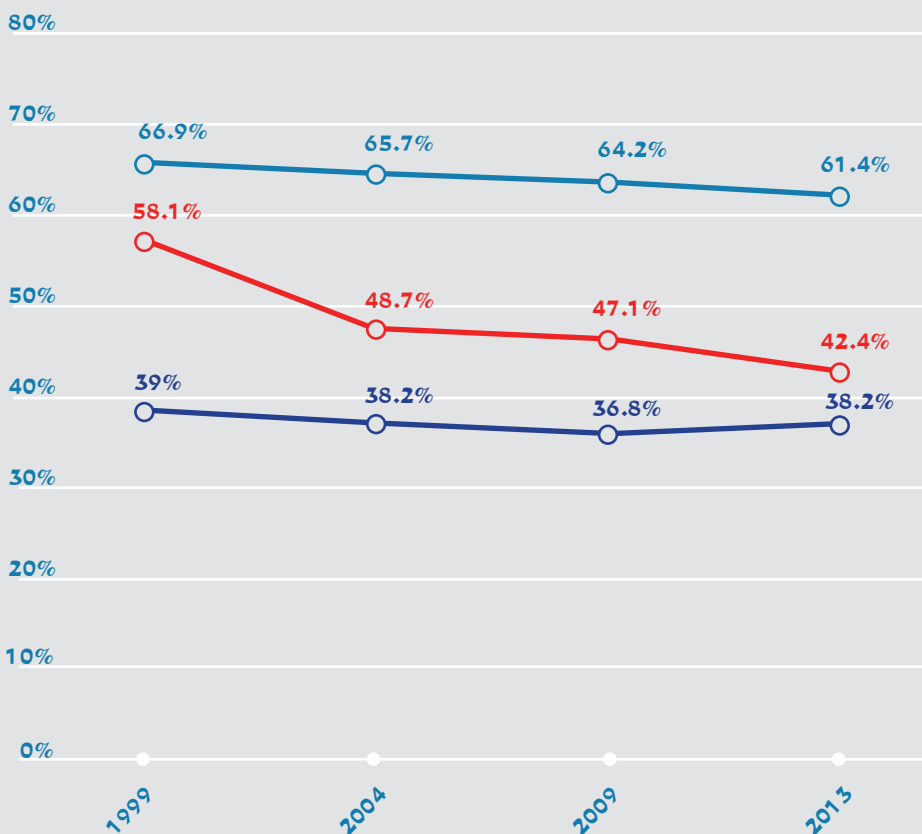

תנ"ך
ספרות
היסטוריה

נתונים בנוגע לשיעור הניגשים לבחינות בגרות מורחבות באמנות ובפיזיקה לא הועברו.

תרשים 26

שיעור הניגשים לשתי בחינות בגרות מורחבות במקצועות ההומניים לפי סוג פיקוח

פיקוח
חינוך עברי ממלכתי-דתי
חינוך ערבי
חינוך עברי ממלכתי

שיעור הניגשים מבין כלל התלמידים, לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (לוח 8.28 בשנתון הסטטיסטי לישראל). מקצועות ההומניים: תנ"ך, ספרות, היסטוריה, תורה שבעל פה, מדעי החברה, גאוגרפיה, אמנות, מוזיקה, עברית, אנגלית, ערבית, צרפתית, רוסית.

תרשים 27

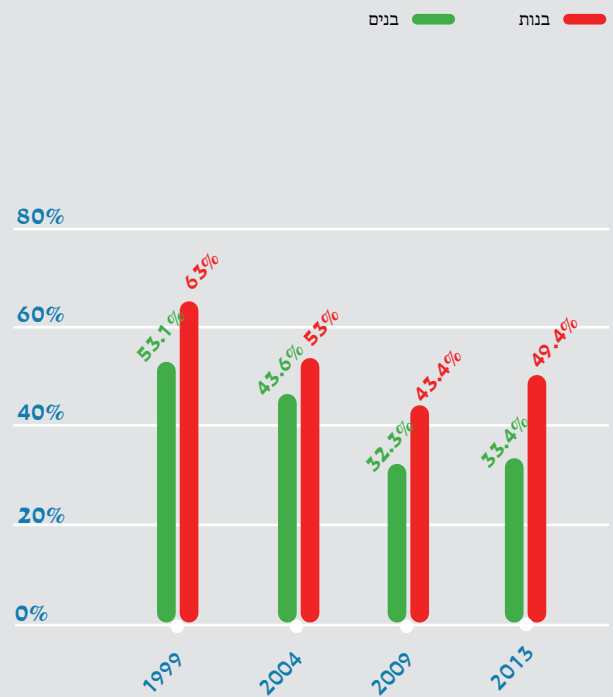
שיעור הניגשים לשתי בחינות בגרות מורחבות במקצועות ההומניים לפי מגדר, בחינוך העברי

החינוך העברי כולל הן את החינוך הממלכתי והן את החינוך הממלכתי-דתי (כרגע אין נתונים המפרידים ביניהם).

תרשים 28

שיעור הניגשים לשתי בחינות בגרות מורחבות במקצועות ההומניים לפי מגדר, בחינוך הערבי

תרשים 29

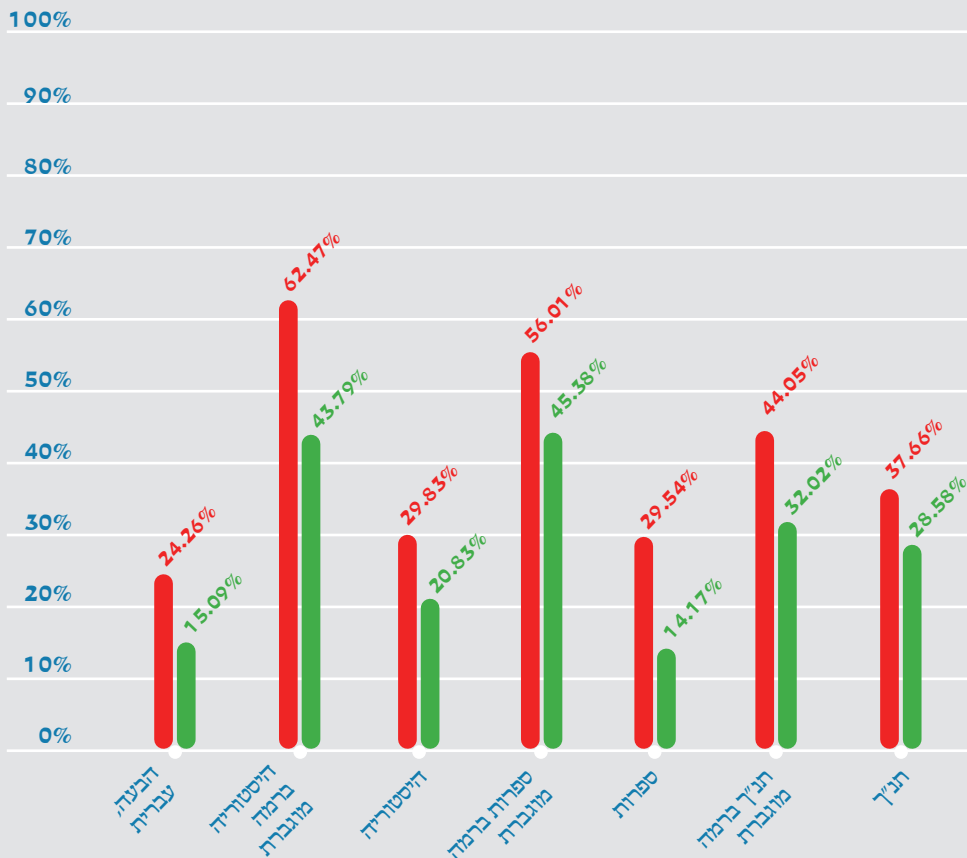
מספר הניגשים לשתי בחינות בגרות רגילות ומורחבות לפי מגדר, 2013

על פי נתוני משרד החינוך, מבין כלל הניגשים לבחינות הבגרות האלה בשנת 2013, בכל סוגי הפיקוח.

תרשים 30

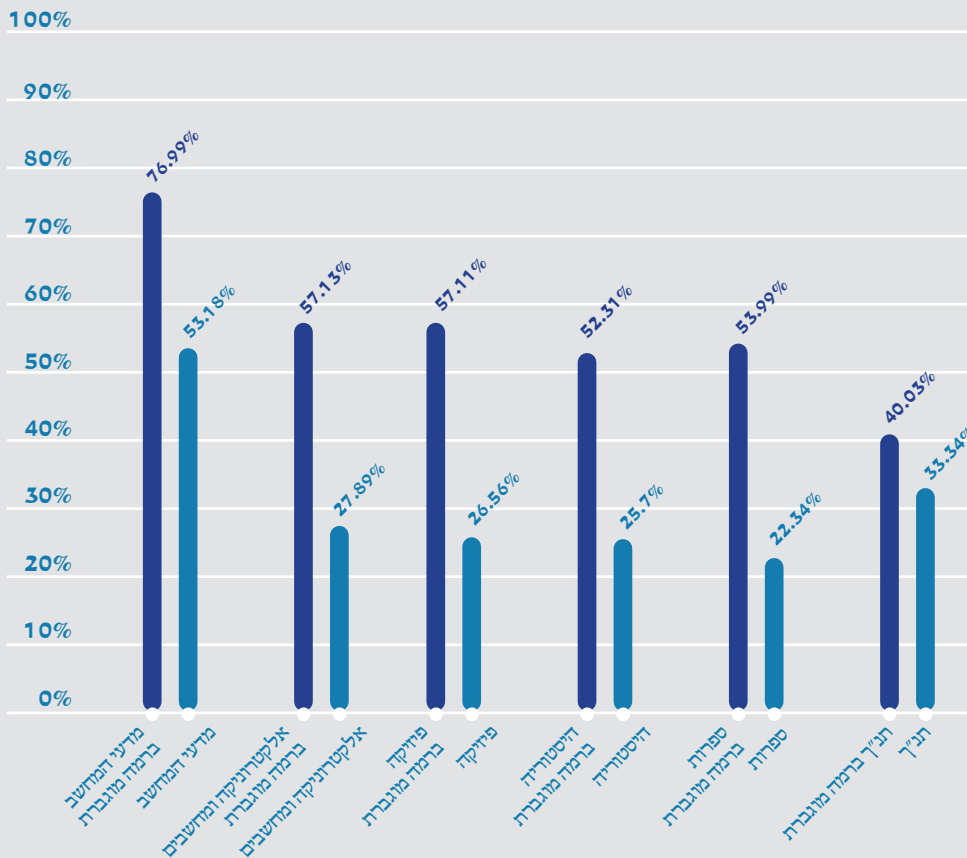
שיעור המצטיינים בבחינות בגרות רגילות ומורחבות לפי מגדר, 2013

מבין כלל הניגשים לבחינות הבגרות האלה בשנת 2013, בכל סוגי הפיקוח.

תרשים 31

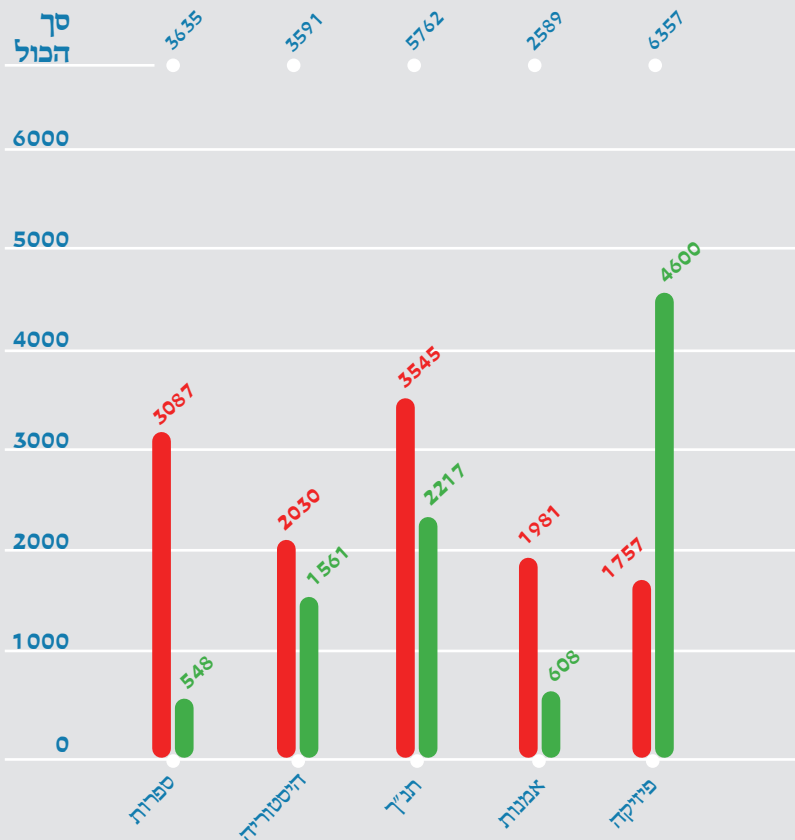
שיעור המצטיינים מבין הניגשים לבחינות הבגרות במקצועות שונים, 2013

מבין כלל הניגשים לבחינות הבגרות האלה בשנת 2013, בכל סוגי הפיקוח.

תרשים 32

מספר הנבחנים בבחינות בגרות מורחבות מבין ילידי 1,980, לפי מגדר

הנתונים על ילידי 1980 המופיעים בתרשימים הבאים מבוססים על מחקר ייעודי שנעשה עבור דו"ח זה. הם כוללים רק את הניגשים לבחינות בגרות מורחבות באחד מחמשת המקצועות, שנמצאו זכאים לתעודות בגרות. בבחינות הבגרות בפיזיקה ובדיסטוריה הנתונים כוללים גם את הנבחנים מהחינוך הערבי. בבחינות הבגרות המורחבות בספרות, תנ"ך ואמנות אין נבחנים מהמגזר הערבי, ולכן הנתונים כוללים רק את החינוך העברי.

תרשים 34

ממוצע הציונים בבחינות הבגרות המורחבות בחינוך העברי הממלכתי-דתי בקרב ילידי 1,980, לפי מגדר

תרשים 33

ממוצע ציוני בחינות הבגרות המורחבות בחינוך העברי הממלכתי בקרב ילידי 1,980, לפי מגדר

תרשים 35

ממוצע ציוני בחינות הבגרות המורחבות בחינוך הערבי בקרב ילידי 1980, לפי מגדר

תרשים 36

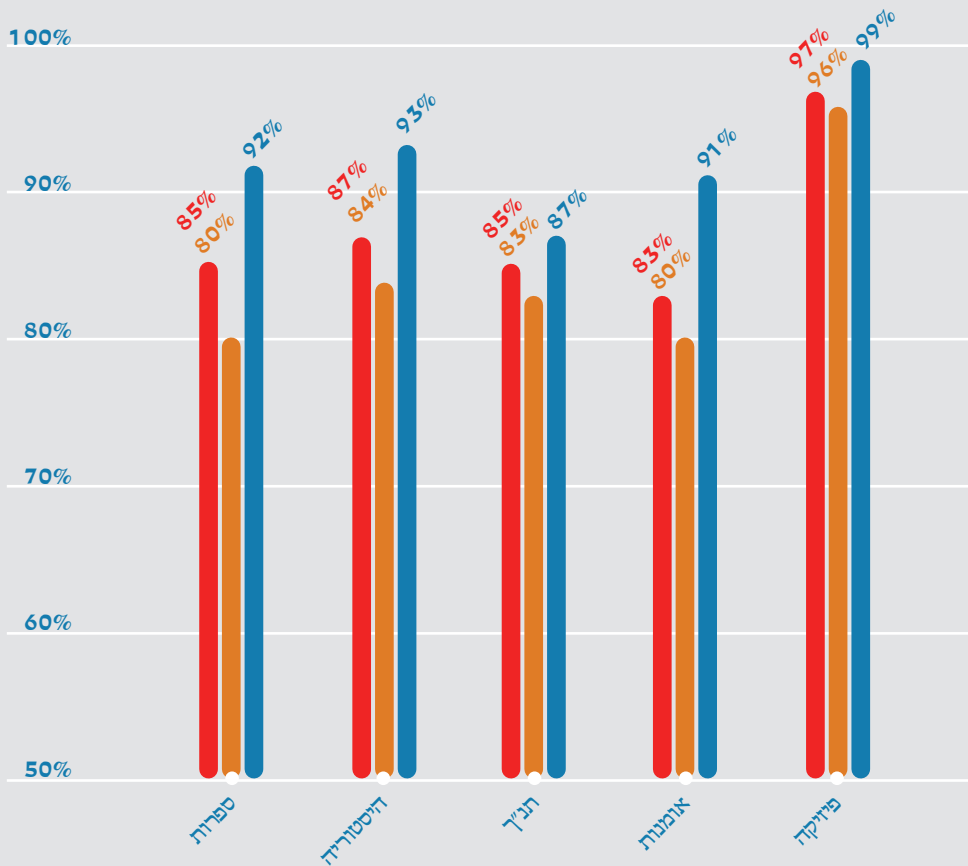
שיעור הזכאים ושאין זכאים לתעודת בגרות מבין הניגשים לבחינות בגרות מורחבות בקרב ילידי 1980

כאמור, הנתונים של ילידי 1980 שהוצגו בתרשימים הקודמים כללו רק את הניגשים לבחינות בגרות מורחבות באחד מחמשת המקצועות, שהיו זכאים לתעודת בגרות. תרשים זה מציג גם את מספר הניגשים לבחינות בגרות במקצועות אלו שלא היו זכאים לתעודת בגרות.

תרשים 37

שיעור הזכאים לתעודת בגרות בחינוך העברי במקצועות בגרות מורחבים נבחרים

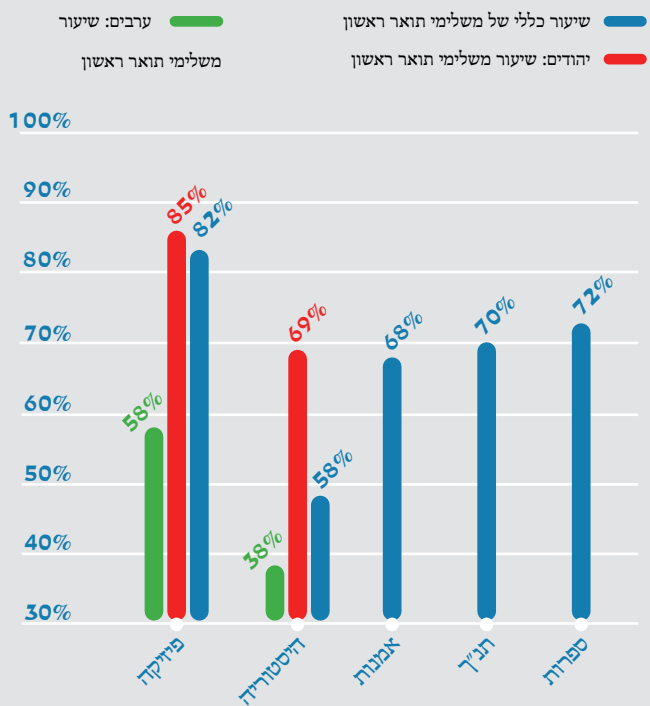

2014
2008
2003

על פי נתוני השנתון הסטטיסטי לישראל בשנים הרלוונטיות. יש לשים לב שהנתונים כאן כוללים את כלל הניגשים לבגרות באותה השנה בחינוך העברי (ממלכתי וממלכתי דתי), ולא רק ילידי שנתון כלשהו.

תרשים 39

שיעור משלימי תואר ראשון מכלל הנבחנים בבחינות בגרות מורחבות בקרב ילידי 1980

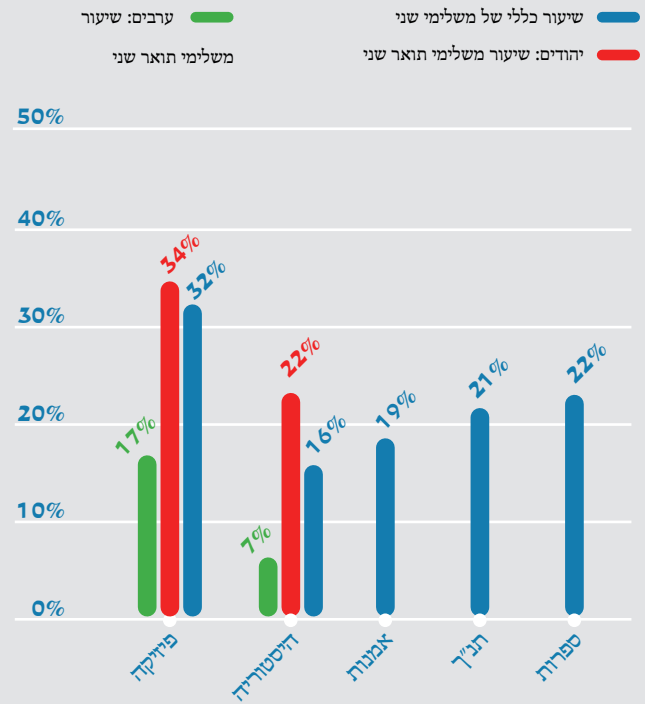
תרשים 38

שיעור הזכאים לבגרות בחינוך הערבי במקצועות בגרות מורחבים נבחרים

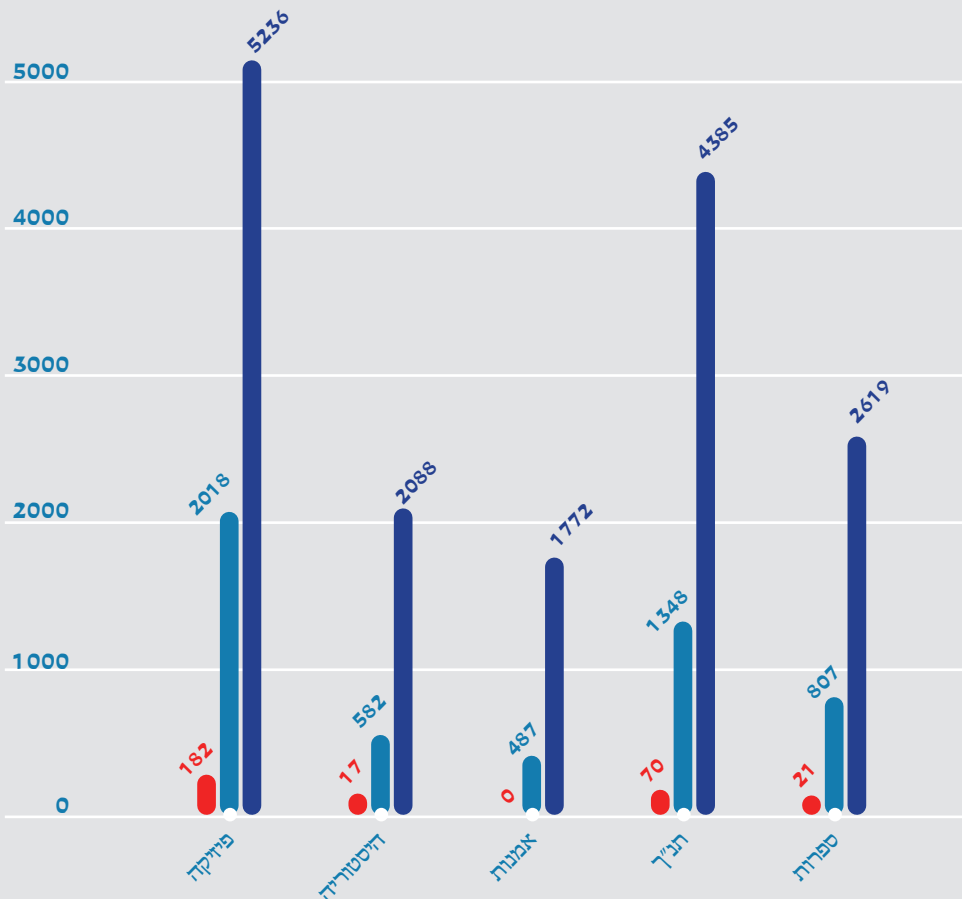
תרשים 40

שיעור משלימי תואר שני מכלל הנבחרים בבחירות בגרות מורחבות בקרב ילידי 1980

תרשים 41

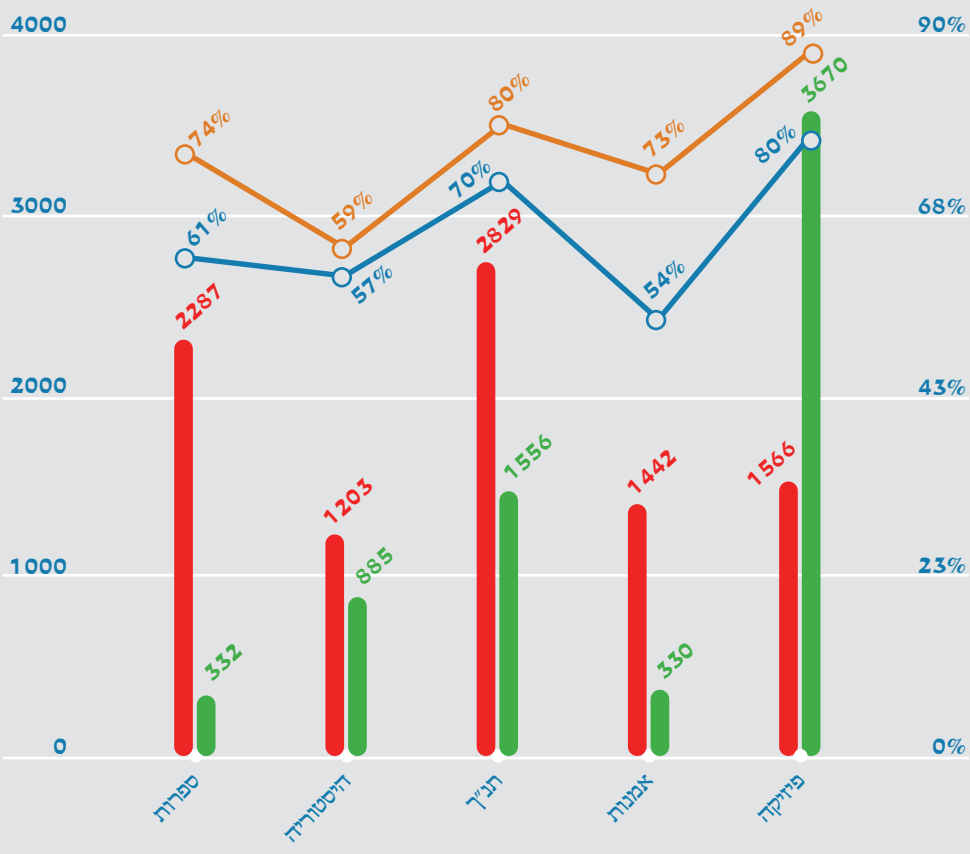
מספר משלימי התארים בקרב הנבחרים בבחירות בגרות מורחבות בקרב ילידי 1980

מספרים אלו אינם מצטברים: משלימי תואר שני השלימו גם תואר ראשון, ומשלימי תואר שלישי השלימו גם תואר שני וגם תואר ראשון.

תרשים 42

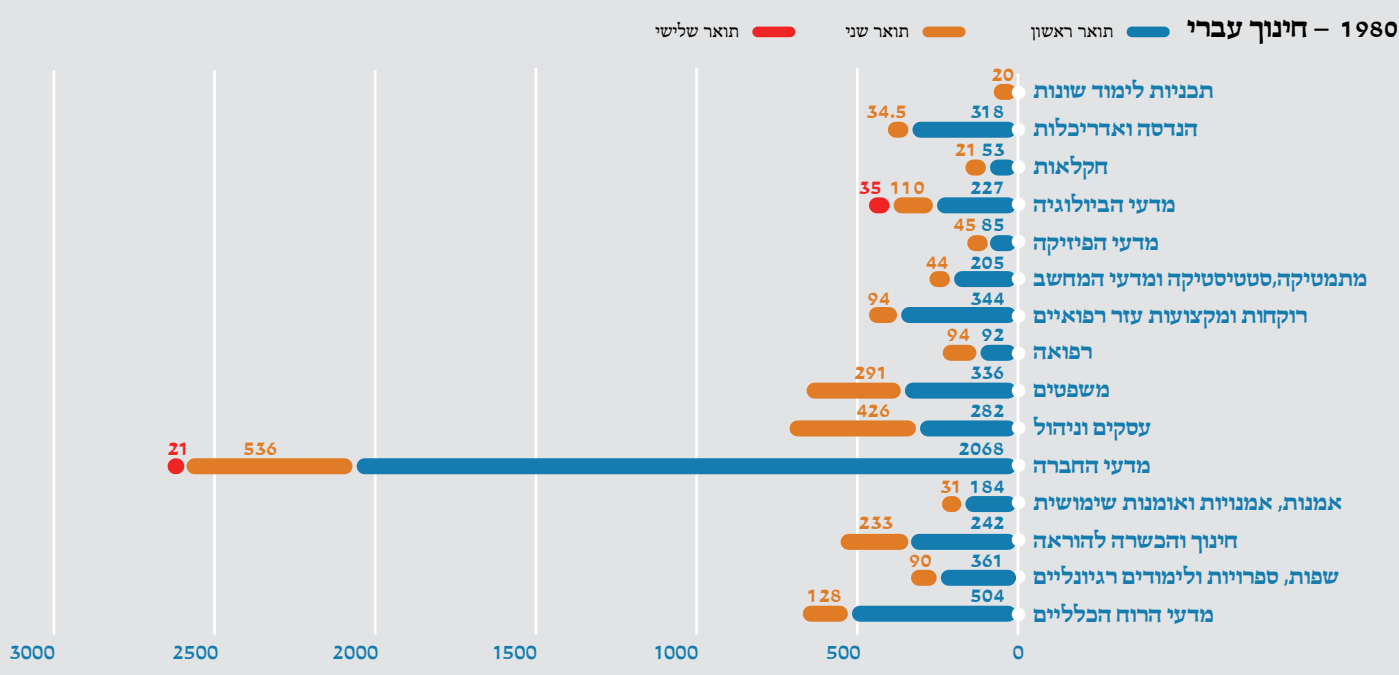
מסיימי תואר ראשון בחלוקה מגדרית והמקצועות שבהם נבחנו בבחינת בגרות מורחבת, ילידי 1980

- גברים
- נשים
- אחוז מכלל הנבחנות
- אחוז מכלל הנבחרים

החשוב באחוזים בשני הגרפים מחושב מביין כלל הנבחנים בבחינות הבגרות המורחבות.

תרשים 43

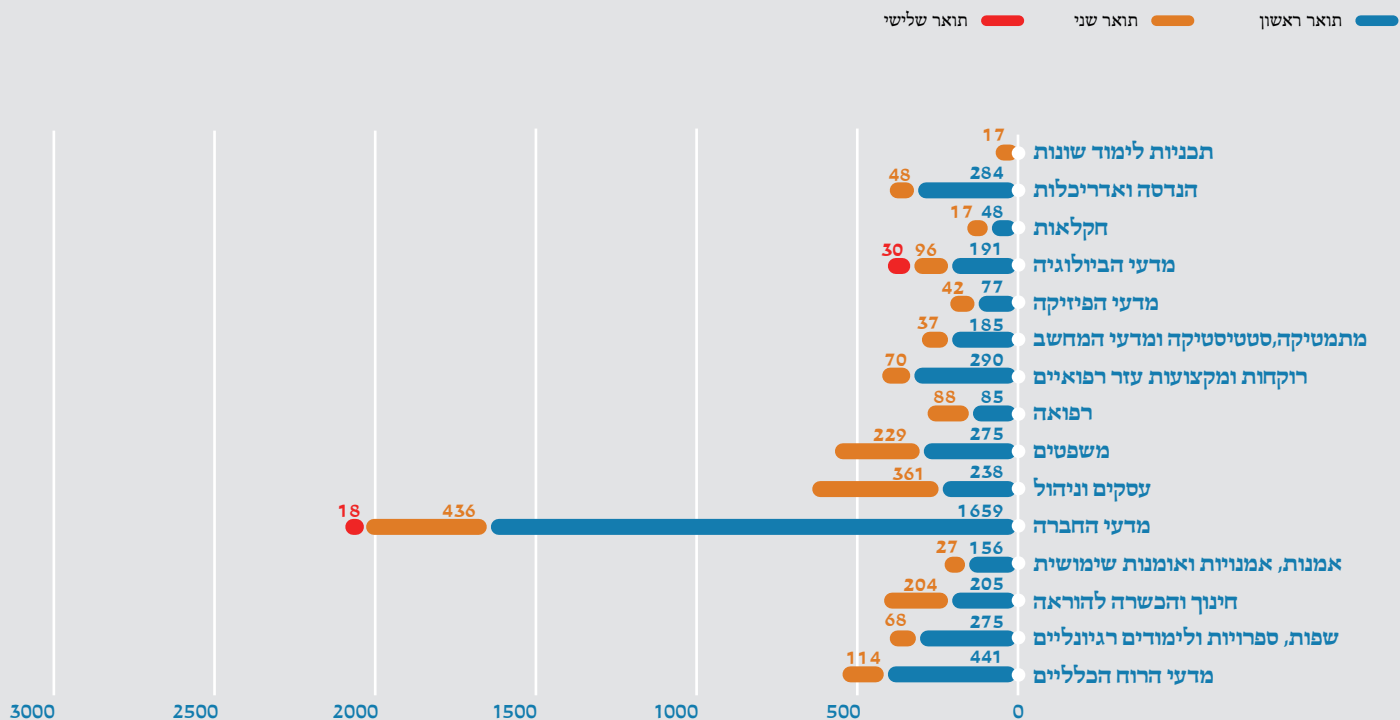
מספר התארים האקדמיים מאוניברסיטאות בקרב הנבחנים בבחינת בגרות מורחבת בהיסטוריה, תנ"ך, ספרות ואמנות, ילידי

הספירה נעשתה לפי חוג ראשון (ראו הגדרות בהשכלה גבוהה: סטודנטים). החלוקה בין תחומי מדעי הרוח (שפות, ספרויות ולימודים רגיונליים; מדעי הרוח הכלליים; אמנות, אומנויות ואומנות שימושית) נעשתה לפי חלוקת השלכה המרכזית לסטטיסטיקה.

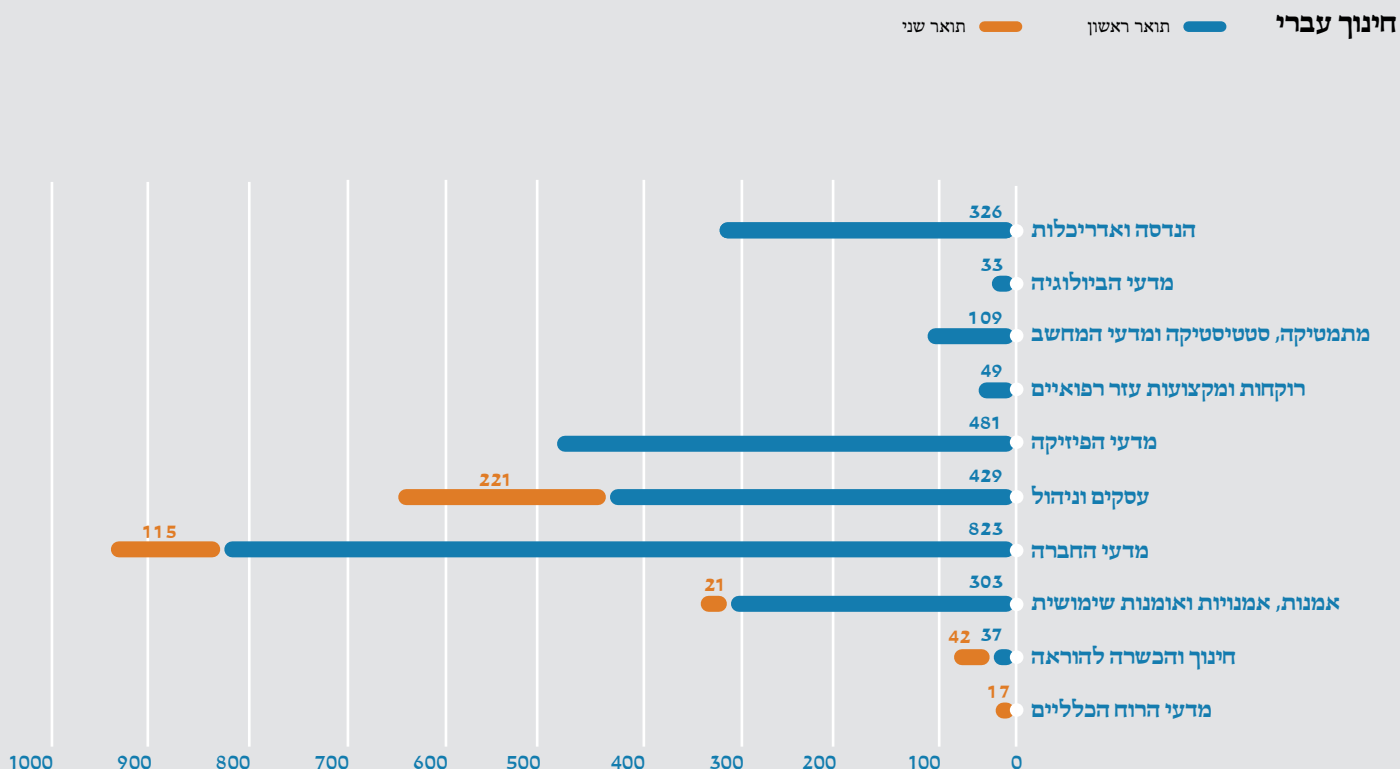
תרשים 44

מספר התארים האקדמיים מאוניברסיטאות בקרב הנבחרים בבחינת בגרות מורחבת בהיסטוריה, ילידי 1980 – חינוך ערבי

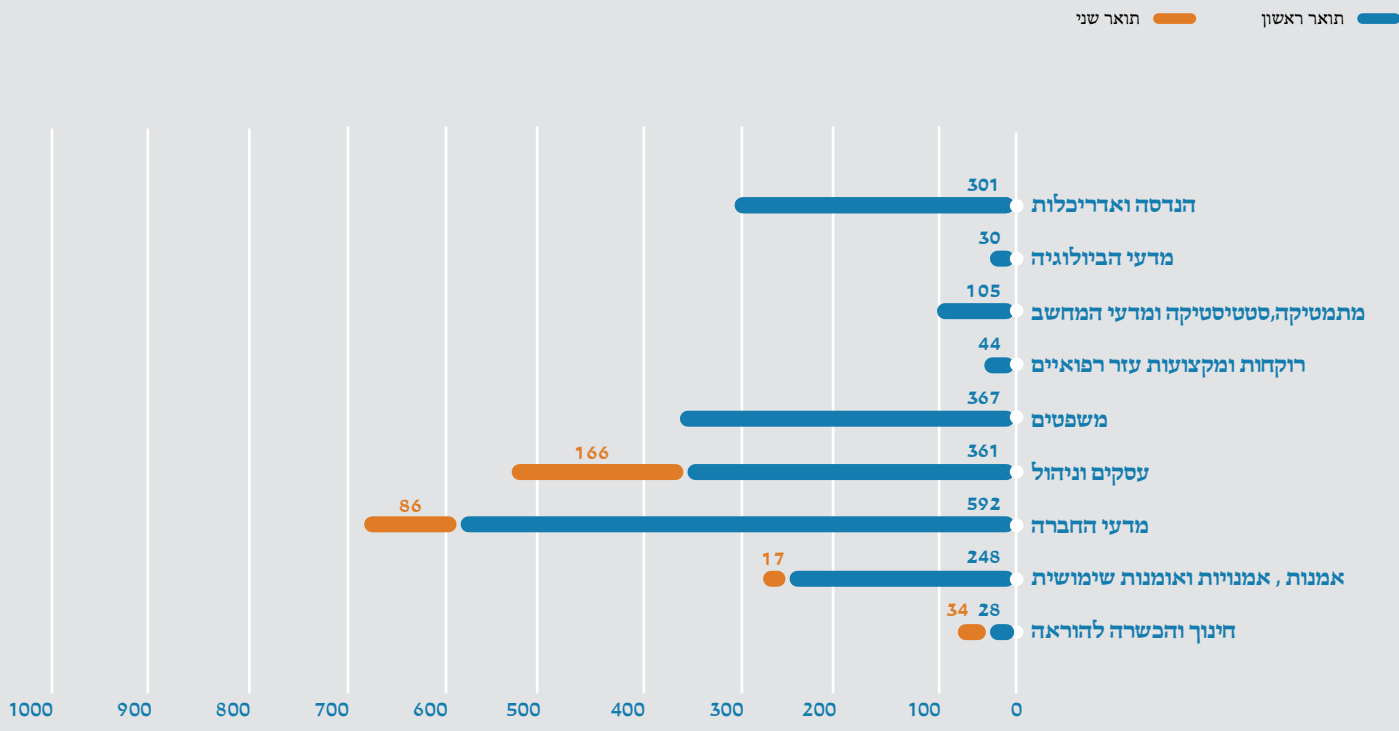

תרשים 45

מספר התארים האקדמיים ממכללות בקרב הנבחרים בבחינת בגרות מורחבת בהיסטוריה, תנ"ך ספרות ואמנות, ילידי 1980 – חינוך ערבי

מספר התארים האקדמיים ממכללות בקרב הנבחרים בבחינת בגרות מורחבת בהיסטוריה, ילידי 1980 – חינוך ערבי

מקורות

הנתונים לפרק זה התקבלו מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומנתונים שונים של משרד החינוך. הנתונים רוכזו על ידי דוד מעגן ועדנאן מנסור מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועל ידי נחום בלס ממרכז טאוב. עיבוד הנתונים נעשה על ידי צוות כותבי הדו"ח.

השכלה גבוהה: סטודנטים

פרק זה הוא המפורט ביותר בדו"ח, והוא עוסק בסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח במוסדות ההשכלה הגבוהה בכל שלושת התארים. הפרק עומד על מגוון נושאים כמו שינויים במספר הסטודנטים בתחום מדעי הרוח, מוסדות הלימוד, נתוני קבלה, שינויים בתחומי הלימוד ובדגשים, קורסים פופולריים ומשך זמן הלימודים. הנושאים השונים מוצגים הן בהשתנותם לאורך 25 השנים האחרונות הן במבט השוואתי בין הפקולטות למדעי הרוח לפקולטות אחרות ובין המוסדות השונים להשכלה גבוהה.

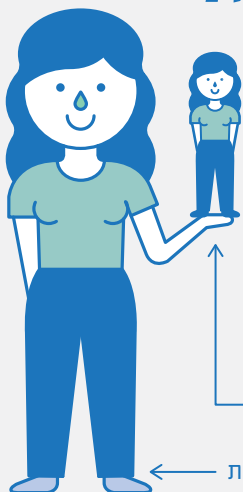

תואר ראשון

שיעור לומדי מדעי הרוח מביין כלל
הסטודנטים באוניברסיטאות

משקל המכללות האקדמיות

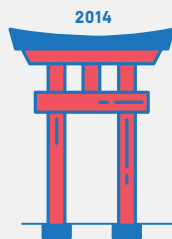
בשנת 2014 עשירית
מכלל הסטודנטים
להשכלה גבוהה
(אוניברסיטאות +
מכללות אקדמיות)
למדו מדעי הרוח
כחוג ראשון.

מהם:

25% במכללות

75% באוניברסיטאות

מגמת ירידה אך גם עליות

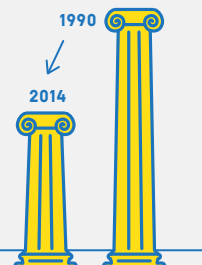

ב-25 השנים האחרונות,
שיעור הסטודנטים
בחוג למזרח אסיה

עלה ב-200%

ואילו שיעור
הסטודנטים בחוגים
להיסטוריה והיסטוריה
של עם ישראל

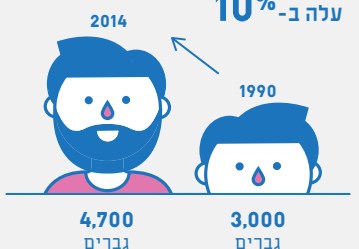
ירד ב-65%

עלייה בשיעור הגברים

ב-25 השנים האחרונות,
שיעור הגברים מכלל הסטודנטים
למדעי הרוח באוניברסיטאות

עלה ב-10%

שיעור הנשים ירד ב-10%
7,500 ב-1990 7,500 ב-2014

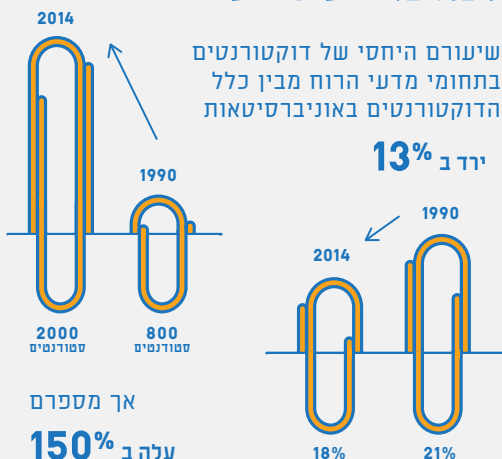

תואר שני ושלישי

תלמידי מוסמך ודוקטורט
בתחומי מדעי הרוח
באוניברסיטאות
בשנת 2014

תואר שלישי

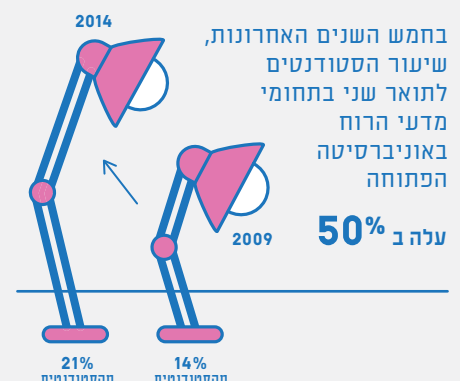
עוזרי הוראה

שיעור הסטודנטים לתואר שלישי שהועסקו כעוזרי הוראה ב-2009 נמוך במידה ניכרת משיעורם בארה"ב.

האוניברסיטה הפתוחה

בחמש השנים האחרונות, שיעור הסטודנטים לתואר שני בתחומי מדעי הרוח באוניברסיטה הפתוחה עלה ב-50%

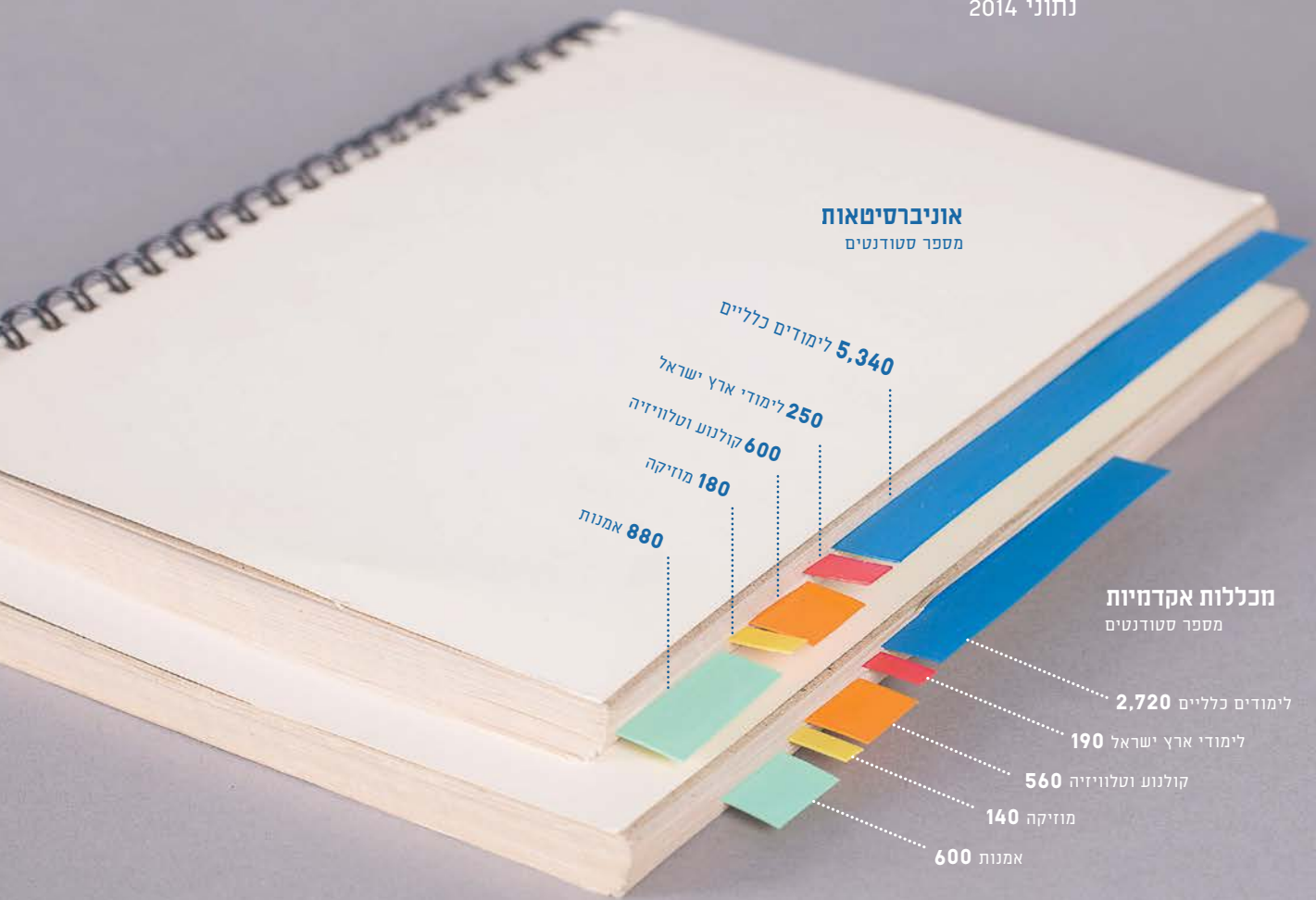

מכללות

בחלק מהתחומים במדעי הרוח
 מספר הסטודנטים במכללות אקדמיות
 מתקרב למספר הסטודנטים באוניברסיטאות

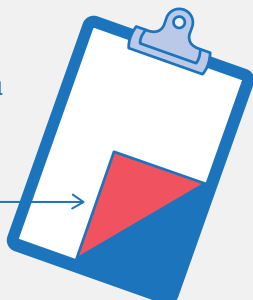
נתוני 2014

תואר שני במכללות

מבין כלל הסטודנטים לתואר שני במדעי הרוח בשנת 2014

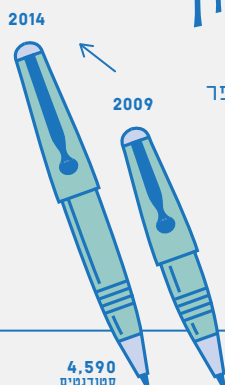
14% לומדים במכללות

צמיחה בתואר הראשון

בחמש השנים האחרונות, מספר הסטודנטים לתואר ראשון במדעי הרוח במכללות

עלה ב 30%

באילו מכללות לומדים מדעי הרוח*

נתוני 2014

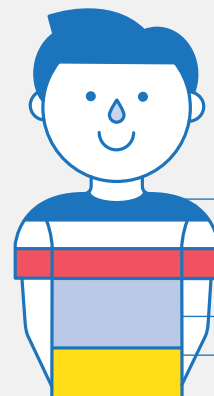
380 מכללת תל חי

450 בצלאל

460 אורנים

1,090 מכללת ספיר

770 שאר המכללות

*לא כולל סטודנטים בחוגים בעלי מרכיב יישומי מרכזי (עיצוב, גרפיקה וכו')

סטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח: תואר ראשון

תקציר

ב-25 השנים האחרונות, מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות ירד שיעור הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון במדעי הרוח ב-32%: מ-28% בתש"ן ל-19% בתשע"ד (תרשים 3). ואולם שיעורם מבין כלל הסטודנטים לתואר ראשון מצביע על ירידה תלולה עוד יותר: כיום, מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בישראל שיעור הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח קטן מ-11%. בין השאר, ירידה זו משקפת את מיעוט הלומדים בתחום מדעי הרוח במכללות.

ואולם אף ששיעור הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח במכללות נותר נמוך ביחס לציבור הסטודנטים במכללות בכלל, ניכרת בו מגמת גידול מתמדת (תרשימים 3, 12). ממצאי הדו"ח מלמדים כי מבין כלל הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח כיום, שיעור הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח במכללות האקדמיות עומד על כ-25% (ספירה זו כוללת את כלל החוגים בפקולטות למדעי הרוח באוניברסיטאות ואת החוגים בעלי הממד התאורטי במכללות האקדמיות, ראו להלן: הגדרות).

כאשר מתבוננים במגמות ב-25 השנים האחרונות באוניברסיטאות בלבד (תרשימים 5, 6), הירידה החדה ביותר בשיעור הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון היא באוניברסיטת בר-אילן (ירידה בשיעור 58%: מ-26% מכלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתש"ן ל-11% בתשע"ד); לאחר מכן באוניברסיטה העברית (36%), באוניברסיטת חיפה (18%) ובאוניברסיטת תל אביב (18%). באוניברסיטת בן-גוריון דווקא חלה עלייה בשיעור 38%. יש לציין שבשנים תשע"ג-תשע"ד עלייה זו מתבטאת בעיקר במספר הסטודנטים הלומדים לימודים כלליים (ראו להלן: דיון בלימודים כלליים).

באוניברסיטה הפתוחה, בעשור האחרון ניכר גידול בשיעור הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח עד לשיעור של 12% מכלל הסטודנטים בשנת תשע"ד (תרשים 10). בשנת תשע"ה, באוניברסיטה הפתוחה, שיעור בוגרי התואר הראשון במדעי הרוח עומד על כ-8% מבוגרי התואר הראשון (תרשים 11). יש להביא בחשבון שמבין הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח באוניברסיטה הפתוחה, רבים עושים זאת בחוגים למדעי הרוח והחברה (25%) או החינוך (26%, תרשים 34).

בשנת תשע"ד, מבין כלל הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות, שיעור הסטודנטים הגדול ביותר היה באוניברסיטת תל אביב (28%), אחר כך באוניברסיטת חיפה (25%), באוניברסיטת בן-גוריון (19%), באוניברסיטה העברית (15%) ובאוניברסיטת בר-אילן (14%) (תרשים 7).

חלוקה מגדרית של הלומדים לתואר ראשון במדעי הרוח בכל האוניברסיטאות ובמכללות גם יחד מראה כי רוב הלומדות הן נשים, אך שיעורם של הגברים מכלל הסטודנטים נמצא בעלייה (תרשימים 13-17). מגמה דומה אך מתונה יותר ניכרת גם בארצות הברית (תרשים 14).

למעט האוניברסיטה הפתוחה, שיעור הסטודנטים הערבים הלומדים בתחום מדעי הרוח גדול אך במעט משיעורם בקרב הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון. לפי ספירת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בשנת תשע"ד, מבין כלל הסטודנטים הלומדים באוניברסיטאות היה שיעור הסטודנטים הערבים 16%, ומבין הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח היה שיעור הסטודנטים הערבים 17%; במכללות, מבין כלל הסטודנטים היה שיעור הסטודנטים הערבים 8.4%, ומבין הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח היה

שיעור הסטודנטים הערבים 9.8%. באותה שנה, מבין כלל הסטודנטים באוניברסיטאות ובמכללות היה שיעור הסטודנטים הערבים 11.5%, ומבין כלל הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח 13.9% (תרשים 18). באוניברסיטה הפתוחה, בשנת תשע"ה, מבין כלל הסטודנטים, שיעור הסטודנטים הערבים היה 13%, ומבין הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח 33% (תרשים 19).

בשנים האחרונות עלה ממוצע בחינות הבגרות והמבחן הפסיכומטרי של הסטודנטים לתואר הראשון בתחום מדעי הרוח (תרשים 20). עלייה זו נמצאת בהתאמה לעלייה הכללית, ואולם בהשוואה לתחומים אחרים, ממוצע הבגרות והפסיכומטרי של הסטודנטים למדעי הרוח עדיין נמוך (תרשימים 21–22). עם זאת, ניכרת שונות בין החוגים במדעי הרוח: ממוצע הפסיכומטרי והבגרות של המתקבלים ללימודי בלשנות, פילוסופיה וספרות כללית הוא גבוה יחסית. לעומת זאת, הממוצע של המתקבלים ללימודי לשון עברית, לימודים כלליים וספרות עברית הוא נמוך (תרשימים 23–24).

בעשור האחרון קל יותר להתקבל כמעט לכל לימודי התואר הראשון באוניברסיטאות; מגמה זו בולטת בייחוד במשפטים ומתונה יותר בשאר התחומים, כולל בתחום מדעי הרוח (תרשים 25).

חוגי הלימוד לתואר הראשון

בעשרים השנים האחרונות, החוג הגדול ביותר בפקולטות למדעי הרוח באוניברסיטאות הוא החוג ללימודים כלליים (המכונה גם לימודים רב-תחומיים). מבנהו והרכבו של חוג זה שונים מאוד ממוסד אחד למשנהו, ובמקצת המוסדות השתנה החוג בשל עצמו לאורך השנים. עם זאת, ברוב החוגים ללימודים כלליים (ראו להלן: הגדרות) שיעור לימודי מדעי הרוח מבין כלל הלימודים לתואר עשוי להיות פחות ממצוי, כאשר שאר הקורסים הם בתחומי דעת אחרים (לרוב, מדעי החברה). בתשע"ד למדו בחוגים ללימודים כלליים מעל שליש מכלל הסטודנטים שלמדו בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות. במכללות המספרים אף גדולים יותר: מעל מחצית מהסטודנטים שנרשמו לתואר במדעי הרוח למדו בחוגים ללימודים כלליים (תרשים 59).

מכאן, שבשנת תשע"ד, כמעט מחצית מכלל הסטודנטים שלמדו בתחום מדעי הרוח בישראל (אוניברסיטאות ומכללות גם יחד) בחרו ללמוד בחוגים רב-תחומיים. ממצא זה, המצביע על כוחם המספרי הגדול והמתעצם של החוגים ללימודים כלליים, הוא ממצא מרכזי לצורך הבנת מאפייני הפקולטות והתכניות השונות בתחום מדעי הרוח.

בלא ספירת החוגים ללימודים כלליים, שלושת החוגים הגדולים ביותר בעשרים השנים האחרונות בשקלול של כלל האוניברסיטאות הם החוגים היסטוריה והיסטוריה כללית, שפה וספרות אנגלית ופילוסופיה (תרשימים 29, 31, 33). החוג לספרות עברית, שבשקלול כלל האוניברסיטאות לפני עשרים שנה היה מהגדולים ביותר, הלך וקטן בהתמדה בעשורים אלו. בעשר השנים האחרונות, מבין כלל הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח ירד שיעור הסטודנטים הלומדים ספרות עברית ב-51% (תרשים 49).

התבוננות בשיעור הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בפילוסופיה ולתואר ראשון בהיסטוריה מבין כלל הסטודנטים בארץ (ולא רק מבין כלל הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח) מגלה ירידה לאורך השנים (תרשים 44). נתונים מקבילים מארצות הברית מצביעים על מגמה שונה, בעיקר בלימודי הפילוסופיה, שכוחם עולה בהדרגה מאז שנות התשעים של המאה העשרים (תרשים 45). ברמה הדיסציפלינרית, ישנן מגמות כלליות המשותפות לכלל המוסדות ולצדן גם מגמות המשתנות ממוסד למוסד: לדוגמה, ב-25 השנים האחרונות, בכלל האוניברסיטאות ירד שיעור הלומדים בחוג לפילוסופיה כללית ב-19%, אך באוניברסיטה העברית הוא עלה ב-21% ובאוניברסיטת תל אביב הוא עלה ב-12% (תרשים 53). כך גם בנוגע לחוג להיסטוריה כללית: אמנם בכלל האוניברסיטאות ירד שיעור הלומדים בחוג זה ב-32%, אך זאת בעיקר עקב מגמות של ירידה קיצונית באוניברסיטת חיפה ובאוניברסיטת בן-גוריון, כאשר באוניברסיטה העברית, באוניברסיטת תל אביב ובאוניברסיטת בר-אילן נשמר השיעור היחסי של הלומדים בחוג זה (תרשים 43).

מנגד, בכמה חוגים במדעי הרוח חלה מגמת עלייה. הגדול והבולט שבהם הוא החוג ללימודי מזרח אסיה: ב-25 השנים האחרונות גדל שיעור הלומדים בו ב-17.4%. בתשע"ד, קרוב ל-7% מכלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון במדעי הרוח למדו בחוג זה, רובם באוניברסיטת תל אביב ובאוניברסיטה העברית, ומיעוטם באוניברסיטת חיפה (תרשים 47). חוג בולט נוסף הוא החוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון: בכלל האוניברסיטאות חלה בו עלייה בשיעור 36%, ובתשע"ד למדו בו כ-10% מכלל הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח (תרשים 39).

מבין הקורסים הפופולריים ביותר בפקולטות למדעי הרוח באוניברסיטאות, שיעור הלומדים הגבוה ביותר הוא בקורסים בנושאים היסטוריים (תרשים 64). שיעור זה דומה לפופולריות של קורסים בנושאים היסטוריים במכללות בארצות הברית (תרשים 65). התבוננות בשלושת הקורסים הפופולריים בכל אוניברסיטה מגלה שונות גדולה בין המוסדות. בהקשר זה, יש לציין שבכמה מהקורסים הנלמדים בפקולטות למדעי הרוח יש שיעור לא מבוטל של סטודנטים מפקולטות אחרות (תרשים 66).

ניתוח נתוני הסטודנטים הלומדים בתחומים דיסציפלינריים הנלמדים במכללות ובאוניברסיטאות גם יחד מעלה תמונה מורכבת בנוגע למספרים המדויקים של הסטודנטים ולחלוקה בין המכללות לאוניברסיטאות. לדוגמה, 13% מקרב הסטודנטים בתחום מדעי הרוח במכללות לומדים תולדות האמנות ותיאוריה של האמנות, ואילו באוניברסיטאות עומד שיעור הלומדים מקצועות אלו על 4.5%. שקלול הנתונים של האוניברסיטאות והמכללות גם יחד מעלה ש-6.5% מקרב הסטודנטים בתחום מדעי הרוח לומדים אמנות ותולדות האמנות (תרשים 60). תמונה דומה עולה בחוגים אחרים הכוללים מרכיב אמנותי בולט, לדוגמה, קולנוע. כיום, כ-12% מהסטודנטים במכללות הלומדים בתחום מדעי הרוח לומדים קולנוע, רובם במכללת ספיר, ואילו באוניברסיטאות רק 4.3% מהסטודנטים לומדים בחוג זה (תרשים 61).

ניתוח נתוני הזמן הממוצע לסיום לימודי תואר ראשון במדעי הרוח מצביע על כך שכ-70% מהסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח אינם מסיימים את לימודיהם בזמן תקני (כלומר, בפרק הזמן המוקצב לכך לפי המועצה להשכלה גבוהה, המשתנה בין תחום לתחום) ודרושות להם עוד כמה שנים לסיים את התואר. לשם השוואה, במדעי הטבע ובמדעי החברה, כמחצית מהסטודנטים מסיימים את לימודי התואר בזמן תקני, ובניהול או משפטים שיעורם אף גדול יותר (תרשים 27).

סקר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בנוגע לשביעות רצון מההוראה וסביבת ההוראה מצא שכ-81% מבוגרי מדעי הרוח היו מרוצים – שיעור הגבוה יותר משיעור התלמידים המרוצים בקרב הלומדים מתמטיקה ומדעי הטבע, הנדסה, אדריכלות וחקלאות, ונמוך יותר משיעורם בקרב הלומדים בתחום מדעי החברה, רפואה ומשפטים (תרשים 26).

הגדרות

בדרך כלל, סטודנט הלומד בשני חוגים בלימודי תואר ראשון רשום בחוג אחד כחוג ראשון ובחוג אחר כחוג שני. פעמים רבות הגדרת חוג כראשון או שני נעשית באקראי, ולכן ההבחנה בין שני החוגים לצורך המחקר היא בעייתית. על כן, לצורך ספירת הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות השתמשנו בשתי שיטות:

(1) על פי השיטה המקובלת בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ובמועצה להשכלה גבוהה, נספרו סטודנטים הרשומים לחוג כלשהו במדעי הרוח כחוג ראשון בלבד.

(2) על פי שיטה אחרת, שלראשונה נעשה בה שימוש בדו"ח זה, נספרו סטודנטים הרשומים לחוג כלשהו במדעי הרוח כחוג ראשון או שני, וכמובן, גם הסטודנטים הרשומים למסלול חד-חוגי. כפי שניתן לראות בתרשים 2, שיעור הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח במסלול חד-חוגי גדל לאורך השנים על חשבון הסטודנטים הלומדים שני חוגים בתחומי מדעי הרוח.

להערכתנו, הספירה השנייה מדויקת יותר. עם זאת, לא תמיד ניתן להשתמש בה, מכיוון שלעתים היא יוצרת כפילויות: לדוגמה, סטודנטית הרשומה לחוג ראשון בספרות וחוג שני בהיסטוריה עלולה להיחשב כשתי סטודנטיות. כאשר אנו משתמשים בשיטת

הספירה המקובלת בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (חוג ראשון בלבד), אנו מציינים זאת. לשם הדגמה, ראו תרשים 1: בשנת תשע"ד היה שיעור הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח בכל האוניברסיטאות 17% בספירת חוג ראשון בלבד, ו-19% בספירת חוג ראשון או שני (ספירת הדו"ח). בשנת תש"ן ההבדל ניכר אף יותר: 23% בספירת חוג ראשון בלבד, ו-28% בספירת חוג ראשון או שני.

גם בספירת הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח במכללות השתמשנו בשיטה שונה מהשיטה המקובלת בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. לפי השיטה המקובלת, כל חוגי האמנות והעיצוב נחשבים שייכים למדעי הרוח, בהם גם חוגים שנלמדים בהם מקצועות יישומיים. לצורך הדו"ח, הפרדנו בין חוגים שכוללים מרכיב תאורטי כלשהו, שספרנו כחוגי מדעי הרוח, לבין חוגים שהדגש בהם הוא על אמנות יישומית. לכן, על פי שיטה זו, מספר הסטודנטים למדעי הרוח במכללות נמוך ממספרם לפי שיטת הספירה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

החוגים שנכללו בספירה של המכללות בלימודים לתואר ראשון הם: אמנות ואמנות המסך באקדמיה לאמנות ועיצוב בצלאל, לימודי ארץ ישראל במכללת אשקלון, לימודי שימור ותולדות התאטרון במכללת הגליל המערבי, לימודי ארץ ישראל במכללת כנרת, לימודי אמנות הקולנוע והטלוויזיה, תואר ראשון כללי במדעי הרוח ולימודי חברה ותרבות – יצירה והפקה במכללת ספיר, תרבות ואמנות ומיסטיקה ורוחניות במכללת צפת, לימודים רב-תחומיים ולימודי מזרח אסיה במכללת תל-חי, לימודים רב-תחומיים במדעי הרוח והחברה באוניברסיטת אריאל בשומרון (אשר עדיין נספרה כמכללה בנתונים שהועברו לצורך הפקת דו"ח זה), יהדות ולימודי ארץ ישראל במכון לנדר, אמנות במכללת שנקר, תורת המוזיקה באקדמיה למוזיקה ומחול ולימודים רב-תחומיים במרכז האקדמי שלם.

החוגים שנכללו בספירה של המכללות בלימודים לתואר שני הם: אמנויות ומדיניות ותאוריה של האמנות באקדמיה לאמנות ועיצוב בצלאל, **M.Mus** באקדמיה למוזיקה ומחול, קולנוע, הפקה ותאוריה במכללת ספיר, מורשת ישראל באוניברסיטת אריאל בשומרון, יהדות במכון לנדר ויהדות במכון שכטר.

לשם הדגמה, ראו שוב תרשים 1: בשנת תשע"ד היה שיעור הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח במכללות 9% לפי ספירת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ו-5% לפי הספירה בדו"ח זה.

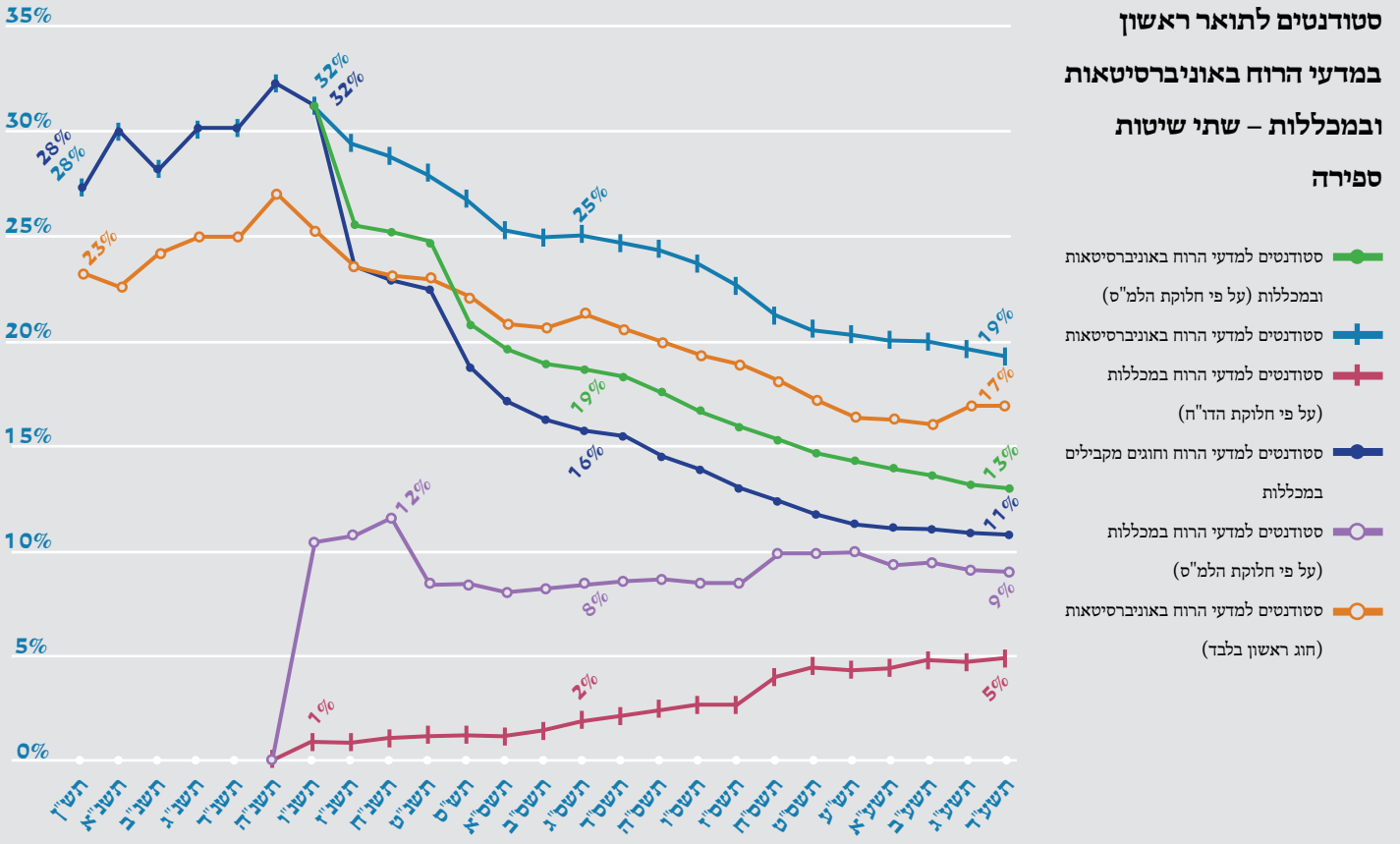
ההבדלים בין שיטות הספירה ניכרים גם בממצאי שיעור הסטודנטים למדעי הרוח מבין כלל הסטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות גם יחד: 13% לפי ספירת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ו-11% לפי הספירה בדו"ח.

בשני המקרים, הספירה כוללת סטודנטים במכללות האקדמיות, מתוקצבות ושאינן מתוקצבות. סטודנטים במכללות לחינוך אינם נכללים בספירה. נתונים על המכללות לחינוך ניתן למצוא בפרק החינוך בדו"ח זה.

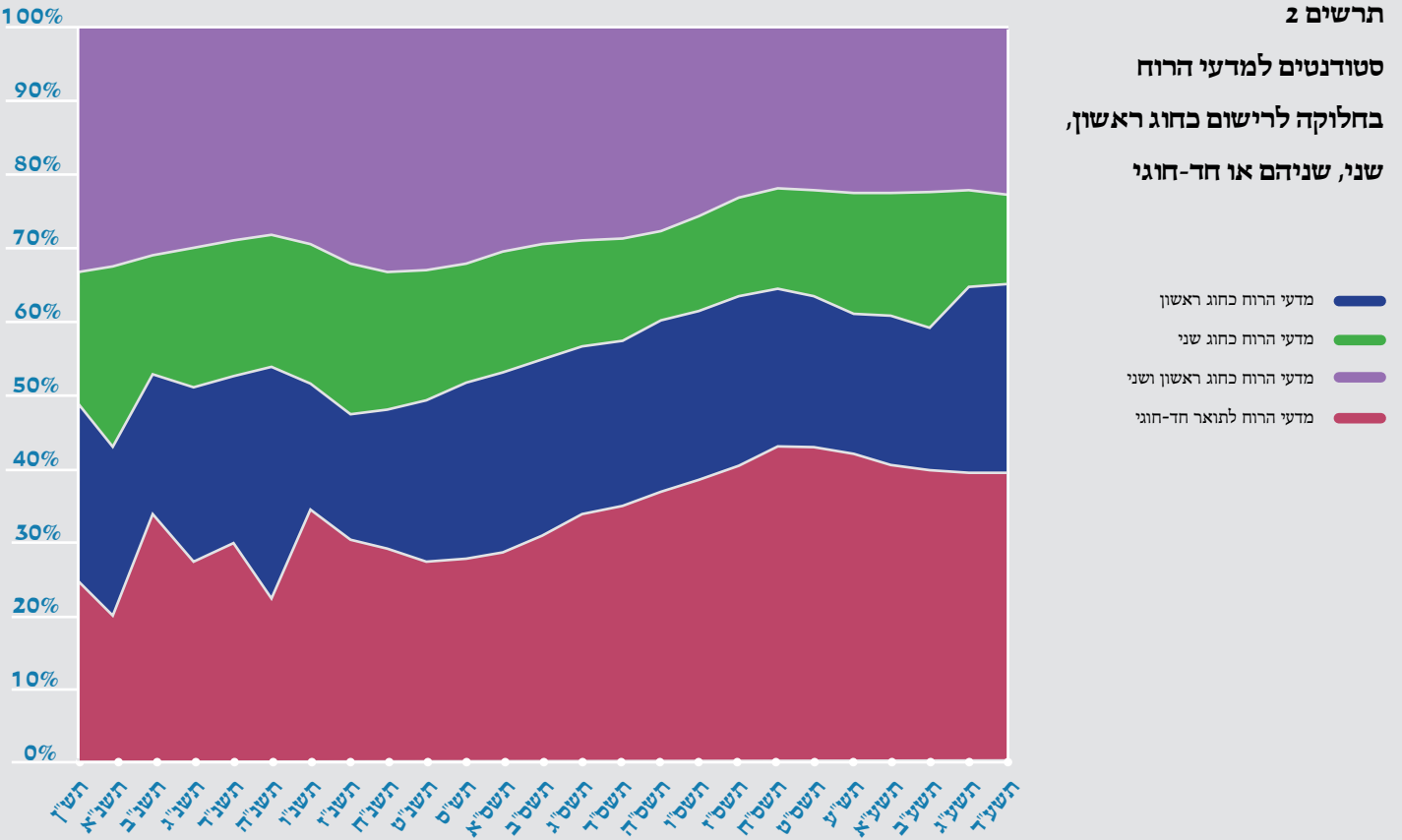
תרשים 1

סטודנטים לתואר ראשון במדעי הרוח באוניברסיטאות ובמכללות – שתי שיטות ספירה

תרשים 2

סטודנטים למדעי הרוח בחלוקה לרישום כחוג ראשון, שני, שניהם או חד-חוגי

כאשר חוג הופך למגמה, תלמידיו אינם נספרים עוד על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה כחלק מחוג נפרד, ובהתאמה, אינם מופיעים בתרשימים לפי חוגים בדו"ח זה. לדוגמה, באוניברסיטת תל אביב אין חוגים לתלמוד, למקרא וללשון עברית – מכיוון שכל אלו נלמדים כמגמות בחוג לתרבות העברית (שבתשע"ד היה שיעור התלמידים בו כ-4% מכלל התלמידים הלומדים לתואר ראשון במדעי הרוח באוניברסיטת תל אביב).

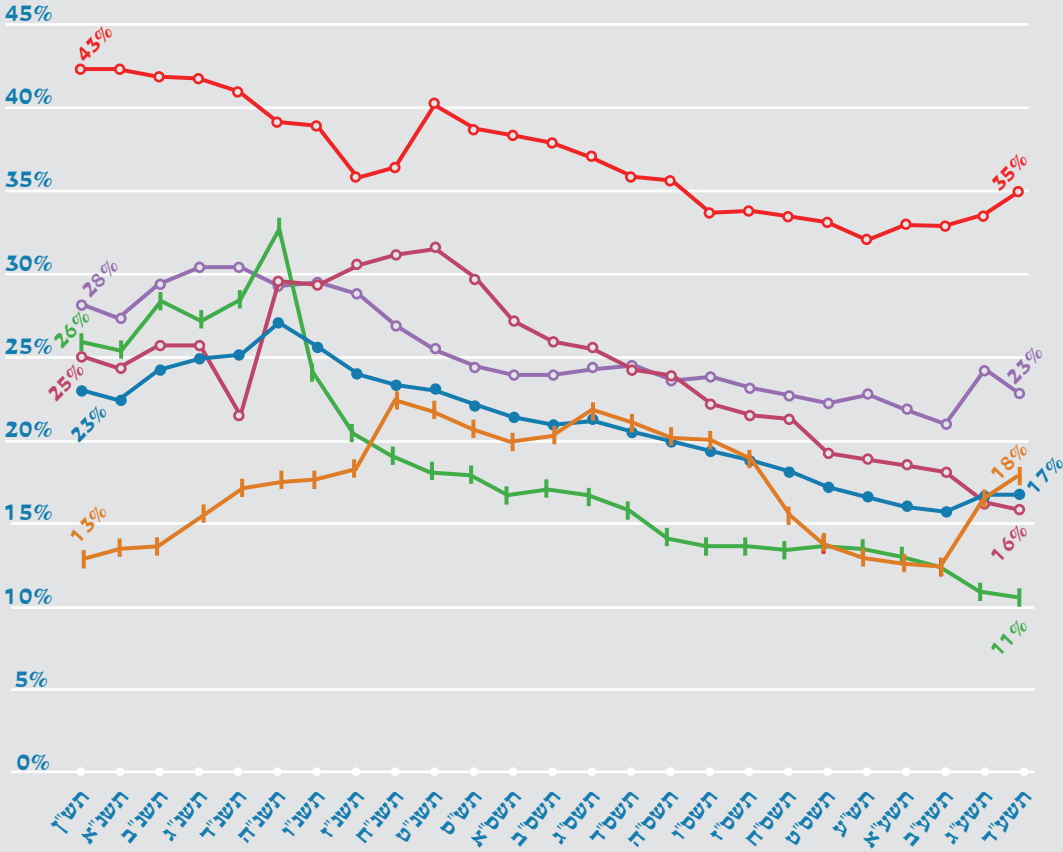
באוניברסיטה הפתוחה ישנם סטודנטים רבים שאינם מסיימים את התואר, ולאחר כמה שנים הם חוזרים ללמוד. כמו כן, באוניברסיטה זו אין הפרדה בין סטודנטים למדעי הרוח, לחינוך ולמדעי הרוח והחברה. לפיכך לא ניתן לספור את הסטודנטים באוניברסיטה הפתוחה עם הסטודנטים באוניברסיטאות אחרות, ולכן הוקדשו להם תרשימים נפרדים.

החוג ללימודים כלליים או ללימודים רב-תחומיים: בקטגוריה זו נספרו כלל הסטודנטים הרשומים בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה כלומדים בחוג "מדעי הרוח ב.צ.ג." ("בלי ציון נוסף") או "לימודים כלליים". באוניברסיטת חיפה ובאוניברסיטת בן-גוריון, שבהן מספר הסטודנטים בחוגים אלו הוא מעל מחצית מכלל הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח, החוגים ללימודים רב-תחומיים מאפשרים ללמוד חטיבות במדעי החברה ובמדעי הרוח. כמו כן, סטודנטים הלומדים לתואר ראשון רב-תחומי במכללת אחוה נספרים כלומדים בחוג ללימודים רב-תחומיים באוניברסיטת בן-גוריון (מספרם כמחצית מכלל הלומדים בחוג). מכאן שבחוגים אלו, גם אם סטודנט בחר ללמוד את רוב החטיבות שלו במדעי החברה, הוא עדיין נספר כסטודנט למדעי הרוח. מצב דומה נצפה בחוג ללימודים רב-תחומיים במכללת ספיר, במחלקה הרב-תחומית במדעי החברה והרוח באוניברסיטת אריאל בשומרון ובלומדים רב-תחומיים במכללת אורנים. בשנת תשע"ד עמד שיעור הסטודנטים בתכניות אלו על 56% מכלל הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח במכללות, 26% מכלל הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות ו-49% מכלל הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח בארץ (אוניברסיטאות ומכללות).

תרשים 5

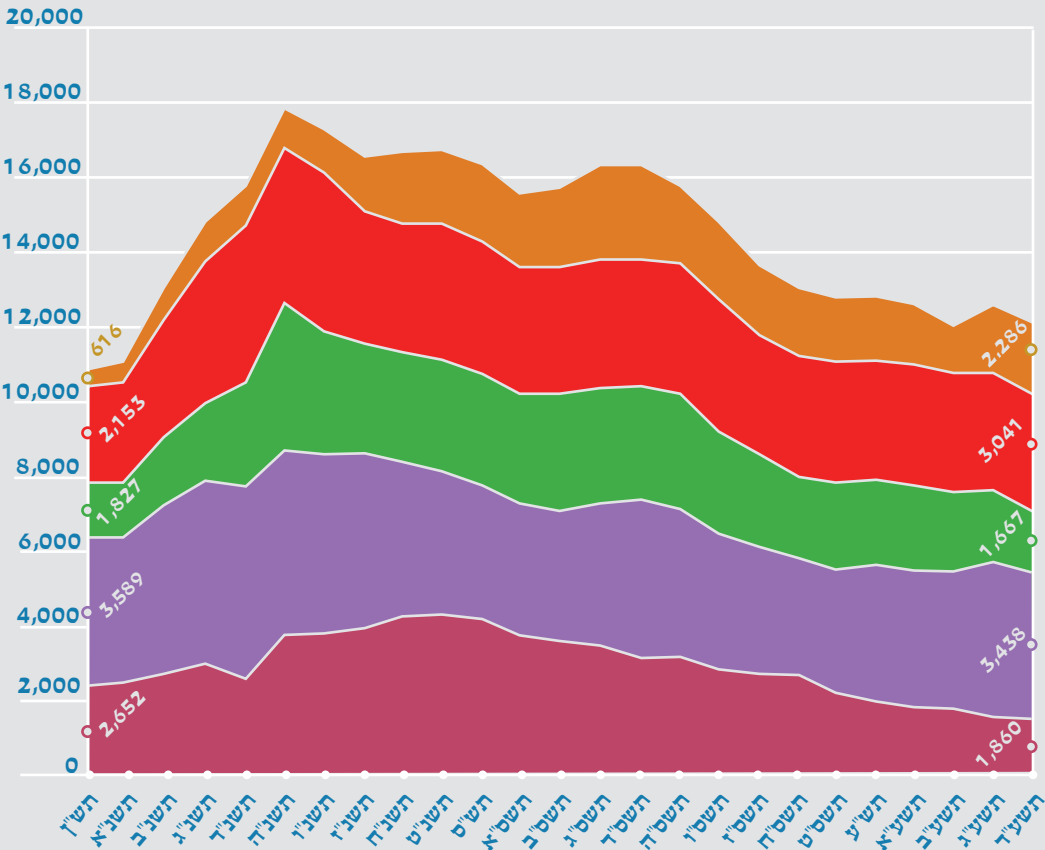
שיעור הסטודנטים הלומדים במדעי הרוח מבין כלל הסטודנטים בכל אוניברסיטה

בשל ספירה שונה מעט בכמה מן המוסדות, הנתונים הם לפי סטודנטים הרשומים ללימודים בתחום מדעי הרוח כחוג ראשון, לא כחוג ראשון או שני (ראו לעיל: הגדרות).

תרשים 6

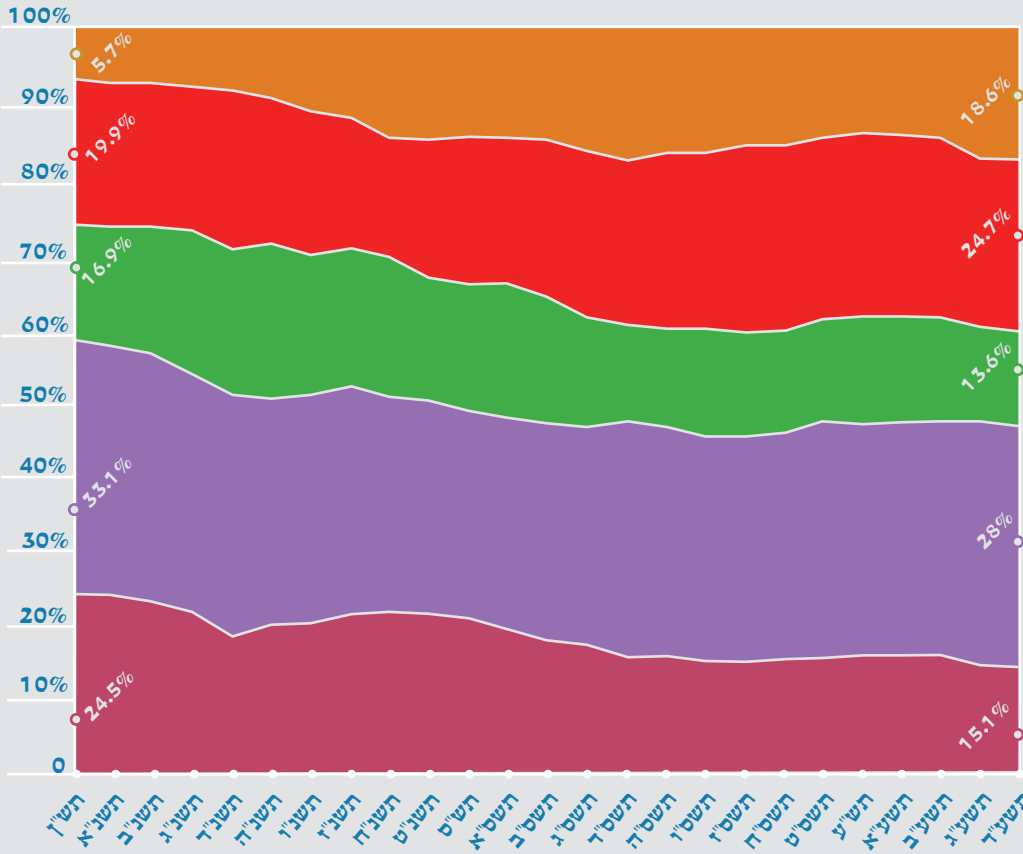
מספר הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח בכל אוניברסיטה

הספירה היא לפי חוג ראשון בלבד.

תרשים 7

שיעור הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח בכל אוניברסיטה מבין כלל הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

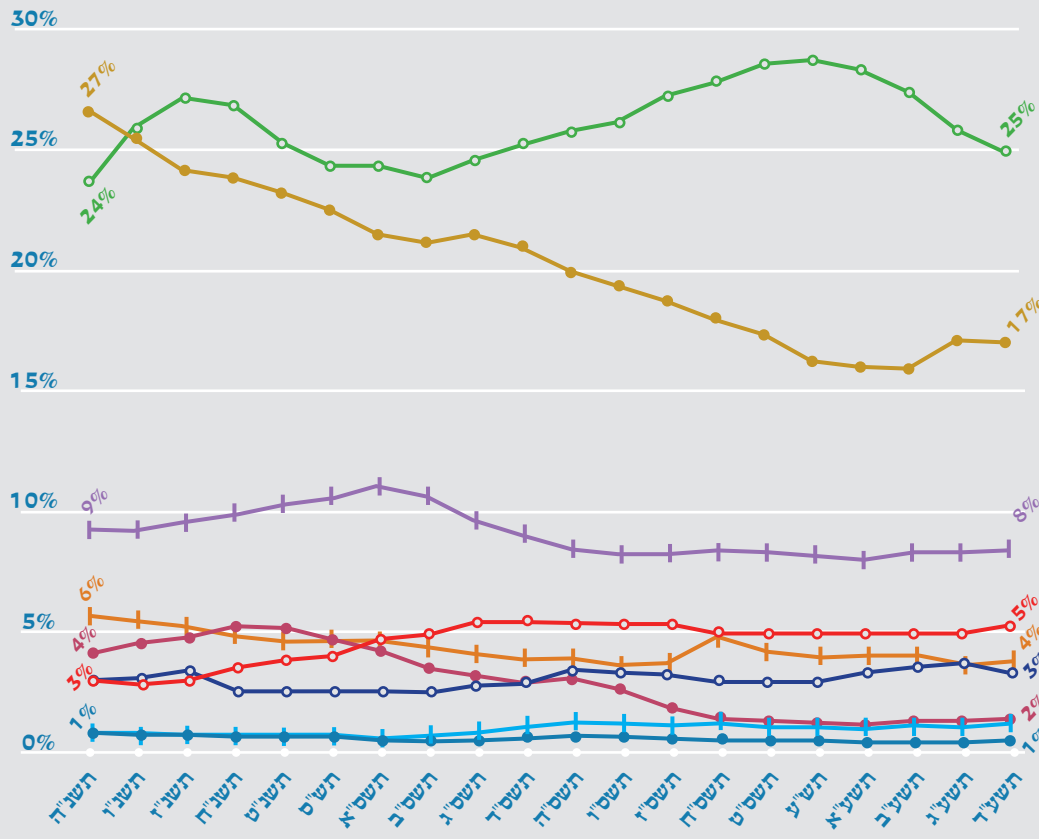

- אוניברסיטת בן-גוריון
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת תל אביב
- האוניברסיטה העברית

הספירה היא לפי חוג ראשון בלבד.

תרשים 8

סטודנטים הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות לפי תחומים

- מנהל עסקים
- רפואה
- חקלאות
- מדעי החברה
- מדעי הרוח
- משפטים
- מדעי הביולוגיה
- חינוך
- מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב

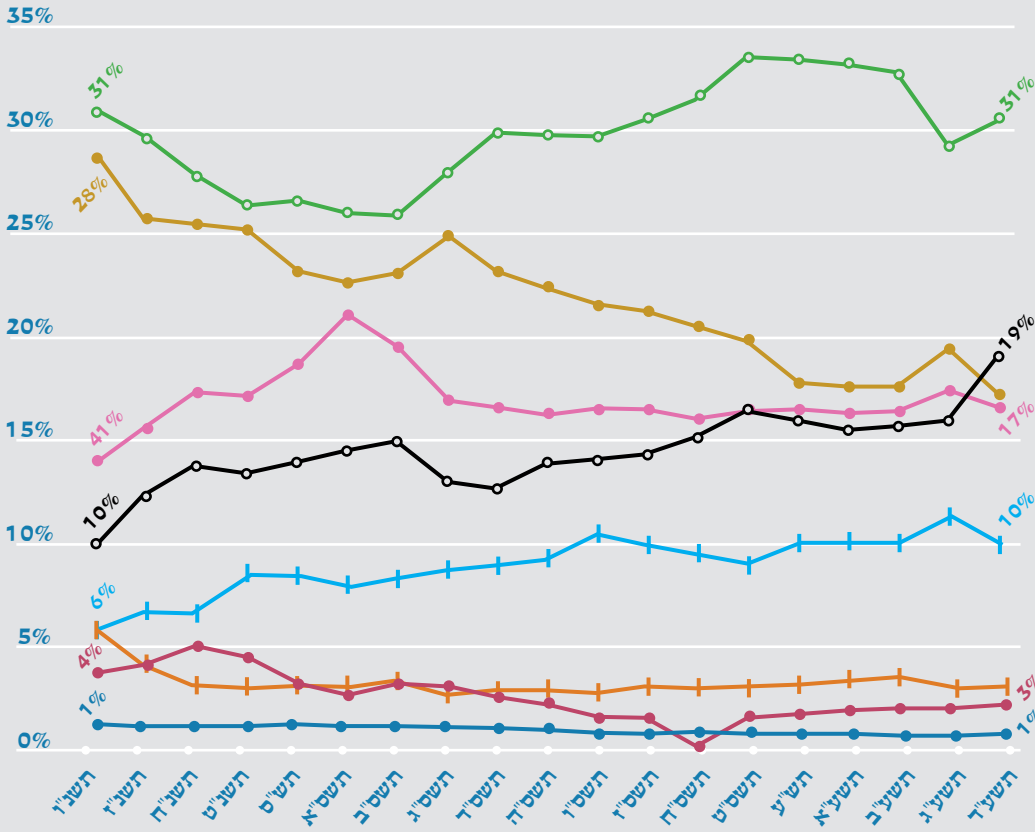
ספירה לפי חוג ראשון בלבד. לא כולל את האוניברסיטה הפתוחה.

תרשים 9

סטודנטים שנה א'

הלומדים לתואר ראשון

באוניברסיטאות לפי תחומים

ספירה לפי חוג ראשון בלבד. לא כולל

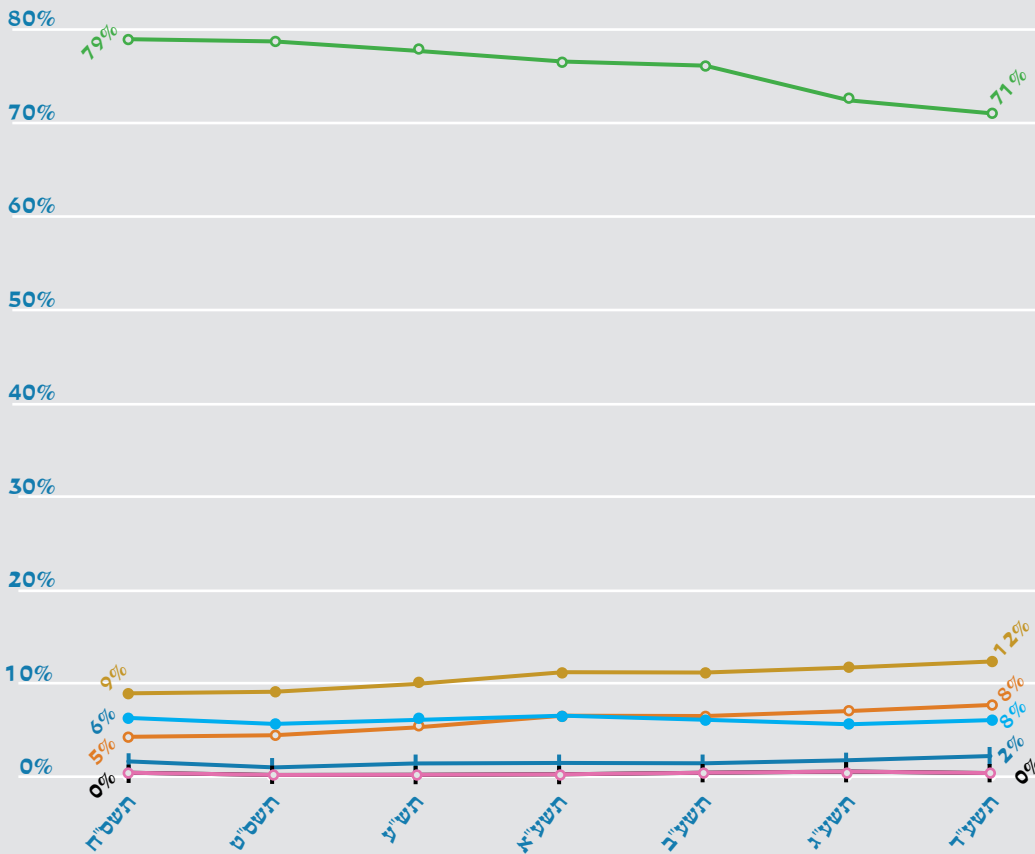
את האוניברסיטה הפתוחה.

תרשים 10

סטודנטים הלומדים לתואר

ראשון באוניברסיטה הפתוחה

לפי תחומים

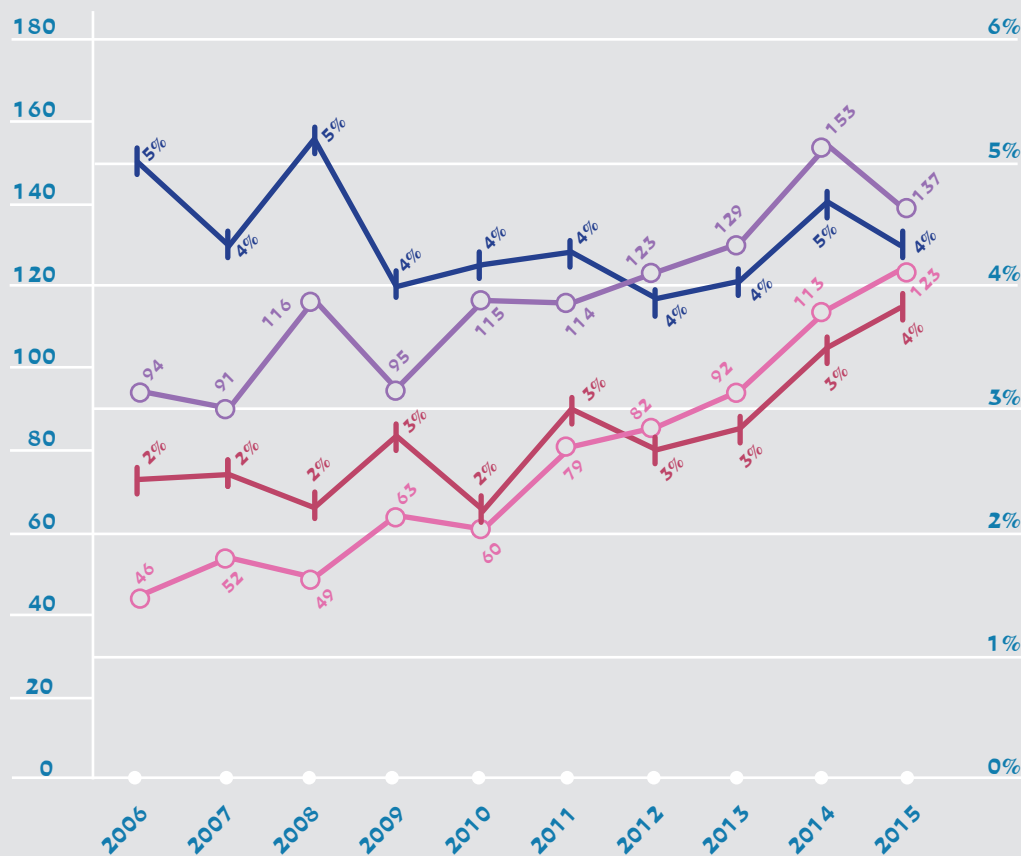
ספירה לפי חוג ראשון בלבד. משנת

תשס"ט ואילך הנתונים של מדעי הרוח

משוקלים עם נתוני חינוך.

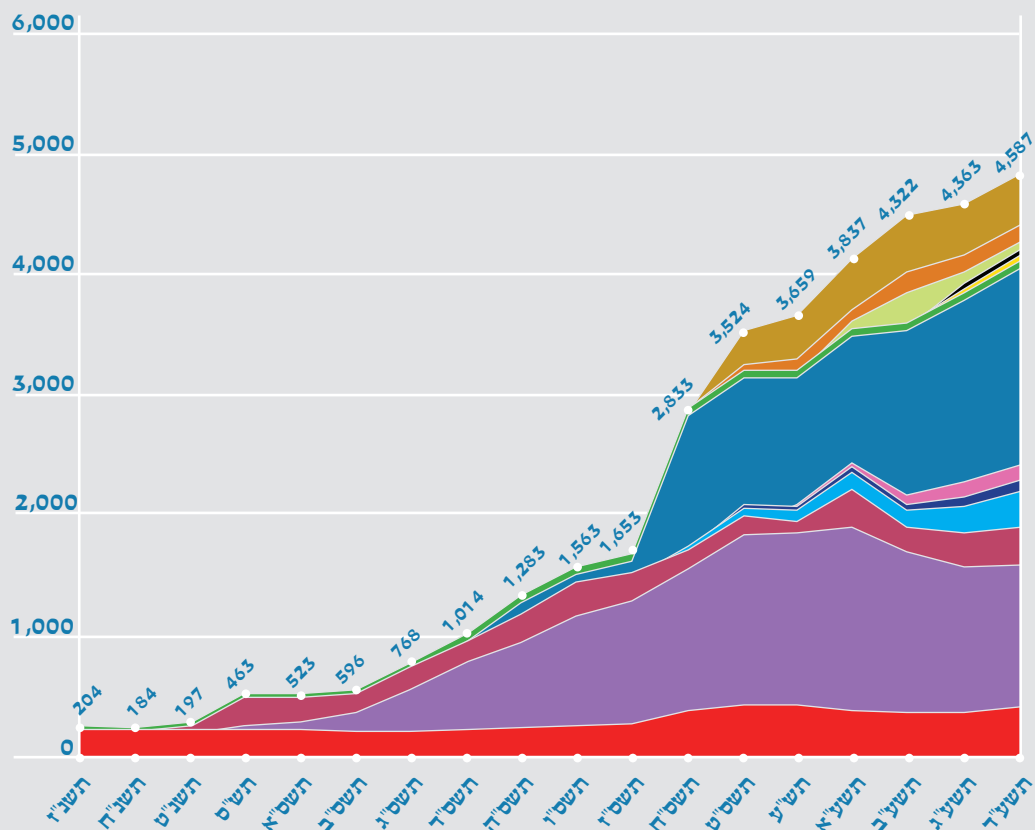
תרשים 11

מספר בוגרי מדעי הרוח ומדעי הרוח והחברה באוניברסיטה הפתוחה, ושיעורם מבין כלל הבוגרים

תרשים 12

מספר הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח במכללות

על פי ספירת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה,

אוניברסיטת אריאל בשומרון עדיין נחשבה

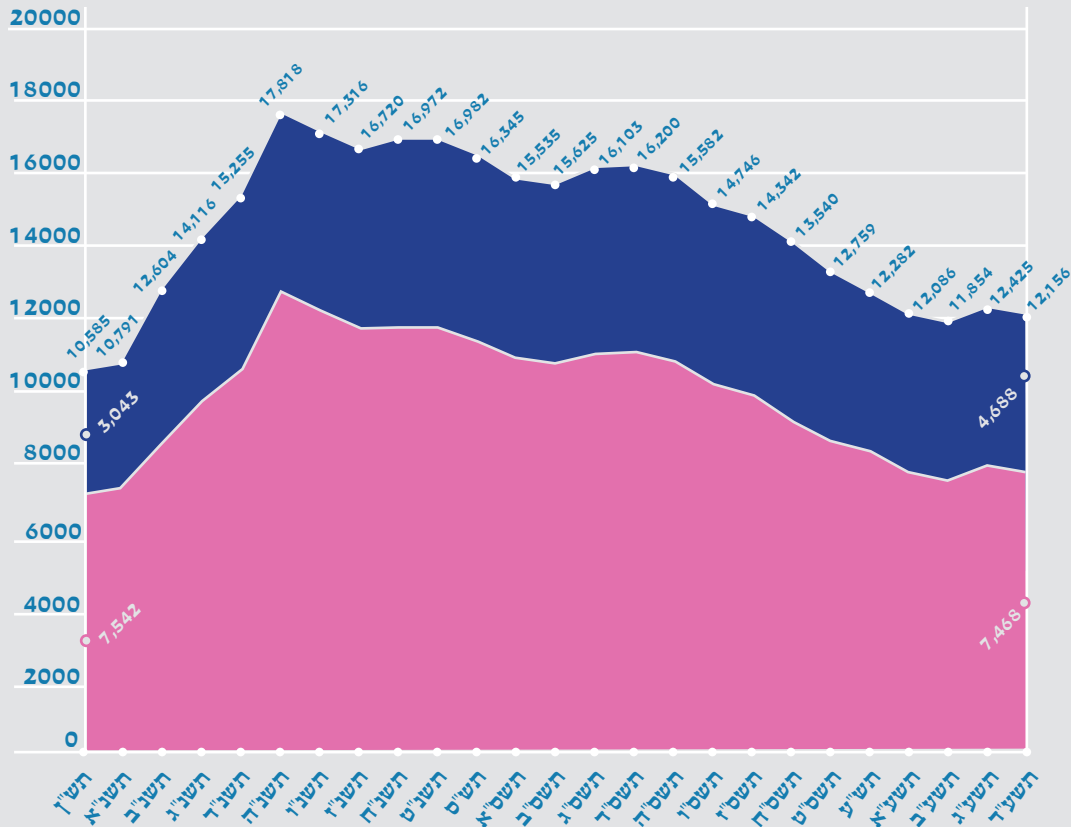
מכללה בשנת תשע"ד.

תרשים 15

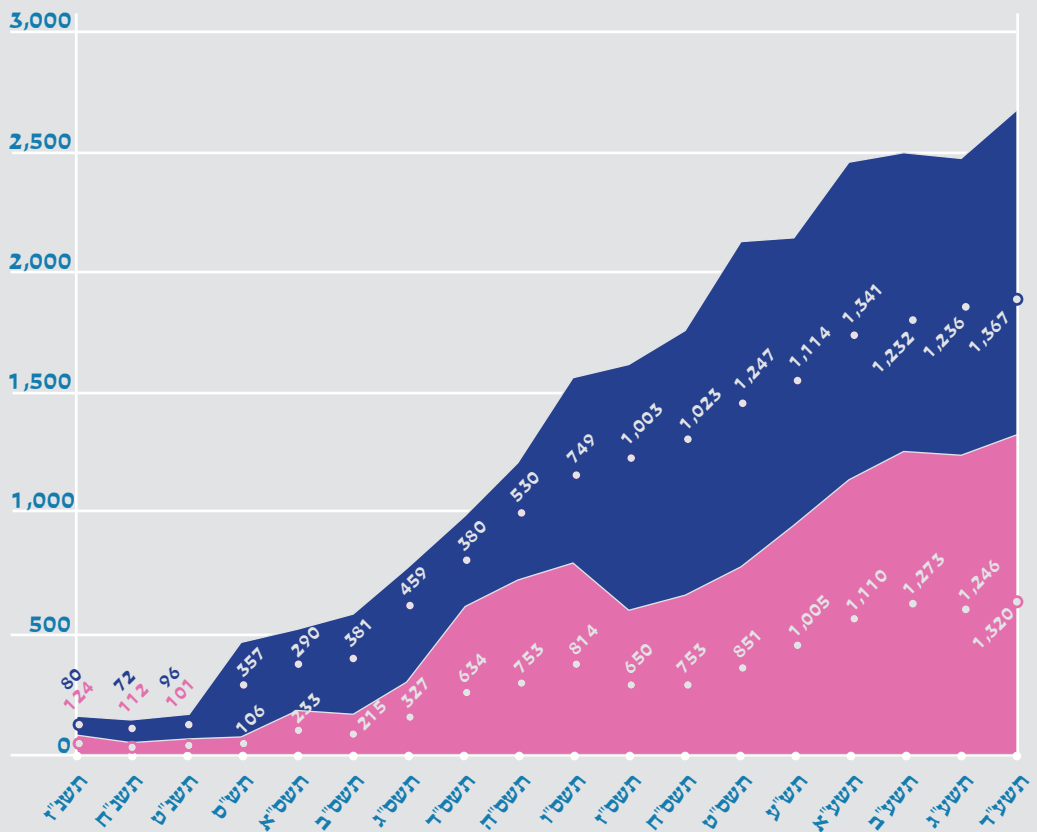
מספר הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות, לפי חלוקה מגדרית

ספירה לפי חוג ראשון.

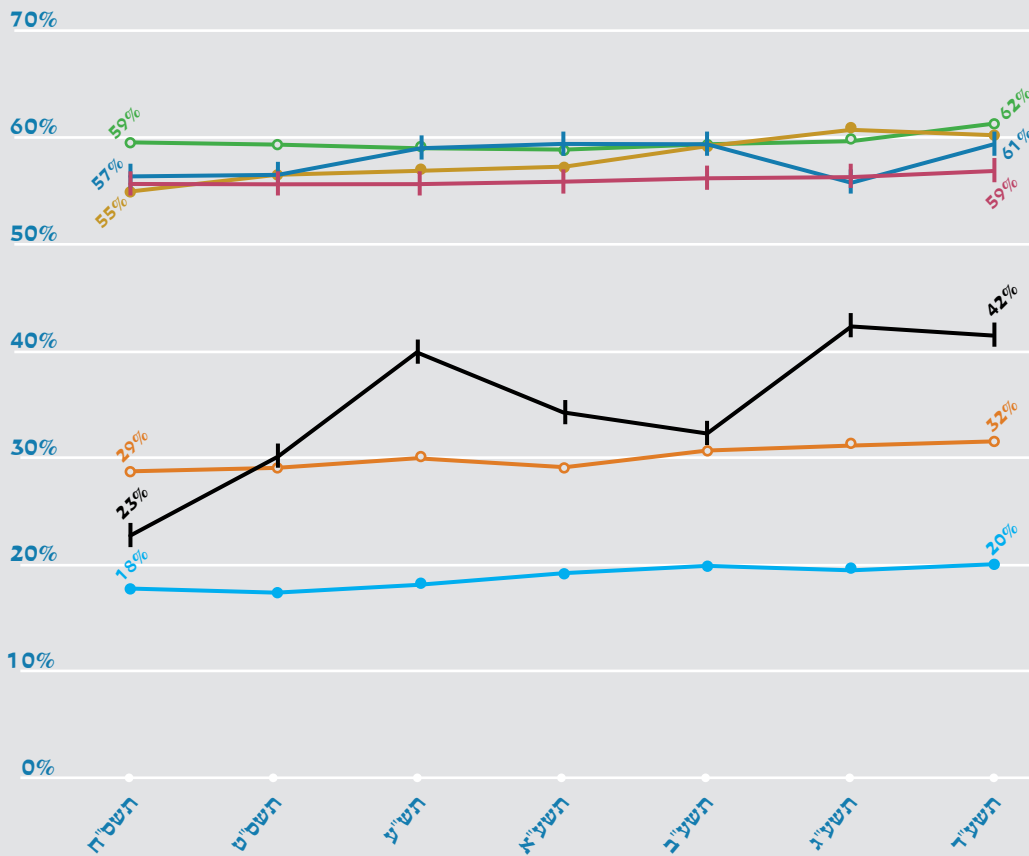
תרשים 16

מספר הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח במכללות, לפי חלוקה מגדרית

תרשים 17

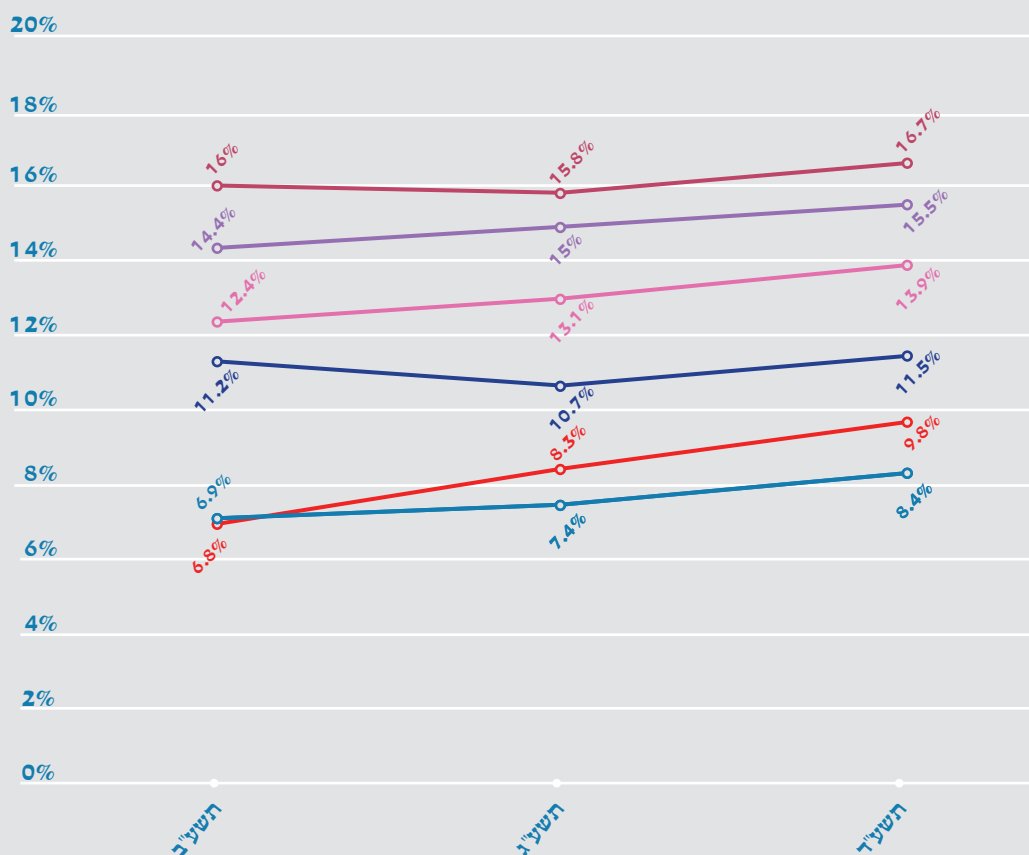
שיעור הנשים בקרב סטודנטים הלומדים באוניברסיטה הפתוחה, לפי תחומים

ספירה לפי חוג ראשון בלבד. משנת תשס"ט ואילך הנתונים של מדעי הרוח משוקללים עם נתוני חינוך.

תרשים 18

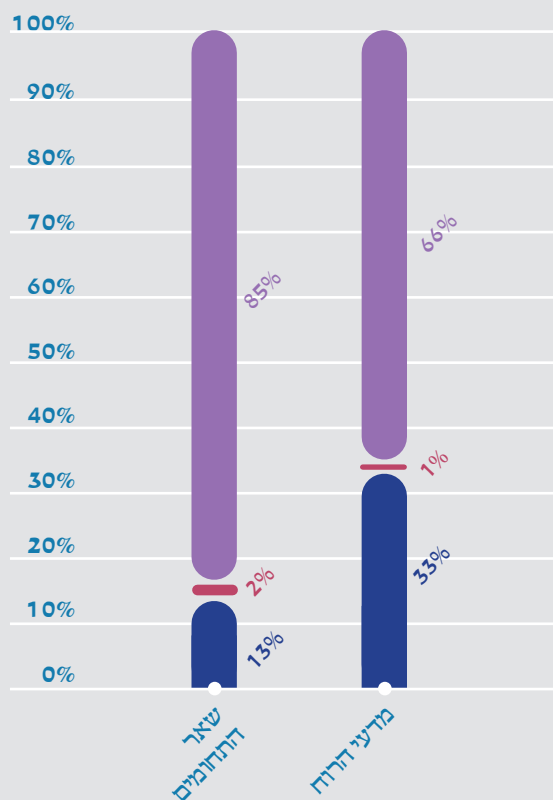
שיעור הסטודנטים הערבים באוניברסיטאות ובמכללות, מבין כלל הסטודנטים ומבין הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח

הנתונים (הן מכללות והן אוניברסיטאות) הם לפי ספירת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

תרשים 19

מגזרים שונים בקרב סטודנטים באוניברסיטה הפתוחה בתשע"ה

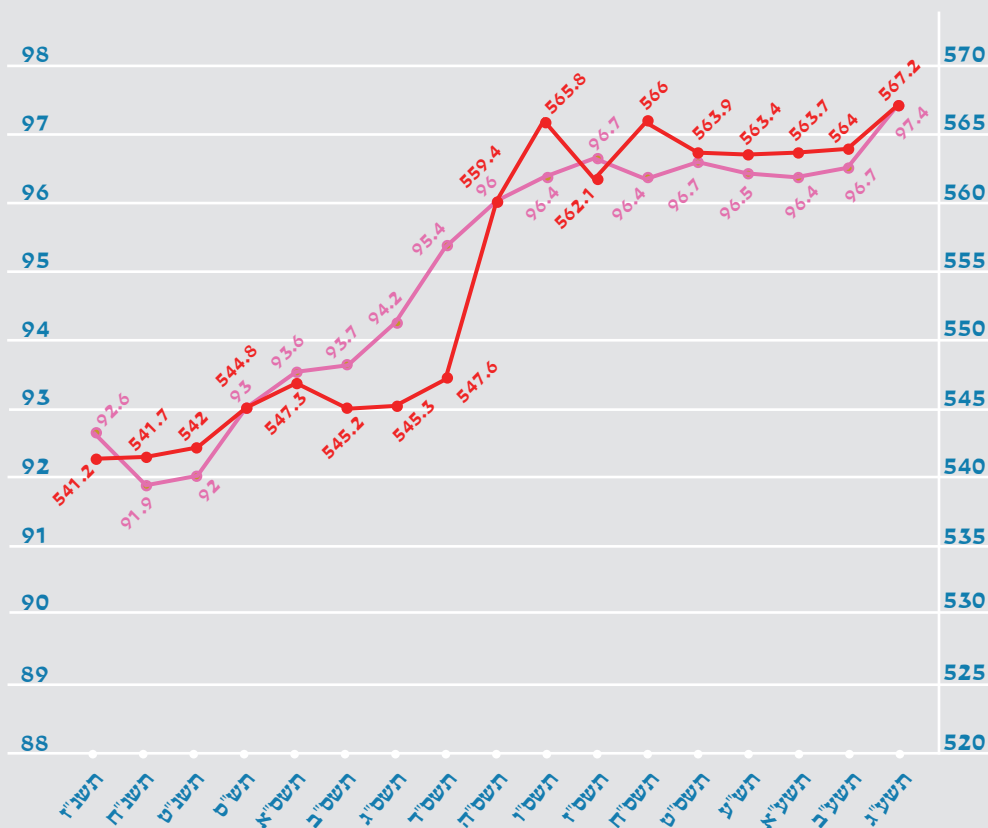

הנתונים התקבלו מהאוניברסיטה הפתוחה.

סטודנטים: מועמדים ובוגרים

תרשים 20

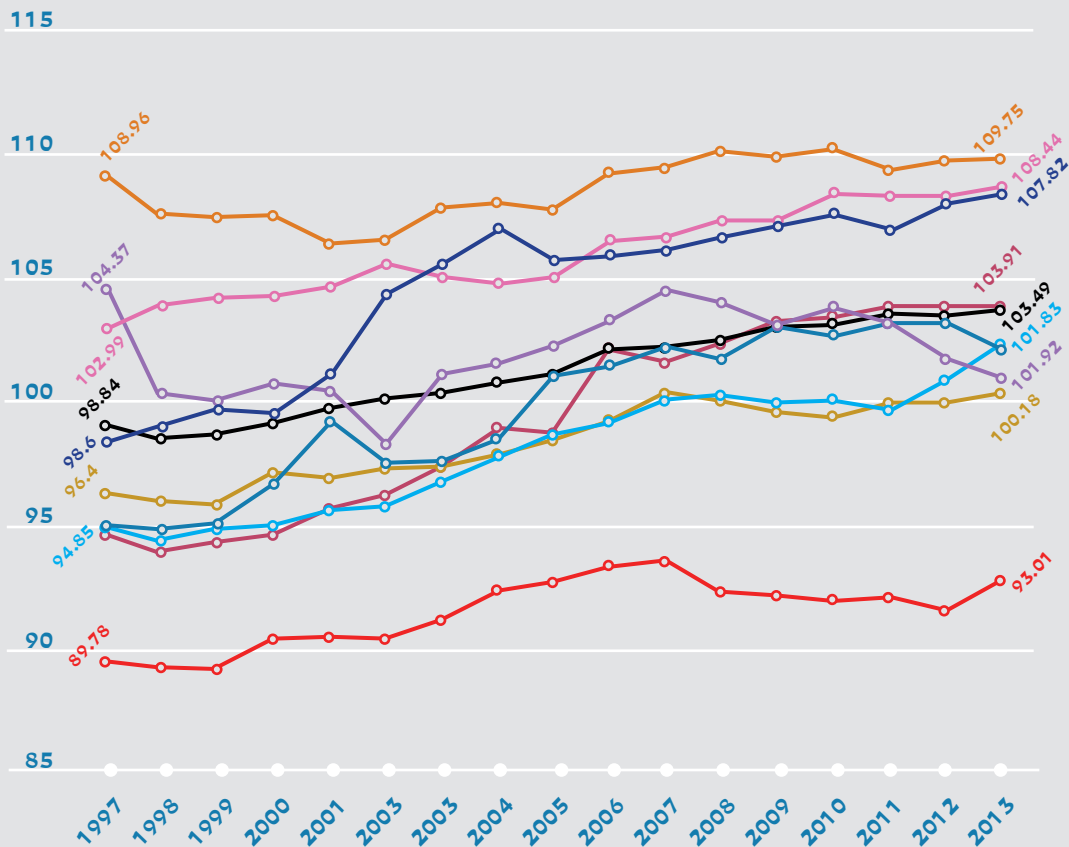
ממוצע מבחני בגרות ופסיכומטרי בקרב סטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

מספרים לפי חוג ראשון בלבד.

תרשים 21

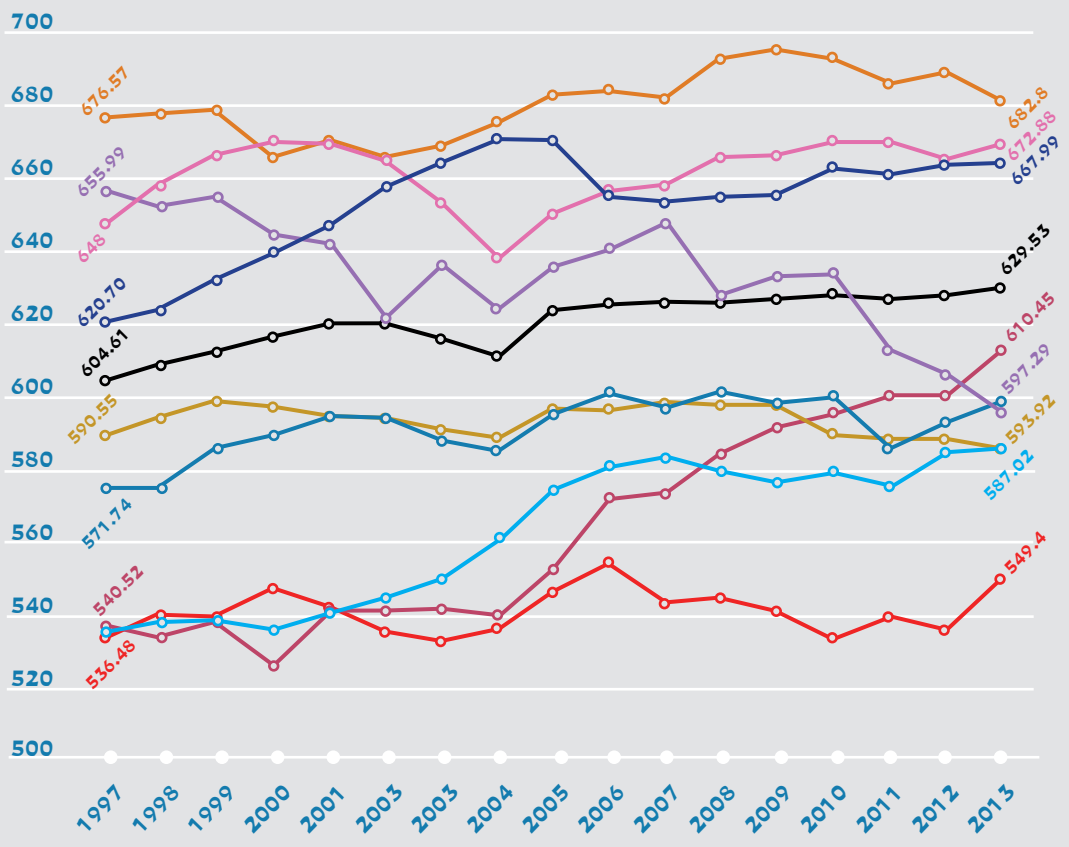
ממוצע מבחני הבגרות של סטודנטים, בהשוואה בין תחומים

מספרים לפי חוג ראשון בלבד.

תרשים 22

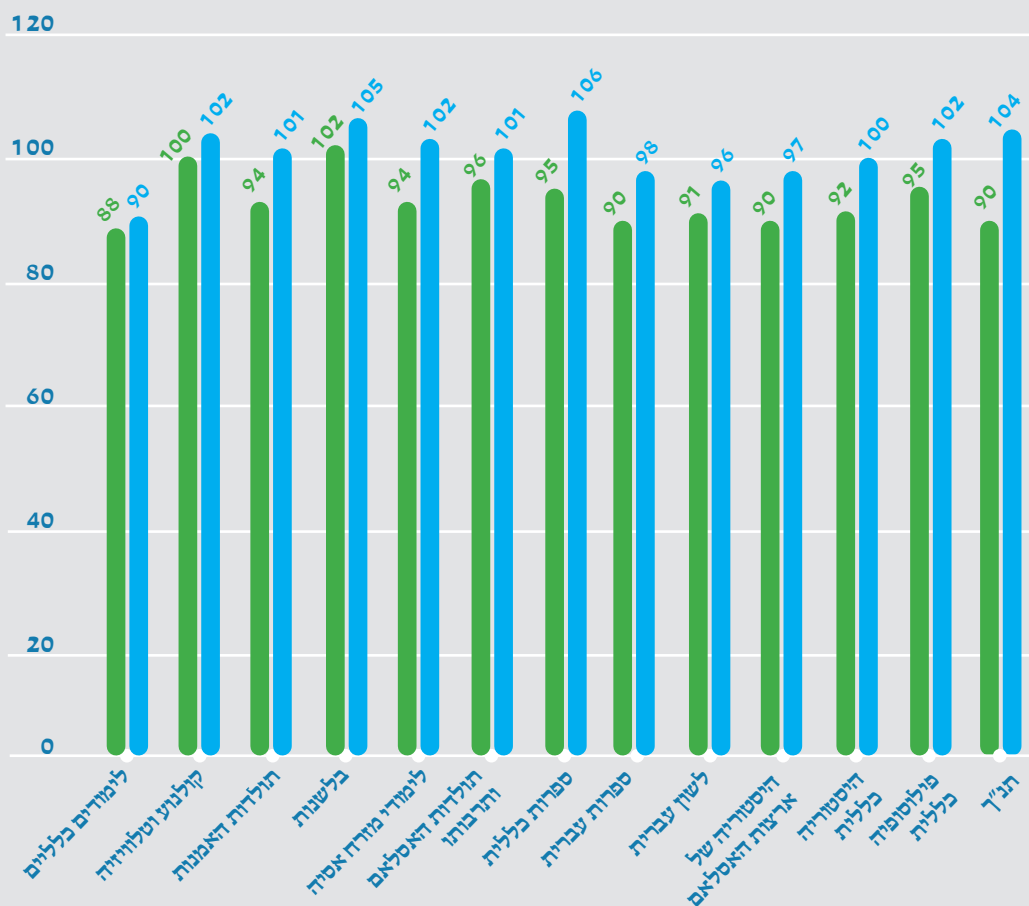
ממוצע המבחן הפסיכומטרי, בהשוואה בין תחומים

מספרים לפי חוג ראשון בלבד.

תרשים 23

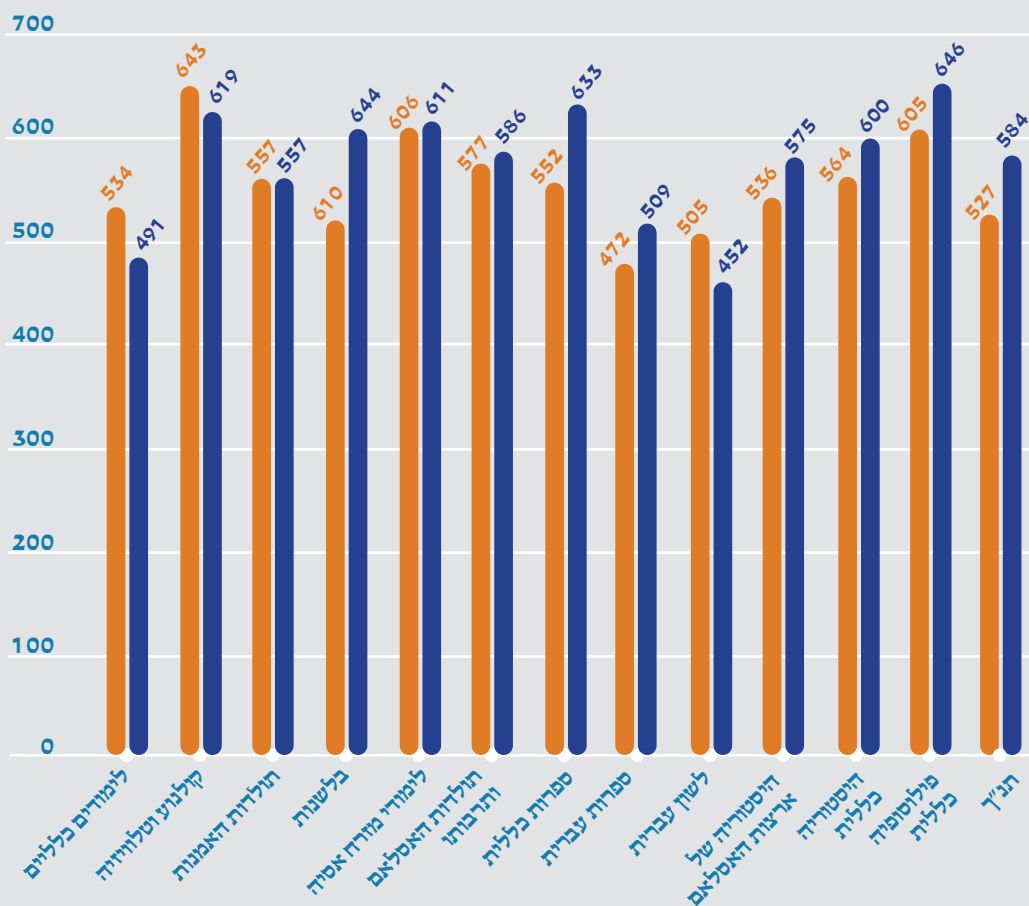
השוואת ממוצע מבחני
הבגרות של סטודנטים
חדשים באוניברסיטאות
בשנים 2000-1 ו-2013

מספרים לפי חוג ראשון בלבד.

תרשים 24

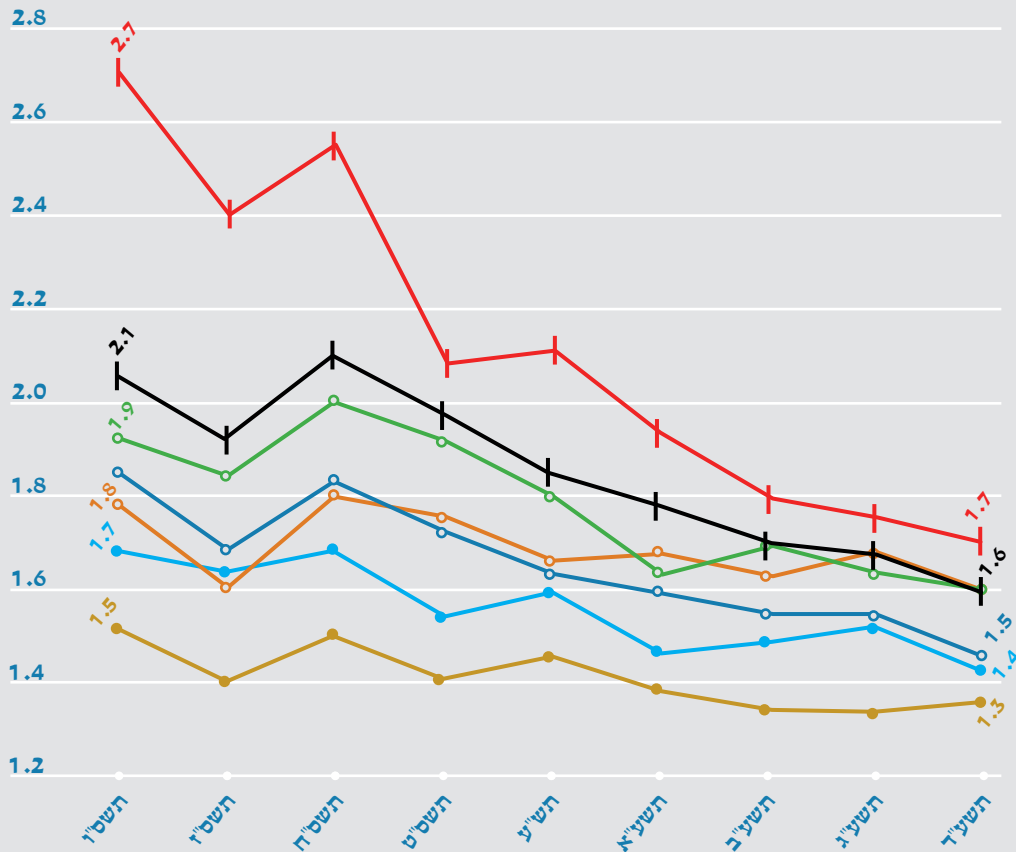
השוואת ממוצע המבחן
הפסיכומטרי של סטודנטים
חדשים באוניברסיטאות
בשנים 2000-1 ו-2013

מספרים לפי חוג ראשון בלבד.

תרשים 25

יחסי מועמדים-מתקבלים ללימודים לתואר ראשון באוניברסיטאות בתחומים שונים לאורך השנים

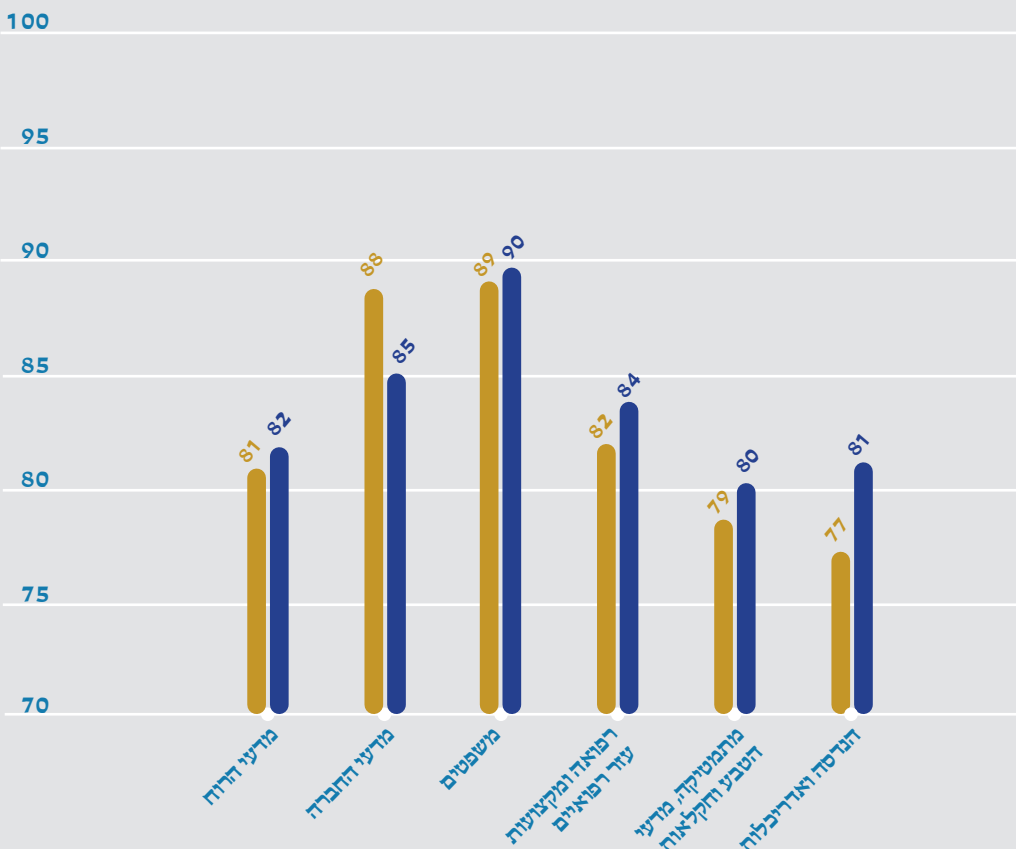

- מדעי הרוח הכלליים
- אמנות ואמנויות
- משפטים
- ממוצע כולל
- שפה וספרויות
- מדעי החברה
- מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב

מספרים לפי חוג ראשון בלבד. ככל שהמספרים גבוהים, כך שיעור המתקבלים ללימודים מביין כלל המועמדים ללימודים בתחום נמוך יותר (כלומר, קשה יותר להתקבל ללימודים בתחום).

תרשים 26

רמת שביעות הרצון מההוראה ומסביבת ההוראה בקרב מקבלי תואר ראשון בשנים 2003/4 ו-2005/6

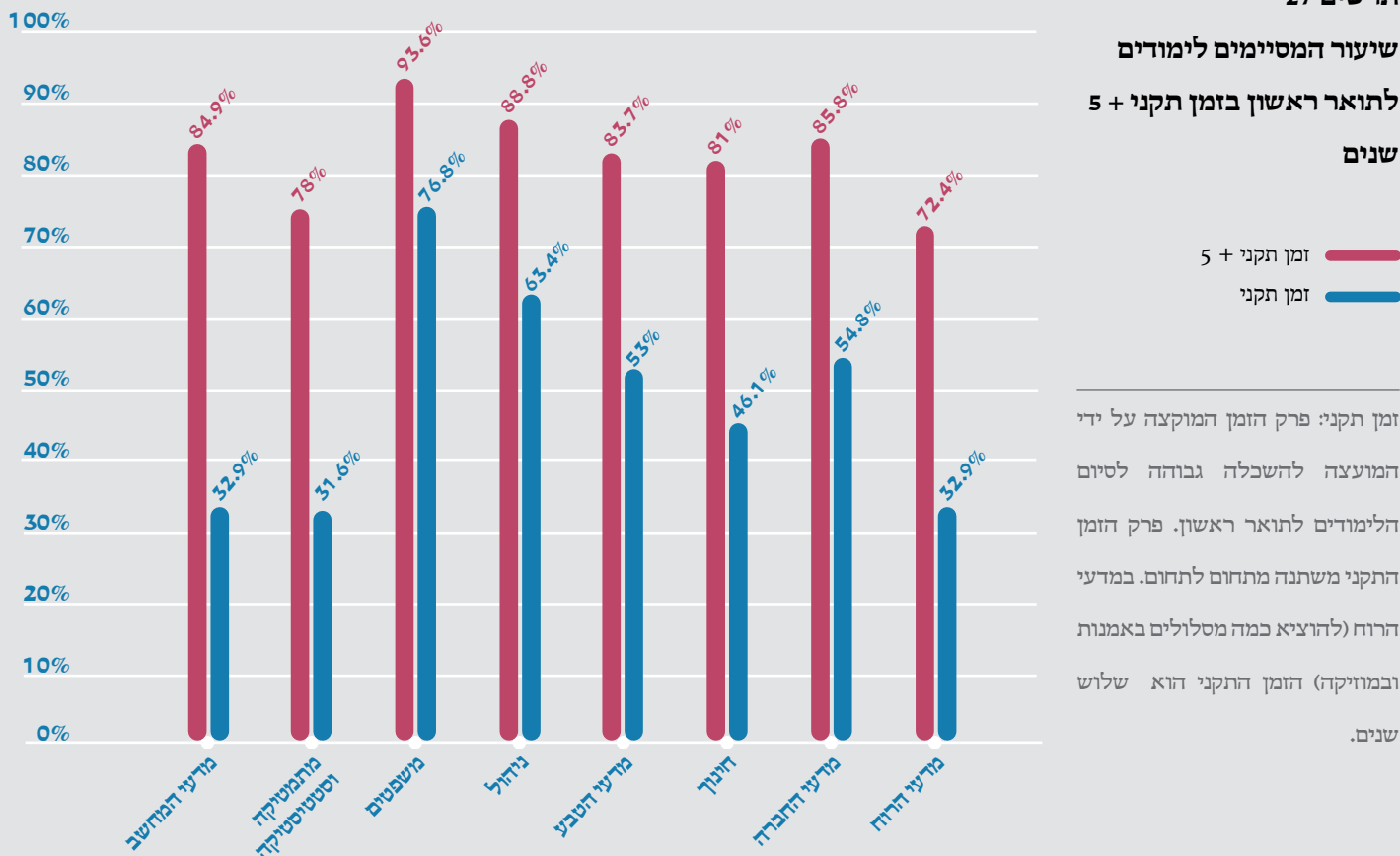

- 2003/4
- 2005/6

הבדיקה נערכה על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בשנת 2008, כלומר, שנתיים וארבע שנים לאחר סיום הלימודים לתואר בקרב הקבוצות שנבדקו. מספרים לפי חוג ראשון בלבד.

תרשים 27

שיעור המסיימים לימודים לתואר ראשון בזמן תקני + 5 שנים

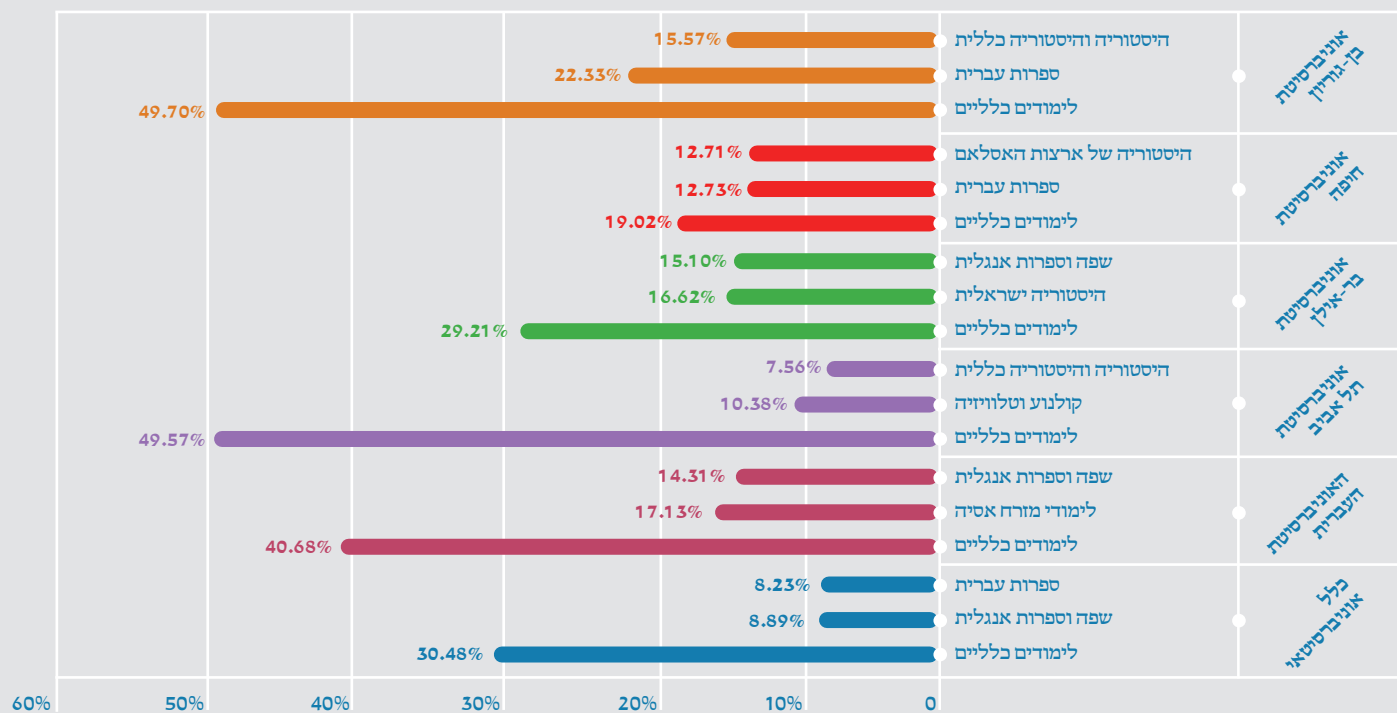

זמן תקני: פרק הזמן המוקצה על ידי המועצה להשכלה גבוהה לסיום הלימודים לתואר ראשון. פרק הזמן התקני משתנה מתחום לתחום. במדעי הרוח (להוציא כמה מסלולים באמנות ובמוזיקה) הזמן התקני הוא שלוש שנים.

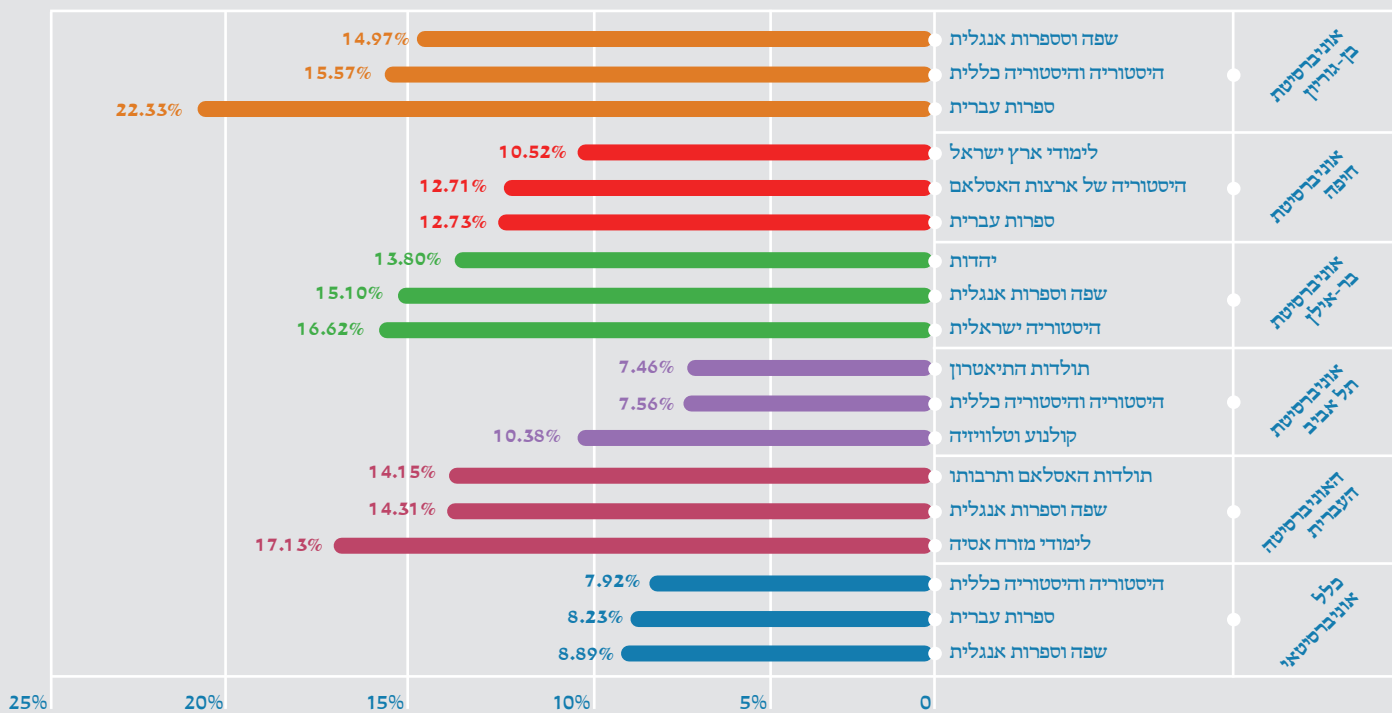
סטודנטים לתואר ראשון: חוגים נבחרים באוניברסיטאות

תרשים 28 – שלושת החוגים הגדולים באוניברסיטאות בתשנ"ד, כולל לימודים כלליים

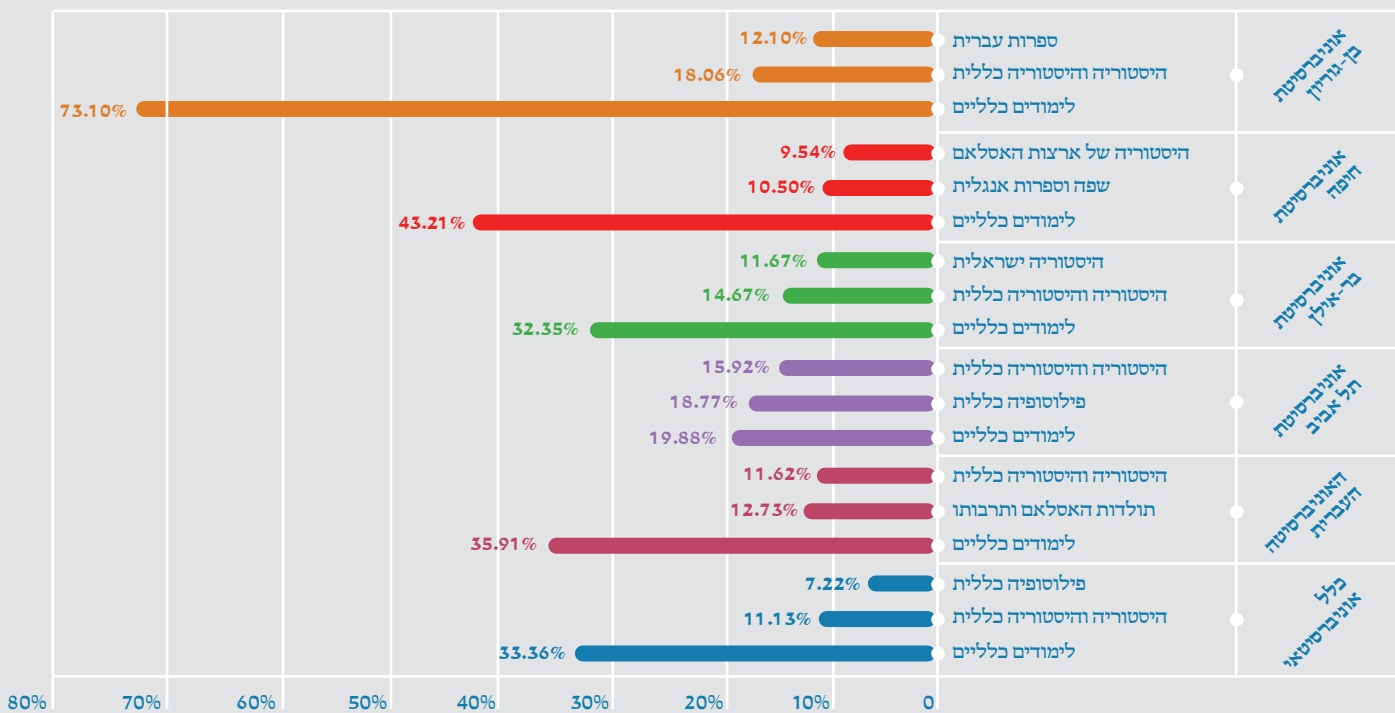
המספרים מבטאים את שיעור הסטודנטים בחוג מבין כלל הסטודנטים בתחום מדעי הרוח באותה האוניברסיטה.

שלושת החוגים הגדולים באוניברסיטאות בתשנ"ד, ללא לימודים כלליים

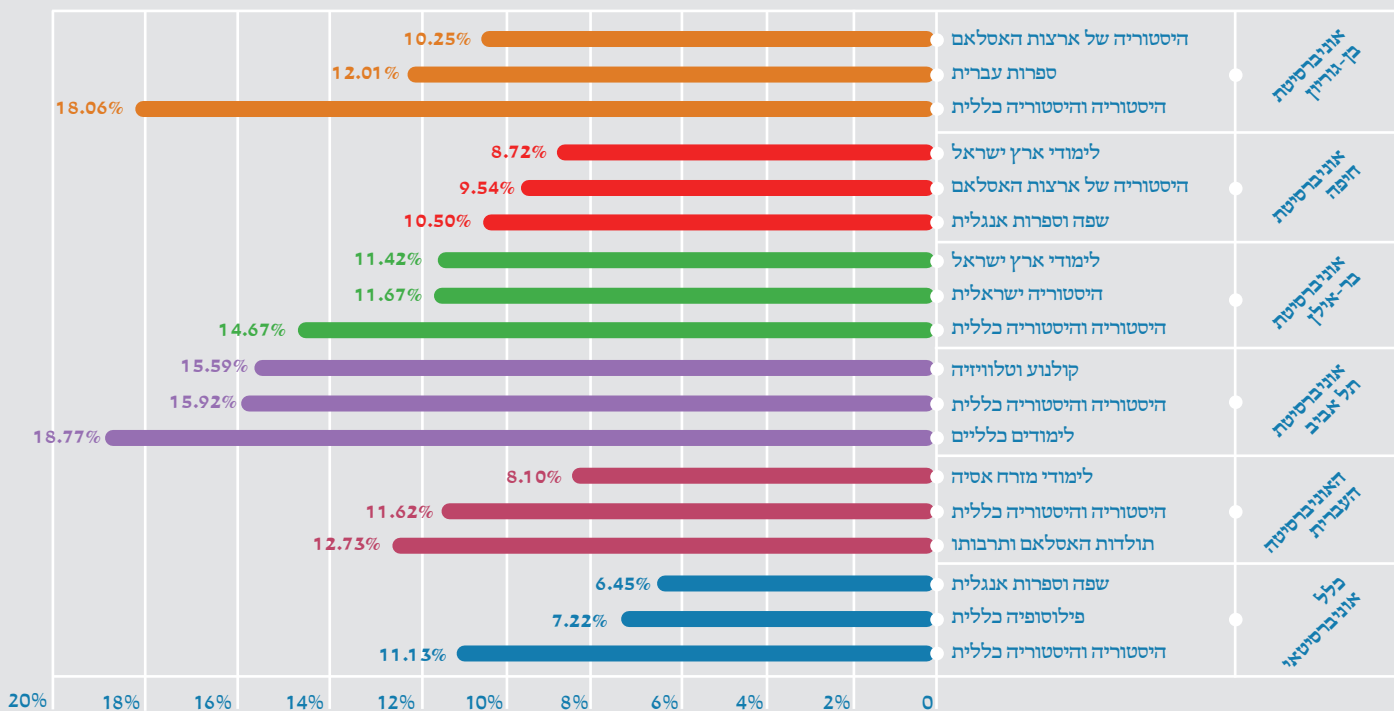
שלושת החוגים הגדולים באוניברסיטאות בתשס"ד, כולל לימודים כלליים

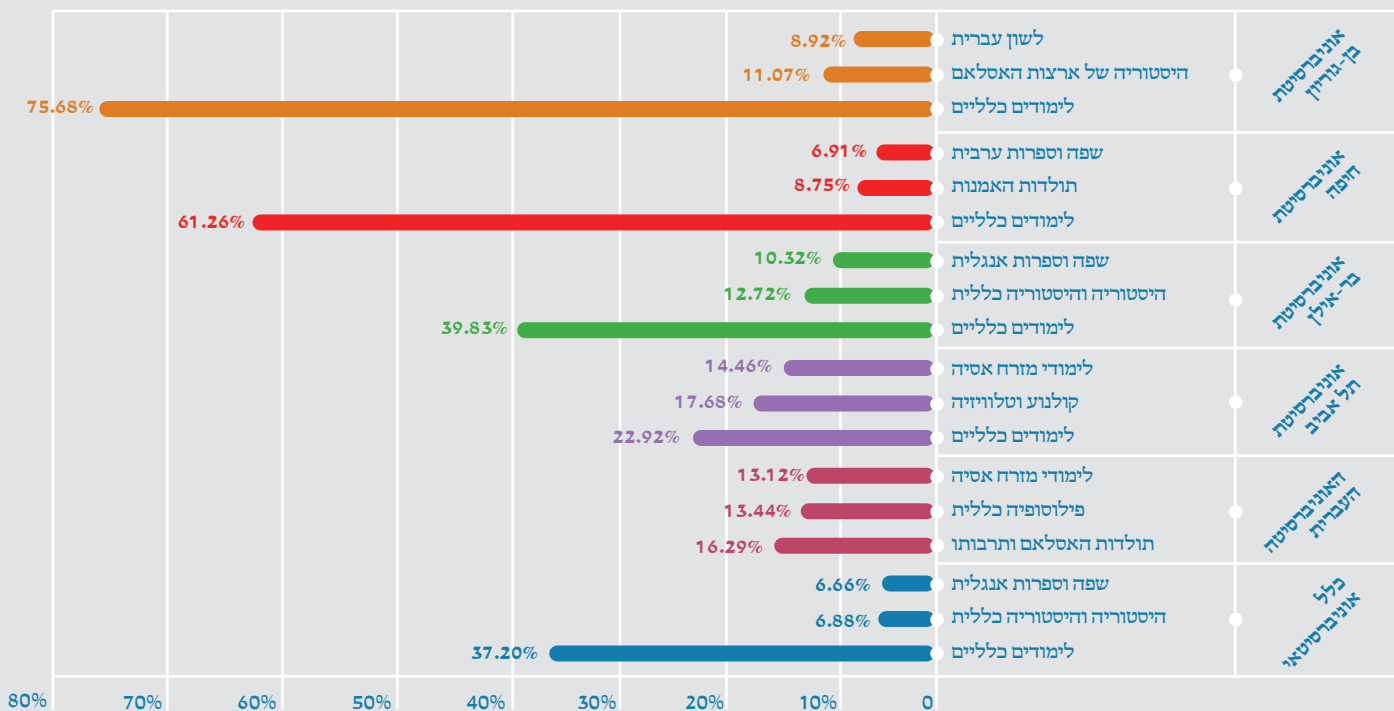
תרשים 31

שלושת החוגים הגדולים באוניברסיטאות בתשס"ד, ללא לימודים כלליים

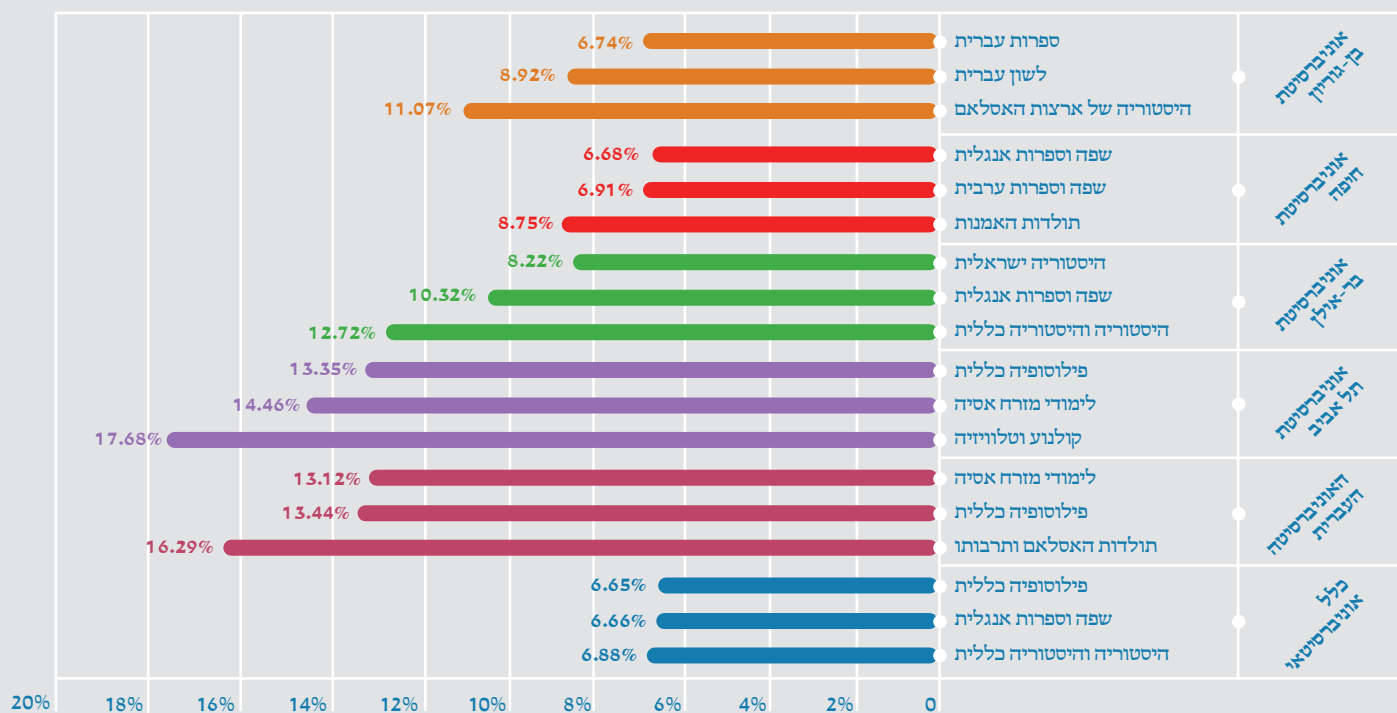

תרשים 32

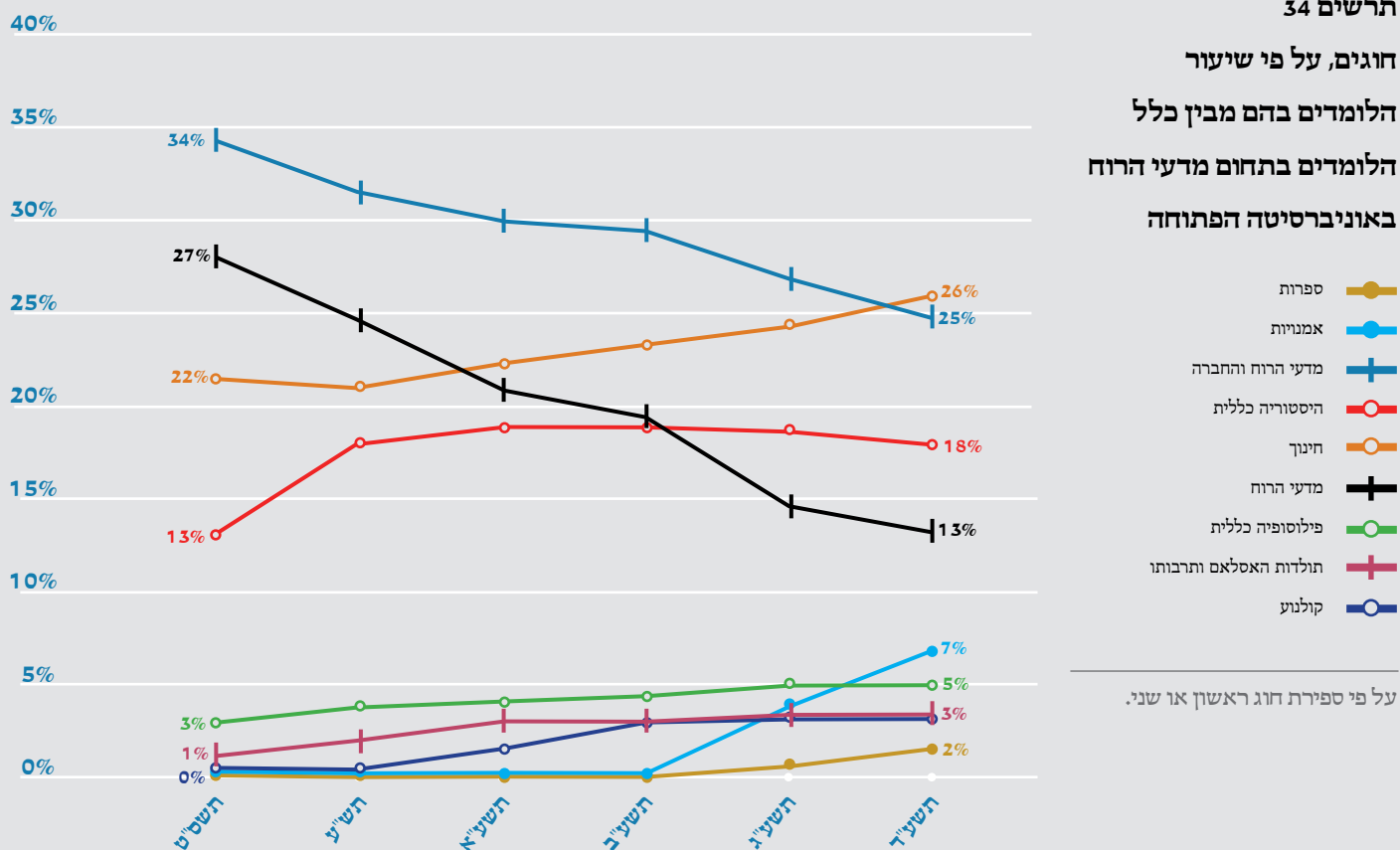
שלושת החוגים הגדולים באוניברסיטאות בתשע"ד, כולל לימודים כלליים

שלושת החוגים הגדולים באוניברסיטאות בתשע"ד, ללא לימודים כלליים

חוגים, על פי שיעור הלומדים בהם מבין כלל הלומדים בתחום מדעי הרוח באוניברסיטה הפתוחה

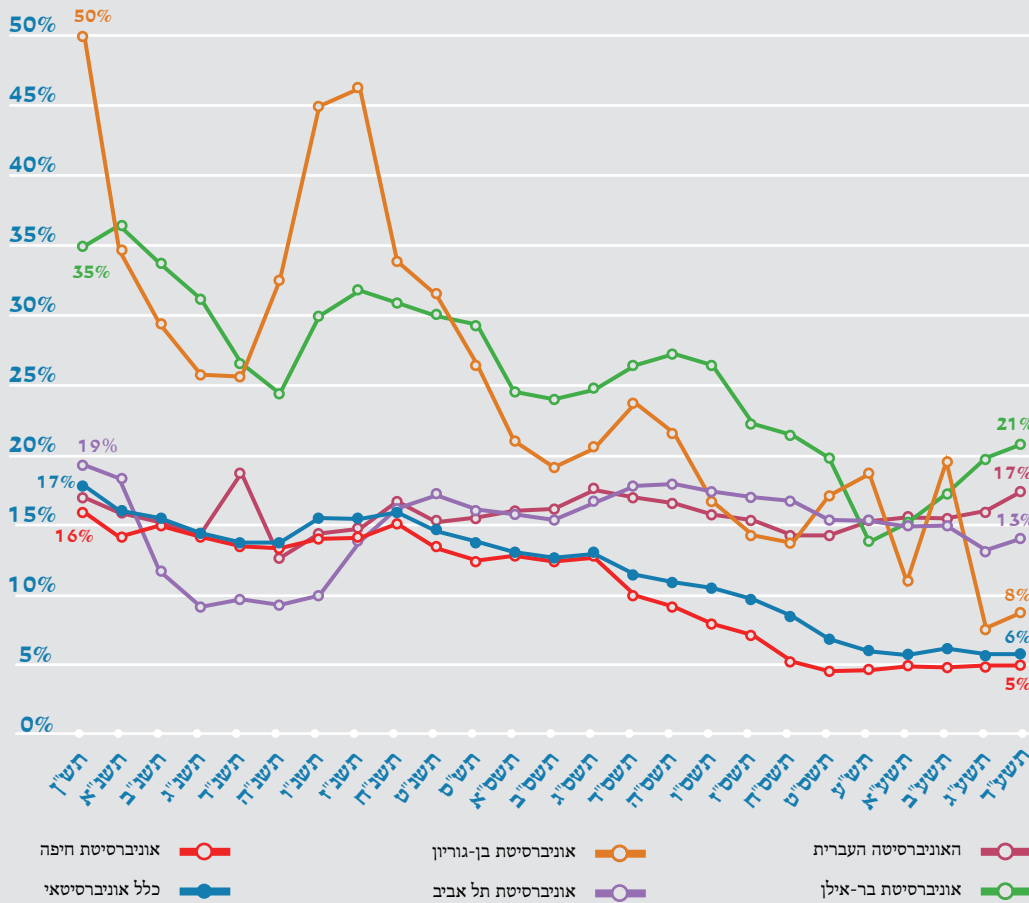

על פי ספירת חוג ראשון או שני.

תרשים 37

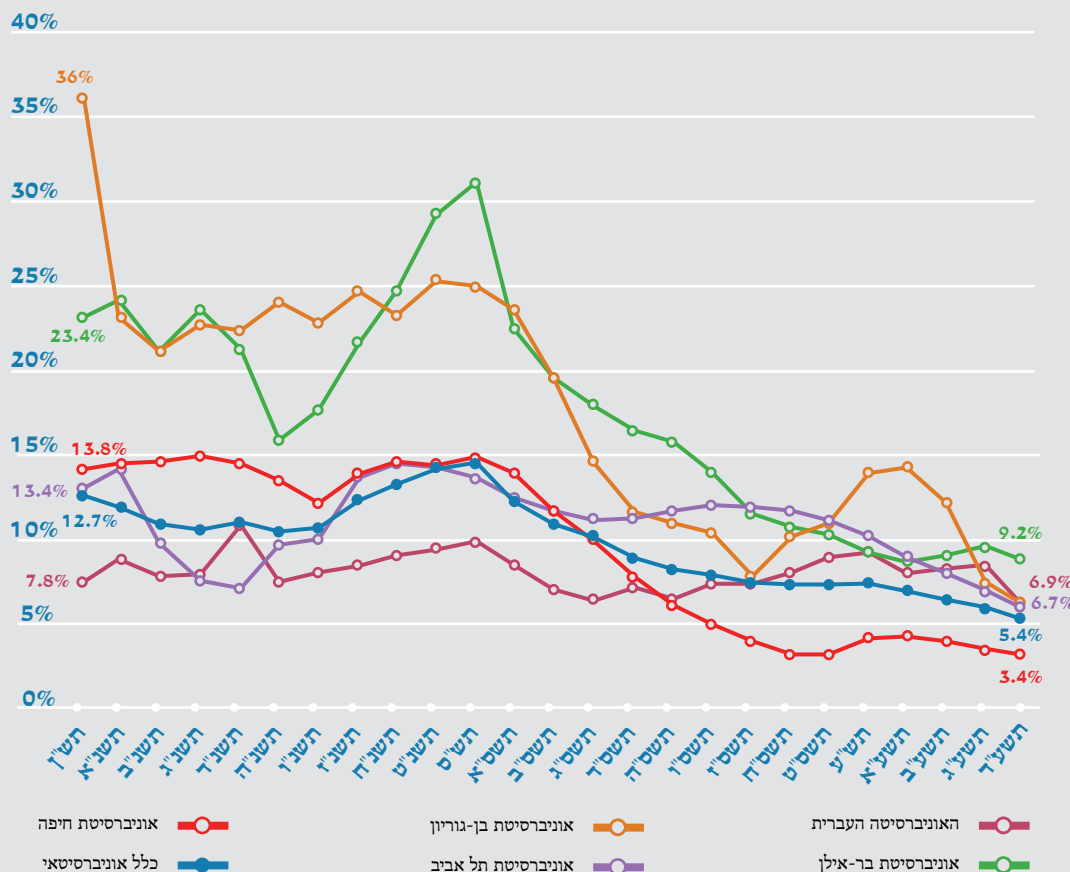
שיעור הסטודנטים בחוגים להיסטוריה של עם ישראל והיסטוריה כללית מביין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

הספירה היא לחוג ראשון או שני, כאשר צורפו שני חוגים נפרדים: החוג להיסטוריה של עם ישראל והחוג להיסטוריה כללית.

תרשים 38

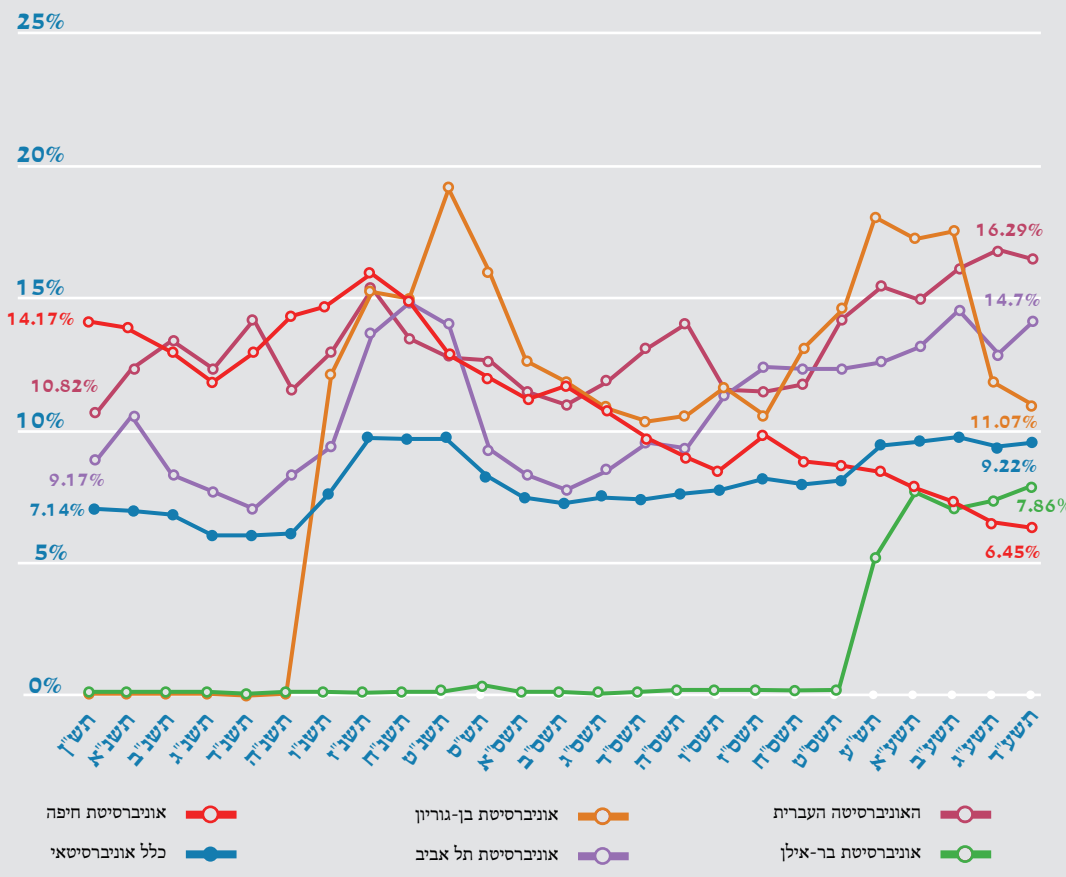
שיעור הסטודנטים בחוגים לספרות וספרות עברית מביין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

הספירה היא לחוג ראשון או שני, כאשר צורפו שני חוגים נפרדים: החוג לספרות והחוג לספרות עברית (לא כל המוסדות מציעים את שני החוגים).

תרשים 39

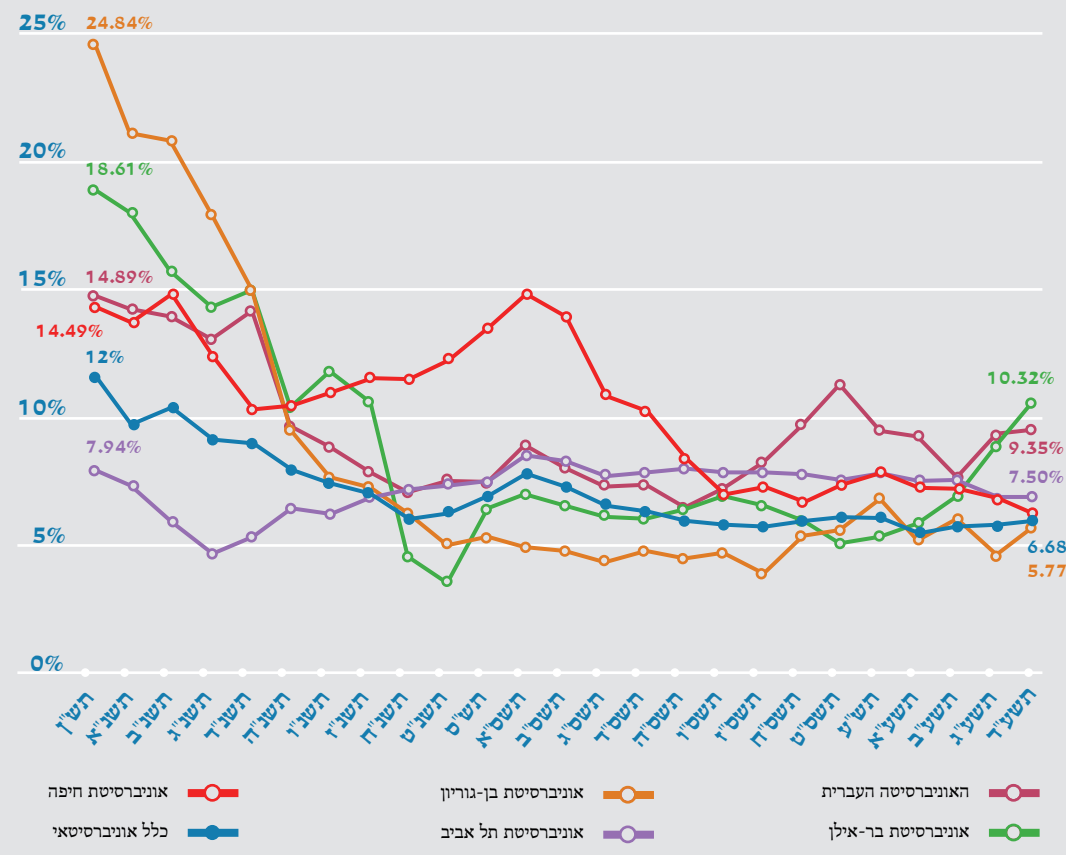
שיעור הסטודנטים בחוגים ללימודי האסלאם והמזרח התיכון מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

הספירה היא לחוג ראשון או שני, כאשר צורפו חוגים להיסטוריה של ארצות האסלאם ולתולדות ארצות האסלאם.

תרשים 40

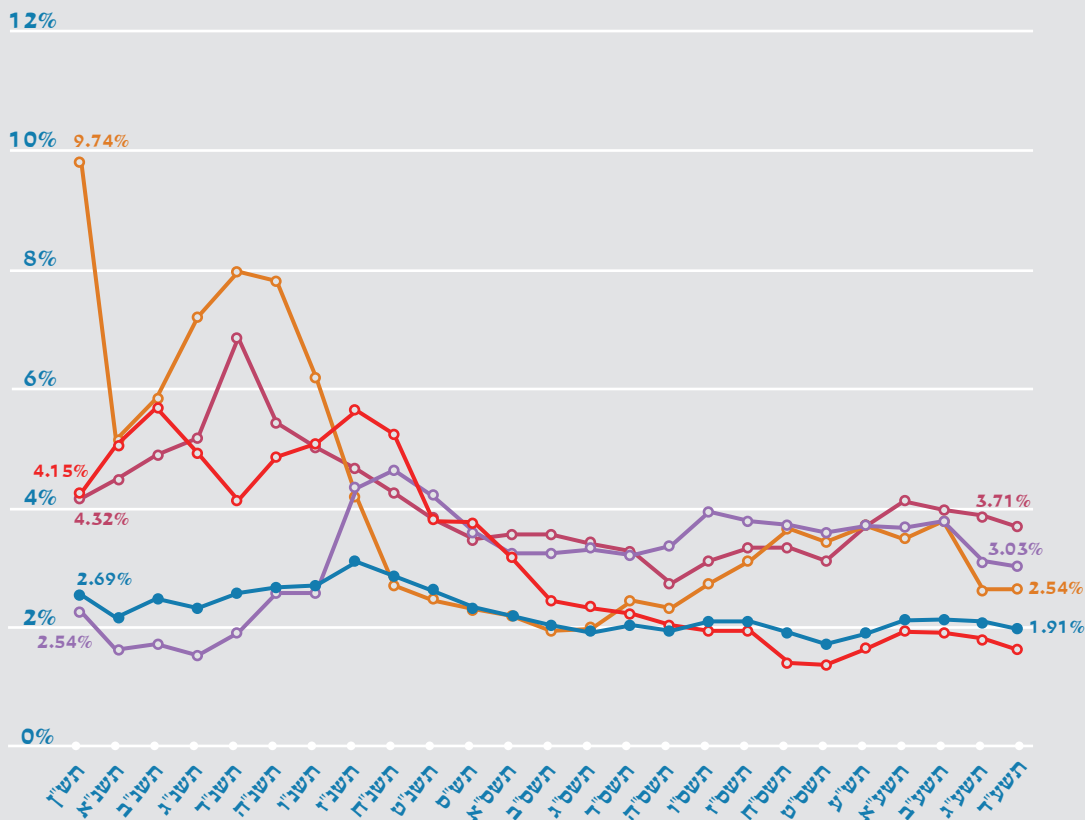
שיעור הסטודנטים הלומדים שפה וספרות אנגלית מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

באוניברסיטת בר-אילן ובאוניברסיטת חיפה, החוגים לשפה וספרות אנגלית כוללים גם סטודנטים לבלשנות כללית.

תרשים 41

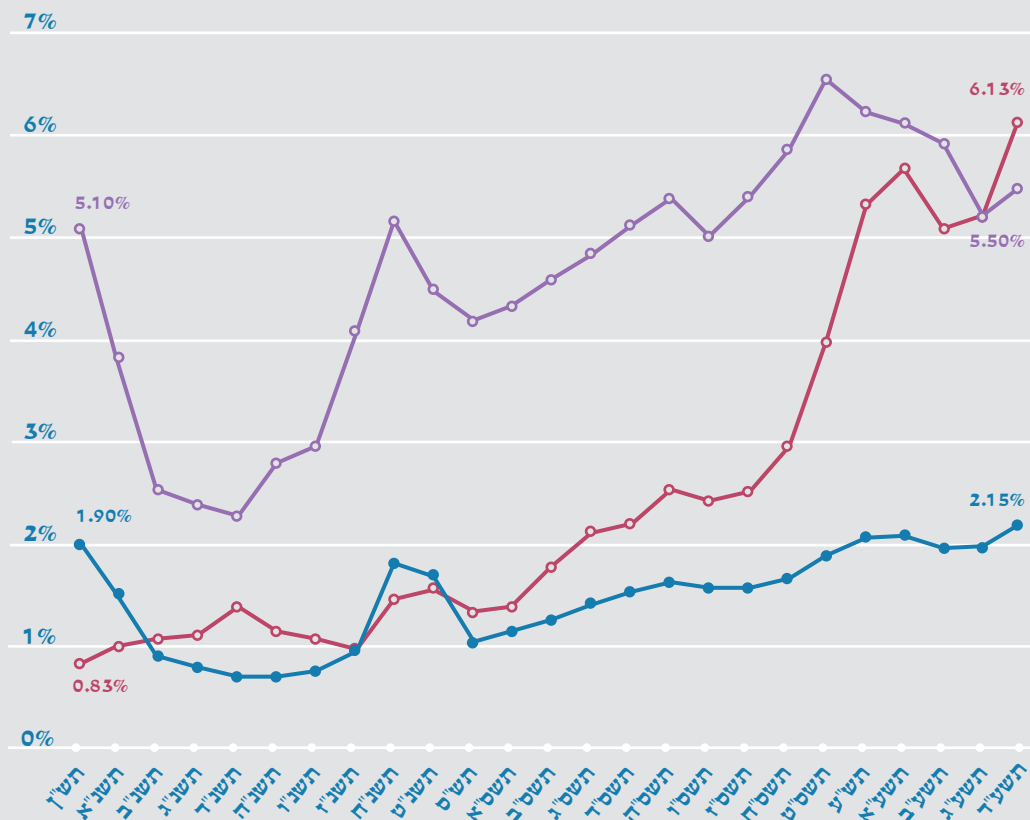
שיעור הסטודנטים הלומדים ארכאולוגיה מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת בן-גוריון
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- כלל אוניברסיטאי

תרשים 42

שיעור הסטודנטים הלומדים בלשנות מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

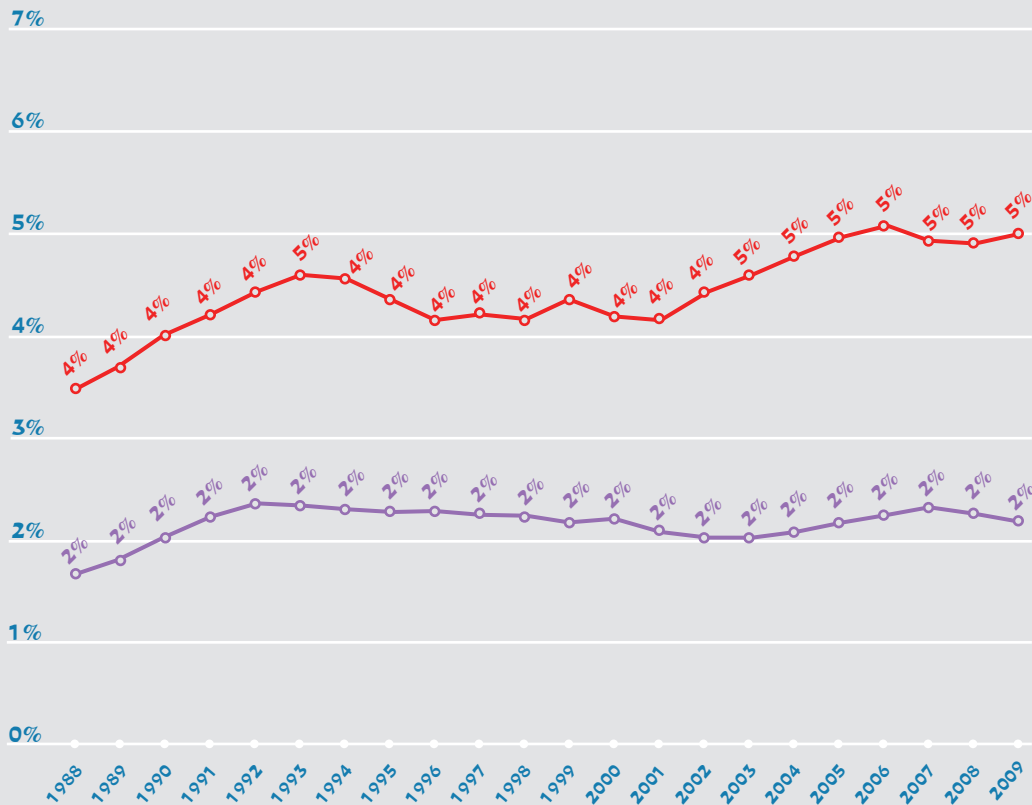

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- כלל אוניברסיטאי

תרשים 45

שיעור בוגרי תואר ראשון
בפילוסופיה ותואר ראשון
בהיסטוריה מבין כלל בוגרי
תואר ראשון בארצות הברית

היסטוריה
פילוסופיה

הנתונים בארה"ב מתייחסים לבוגרים,
לא לסטודנטים. הנתונים בפילוסופיה
נלקחו מ:

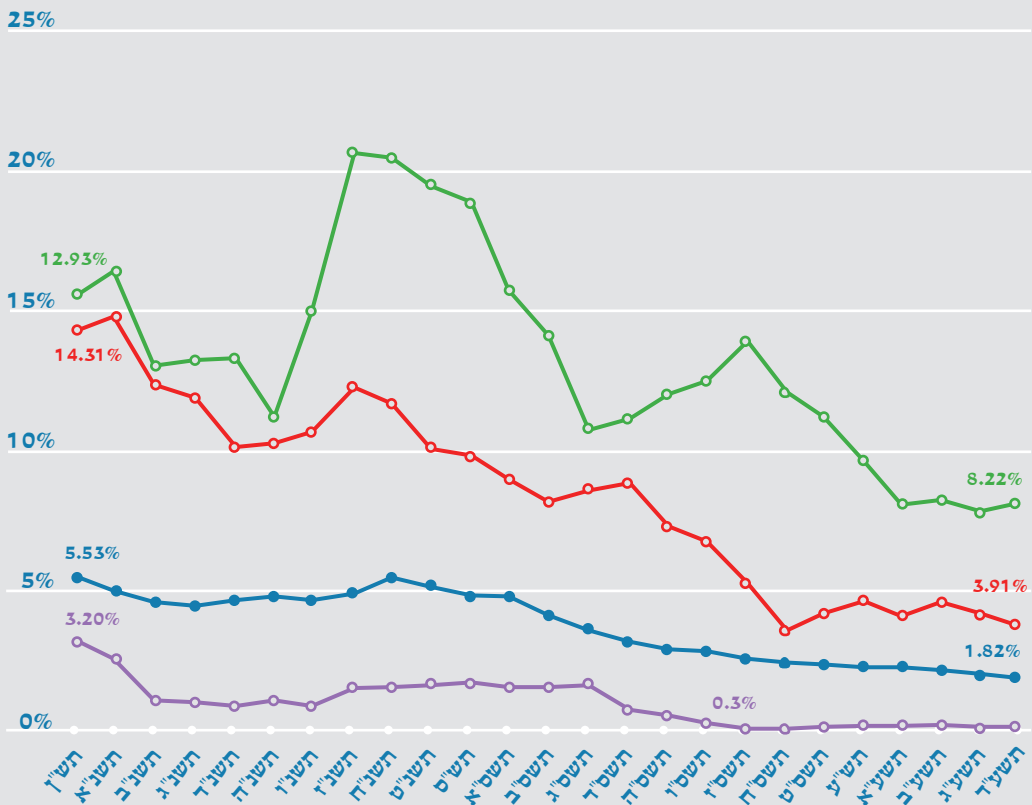
<http://www.humanitiesindicators.org/content/indicatordoc.aspx?i=56>

ובדיסטוריה נלקחו מ:

<http://www.humanitiesindicators.org/content/indicatordoc.aspx?i=54>

תרשים 46

שיעור הסטודנטים הלומדים
לימודי ארץ ישראל מבין
כלל הסטודנטים הלומדים
לתואר ראשון בתחום מדעי
הרוח באוניברסיטאות

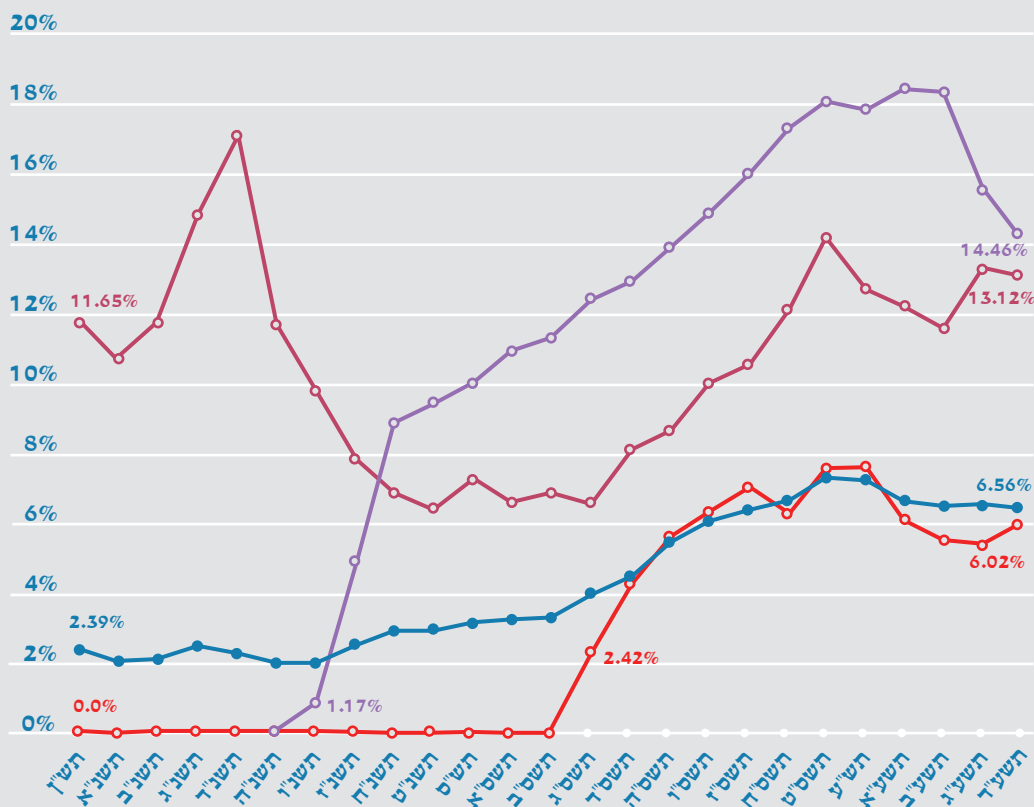

אוניברסיטת בר-אילן
אוניברסיטת תל אביב
אוניברסיטת חיפה
כלל אוניברסיטאי

תרשים 47

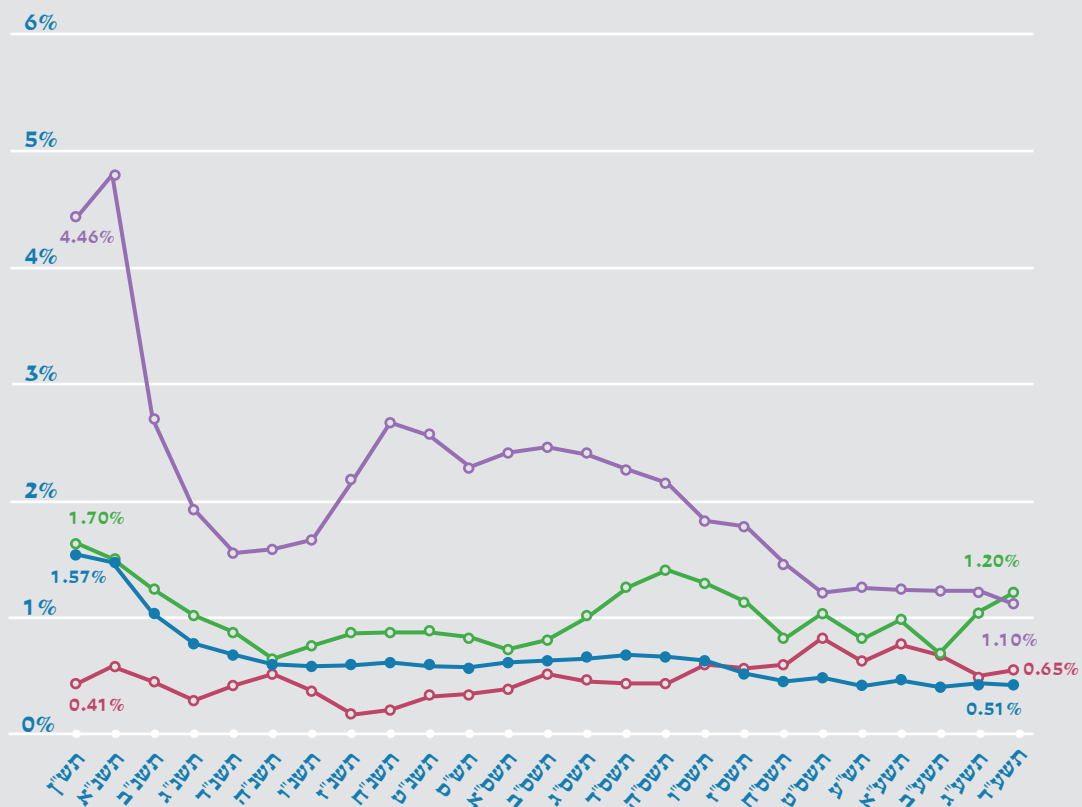
שיעור הסטודנטים הלומדים לימודי מזרח אסיה מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- כלל אוניברסיטאי

תרשים 48

שיעור הסטודנטים הלומדים לימודים קלאסיים מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

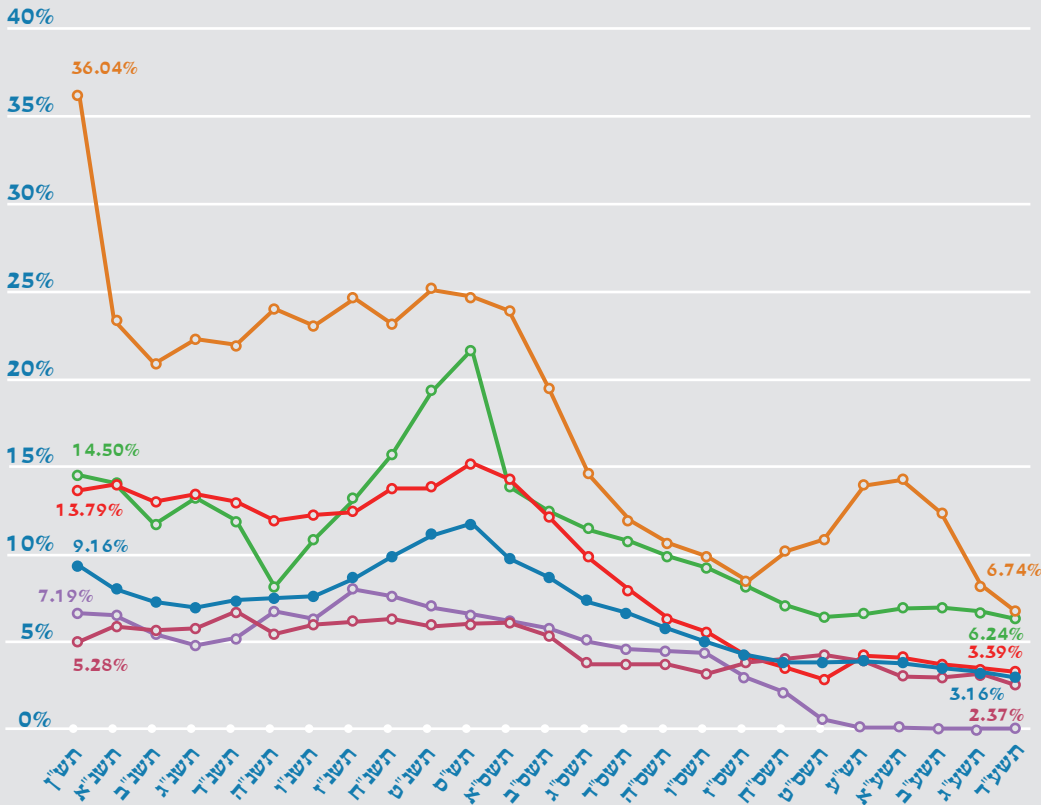

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת בר-אילן
- כלל אוניברסיטאי

תרשים 51

שיעור הסטודנטים הלומדים ספרות עברית מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

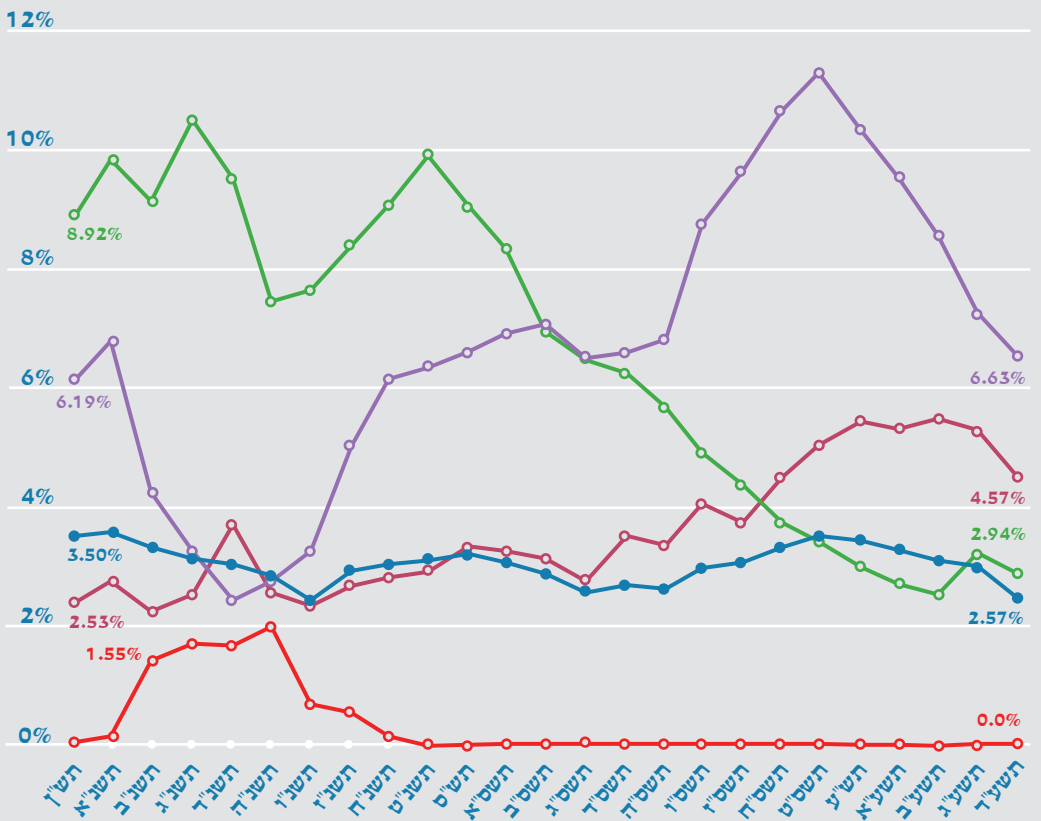

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת בן-גוריון
- כלל אוניברסיטאי

באוניברסיטת תל אביב, בשנת תש"ז אוחד החוג לספרות עברית עם החוג לספרות כללית (ראו תרשימים 38, 52).

תרשים 52

שיעור הסטודנטים הלומדים ספרות כללית מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

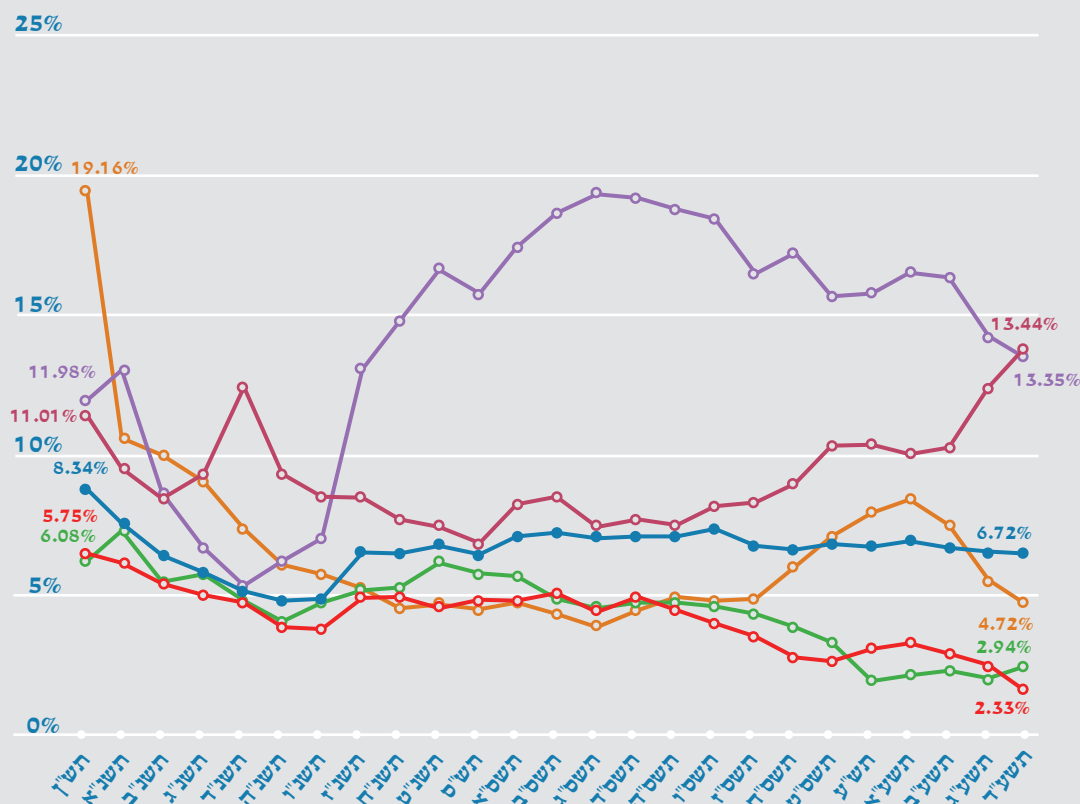

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת בן-גוריון
- כלל אוניברסיטאי

באוניברסיטת חיפה אוחד החוג לספרות השוואתית עם החוג לספרות עברית (ראו תרשימים 38, 51).

תרשים 53

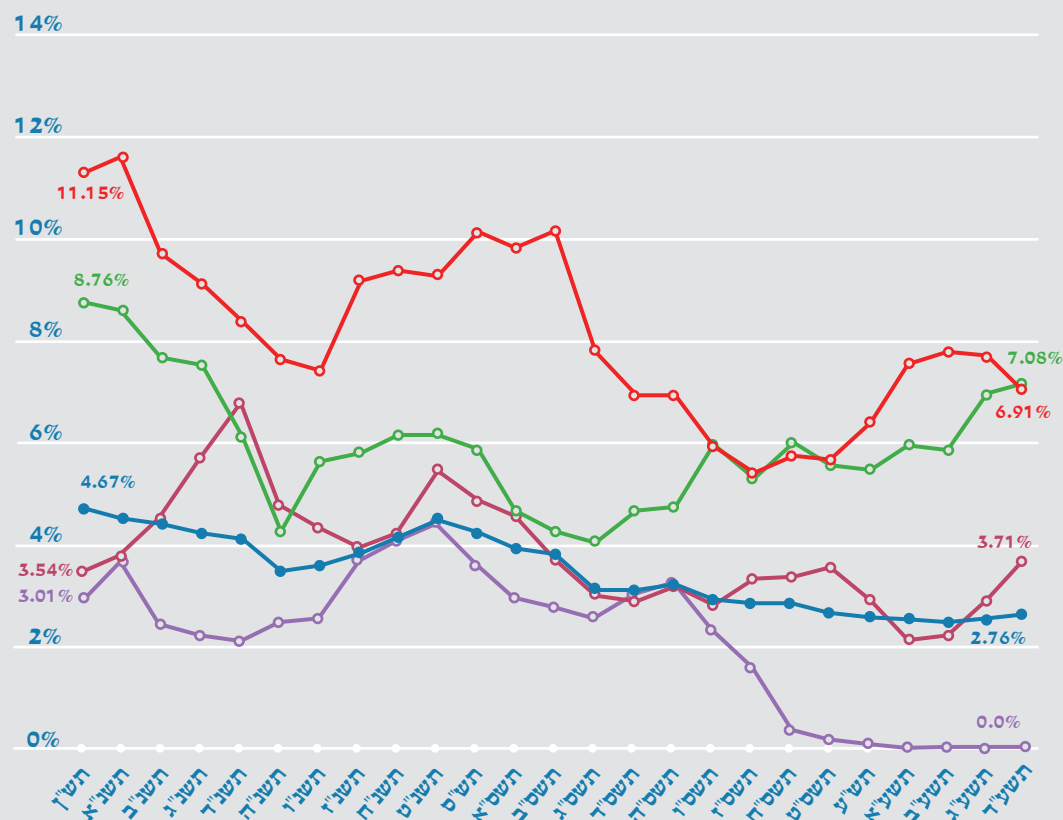
שיעור הסטודנטים הלומדים פילוסופיה כללית מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת בן-גוריון
- כלל אוניברסיטאי

תרשים 54

שיעור הסטודנטים הלומדים שפה וספרות ערבית מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

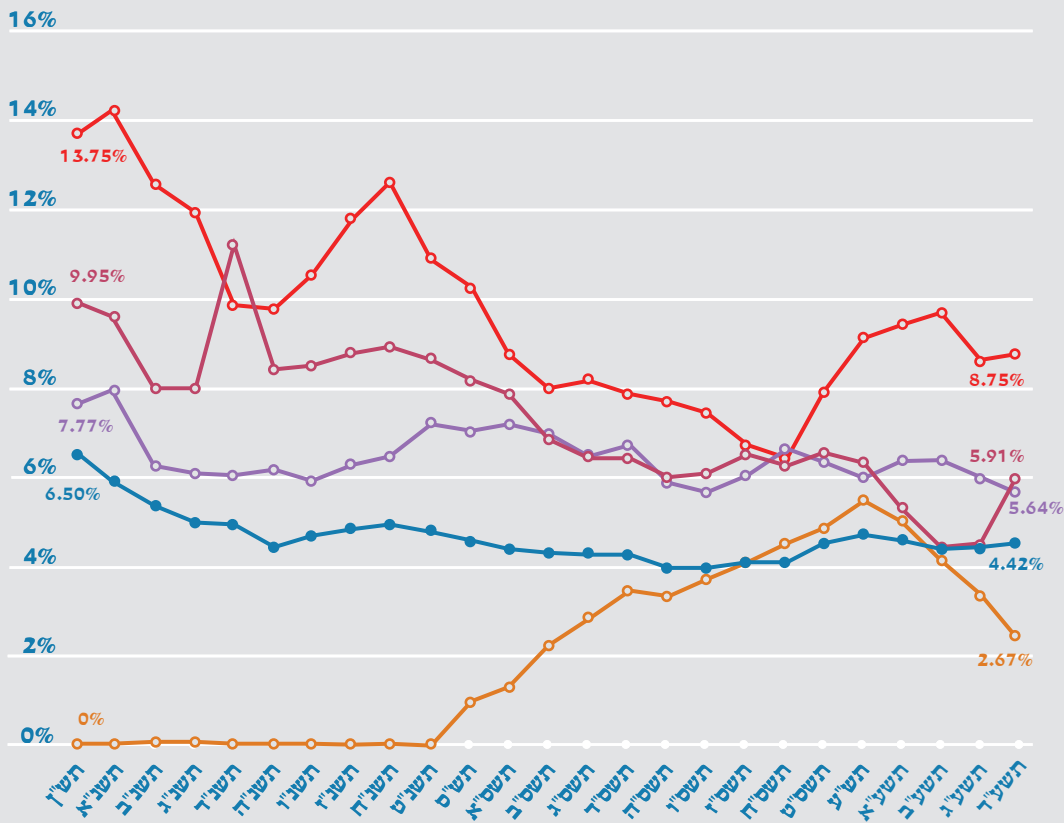

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- כלל אוניברסיטאי

באוניברסיטת תל אביב הפך החוג לשפה וספרות ערבית למגמה בחוג ללימודי ערבית ואסלאם.

תרשים 55

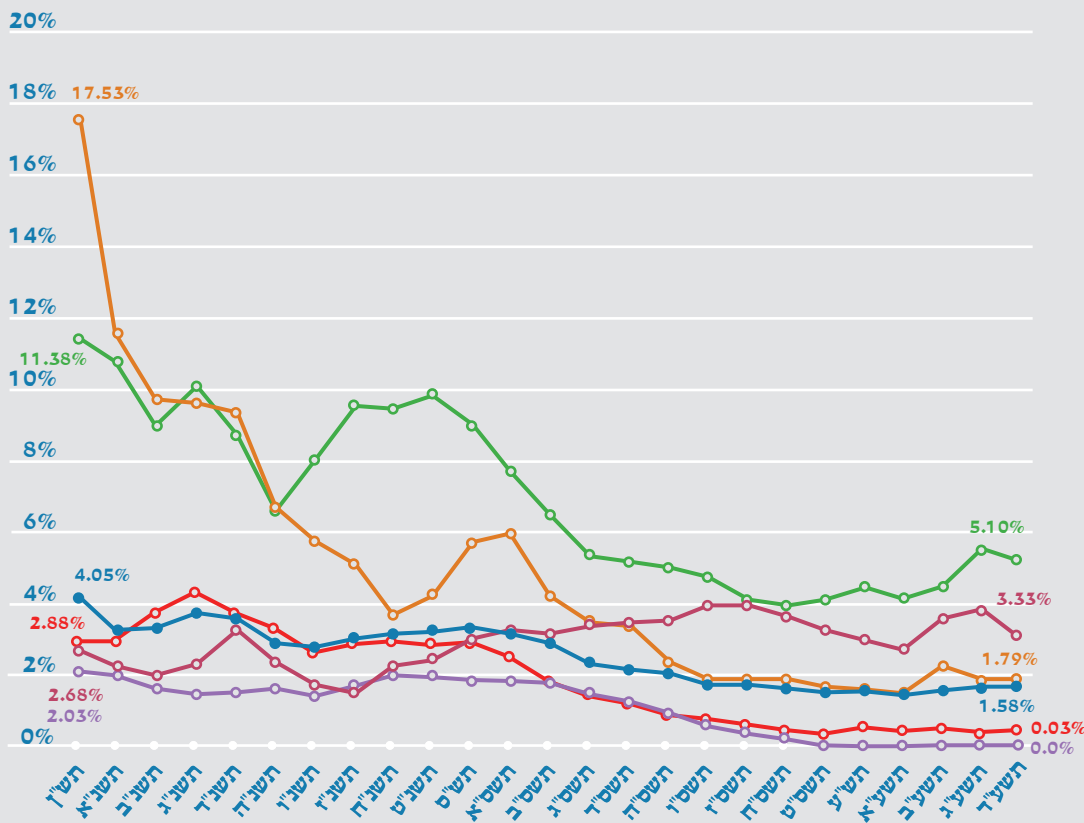
שיעור הסטודנטים הלומדים תולדות האמנות מבין כלל הסטודנטים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

- אוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בן-גוריון
- כלל אוניברסיטאי

תרשים 56

שיעור הסטודנטים הלומדים מקרא מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

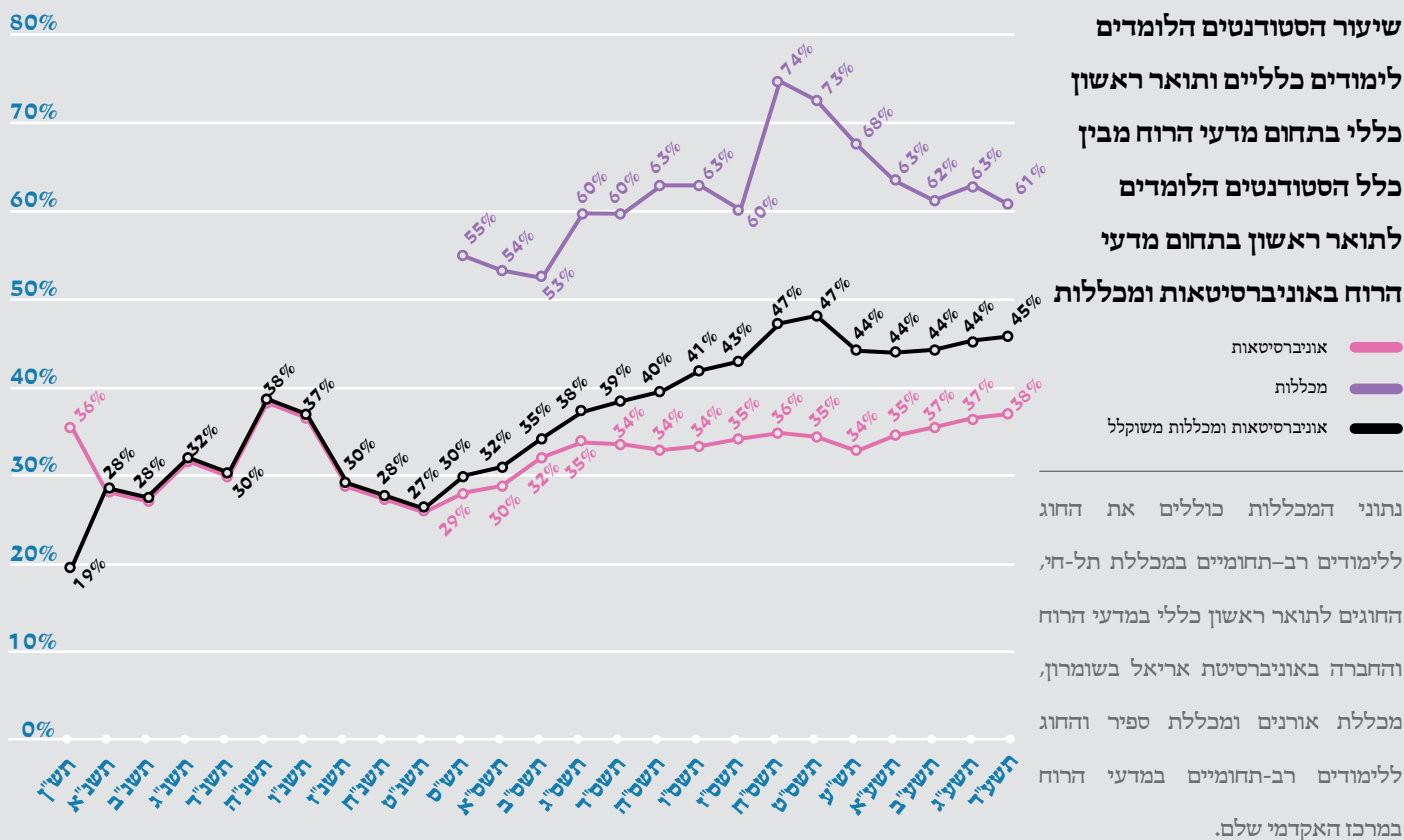
- אוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בן-גוריון
- כלל אוניברסיטאי

באוניברסיטת תל אביב הפך החוג למקרא למגמה בחוג ללימודי התרבות העברית.

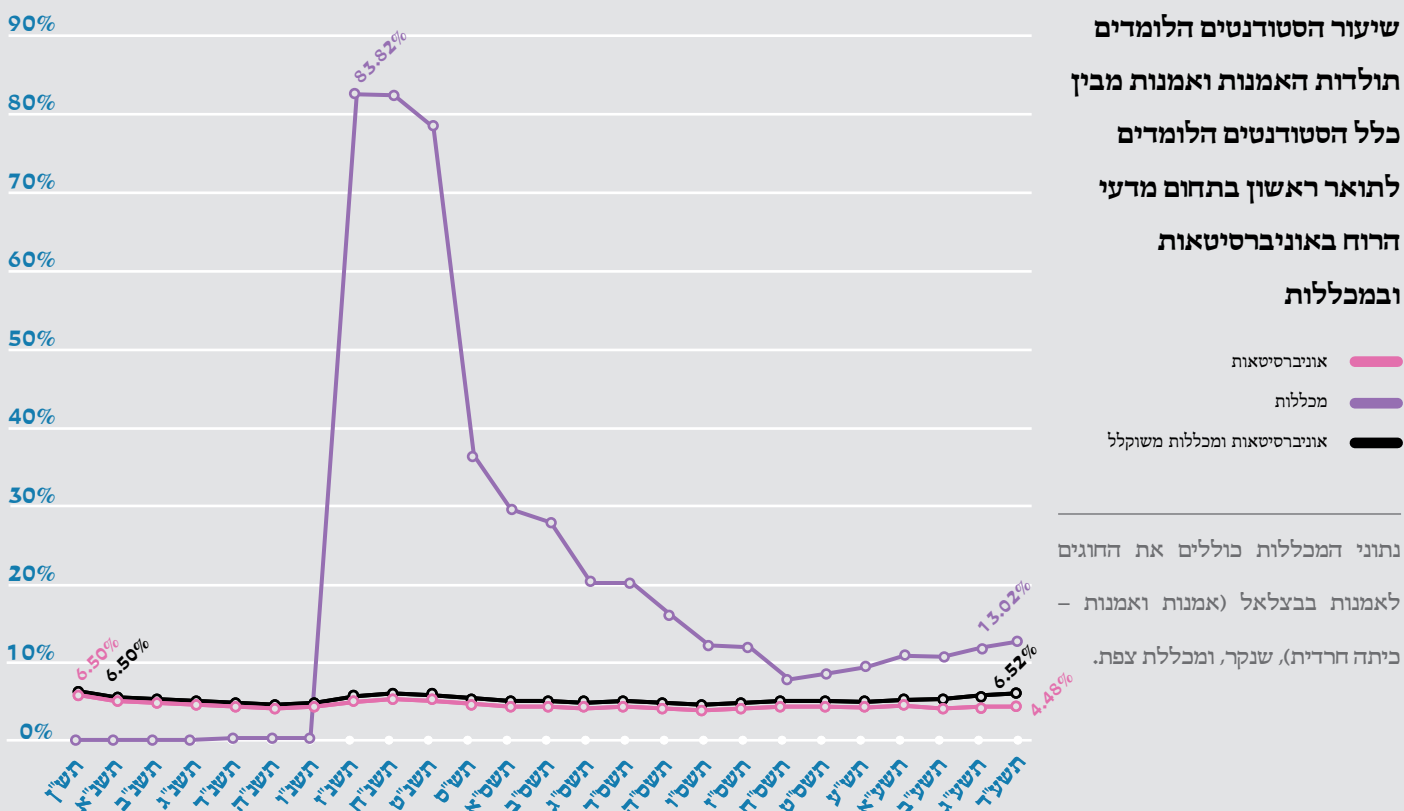

תואר ראשון: חוגים משותפים נבחרים לאוניברסיטאות ומכללות

תרשים 59

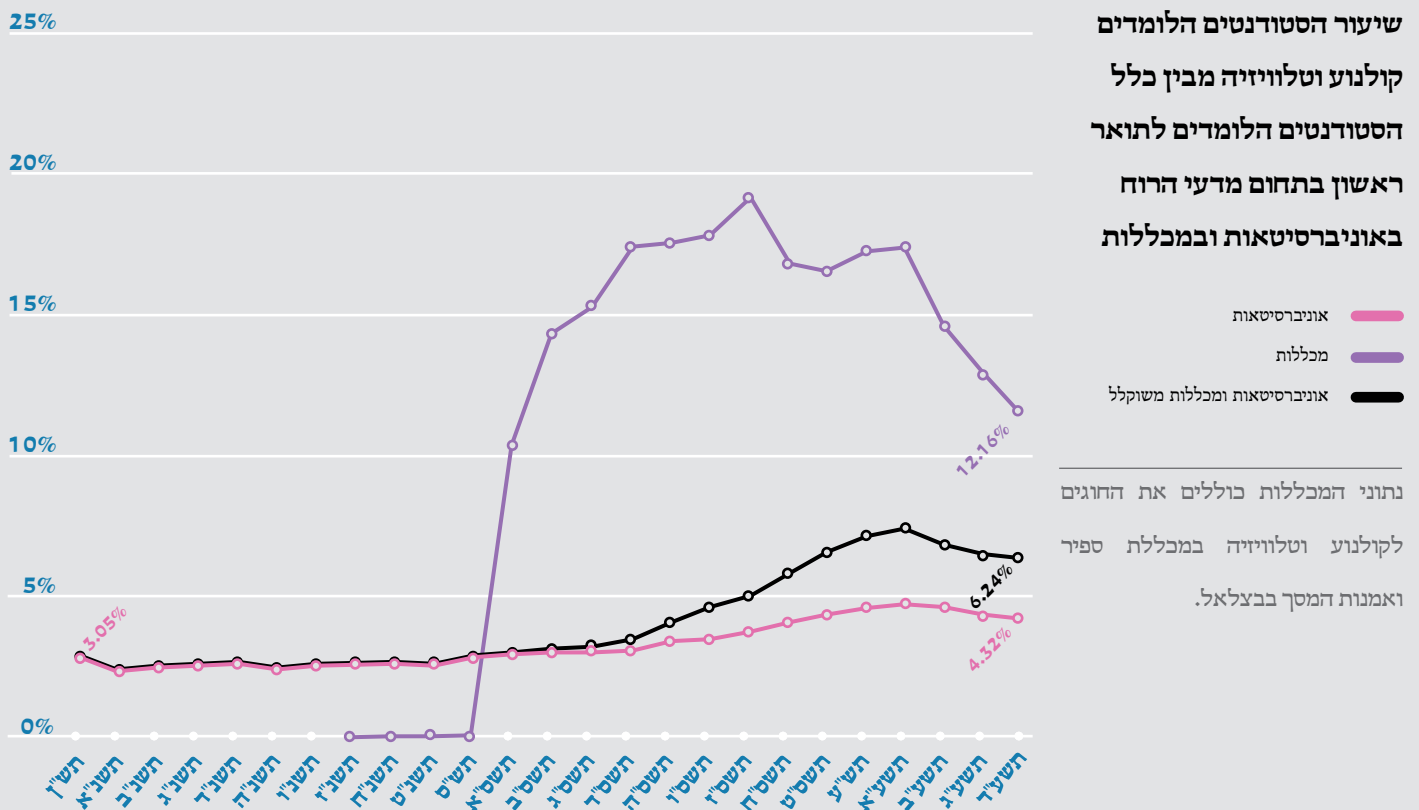

תרשים 60

תרשים 61

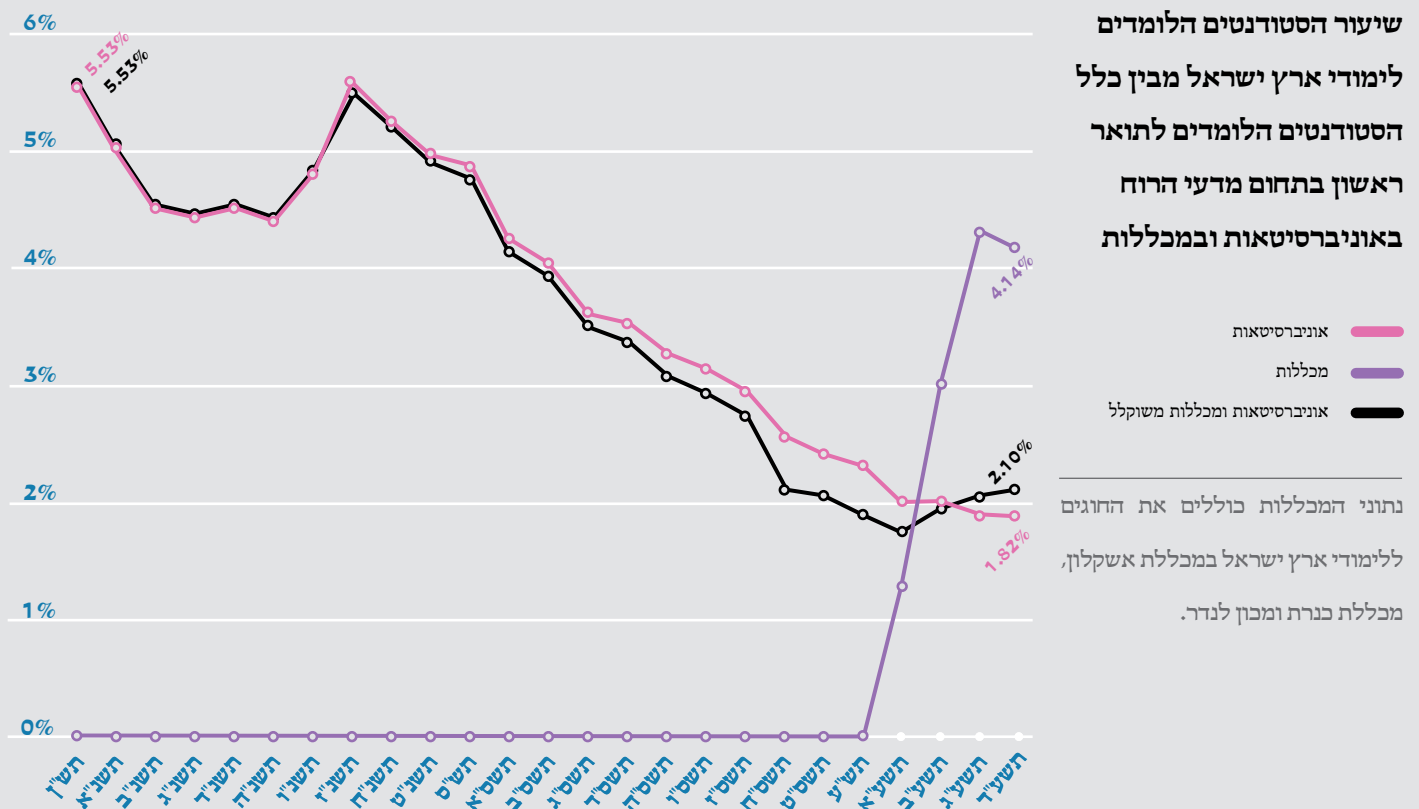
שיעור הסטודנטים הלומדים קולנוע וטלוויזיה מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות ובמכללות

נתוני המכללות כוללים את החוגים לקולנוע וטלוויזיה במכללת ספיר ואמנות המסך בבצאלא.

תרשים 62

שיעור הסטודנטים הלומדים לימודי ארץ ישראל מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות ובמכללות

נתוני המכללות כוללים את החוגים ללימודי ארץ ישראל במכללת אשקלון, מכללת כנרת ומכון לנדר.

פירוט שלושת הקורסים הפופולריים בתחום מדעי הרוח כל אוניברסיטה

האוניברסיטה העברית תשע"ה:

מבוא להיסטוריה עולמית (היסטוריה)
השירה העברית החדשה: היסטוריה, פואטיקה ותרבות (ספרות)
ההומו ספינסט: מהמהפכה החקלאית עד למהפכת המידע (היסטוריה)

אוניברסיטת תל אביב תשע"ד:

מבוא לפילוסופיה פמיניסטית: מחשבות נשים (לימודי מגדר)
תרבות הגוף: מגדר וייצוגי גוף באמנות המודרנית (לימודי מגדר)
ארצות הברית ממלחמת האזרחים עד למלחמה הקרה (היסטוריה)

אוניברסיטת בר-אילן תשע"ה:

אינפואטיקה (לימודי מידע)
ביבליותרפיה והגיל השלישי (לימודי מידע)
מרד בר-כוכבא (היסטוריה)

אוניברסיטת חיפה כולל קורסים מהמחלקה ללימודים רב-תחומיים, תשע"ה:

אסטרטגיות שיווק באינטרנט
משפט חוקתי
שימושי מחשב בסיסיים

אוניברסיטת חיפה ללא לימודים רב-תחומיים, תשע"ה:

האדם וחיות אחרות (ארכאולוגיה)
תרבות ואוכל (ארכאולוגיה)
מבוא לאמנות מודרנית (תולדות האמנות)

אוניברסיטת חיפה תשס"ו (לשם השוואה):

מבוא לדת האסלאם (היסטוריה של המזרח)
מבוא לתולדות המזרח התיכון (היסטוריה של המזרח)
רגשות בחיי היום-יום (פילוסופיה)

אוניברסיטת בן-גוריון תשע"ה:

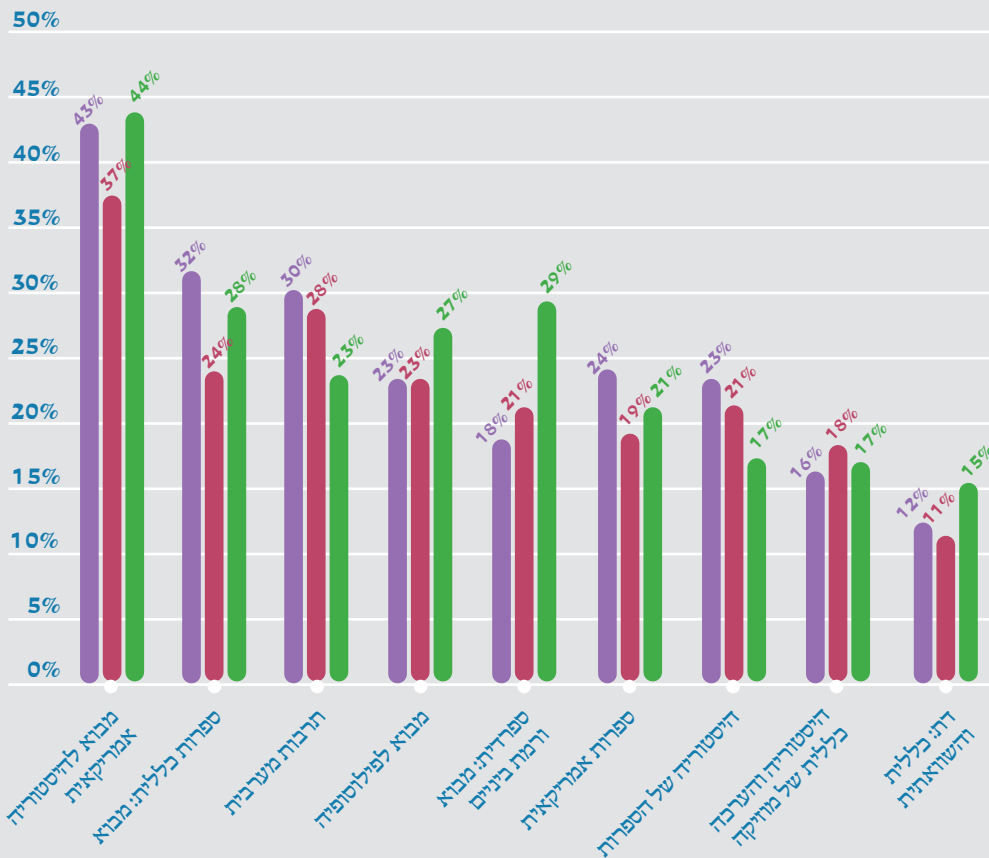
החוויה התאטרונית (ספרות עברית)
יצירות מופת מספרות העולם (ספרות עברית)
הנגב: מספר ההתיישבות לארץ מושב (גאוגרפיה)

האוניברסיטה הפתוחה תשע"ה:

האסלאם: מבוא להיסטוריה של הדת (היסטוריה)
להבין סרטים: מבוא לאמנות הקולנוע (קולנוע)
בין ציון לציונות: 1881-1914 (היסטוריה)

תרשים 65

קורסים פופולריים בתחום מדעי הרוח במכללות בארצות הברית לפי מחזורי תיכון שונים

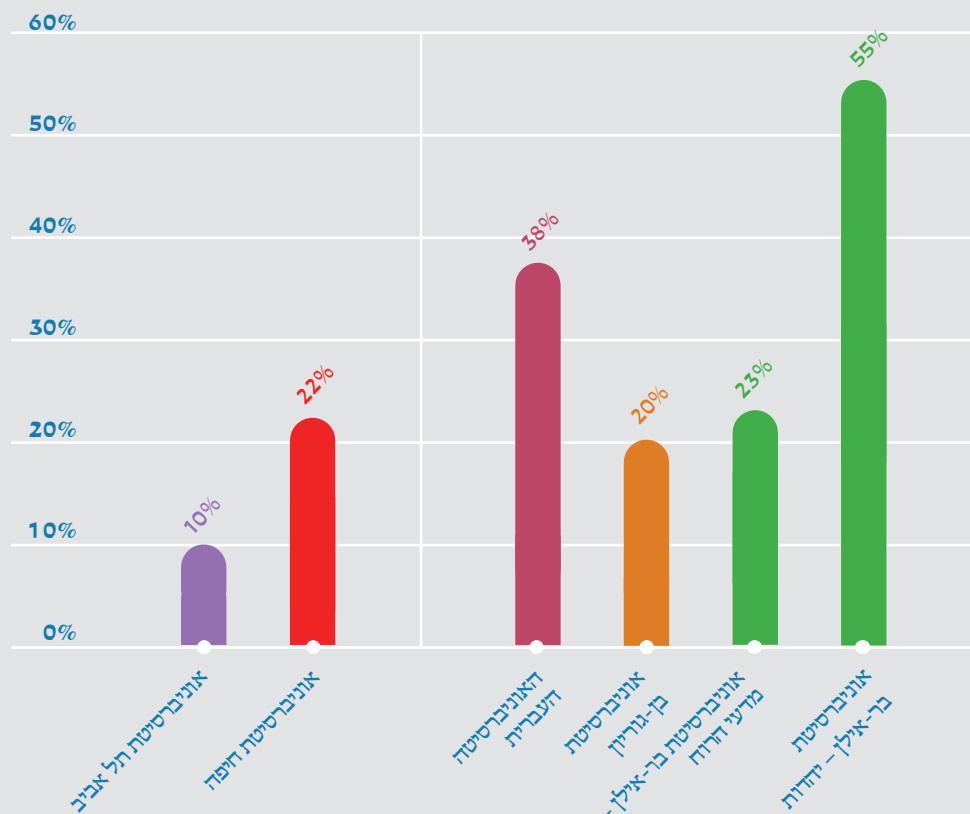
מחזור תיכונים של 1992
מחזור תיכונים של 1982
מחזור תיכונים של 1972

המספרים מבטאים את שיעורי הסטודנטים מכל קהודרט שלמדו את הקורס. מקור הנתונים:

<http://www.humanitiesindicators.org/content/indicatordoc.aspx?i=39>

תרשים 66

שיעור הסטודנטים מחוץ לפקולטות למדעי הרוח שלמדו קורסים בתחום מדעי הרוח, תשע"ה

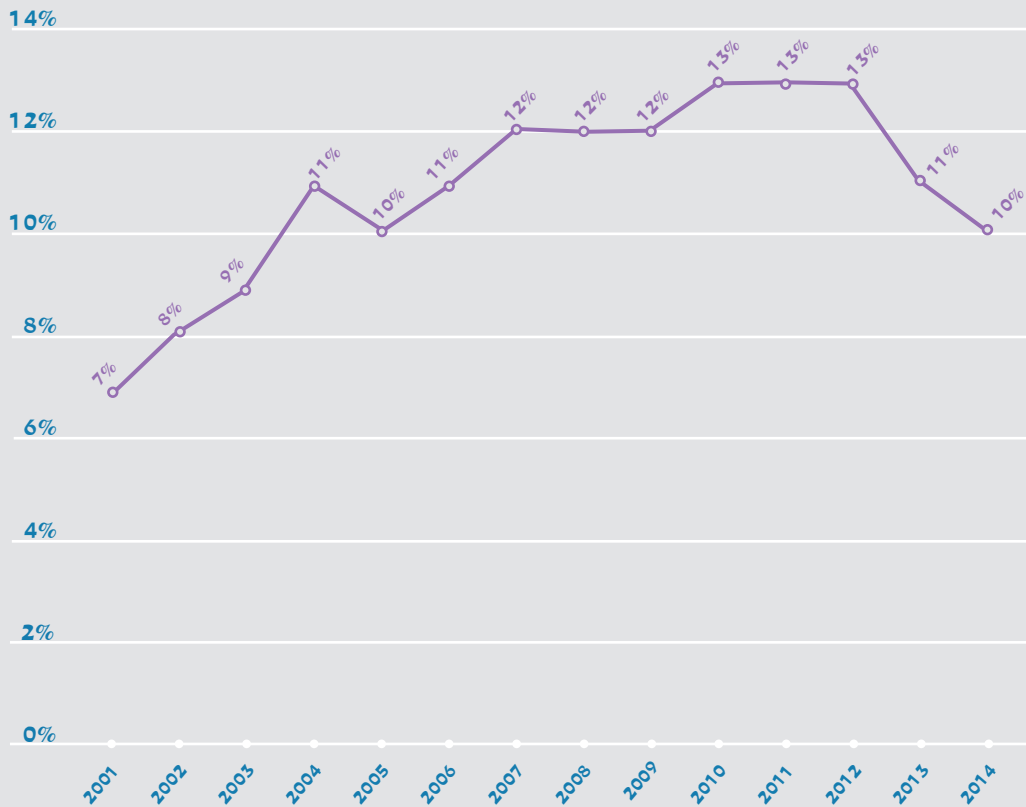

באוניברסיטת חיפה הועברו נתונים על סטודנטים שלמדו מחוץ לחוג שלהם, ולא מחוץ לפקולטה (כמו בשאר האוניברסיטאות). באוניברסיטת תל אביב הנתונים הם מתשע"ד. באוניברסיטת בר-אילן יש שתי פקולטות שנלמדים בהן קורסים במדעי הרוח.

תרשים 67

שיעור הסטודנטים מחוץ
לפקולטה למדעי הרוח שלמדו
קורסים בתחום מדעי הרוח
באוניברסיטת תל אביב,

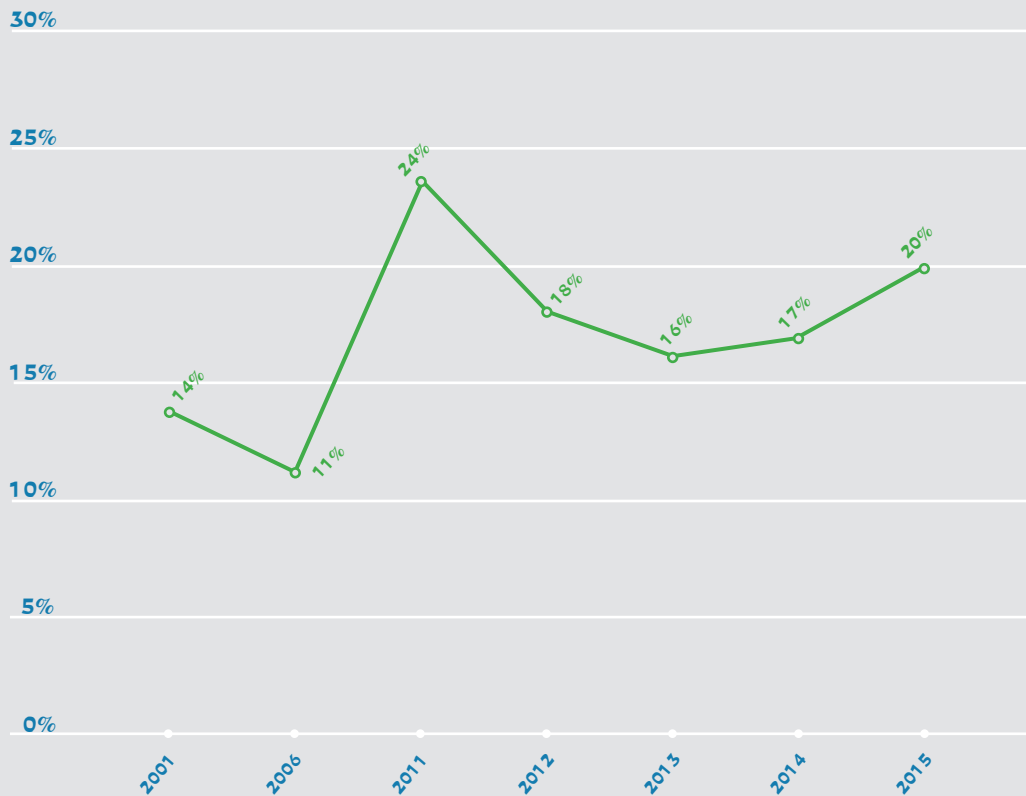
2014–2001

תרשים 68

שיעור הסטודנטים מחוץ
לפקולטה למדעי הרוח שלמדו
קורסים בתחום מדעי הרוח
באוניברסיטת בן-גוריון,

2015–2001

סטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח: תואר שני

תקציר

בשנת תשע"ד, כ-15% מכלל הסטודנטים שלמדו לתואר שני באוניברסיטאות למדו לתואר בתחום מדעי הרוח (תרשים 2). ככלל, ניתן לומר שמצב מדעי הרוח מבחינת מספר הסטודנטים הלומדים לתואר שני טוב יותר ממצב בלימודים לתואר ראשון: ב-25 השנים האחרונות ירד שיעור הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח ב-8% בלבד, לעומת ירידה של 32% בשיעור הלומדים לתואר ראשון.

נתונים כלליים אלו מסתירים הבדלים גדולים ומגמות סותרות בין האוניברסיטאות, אף יותר מבתואר הראשון: רוב הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות לומדים כיום באוניברסיטת תל אביב (1,765 סטודנטים) ובאוניברסיטת חיפה (1,546; תרשים 7). עם זאת, באוניברסיטת חיפה ירד שיעור הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח מביין כלל הלומדים לתואר שני ב-43% בעשורים האחרונים, וזאת לעומת עלייה של קרוב ל-30% באוניברסיטת תל אביב (תרשים 6) – כאשר בתשע"ד, בשתי האוניברסיטאות האלה היה שיעור הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח מביין כלל הסטודנטים הגבוה ביותר (תרשים 8).

בתשע"ד למדו לתואר שני בתחום מדעי הרוח בכל האוניברסיטאות (למעט האוניברסיטה הפתוחה) כששת אלפים סטודנטים. באותה שנה למדו לתואר שני בתחום מדעי הרוח במכללות קרוב לאלף סטודנטים (תרשים 1). שיעור הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון בתחום מדעי הרוח במכללות עומד על 5% מביין כלל הסטודנטים במכללות, וזאת לעומת 8% מכלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני במכללות (תרשים 2).

מביין המכללות, מכון שכטר הוא המכון שבו מספר הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח הוא הגדול ביותר, ואחריו האקדמיה למוזיקה ומחול (בספירת חוגים תאורטיים בלבד ולא יישומיים כמו עיצוב תעשייתי) (תרשים 9).

לעומת האוניברסיטאות האחרות, באוניברסיטה הפתוחה חלה בשנים האחרונות דווקא עלייה בשיעור הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח מביין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני, ושיעורם בתשע"ד עמד על 21% (תרשים 5).

שיעור הנשים בקרב הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות יורד בהדרגה, בדומה למגמה בקרב הלומדים לתואר ראשון. בעשור האחרון לבדו ירד שיעור הנשים ב-7%, ירידה קטנה אך במעט מהירידה בשיעור הנשים הלומדות לתואר ראשון, שעומדת על 10%. בתשע"ד, החלוקה המגדרית בקרב הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות הייתה 40% גברים ו-60% נשים. לעומת זאת, במכללות, שיעור הגברים הלומדים לתואר שני במדעי הרוח קטן יותר ועומד על 30% (תרשים 8). התבוננות כוללת במגמות החלוקה המגדרית במדעי הרוח באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות לאורך העשור האחרון, בקרב הלומדים לתואר ראשון ושני גם יחד, מגלה כי הנשים עדיין מהוות רוב, אך מספר הגברים עולה בהתמדה. מגמה זו דומה למגמה בארצות הברית, שם היא מתונה קצת יותר (תרשים 11). כאשר מתבוננים באוניברסיטה הפתוחה בלבד, שיעור הנשים בה גבוה בהרבה, ובתשע"ד עמד על 80%.

התבוננות בשלושת החוגים הגדולים בלימודים לתואר שני בתחום מדעי הרוח בכל האוניברסיטאות גם יחד בעשורים האחרונים,

מגלה שלימודי שפה וספרות ואנגלית ולימודי היסטוריה ישראלית הם עדיין החוגים הגדולים ביותר. לצד, ב-25 השנים האחרונות חלה עלייה של כ-50% בשיעור הלומדים לתואר שני בלימודי אסלאם והמזרח התיכון מבין כלל הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח (תרשים 18).

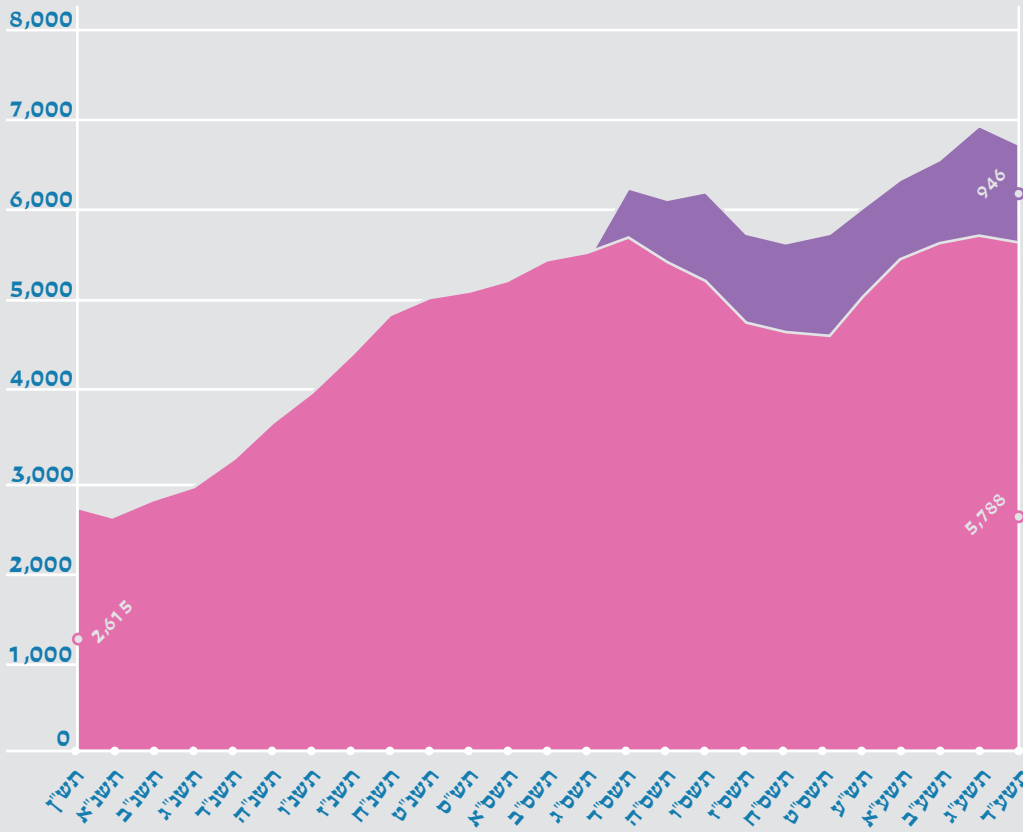
עם זאת, גם בהקשר של התואר השני ניכרת שונות בין האוניברסיטאות מבחינה דיסציפלינרית. לדוגמה, לצד הירידה הכללית במספר הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח, באוניברסיטה העברית ובאוניברסיטת תל אביב המשיכו החוגים הגדולים – היסטוריה כללית ופילוסופיה כללית – לשמור על מעמדם בתחום מדעי הרוח ואף התחזקו עם השנים לעומת חוגים אחרים בתחום זה. באוניברסיטת תל אביב חלה עלייה של 70% בשיעור הלומדים לתואר שני בהיסטוריה בעשרים השנים האחרונות, ובחוג לפילוסופיה כללית חלה עלייה של 30% באותה התקופה. בתשע"ד, שיעור הלומדים לתואר שני בפילוסופיה כללית היה קרוב ל-9% מבין כלל הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח. באוניברסיטה העברית שיעור הסטודנטים הלומדים פילוסופיה קרוב ל-6% מבין הסטודנטים הלומדים לתואר שני במדעי הרוח, וגם כאן חלה עלייה של 22% בתקופה האמורה. באוניברסיטת בר-אילן, באוניברסיטת חיפה ובאוניברסיטת בן-גוריון הייתה המגמה הפוכה (תרשימים 15–16).

התבוננות בשיעור הסטודנטים להיסטוריה ופילוסופיה מבין כלל הסטודנטים באוניברסיטאות (ולא רק מבין כלל הסטודנטים בתחום מדעי הרוח) אכן מראה ששני חוגים אלו שומרים על מעמדם היחסי ב-25 השנים האחרונות: כאחוז אחד מכלל הסטודנטים לתואר שני (תרשים 24). גם בארצות הברית חוגים אלו שומרים על יציבות, אך שם לימודי פילוסופיה לתואר שני נפוצים יותר מלימודי היסטוריה (תרשים 25).

לעומת זאת, בשני העשורים האחרונים עלה שיעור הסטודנטים הלומדים לתואר שני בלימודי היסטוריה ישראלית באוניברסיטת חיפה בשיעור של 80%, ובתשע"ד עמד על כ-22% מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח במוסד (תרשים 26). כמו כן, בתקופה זו ירד שיעור הלומדים לתואר שני בספרות עברית בכלל האוניברסיטאות ב-45%, אבל באוניברסיטת בן-גוריון דווקא נשמרת יציבות בתחום זה מאז שנת תשנ"ג, ובתשע"ד עמד שיעור הלומדים לתואר שני בספרות עברית על כ-23% מכלל הסטודנטים לתואר שני במדעי הרוח במוסד זה (תרשים 31).

תרשים 1

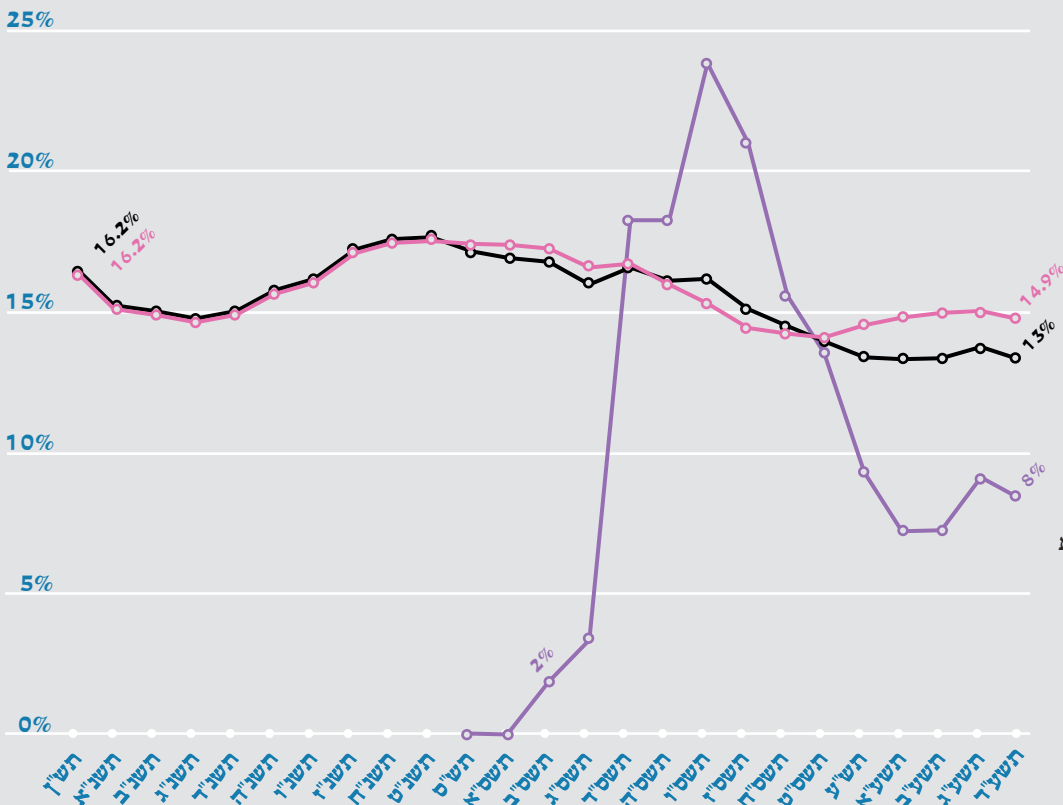
סטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות ובמכללות

ספירה על פי חלוקת הדו"ח. ללא האוניברסיטה הפתוחה.

תרשים 2

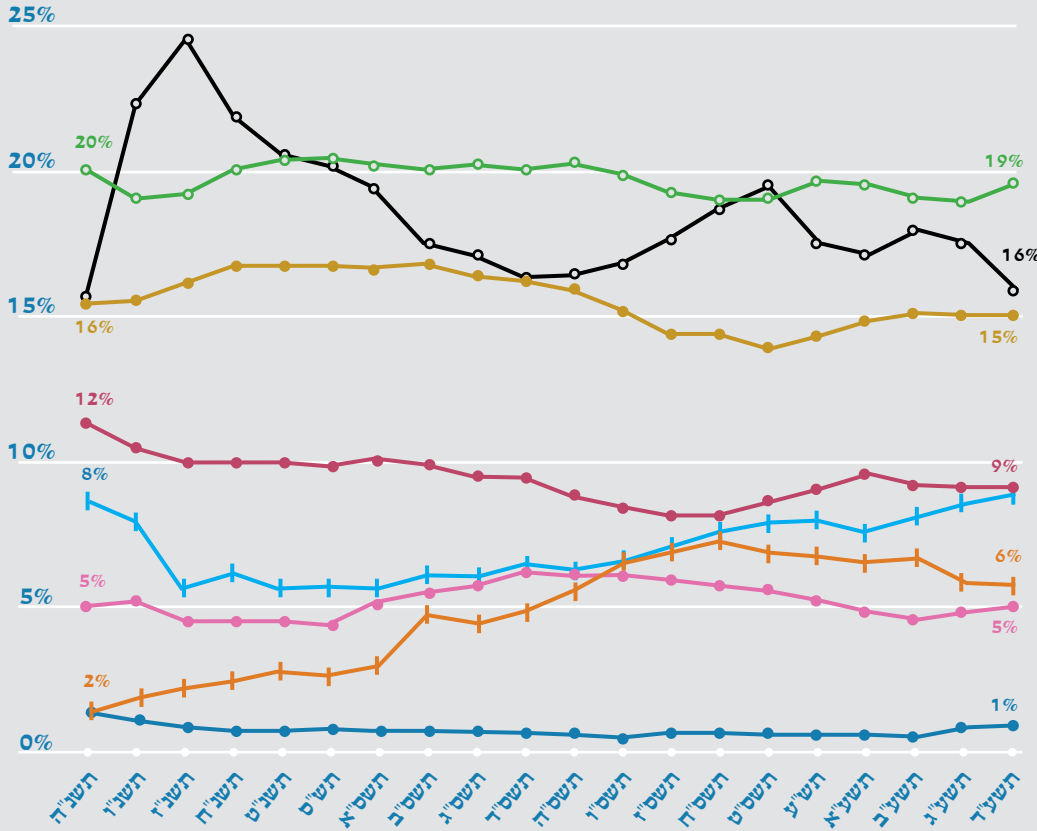
שיעור הסטודנטים לתואר שני הלומדים בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות ובמכללות מבין כלל הסטודנטים לתואר שני

ספירה על פי חלוקת הדו"ח. ללא האוניברסיטה הפתוחה.

תרשים 3

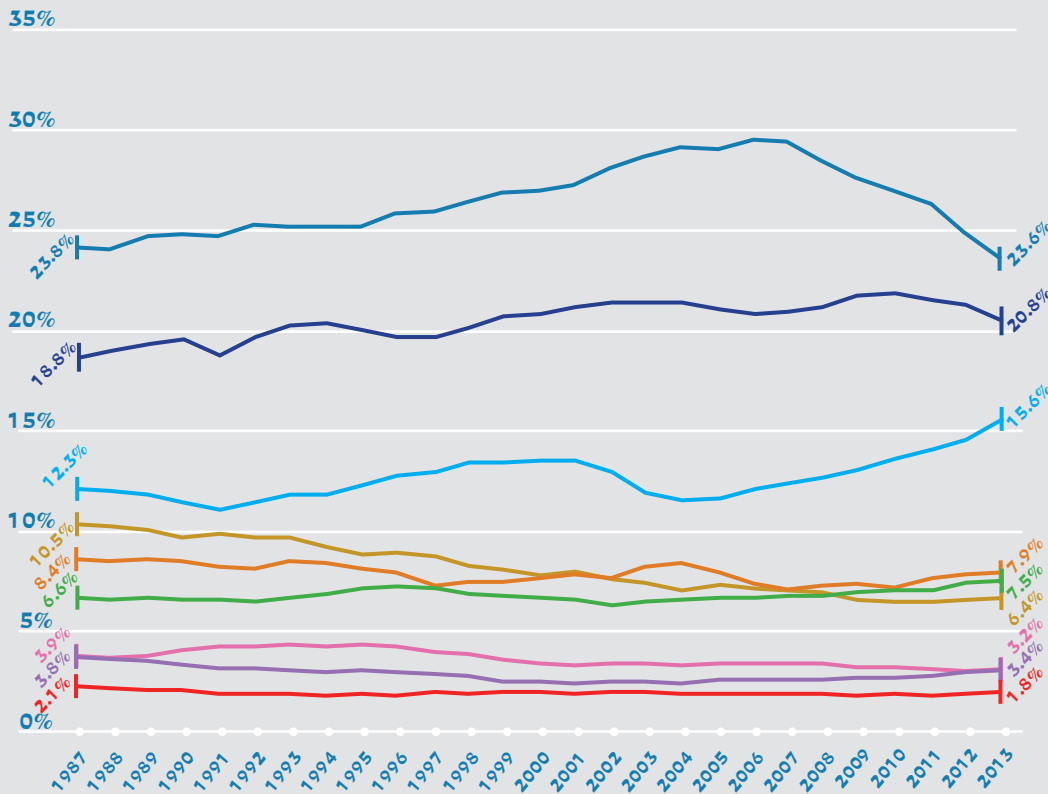
סטודנטים הלומדים לתואר שני באוניברסיטאות לפי תחומים

לא כולל האוניברסיטה הפתוחה.

תרשים 4

שיעור בוגרי תואר שני בתחומים שונים בארצות הברית

הנתונים בארה"ב מתייחסים לבוגרים,

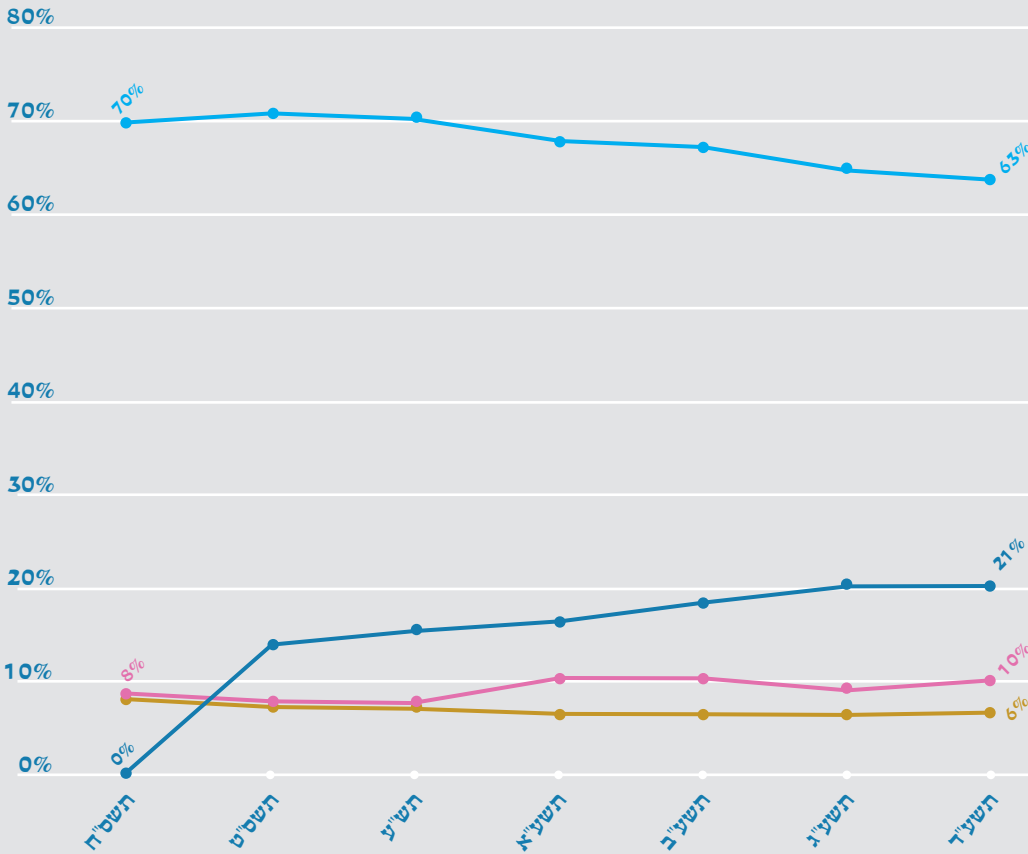
לא לסטודנטים. מקור הנתונים:

<http://www.humanitiesindicators.org/content/indicatordoc.aspx?i=223>

תרשים 5

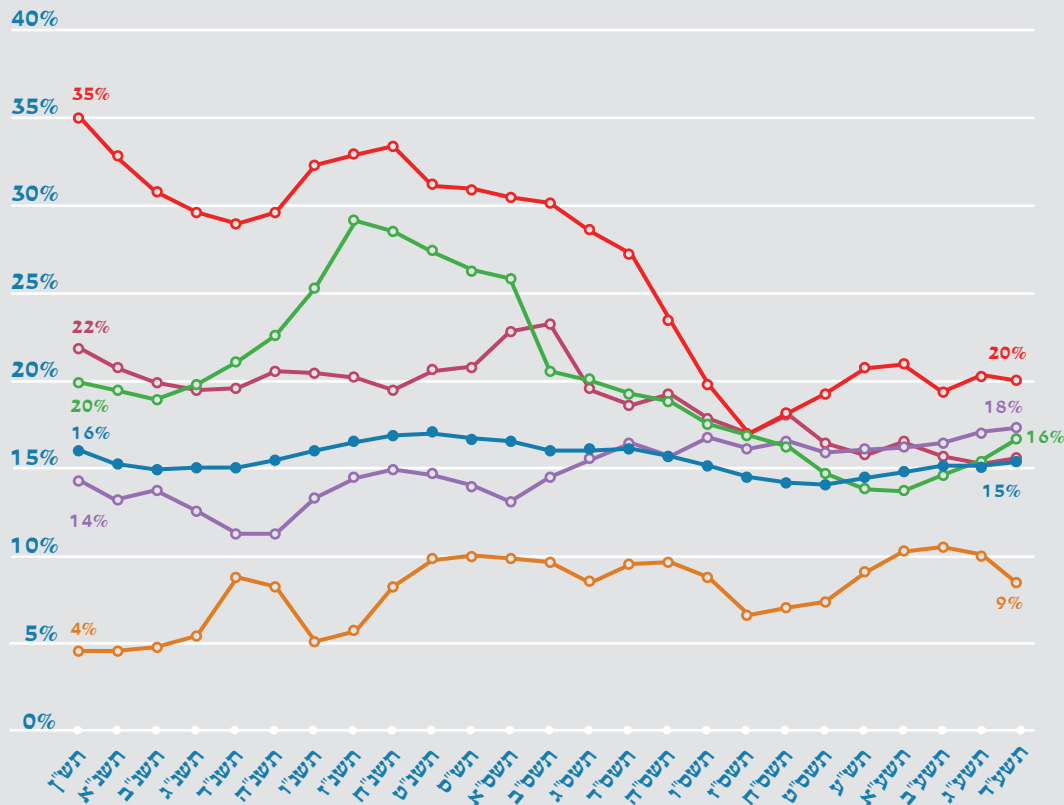
סטודנטים הלומדים לתואר שני באוניברסיטה הפתוחה לפי תחומים

הנתונים למדעי הרוח משוקלים עם נתוני חינוך.

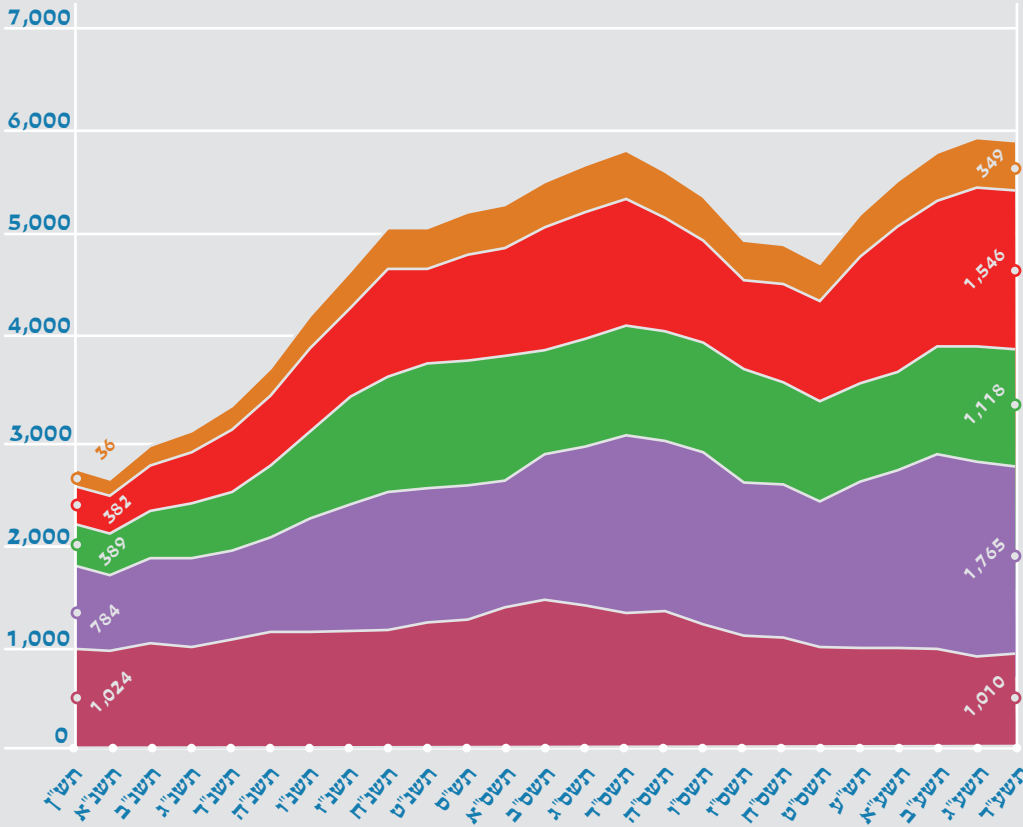
תרשים 6

שיעור סטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בכל אוניברסיטה

תרשים 7

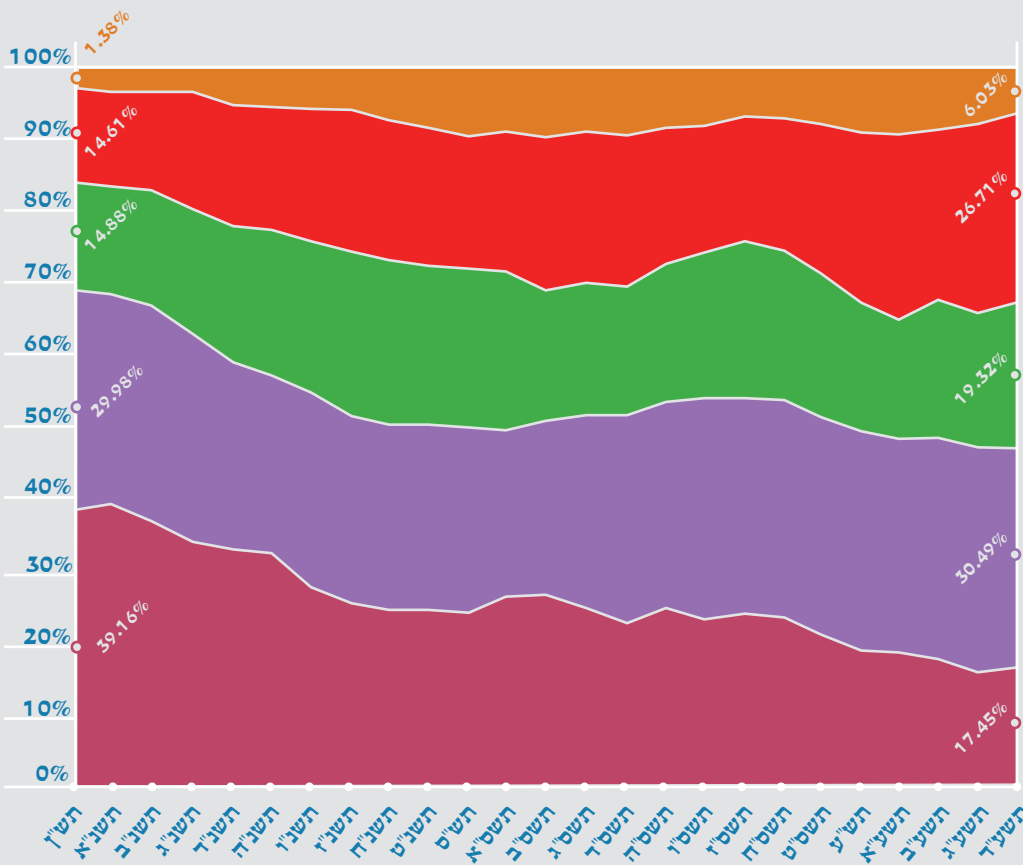
מספר הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

- אוניברסיטת בן-גוריון
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת תל אביב
- האוניברסיטה העברית

תרשים 8

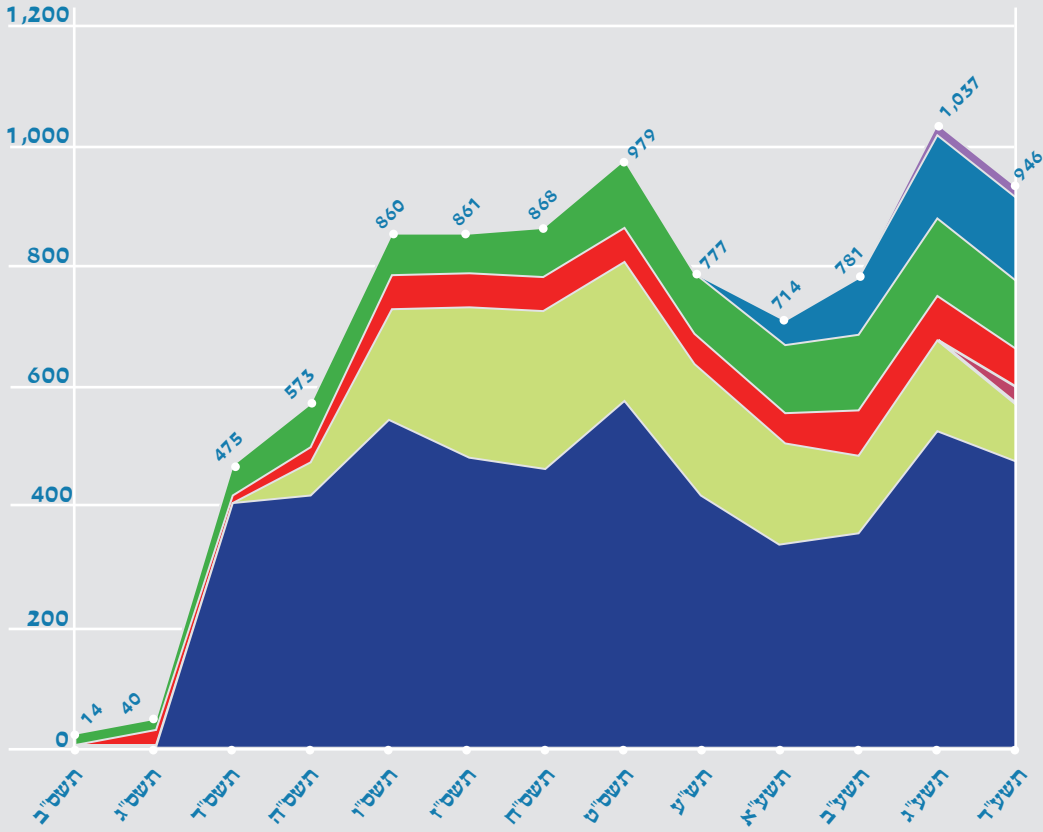
שיעור הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח בכל מוסד מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח

- אוניברסיטת בן-גוריון
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת תל אביב
- האוניברסיטה העברית

תרשים 9

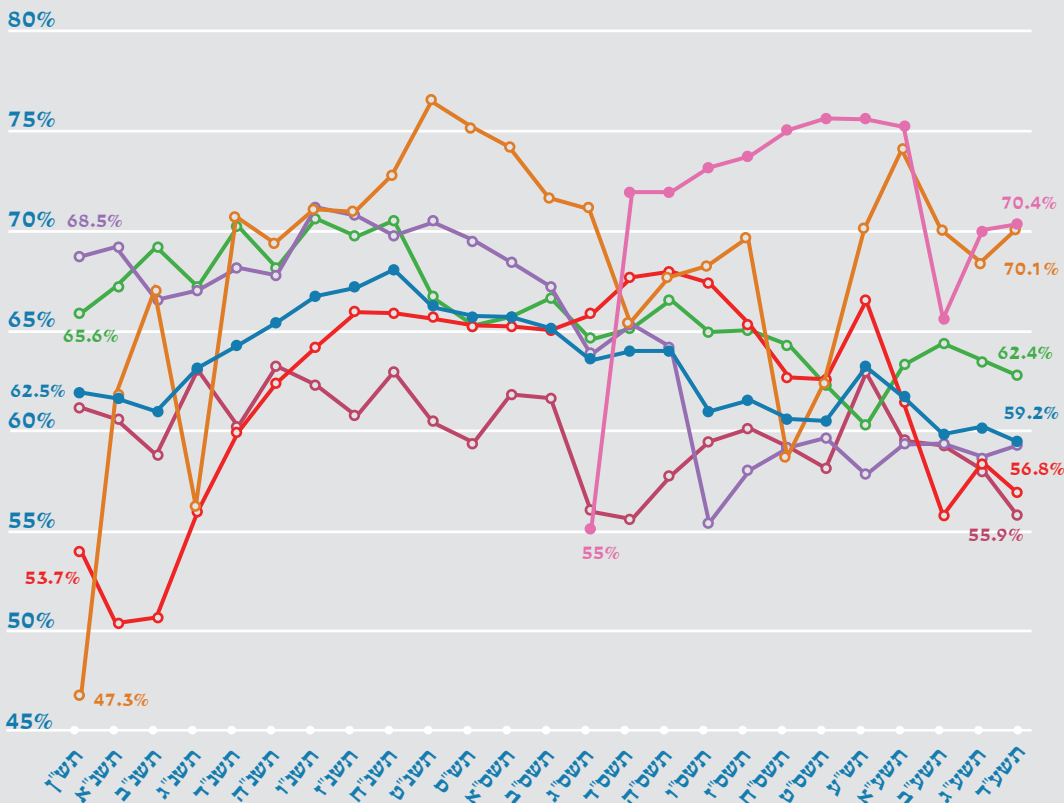
מספר הסטודנטים הלומדים לתואר שני במכללות

- המכללה האקדמית ספיר
- אוניברסיטת אריאל בשומרון
- האקדמיה למוזיקה ולמחול
- בצלאל - אקדמיה לאמנות ועיצוב
- המכללה האקדמית תל חי
- מכון לנדר
- מכון שכטר

תרשים 10

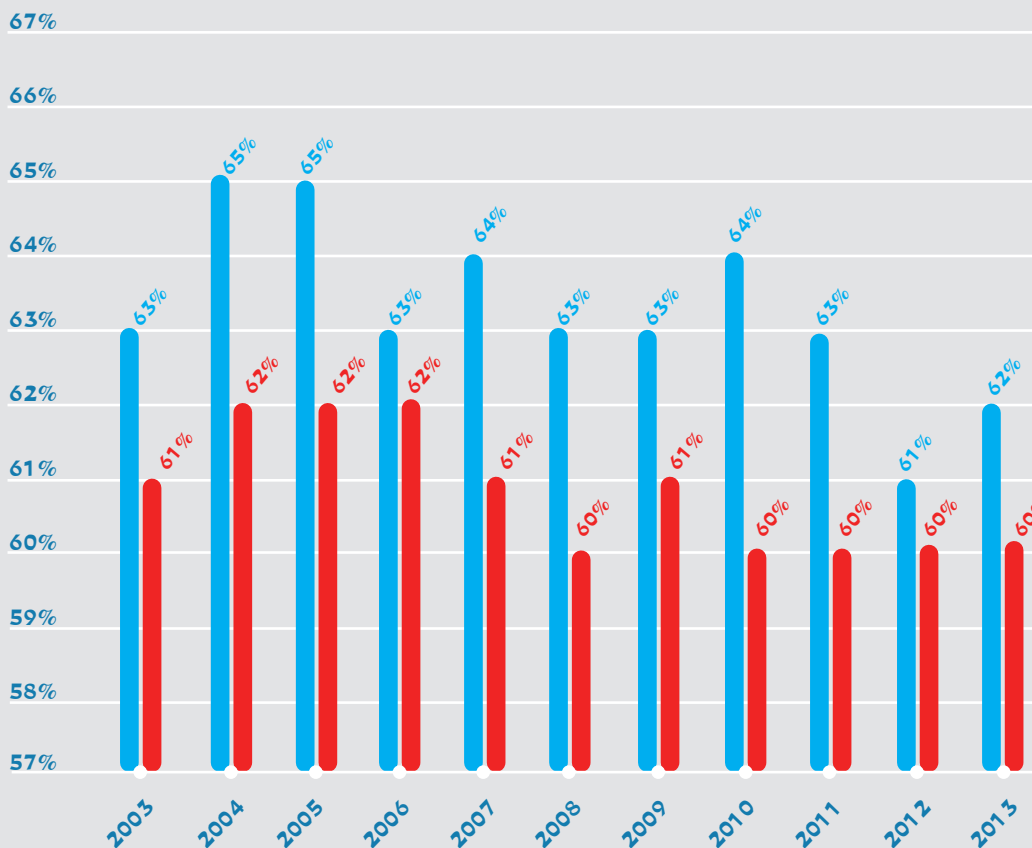
שיעור הנשים מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות ובמכללות

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת בן-גוריון
- כלל אוניברסיטאי
- נשים במדעי הרוח במכללות

תרשים 11

שיעור הנשים הלומדות לתואר שני בתחום מדעי הרוח בארצות הברית ובישראל

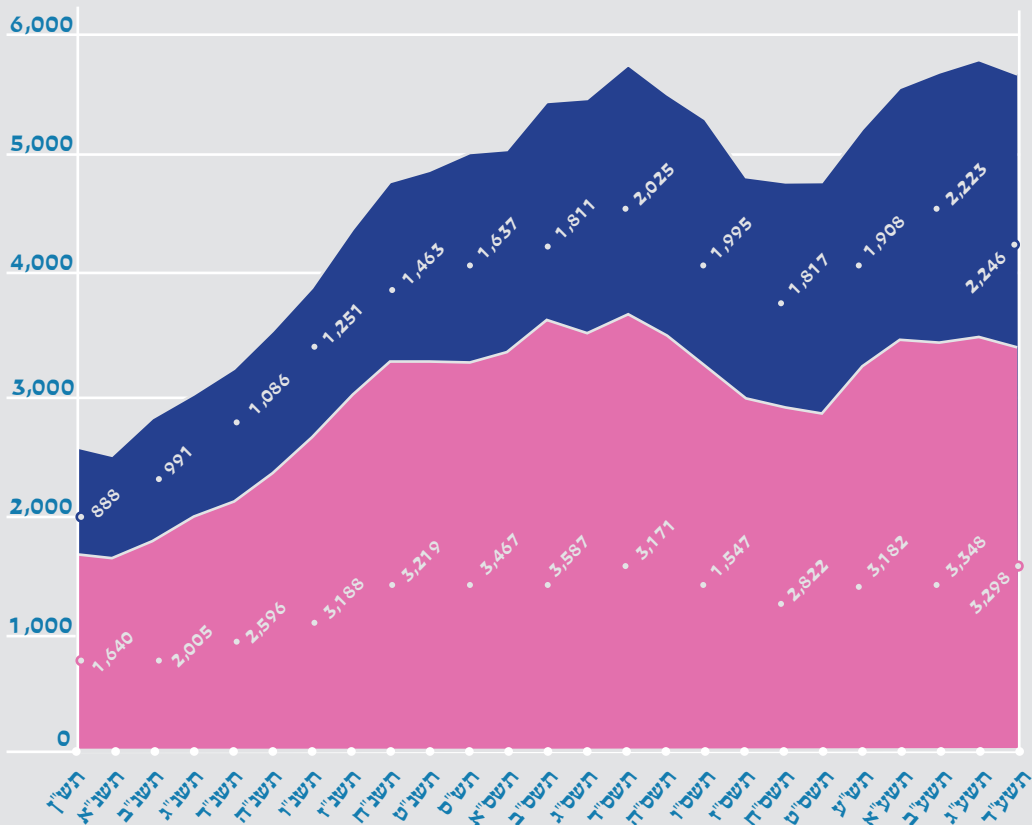
הנתונים בארצות הברית מתייחסים לסטודנטים שהשלימו את לימודי התואר; הנתונים בישראל מתייחסים לסטודנטים באוניברסיטאות ובמכללות גם יחד. לא כולל האוניברסיטה הפתוחה.

מקור הנתונים על ארצות הברית:

<http://www.humanitiesindicators.org/content/indicatordoc.aspx?i=232>

תרשים 12

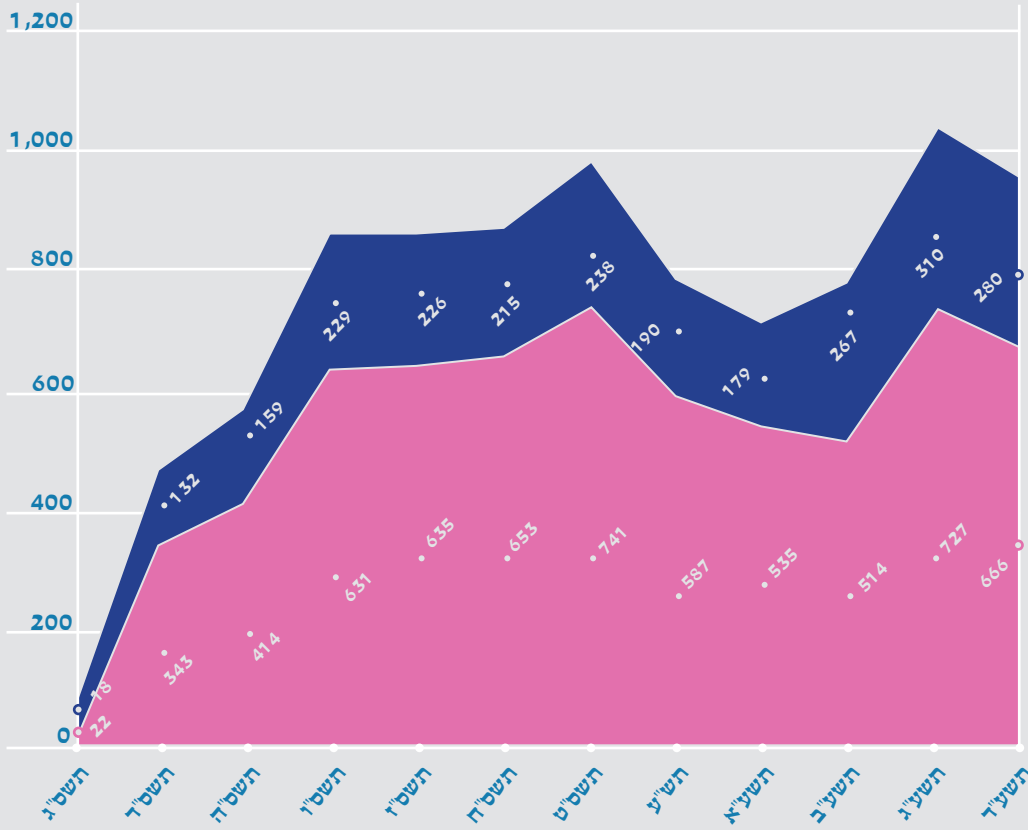
סטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות: חלוקה מגדרית

לא כולל האוניברסיטה הפתוחה.

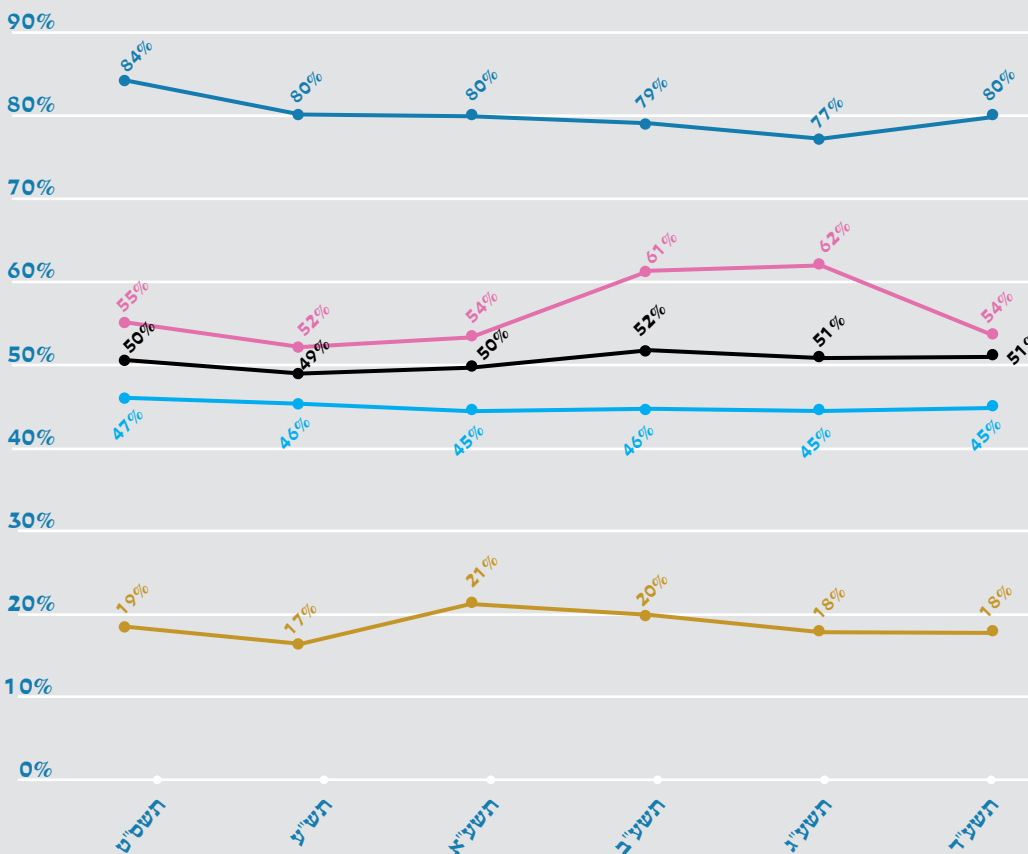
תרשים 13

מספר הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח במכללות: חלוקה מגדרית

תרשים 14

שיעור הנשים הלומדות לתואר שני באוניברסיטה הפתוחה, לפי תחום

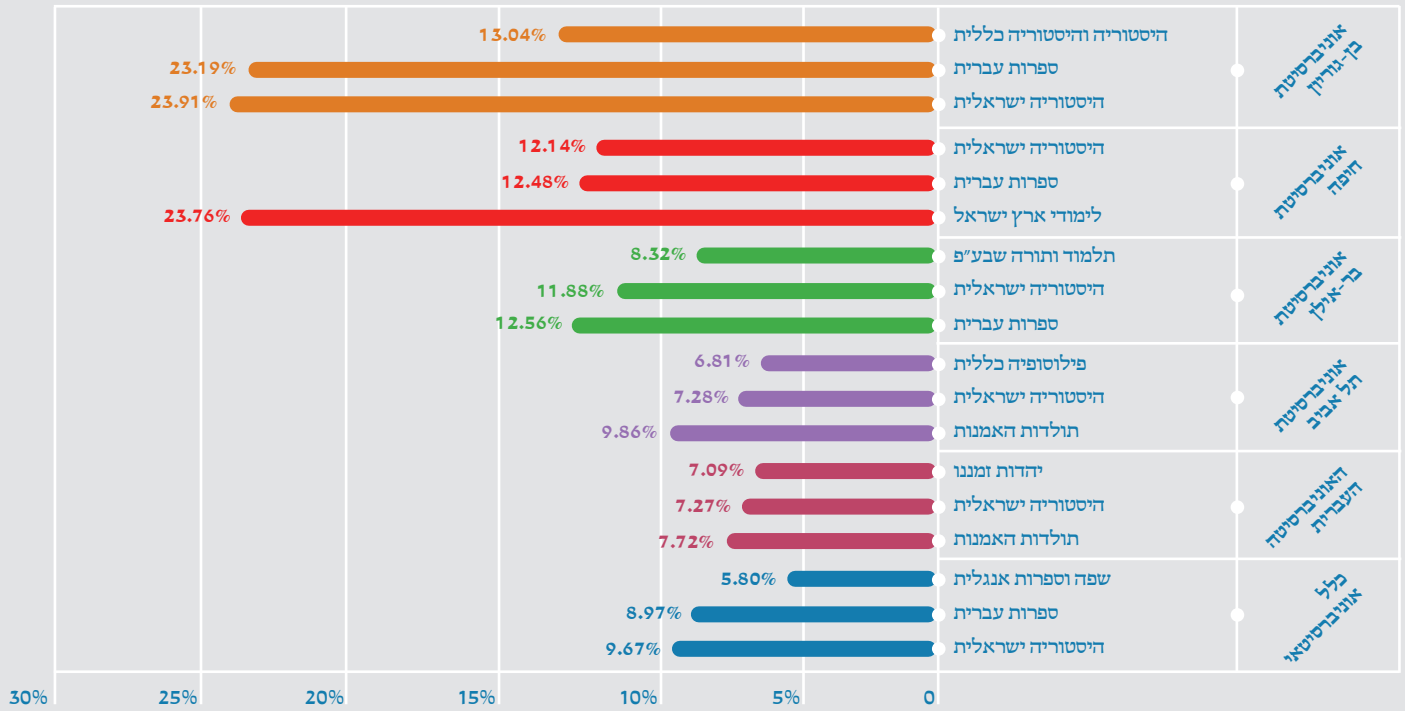

הנתונים על מדעי הרוח משוקללים עם נתוני חינוך.

סטודנטים לתואר שני: חוגים נבחרים באוניברסיטאות

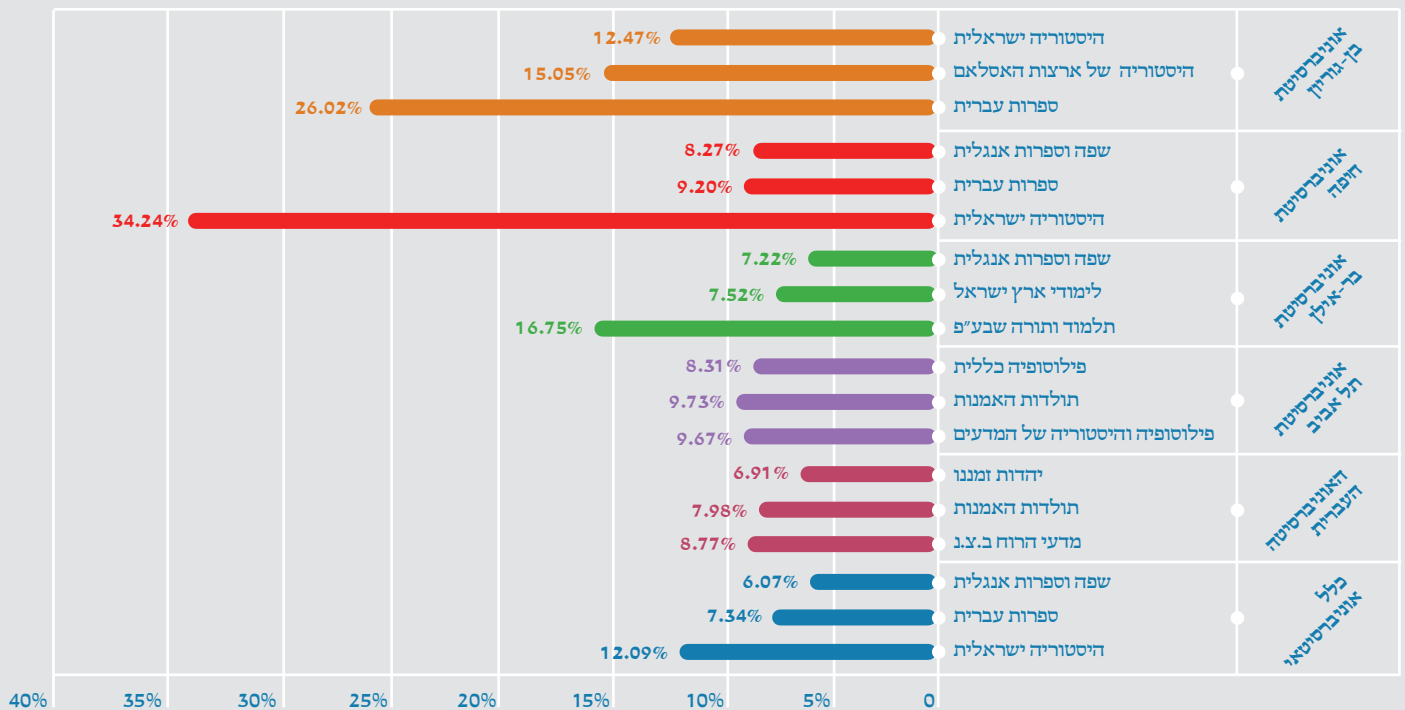
תרשים 15

שלושת החוגים הגדולים בלימודי תואר שני בתחום מדעי הרוח, תשנ"ד

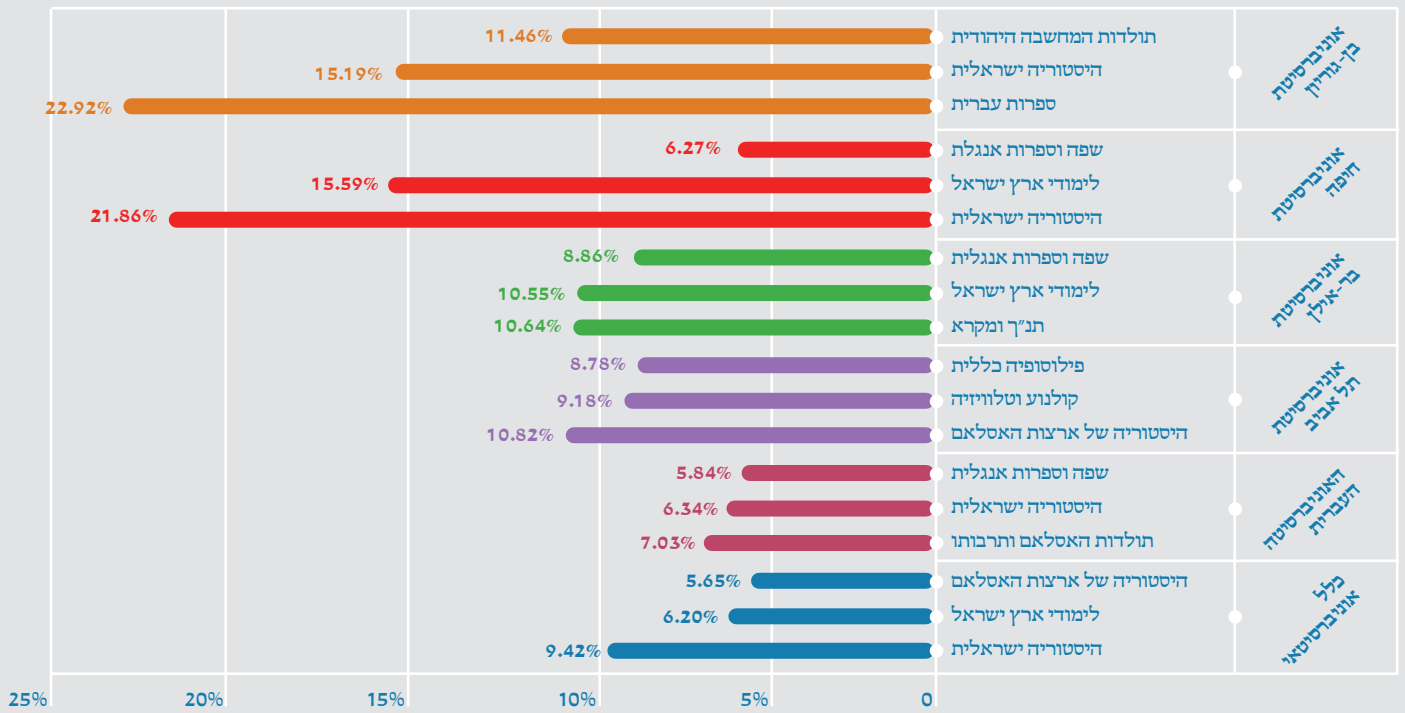

תרשים 16

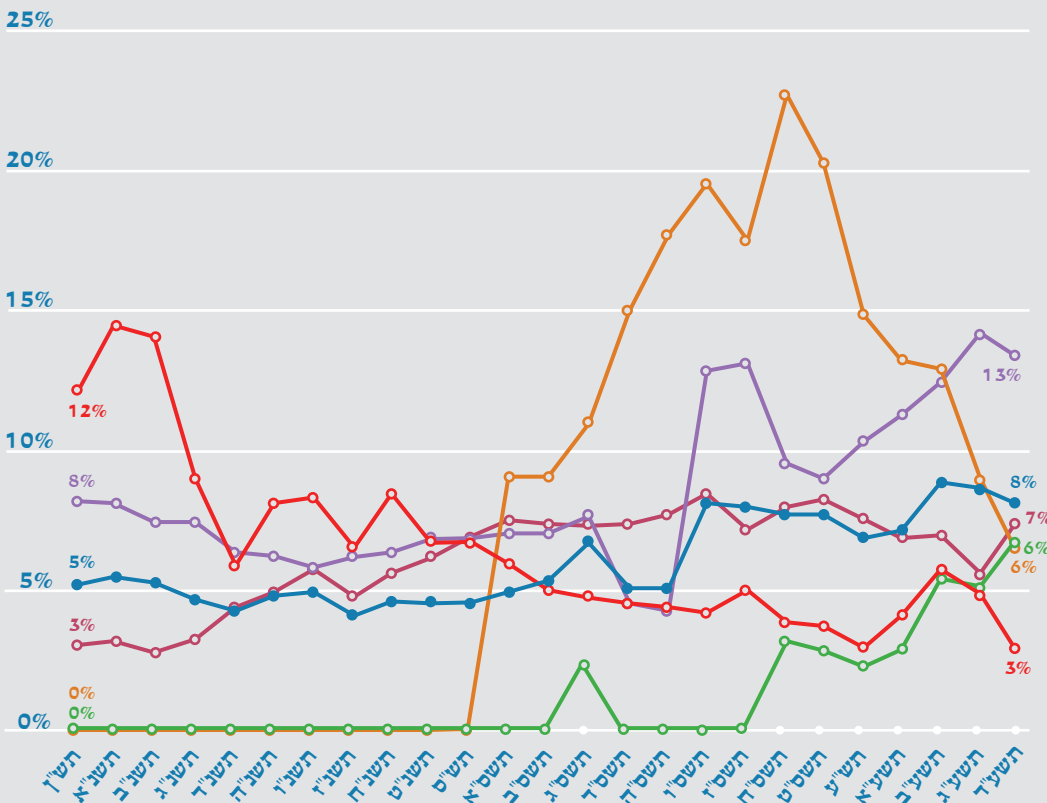
שלושת החוגים הגדולים בלימודי תואר שני בתחום מדעי הרוח, תשס"ד

שלושת החוגים הגדולים בלימודי תואר שני בתחום מדעי הרוח, תשע"ד

שיעור הסטודנטים הלומדים לימודי אסלאם והמזרח התיכון לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת בן-גוריון
- כלל אוניברסיטאות

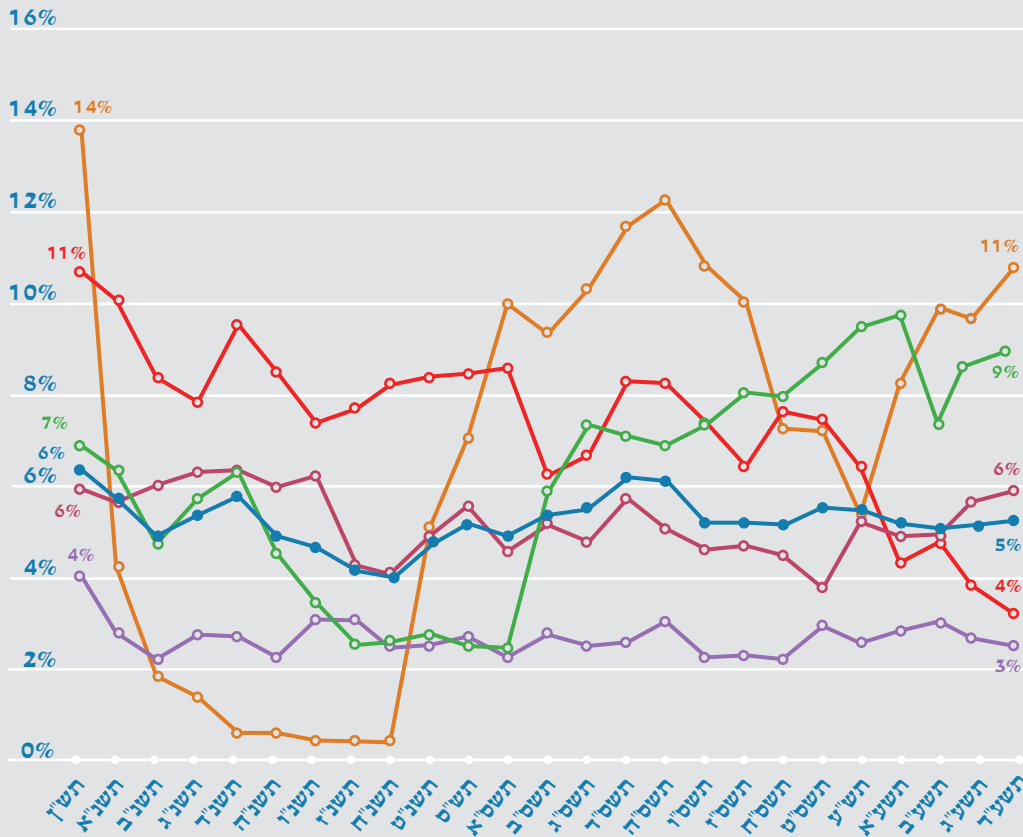
בתרשים זה נספרים חוגים להיסטוריה של ארצות האסלאם ולתולדות ארצות האסלאם.

תרשים 21

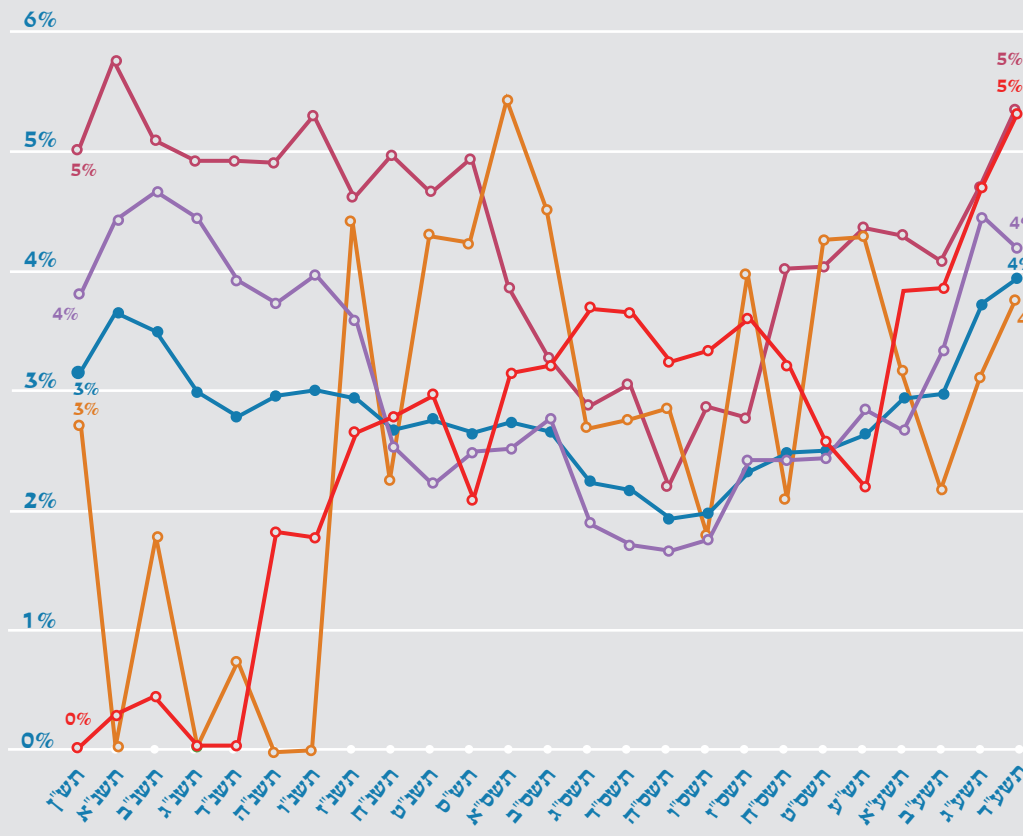
שיעור הסטודנטים הלומדים שפה וספרות אנגלית לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת בן-גוריון
- כלל אוניברסיטאי

תרשים 22

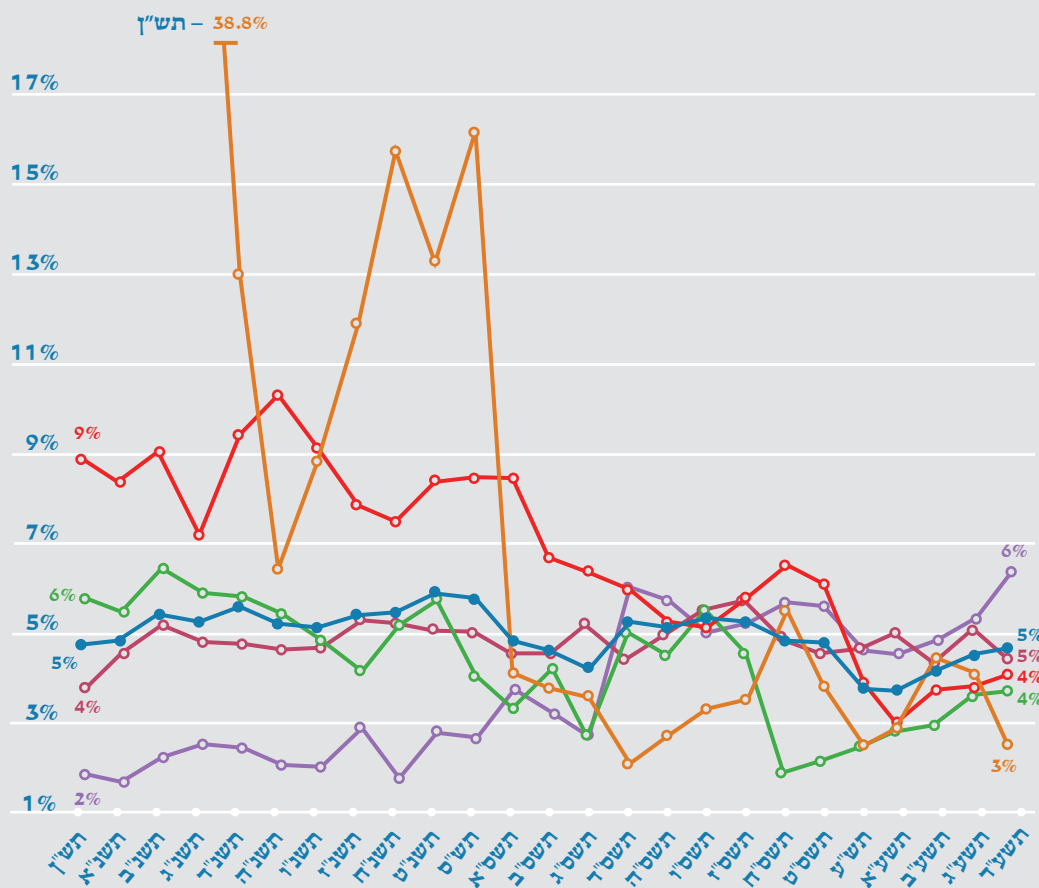
שיעור הסטודנטים הלומדים ארכאולוגיה לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת בן-גוריון
- כלל אוניברסיטאי

תרשים 23

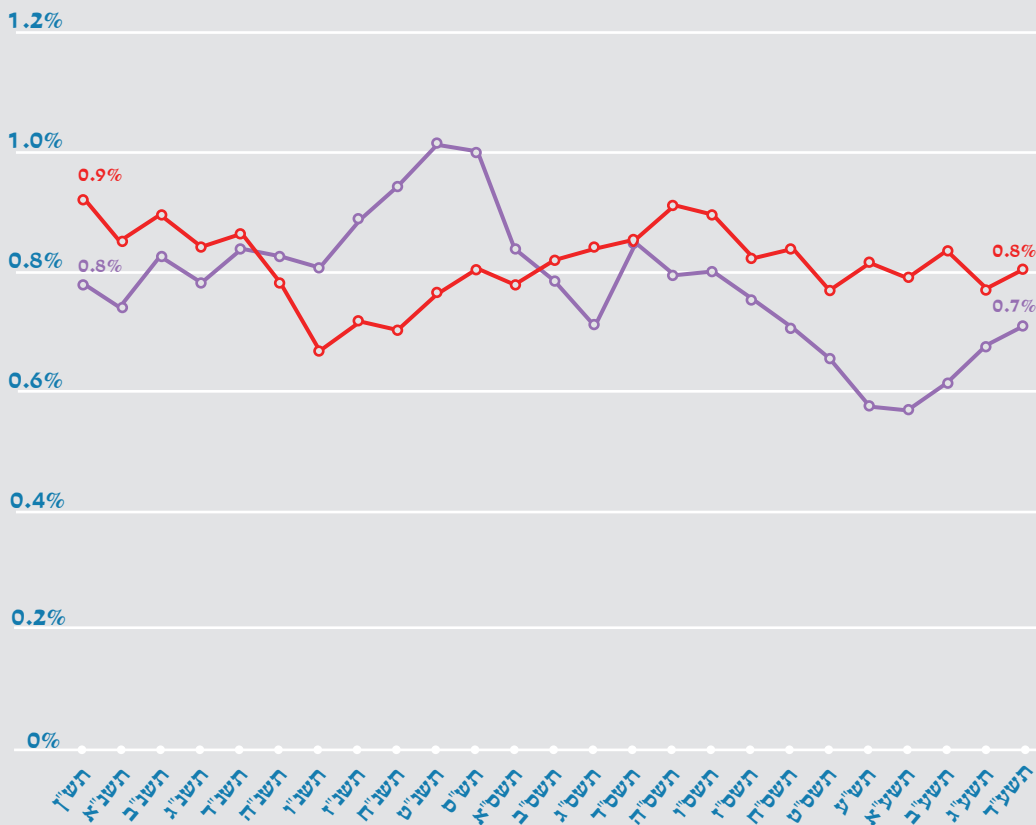
שיעור הסטודנטים הלומדים
היסטוריה כללית לתואר
שני מבין כלל הסטודנטים
הלומדים לתואר שני בתחום
מדעי הרוח באוניברסיטאות

- אוניברסיטת העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת בן-גוריון
- כלל אוניברסיטאי

תרשים 24

שיעור הסטודנטים הלומדים
היסטוריה ופילוסופיה מבין
כלל הסטודנטים הלומדים
לתואר שני באוניברסיטאות

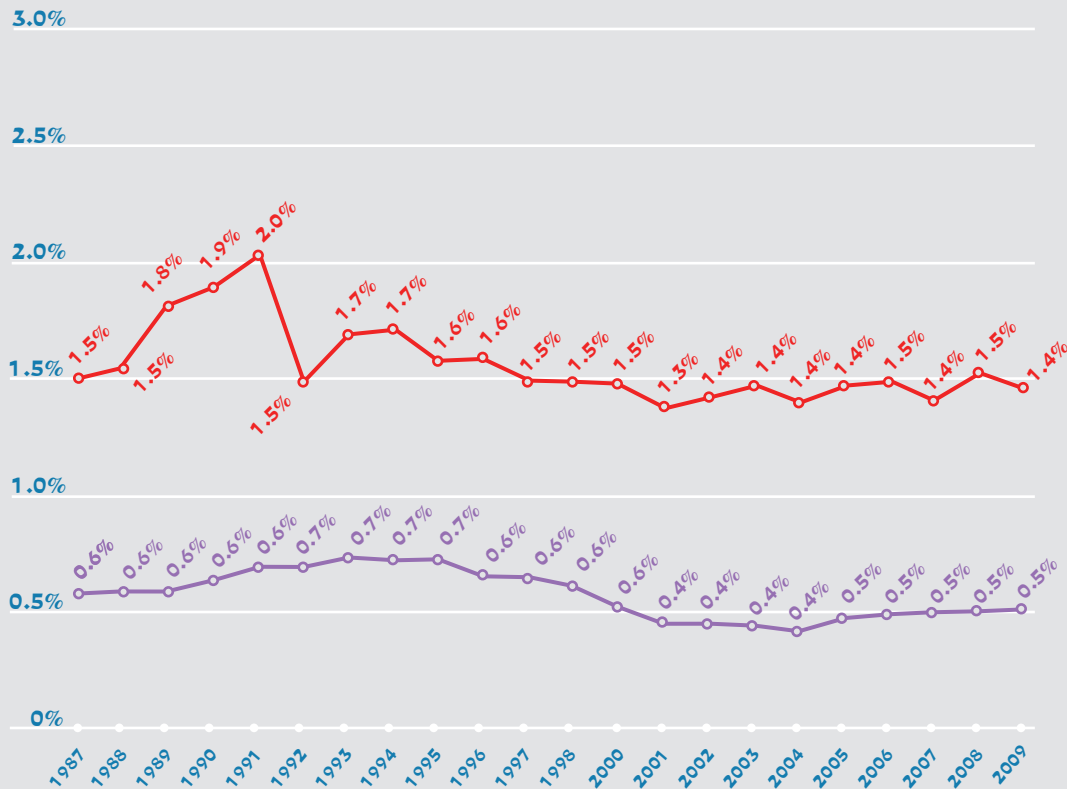

- היסטוריה כללית
- פילוסופיה כללית

יש לשים לב שהנתונים בתרשים זה הם ביחס לכלל הסטודנטים באוניברסיטאות, ולא לכלל הסטודנטים למדעי הרוח כמו בשאר תרשימי דו"ח זה (להשוואה, ראו תרשימים 23, 32).

תרשים 25

שיעור בוגרי תואר שני
 בפילוסופיה ותואר שני
 בהיסטוריה מבין כלל בוגרי
 תואר שני בארצות הברית

היסטוריה
 פילוסופיה

הנתונים בפילוסופיה נלקחו מ:

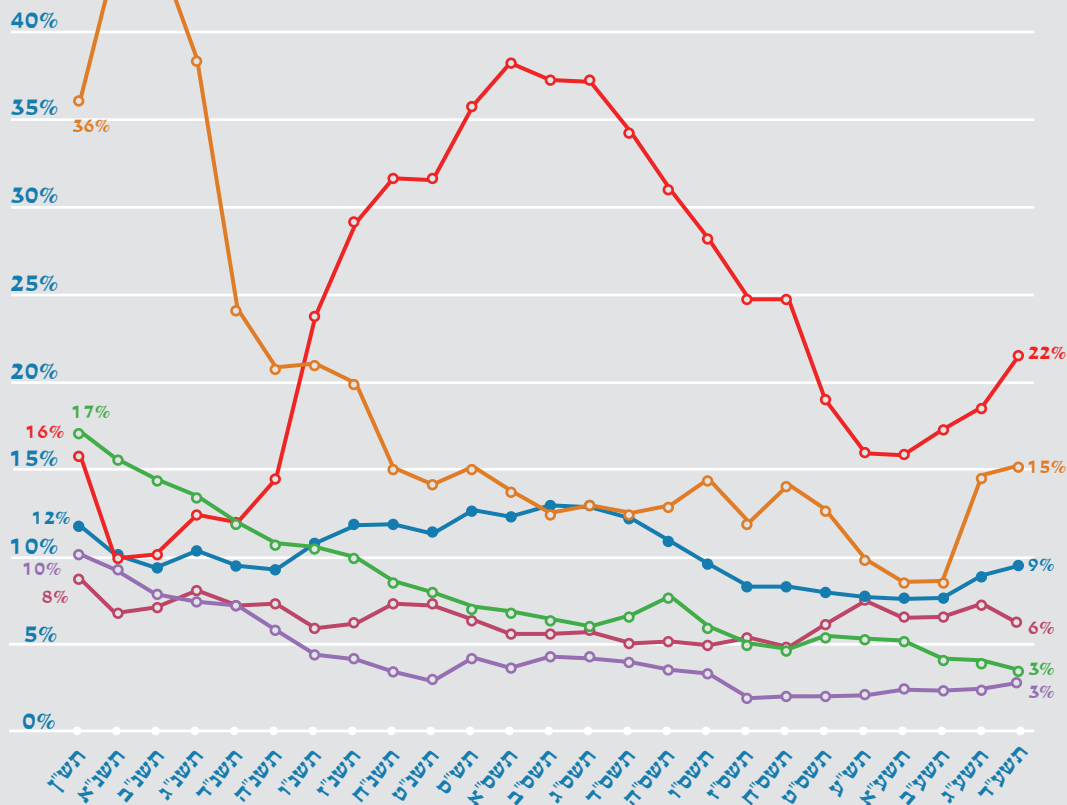
<http://www.humanitiesindicators.org/content/indicatordoc.aspx?i=56>

ובהיסטוריה נלקחו מ:

<http://www.humanitiesindicators.org/content/indicatordoc.aspx?i=54>

תרשים 26

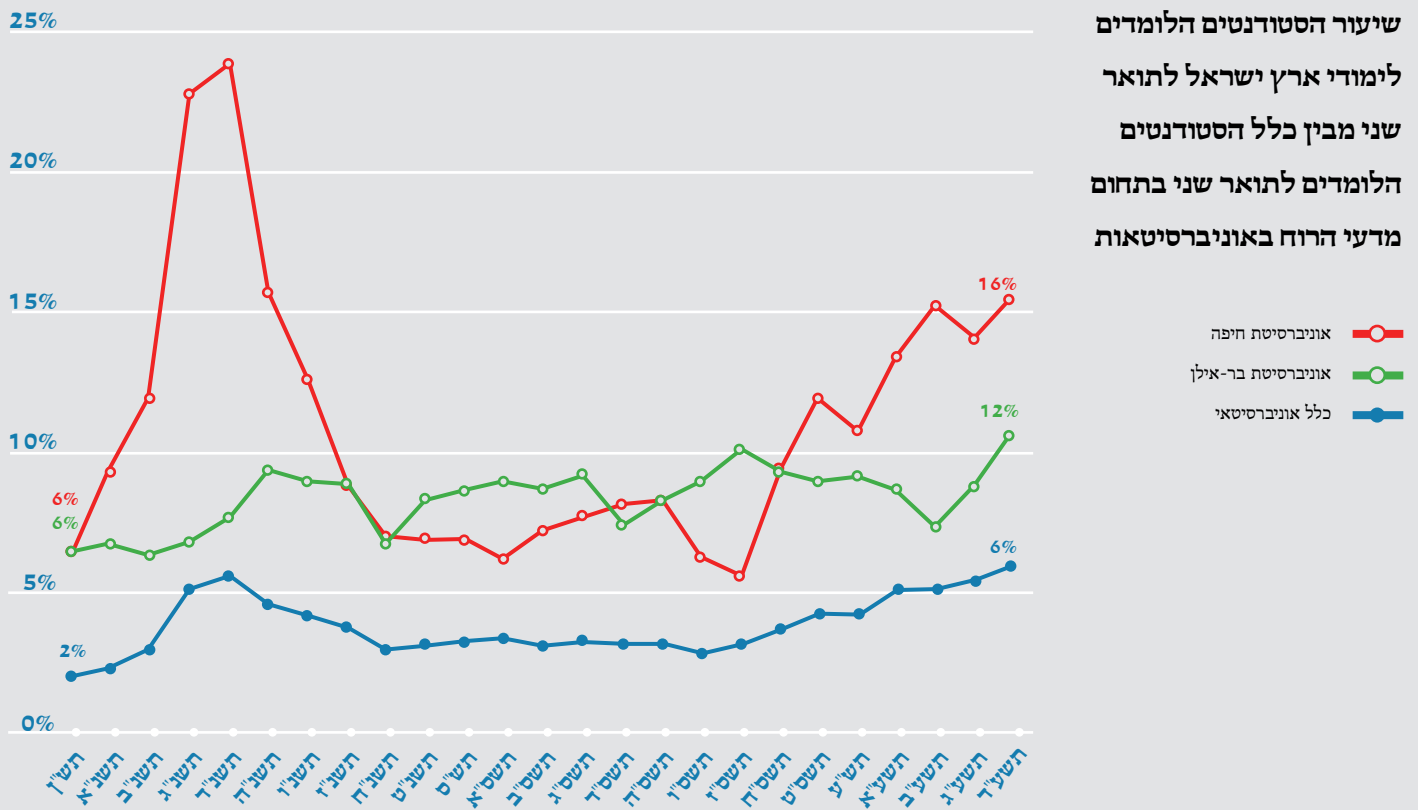
שיעור הסטודנטים הלומדים
 היסטוריה של עם ישראל
 לתואר שני בתחום מדעי
 הרוח מבין כלל הסטודנטים
 הלומדים לתואר שני
 באוניברסיטאות

האוניברסיטה העברית
 אוניברסיטת תל אביב
 אוניברסיטת חיפה
 אוניברסיטת בר-אילן
 אוניברסיטת בן-גוריון
 כלל אוניברסיטאי

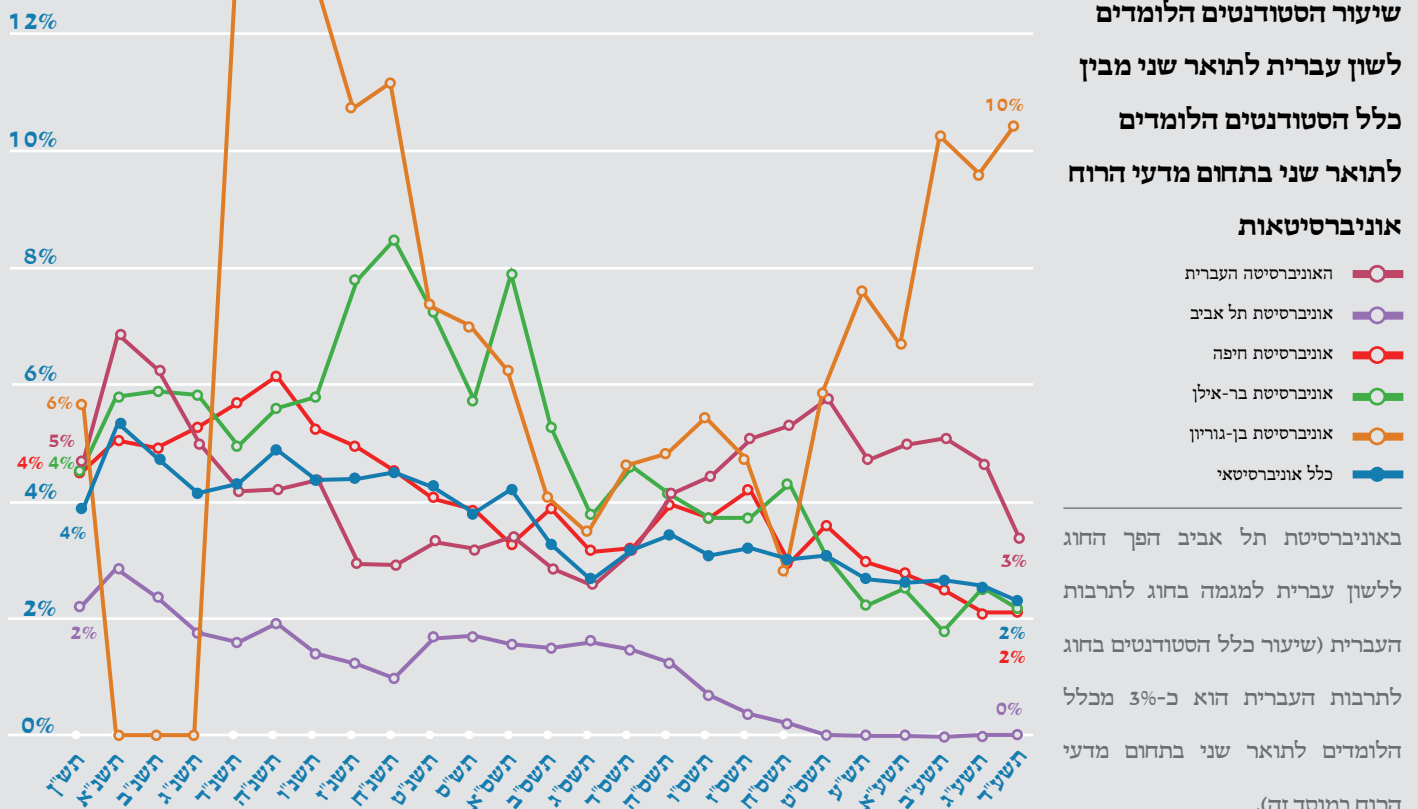
תרשים 27

שיעור הסטודנטים הלומדים לימודי ארץ ישראל לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

תרשים 28

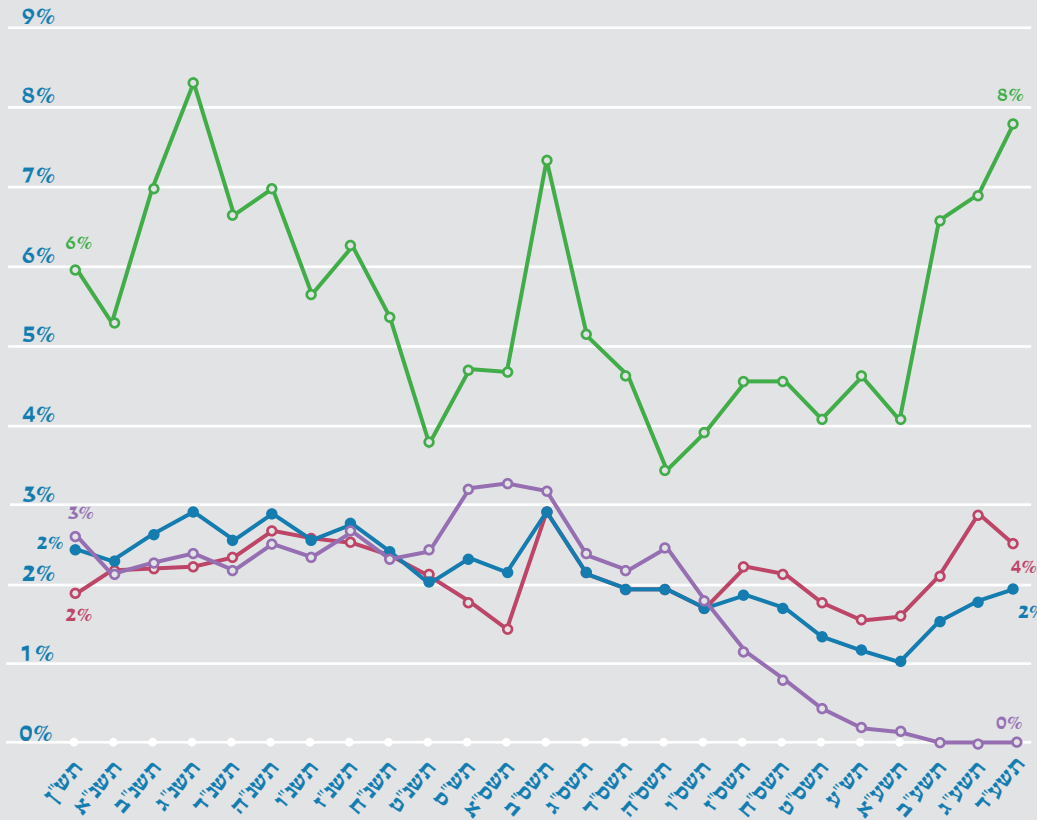
שיעור הסטודנטים הלומדים לשון עברית לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

באוניברסיטת תל אביב הפך החוג ללשון עברית למגמה בחוג לתרבות העברית (שיעור כלל הסטודנטים בחוג לתרבות העברית הוא כ-3% מכלל הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח במוסד זה).

תרשים 29

שיעור הסטודנטים הלומדים
מוזיקולוגיה לתואר שני מבין
כלל הסטודנטים הלומדים
לתואר שני בתחום מדעי הרוח
באוניברסיטאות

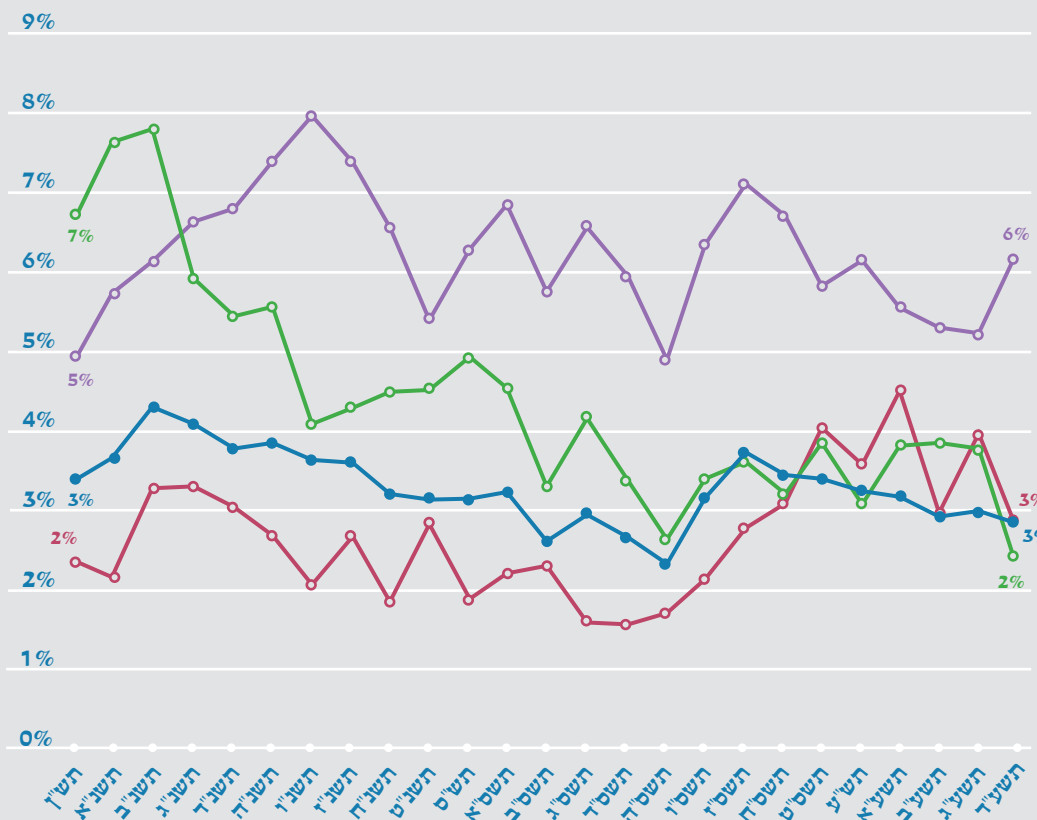

- אוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת בר-אילן
- כלל אוניברסיטאי

באוניברסיטת תל אביב, הסטודנטים לתואר שני במוזיקולוגיה נספרים בפקולטה לאמנויות.

תרשים 30

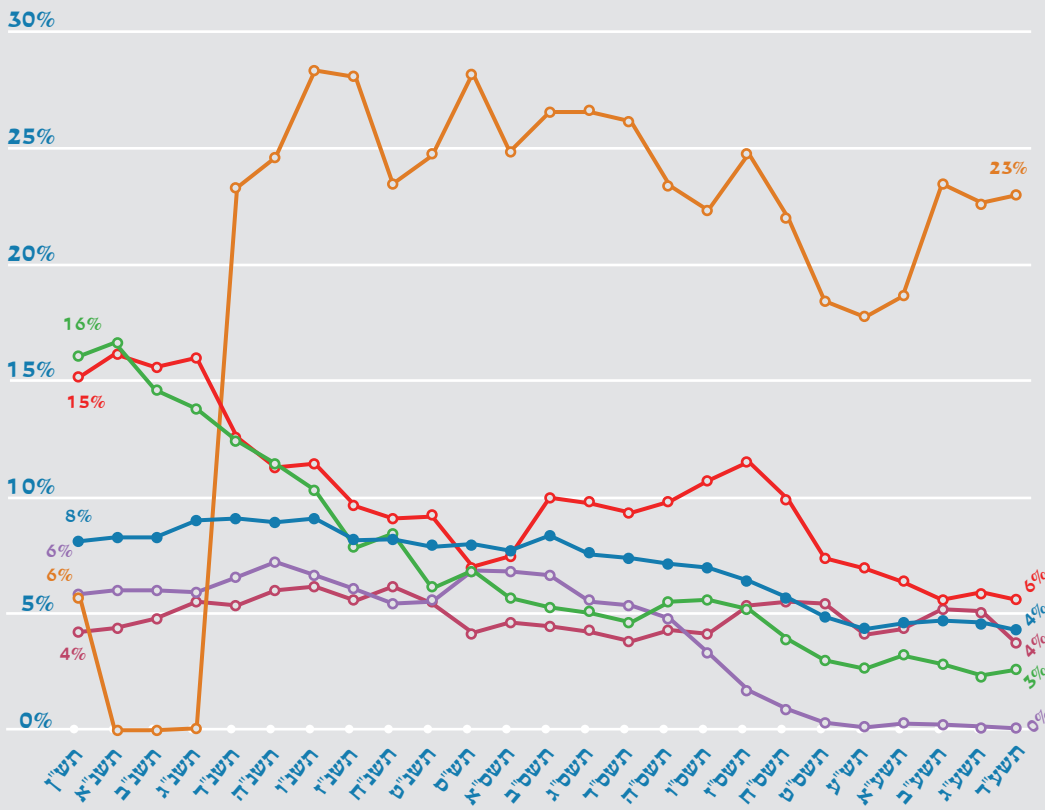
שיעור הסטודנטים הלומדים
ספרות כללית לתואר שני
מבין כלל הסטודנטים
הלומדים לתואר שני בתחום
מדעי הרוח באוניברסיטאות

- אוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת בר-אילן
- כלל אוניברסיטאי

תרשים 31

שיעור הסטודנטים הלומדים ספרות עברית לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

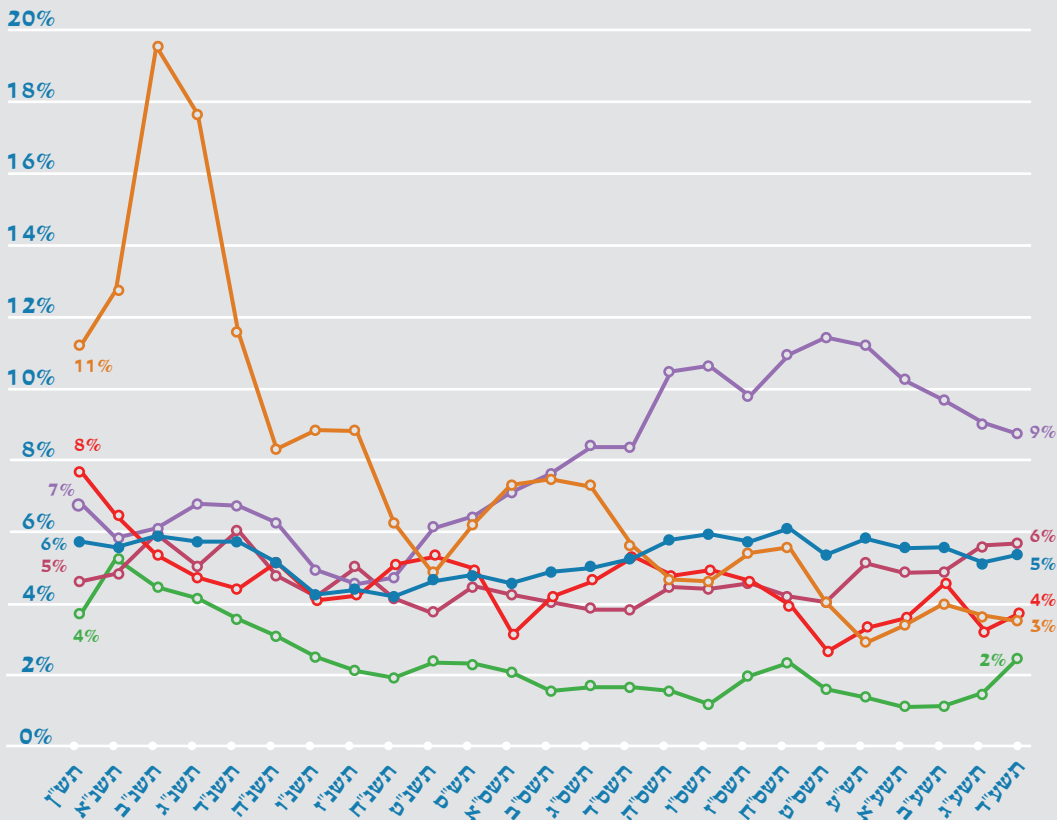

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת בן-גוריון
- כלל אוניברסיטאי

באוניברסיטת תל אביב הפך החוג לספרות עברית למגמה בחוג לספרות.

תרשים 32

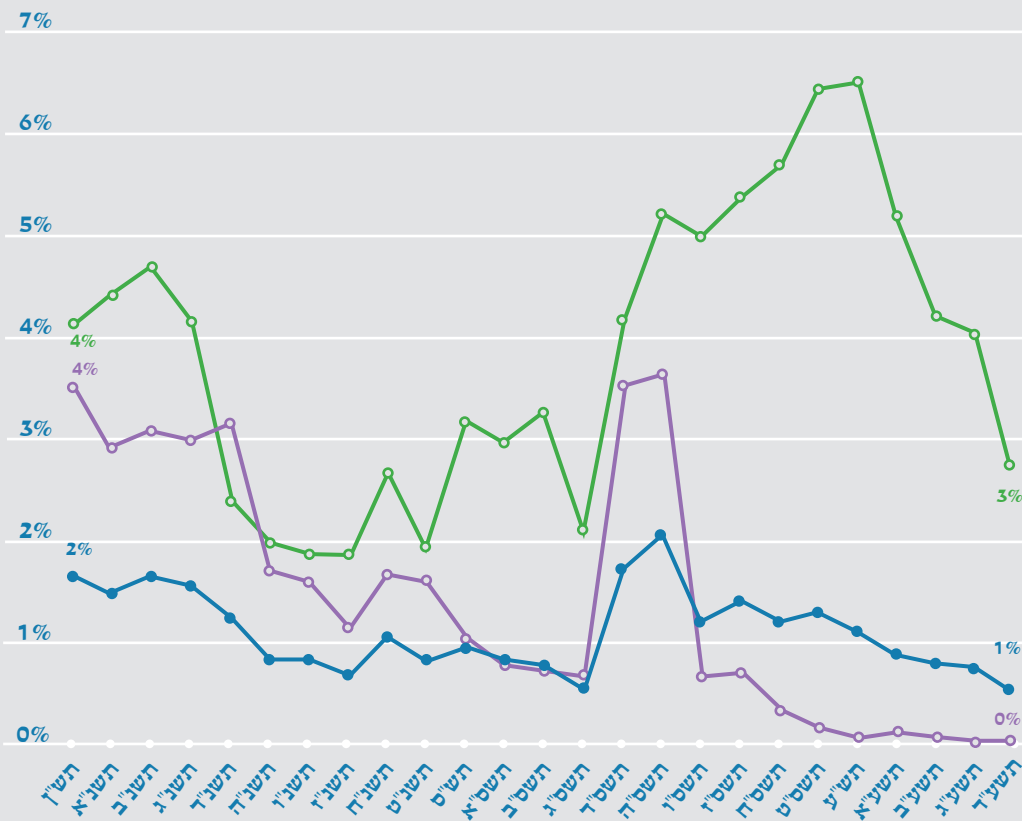
שיעור הסטודנטים הלומדים פילוסופיה כללית לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת בן-גוריון
- כלל אוניברסיטאי

תרשים 33

שיעור הסטודנטים הלומדים פילוסופיה יהודית לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

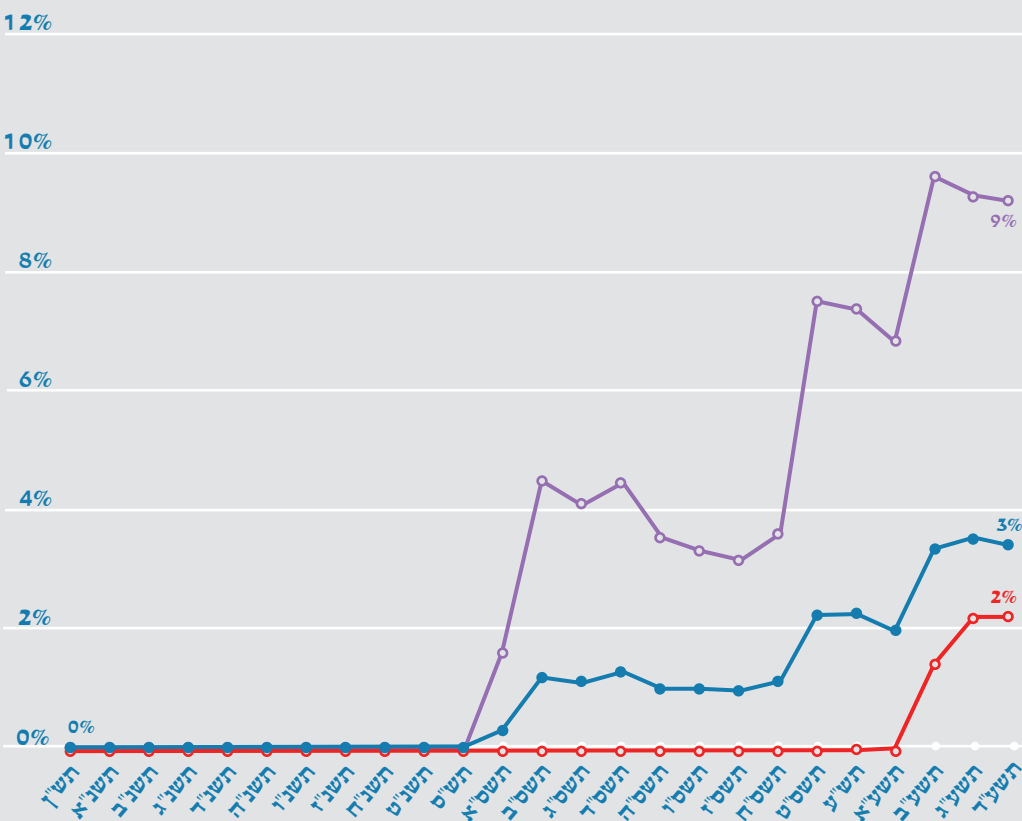

אוניברסיטת תל אביב
אוניברסיטת בר-אילן
כלל אוניברסיטאי

באוניברסיטת תל אביב, החוג לפילוסופיה יהודית הפך למגמה בחוג ללימודי התרבות העברית.

תרשים 34

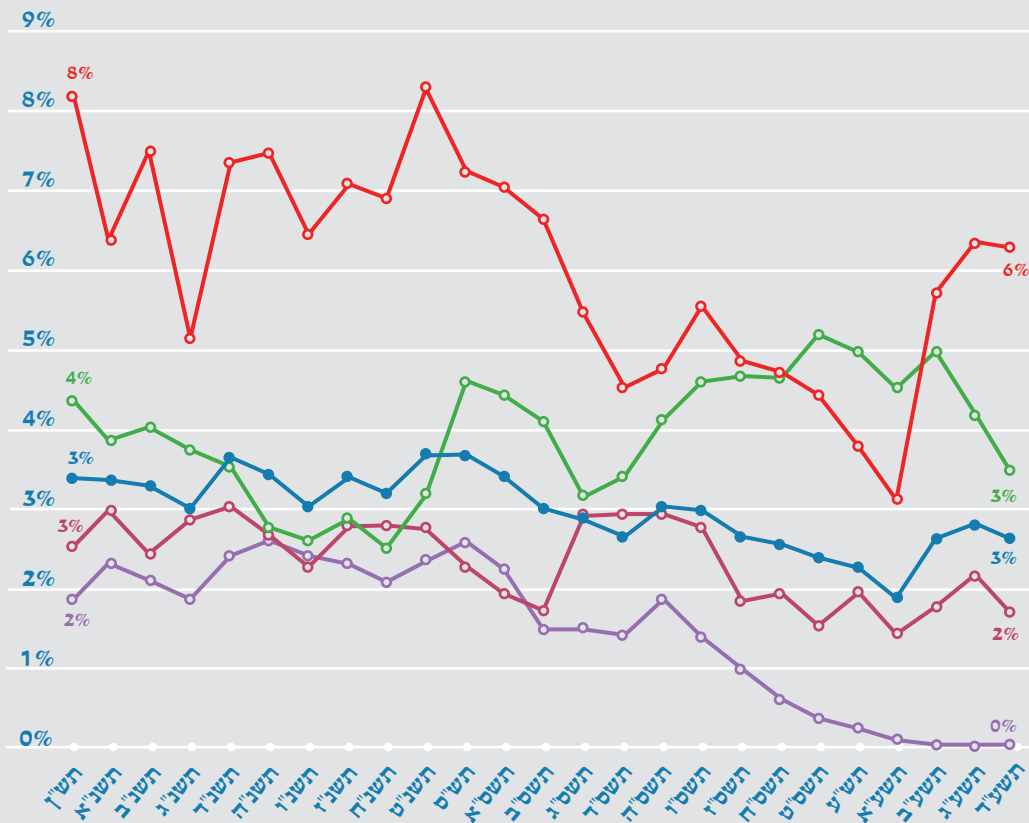
שיעור הסטודנטים הלומדים קולנוע וטלוויזיה לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

אוניברסיטת תל אביב
אוניברסיטת חיפה
כלל אוניברסיטאי

תרשים 35

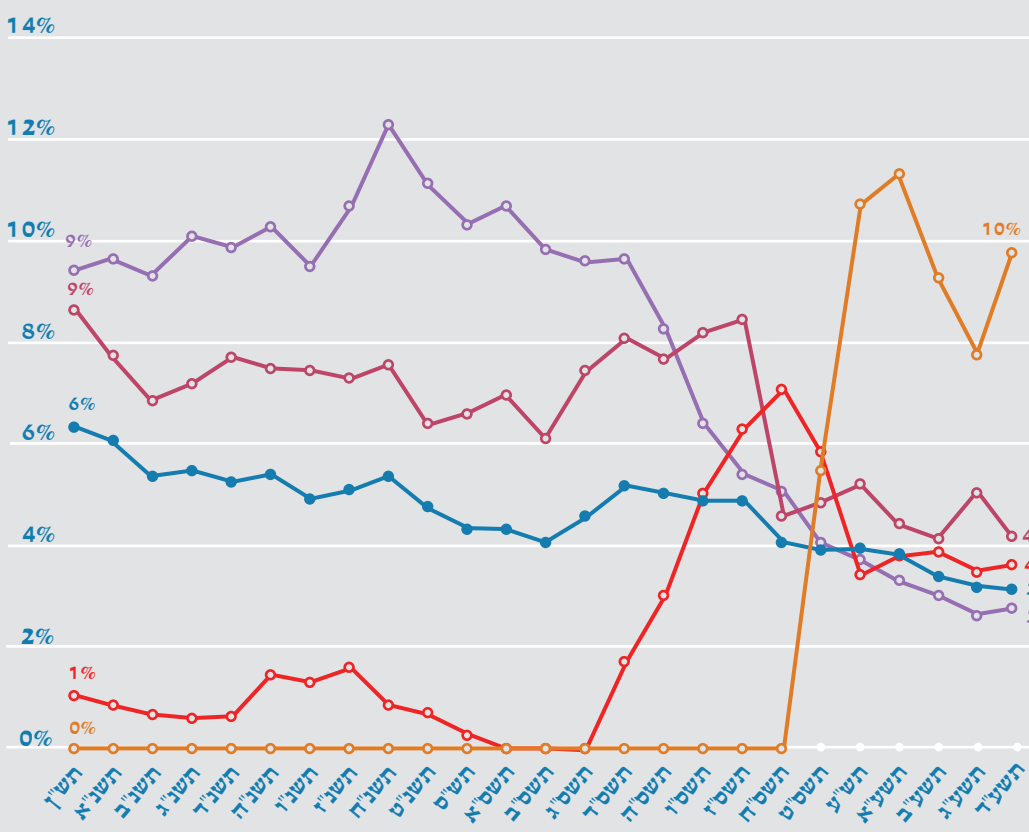
שיעור הסטודנטים הלומדים שפה וספרות ערבית לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

באוניברסיטת תל אביב הפך החוג לשפה וספרות ערבית למגמה בחוג ללימודי הערבית והאסלאם.

תרשים 36

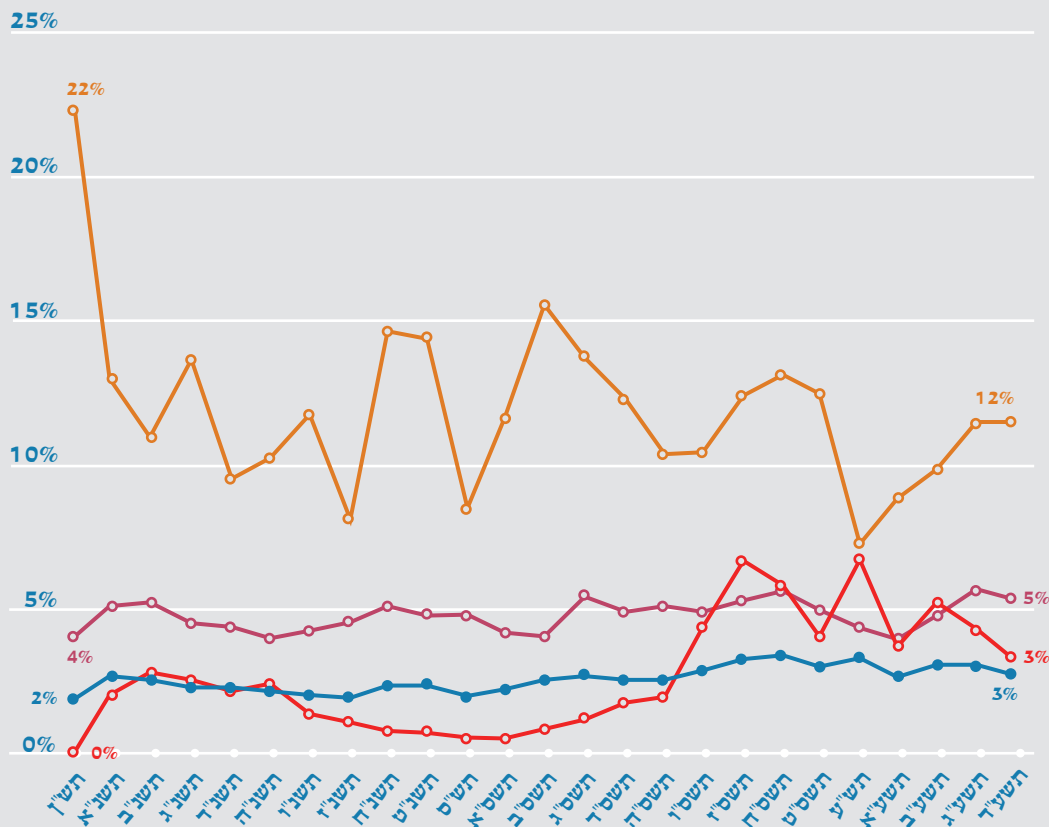
שיעור הסטודנטים הלומדים תולדות האמנות לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

תרשים 37

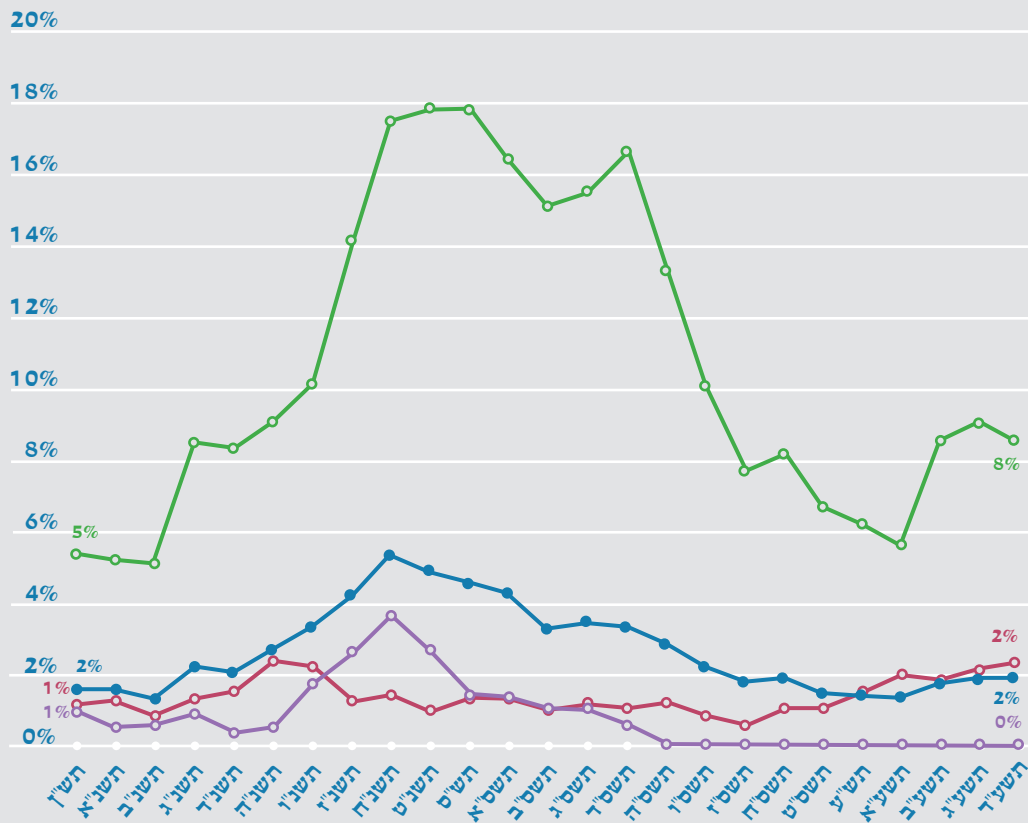
שיעור הסטודנטים הלומדים תולדות המחשבה היהודית לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בן-גוריון
- כלל אוניברסיטאי

תרשים 38

שיעור הסטודנטים הלומדים תלמוד ותורה שבעל פה לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

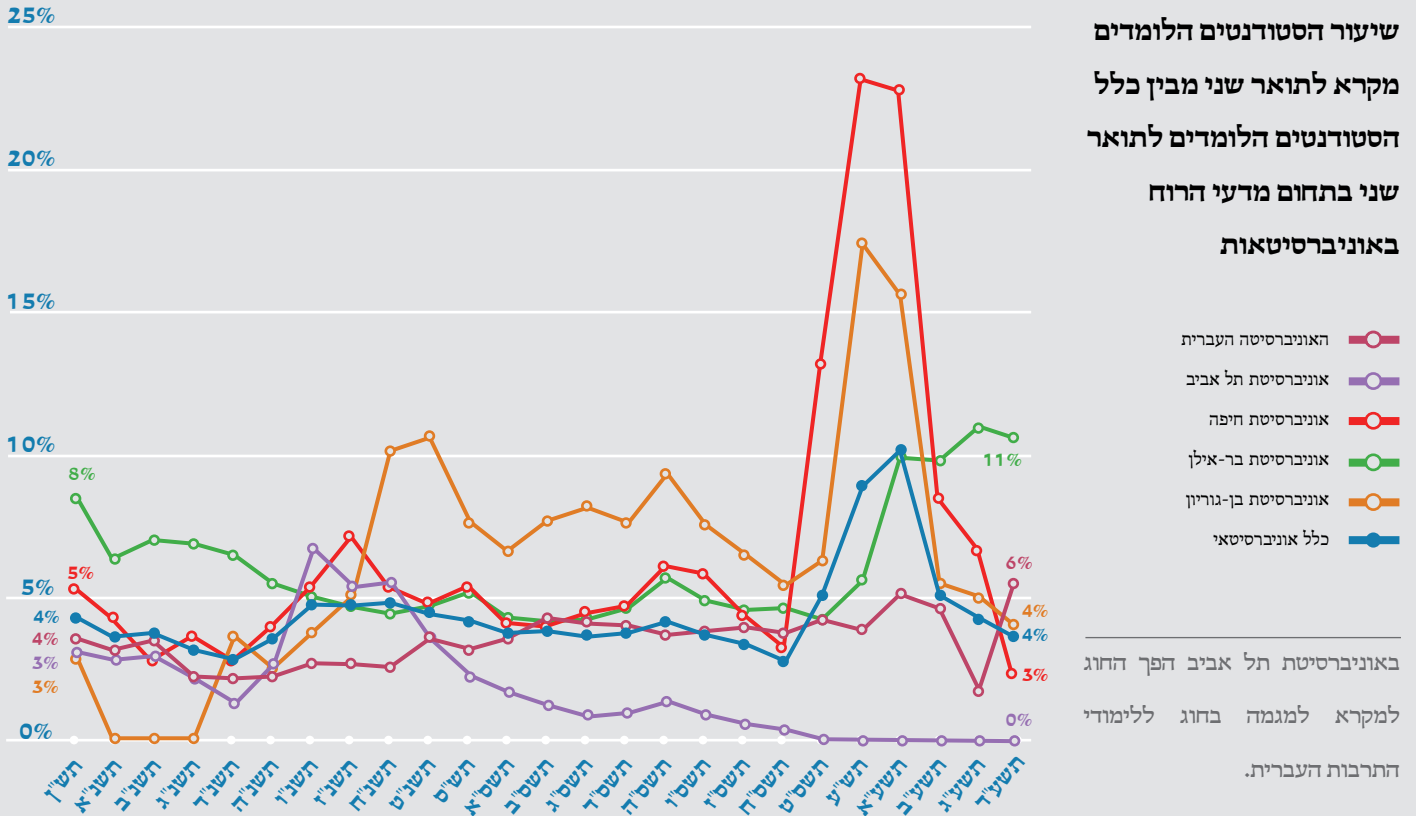

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת בר-אילן
- כלל אוניברסיטאי

באוניברסיטת תל אביב הפך החוג לתלמוד למגמה בחוג ללימודי התרבות העברית.

תרשים 39

שיעור הסטודנטים הלומדים מקרא לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

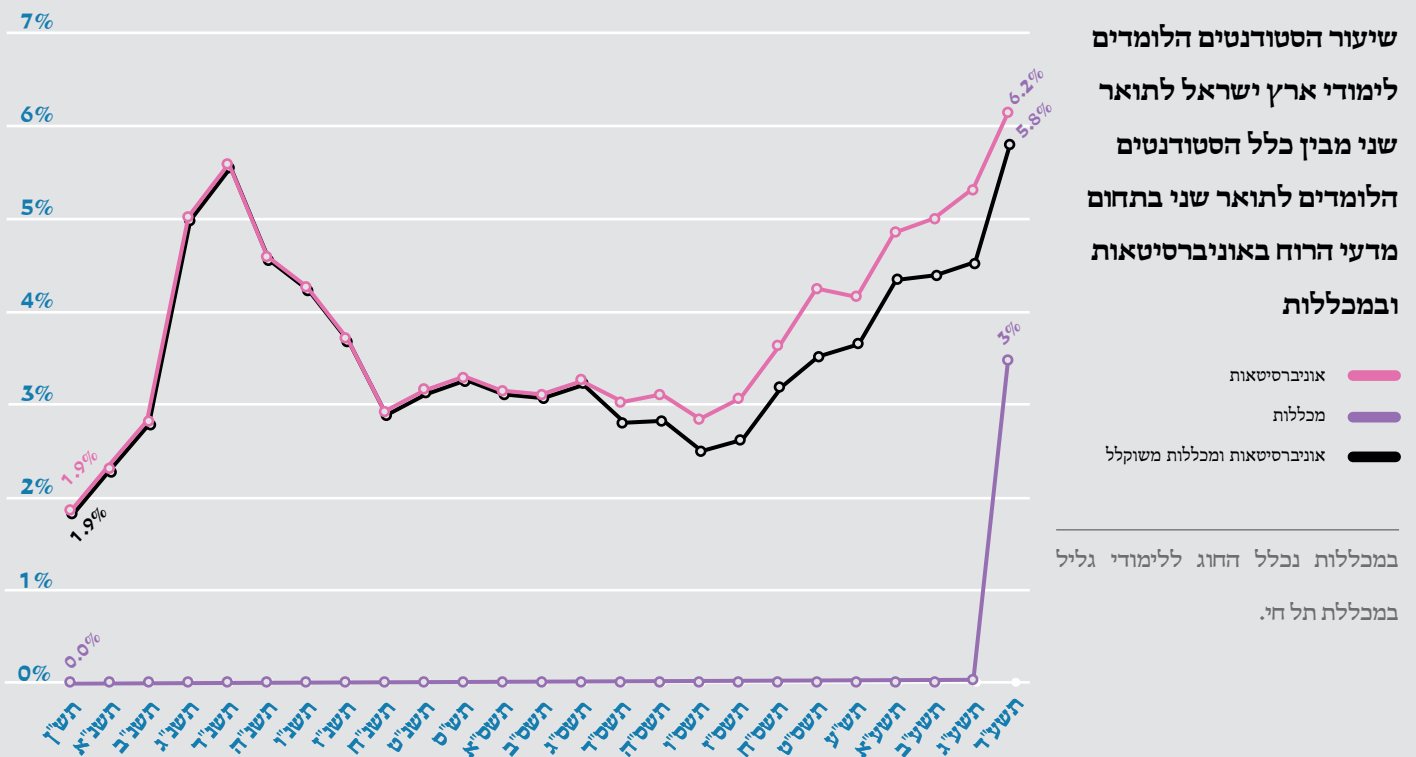

באוניברסיטת תל אביב הפך החוג למקרא למגמה בחוג ללימודי התרבות העברית.

תואר שני: חוגים משותפים נבחרים לאוניברסיטאות ומכללות

תרשים 40

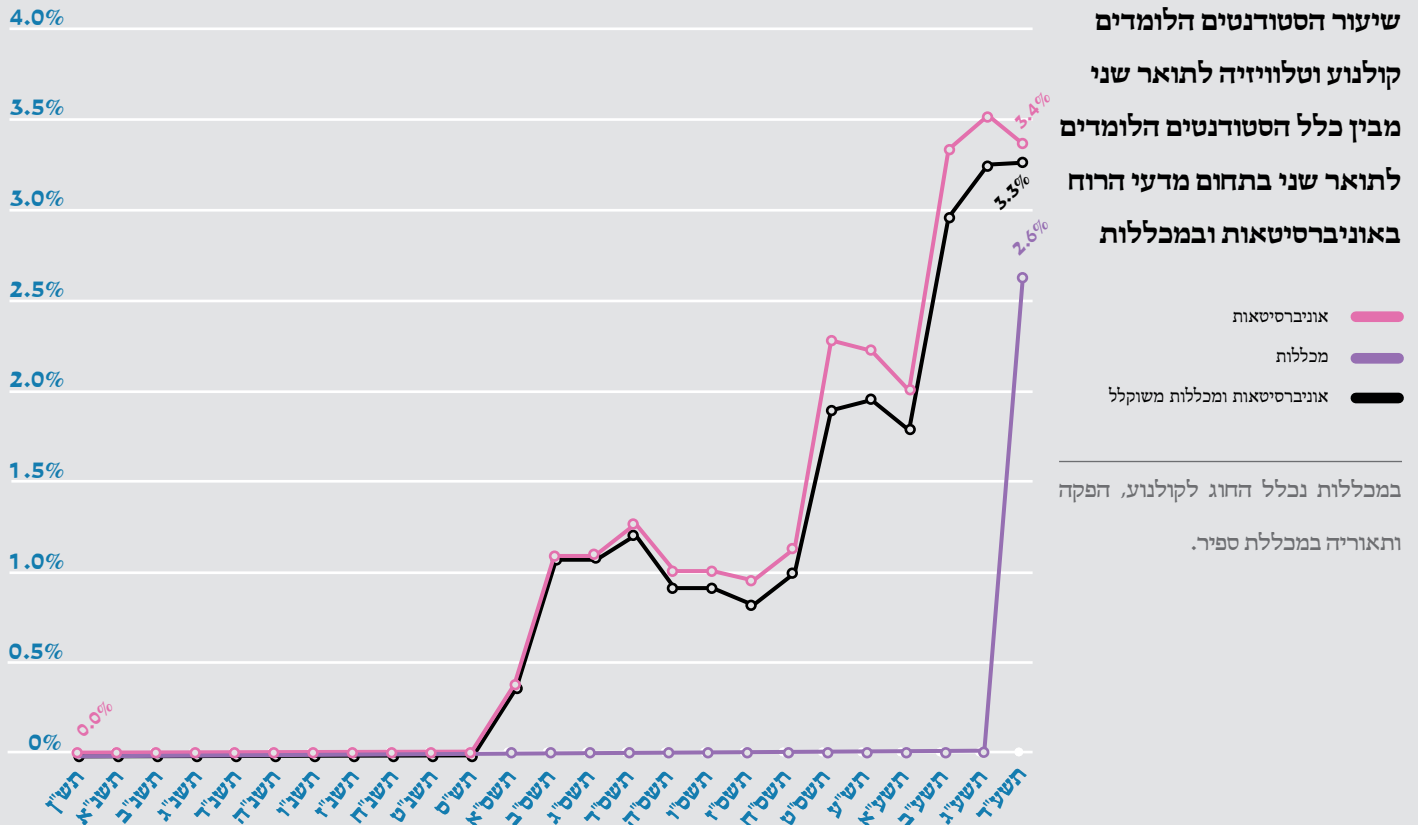
שיעור הסטודנטים הלומדים לימודי ארץ ישראל לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות ובמכללות

במכללות נכלל החוג ללימודי גליל במכללת תל חי.

תרשים 41

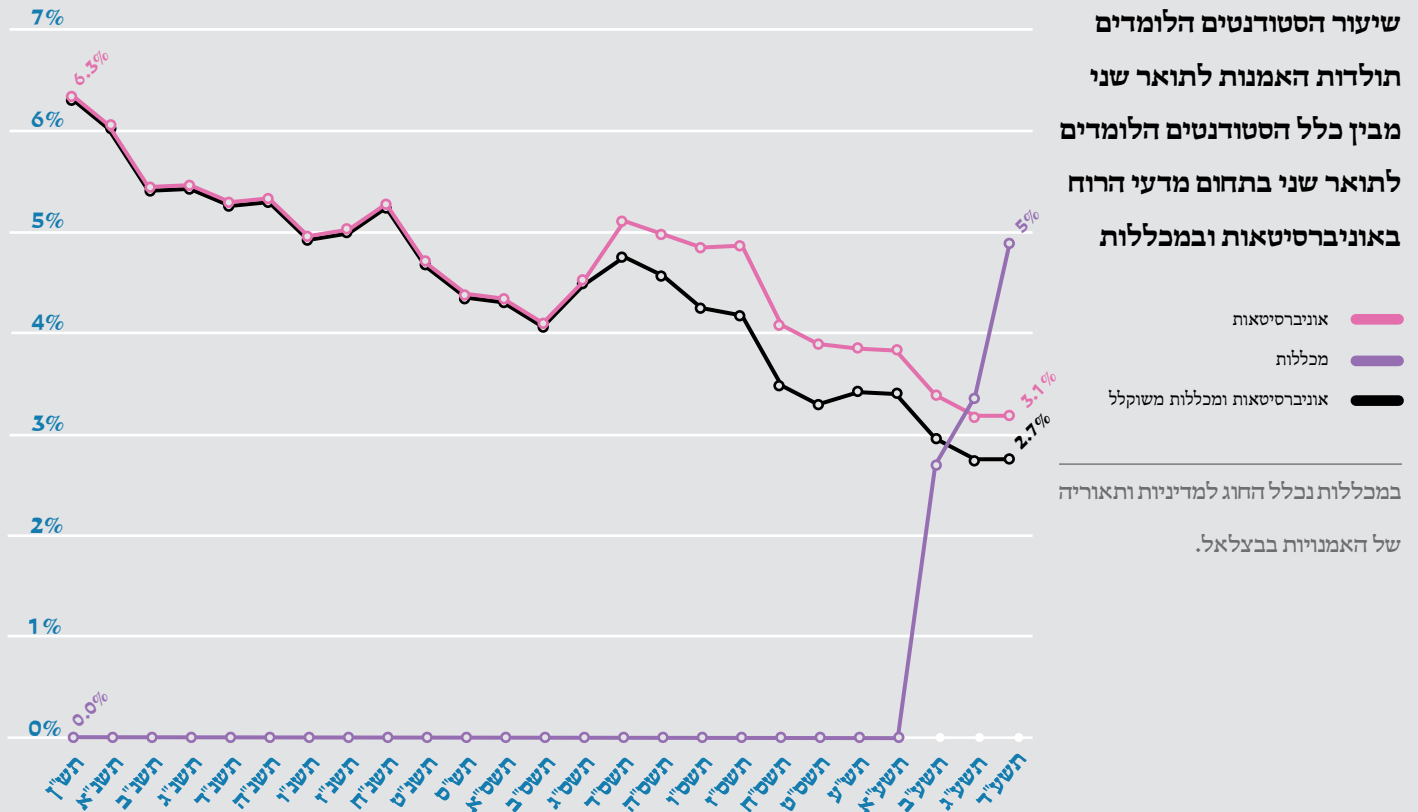
שיעור הסטודנטים הלומדים קולנוע וטלוויזיה לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות ובמכללות

במכללות נכלל החוג לקולנוע, הפקה ותאוריה במכללת ספיר.

תרשים 42

שיעור הסטודנטים הלומדים תולדות האמנות לתואר שני מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות ובמכללות

במכללות נכלל החוג למדיניות ותאוריה של האמנויות בבצלאל.

סטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח: תואר שלישי

תקציר

בעשורים האחרונים עלה שיעור הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי (דוקטורנטים) בתחום מדעי הרוח בכ-150%: מכ-800 דוקטורנטים ב-1990 לקרוב לאלפיים ב-2014 (תרשים 1).

עם זאת, בעשורים האחרונים ירד ב-13% שיעור הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח מבין כלל הסטודנטים לתואר שלישי בכל האוניברסיטאות (תרשים 2). בהקשר של נתונים אלו, ניכרת שונות גדולה בין האוניברסיטאות. הירידה בשיעור הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח תלולה בייחוד באוניברסיטה העברית (40%) ובאוניברסיטת חיפה (44%). באוניברסיטת תל אביב חלה ירידה קלה בלבד (3%) ואילו באוניברסיטת בר-אילן, ששיעור הסטודנטים הלומדים בה לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח הוא עדיין הגבוה ביותר מבין האוניברסיטאות, חלה בעשורים האחרונים ירידה בשיעור של 14%.

ברוב האוניברסיטאות, כמחצית מהסטודנטים הלומדים כיום לתואר שלישי הם גברים ומחציתם נשים (תרשים 4), כלומר חלה עלייה של 11% בשיעור הנשים מקרב הסטודנטים. בהנחה שהרשומים לתואר כיום אכן יסיימו את התואר, הרי שהיחס בין גברים לנשים בתחום מדעי הרוח יישאר כפי שהוא כיום: רוב לנשים על פני הגברים (תרשים 6).

לפי סקר שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ב-2009, בעלי תואר שלישי בתחום מדעי הרוח הם מבוגרים יותר מבעלי תואר שלישי בתחומים אחרים, כאשר למעלה ממחציתם בני חמישים וחמש ומעלה, ורק 20% גילם מתחת לגיל 44 (תרשים 7). נתון זה עולה בקנה אחד עם הזמן הארוך יחסית עד להשלמת התואר במדעי הרוח (תרשים 11). ממוצע השנים הכולל להשלמת התואר השלישי במדעי הרוח הוא 5.6, פרק הזמן הארוך ביותר להשלמת תואר שלישי מבין כלל תחומי הלימוד. נתון זה דומה למצב בארצות הברית, שגם בה פרק הזמן הארוך ביותר להשלמת הדוקטורט הוא במדעי הרוח (תרשים 12). ממוצע הגיל הכולל לסיום התואר השלישי בישראל הוא 36 שנים, ואילו במדעי הרוח הממוצע הוא 41 שנים – הגיל הגבוה ביותר מכל תחומי הלימוד שנבדקו.

לדברי בוגרי תואר שלישי בתחום מדעי הרוח, מבחינה כספית, במהלך לימודיהם הם הסתמכו בעיקר על הלוואות, חסכונות אישיים ותמיכת המשפחה (תרשים 8). רק 15% מהם עבדו בהוראה או במחקר במקום שבו היו רשומים לתואר שלישי, לעומת 31% במתמטיקה, לדוגמה. כ-12% מהם קיבלו מלגה ממוסד בישראל ו-17% קיבלו מלגה ממוסד בחו"ל. מספר השעות שתלמידי תואר שלישי בתחום מדעי הרוח משקיעים בעבודה מחוץ למוסד שהם לומדים בו הוא הגבוה ביותר לעומת עמיתיהם בתחומים מקבילים. השוואה לארצות הברית מגלה ששם רובם המכריע של תלמידי התואר השלישי (Graduate students) במדעי הרוח מקבלים מלגות (35%) או עובדים כעוזרי הוראה (40%) (תרשים 9) (יש לזכור שמבנה לימודי התואר השלישי בארצות הברית שונה ממבנה הלימודים בישראל).

מטבע הדברים, חלוקת הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בין האוניברסיטאות מצביעה על תהליך התמקצעות של מוסדות שונים בתחומים שונים. לדוגמה, כחמישית מכלל תלמידי התואר השלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטת תל אביב רשומים בחוג להיסטוריה כללית – כלומר, בחוג זה חלה עלייה במספר הסטודנטים בשיעור של 130% מאז 1990; באוניברסיטה העברית חלה עלייה מתונה יותר, בשיעור של כ-60%, ובתשע"ד היה שיעור הדוקטורנטים להיסטוריה כללית כ-8% מסך כל הרשומים לתואר

שלישי בתחום מדעי הרוח במוסד זה. לעומת זאת, באוניברסיטת חיפה ובאוניברסיטת בן-גוריון חלה ירידה חדה מאוד בדיסציפלינה זו (תרשים 18).

מנגד, בתחום ההיסטוריה הישראלית, שיעור הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי באוניברסיטת בן-גוריון בתשע"ד עמד על 23% מכלל התלמידים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח (תרשים 19). באוניברסיטת חיפה ובאוניברסיטת בר-אילן שיעור הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום לימודי ארץ ישראל גדול יחסית מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח במוסדות אלו (תרשים 22).

דוגמה נוספת לתהליכי ההתמקצעות היא החוג לפילוסופיה כללית: שיעור הסטודנטים הלומדים בחוג זה לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח ירד ברוב האוניברסיטאות בעשורים האחרונים, אך באוניברסיטת תל אביב עלה שיעורם ב-140%. בשנת תשע"ד היה שיעור הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בפילוסופיה כ-18% מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח במוסד זה (תרשים 33). החוג לספרות עברית באוניברסיטת בן-גוריון מעיד אף הוא על מגמת ההתמקצעות: בתשע"ד היו רשומים בחוג 46 סטודנטים ללימודי תואר שלישי, שהיוו 24% מכלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח במוסד זה (תרשים 30). באופן דומה, באוניברסיטת חיפה עלה מאוד מספר הסטודנטים לתואר שלישי בשפה וספרות ערבית, ובתשע"ד עמד על 7.5% מכלל הסטודנטים לתואר שלישי במדעי הרוח במוסד זה (תרשים 34).

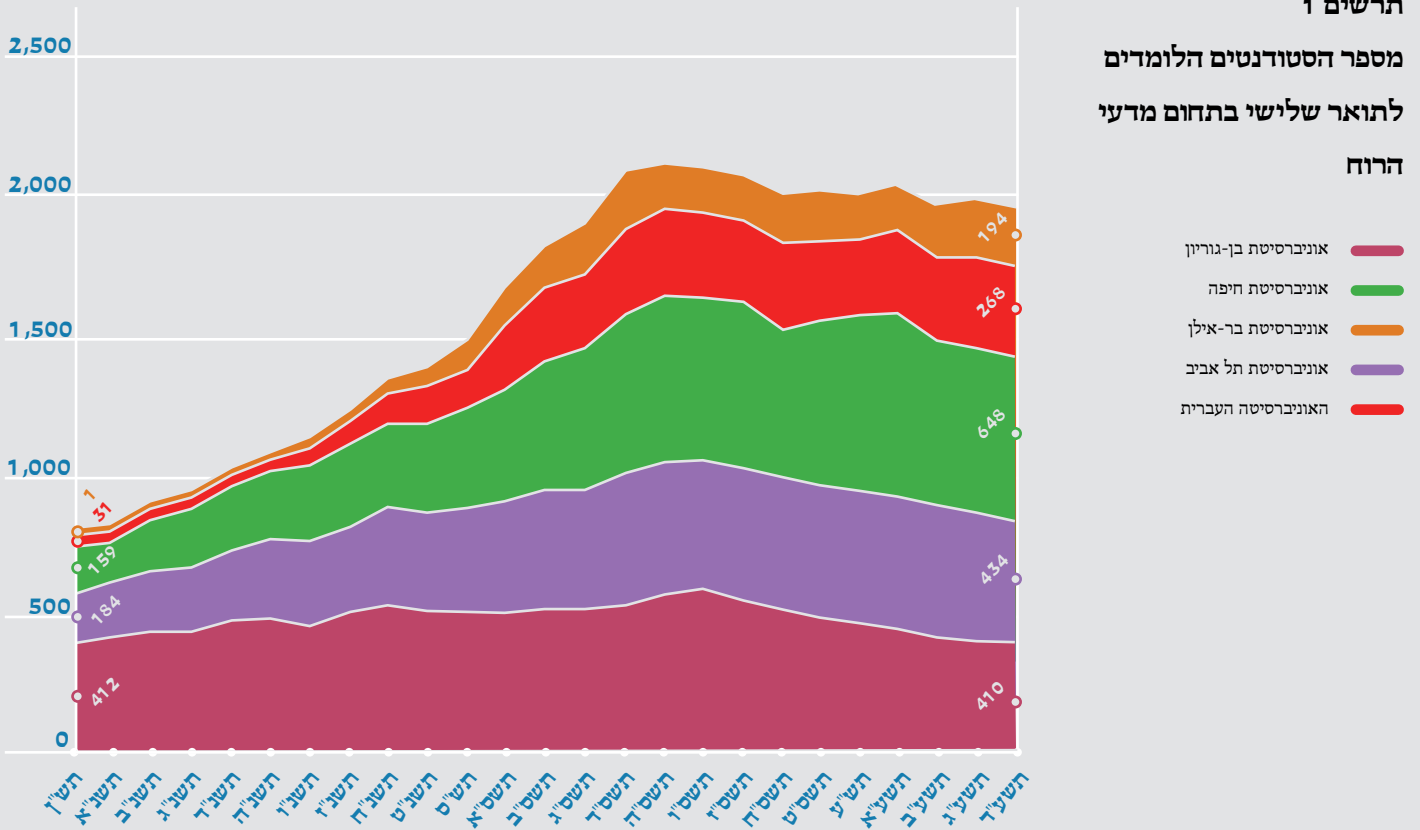
החוג הגדול ביותר ללימודי תואר שלישי בכל האוניברסיטאות בשנת תשע"ד היה החוג ללימודי פרשנות ותרבות באוניברסיטת בר-אילן, עם 133 סטודנטים רשומים, ששיעורם כ-21% מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח במוסד זה (תרשים 24).

יש להביא בחשבון את העובדה שלעתים שינויים בשמות החוגים ובמקבצי חוגים משפיעים על תמונת הידע הסטטיסטי. עובדה זו בעלת משמעות בייחוד באוניברסיטת תל אביב, שכן 41% מכלל הסטודנטים לתואר שלישי במוסד זה מרוכזים בשני בתי ספר: בית הספר למדעי התרבות (תרשים 27) משמש מסגרת ללימודי התואר השלישי באנגלית ולימודים אמריקניים, בלשנות, ערבית, צרפתית, לימודים קלאסיים, ספרות ופילוסופיה של המדע; ובית הספר למדעי היהדות (תרשים 20) משמש מסגרת ללימודי התואר השלישי בארכאולוגיה ותרבויות המזרח הקדום, היסטוריה של עם ישראל, ספרות עברית, לשון עברית, בלשנות שמית, מקרא, פילוסופיה יהודית, קבלה וחסידות, תלמוד וספרות העת העתיקה.

סטודנטים לתואר שלישי: נתונים כלליים

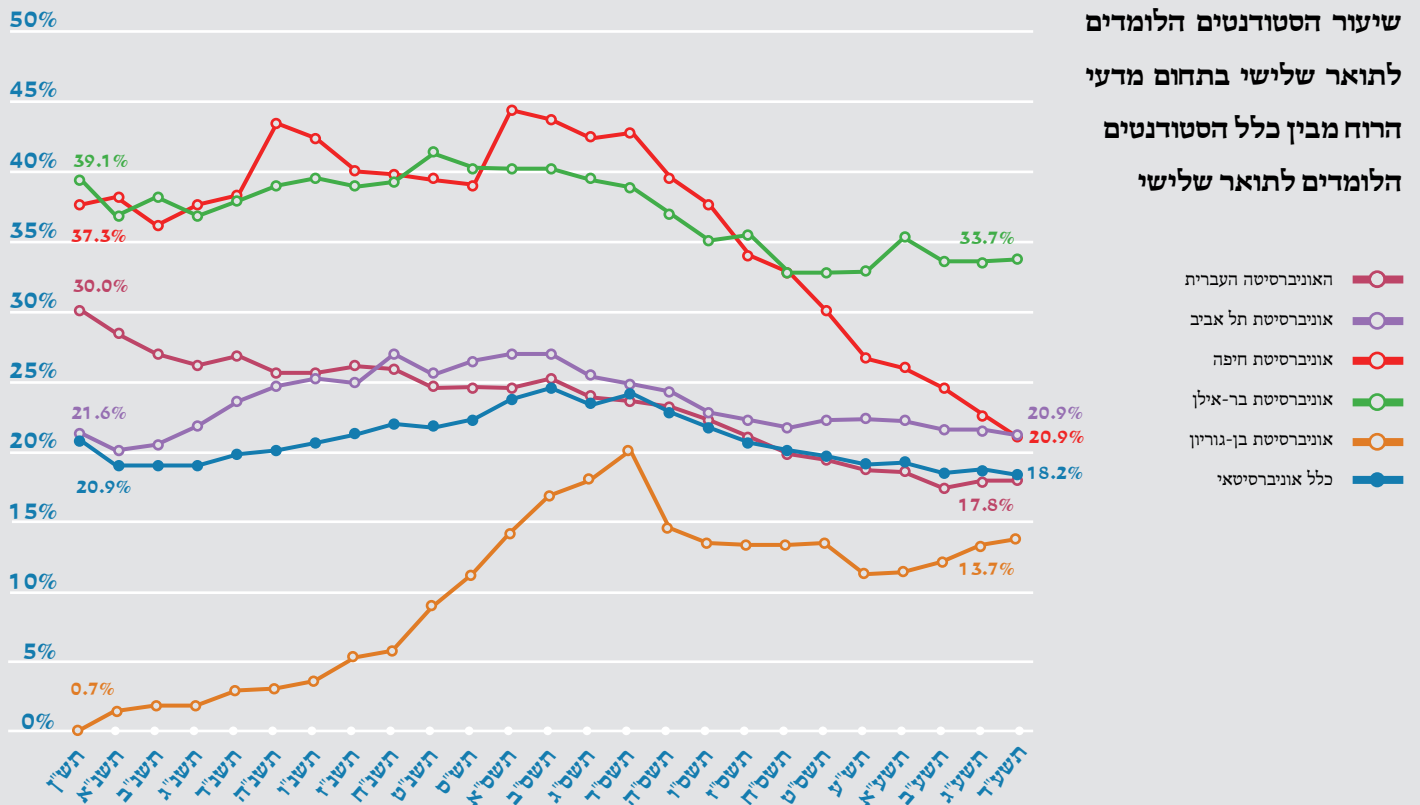
תרשים 1

מספר הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח

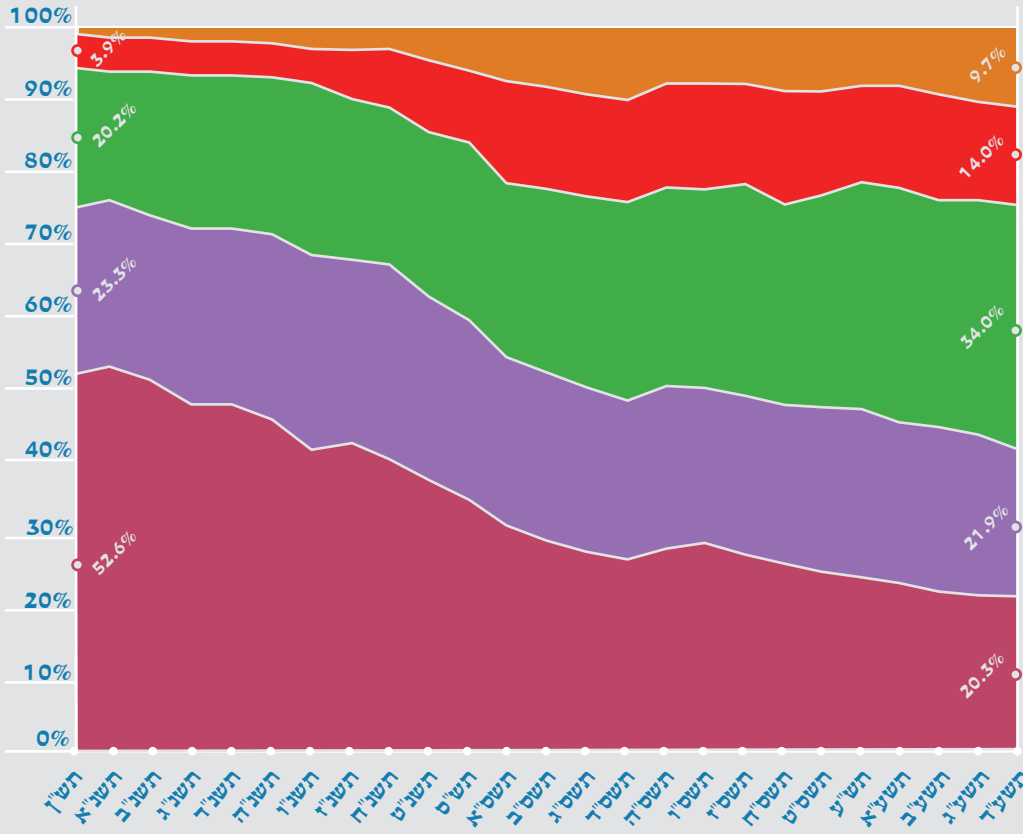
תרשים 2

שיעור הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי

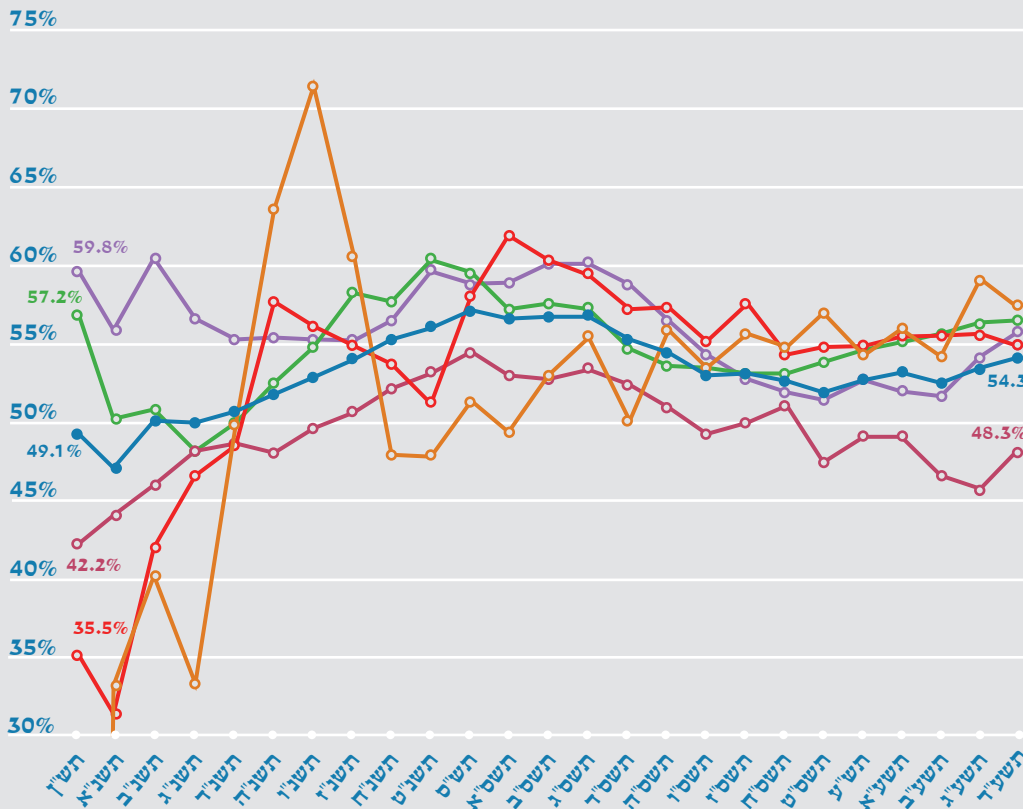
תרשים 3

שיעור הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח בכל אוניברסיטה מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח

תרשים 4

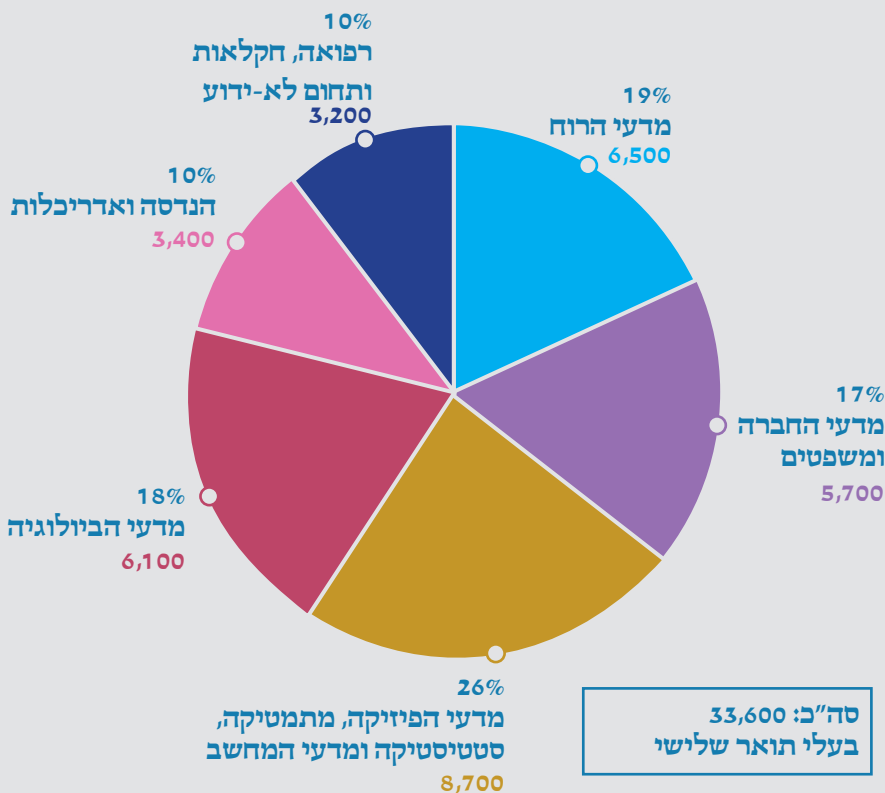
שיעור הנשים מכלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח

תרשים 5

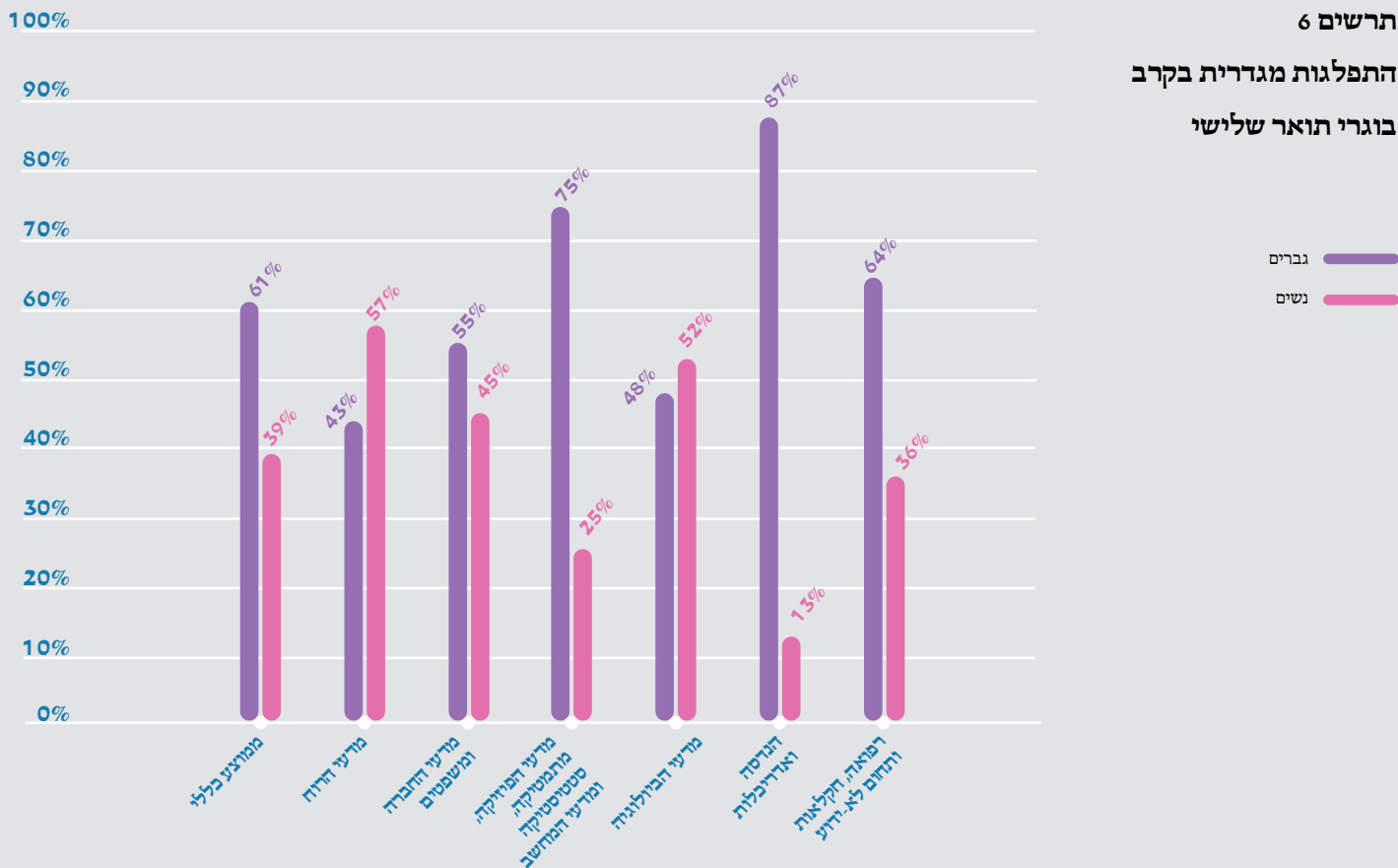
בעלי תואר שלישי בישראל בשנת 2009, שיעורים ומספרים

מקור הנתונים: "קריירה של בעלי תואר שלישי 2009", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מאי 2013. הנתונים הם של אנשים בוגרי תואר שלישי, לא של סטודנטים.

תרשים 6

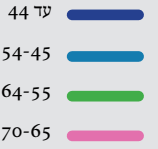
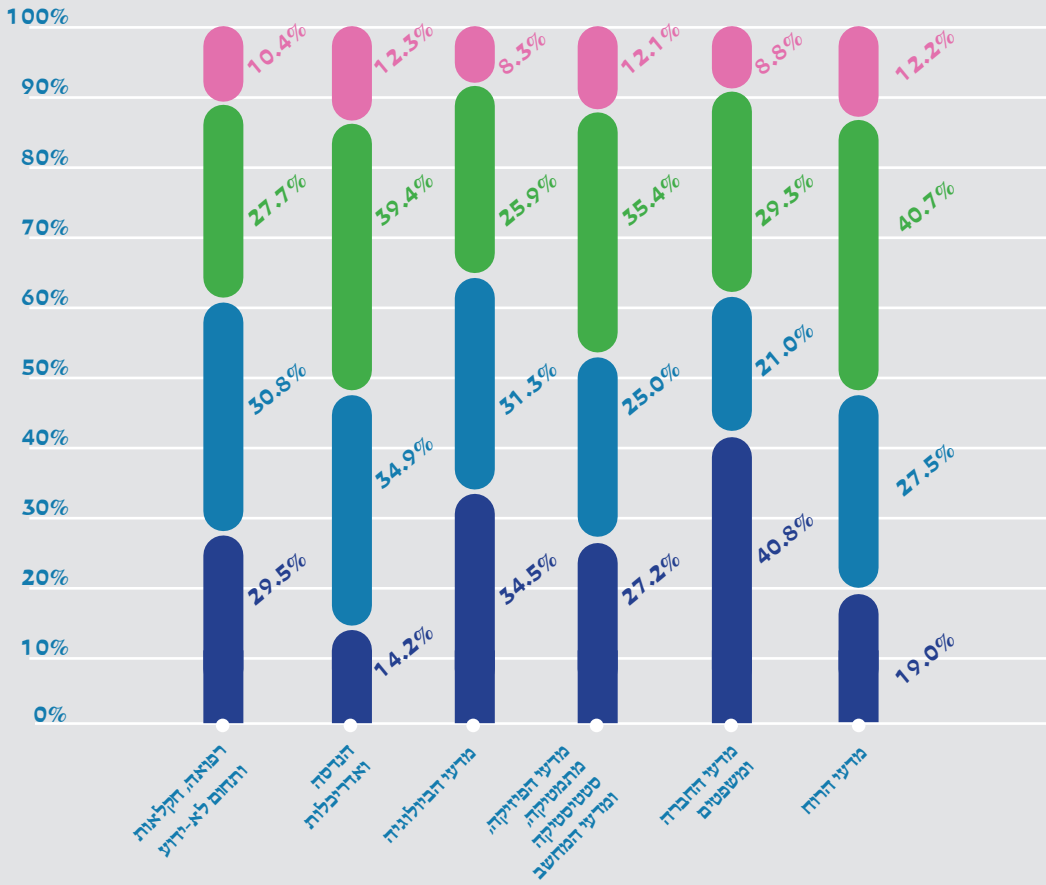
התפלגות מגדרית בקרב בוגרי תואר שלישי

תרשים 7

בעלי תואר שלישי בחלוקת

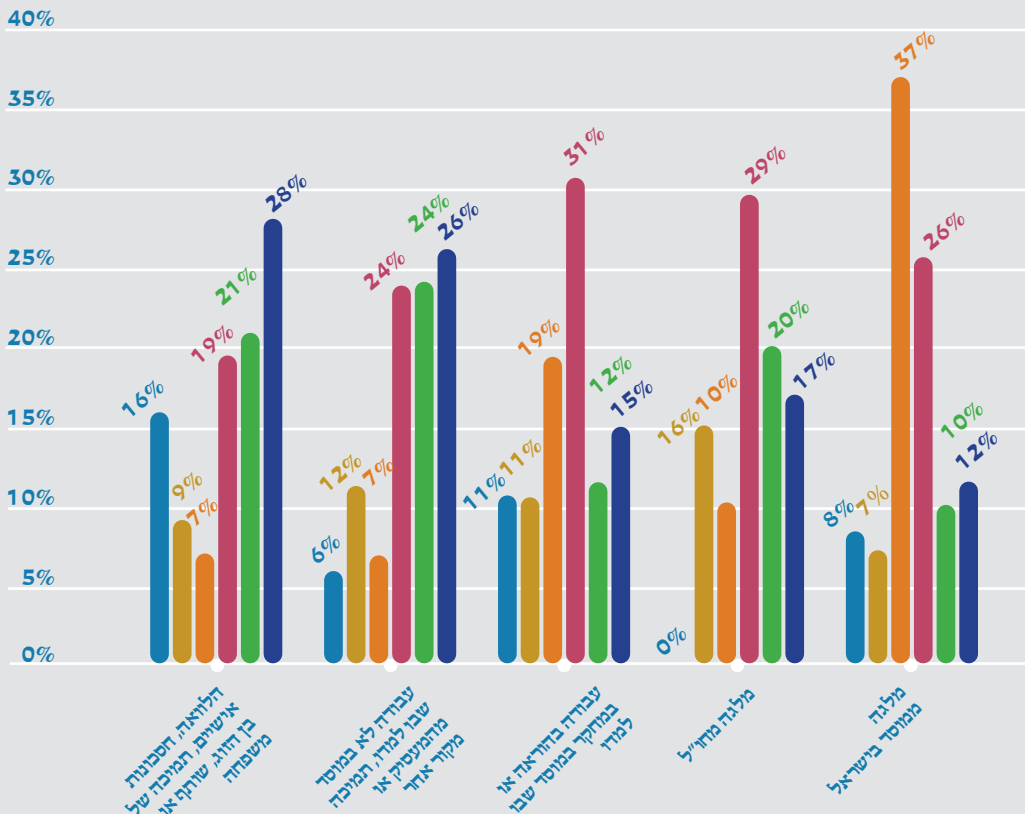
גילאים

תרשים 8

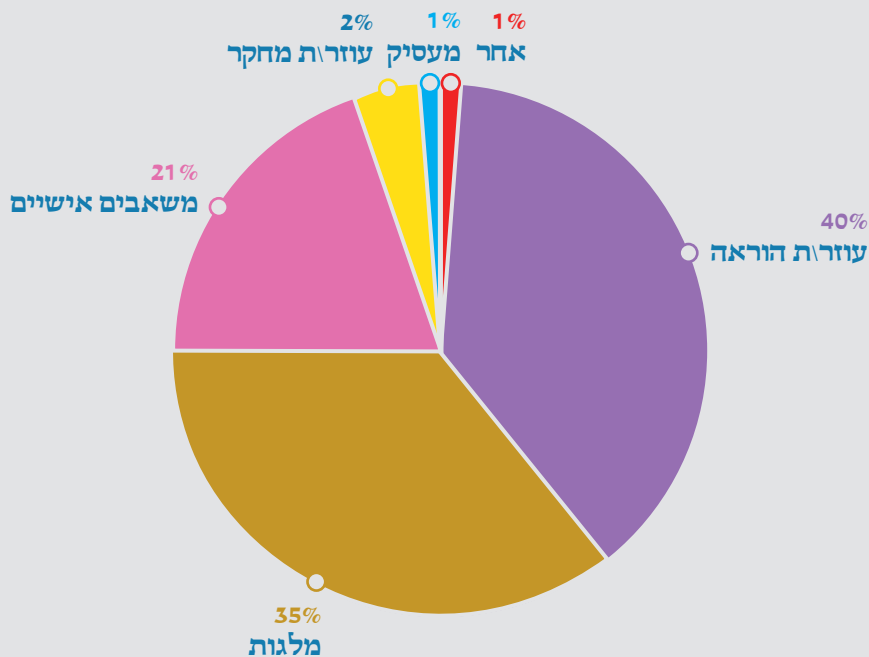
מקור כספי עיקרי במהלך

לימודי התואר השלישי

תרשים 9

התפלגות הכנסות של בוגרי תואר שלישי בתחום מדעי הרוח בזמן הלימודים, ארצות הברית, 2012

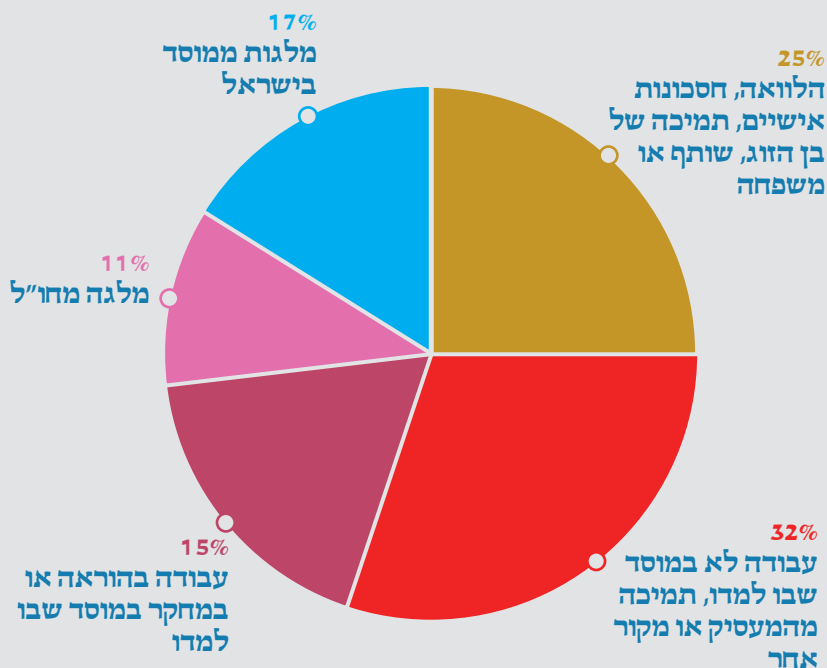

מקור הנתונים:

<http://www.humanitiesindicators.org/content/indicatordoc.aspx?i=364>

תרשים 10

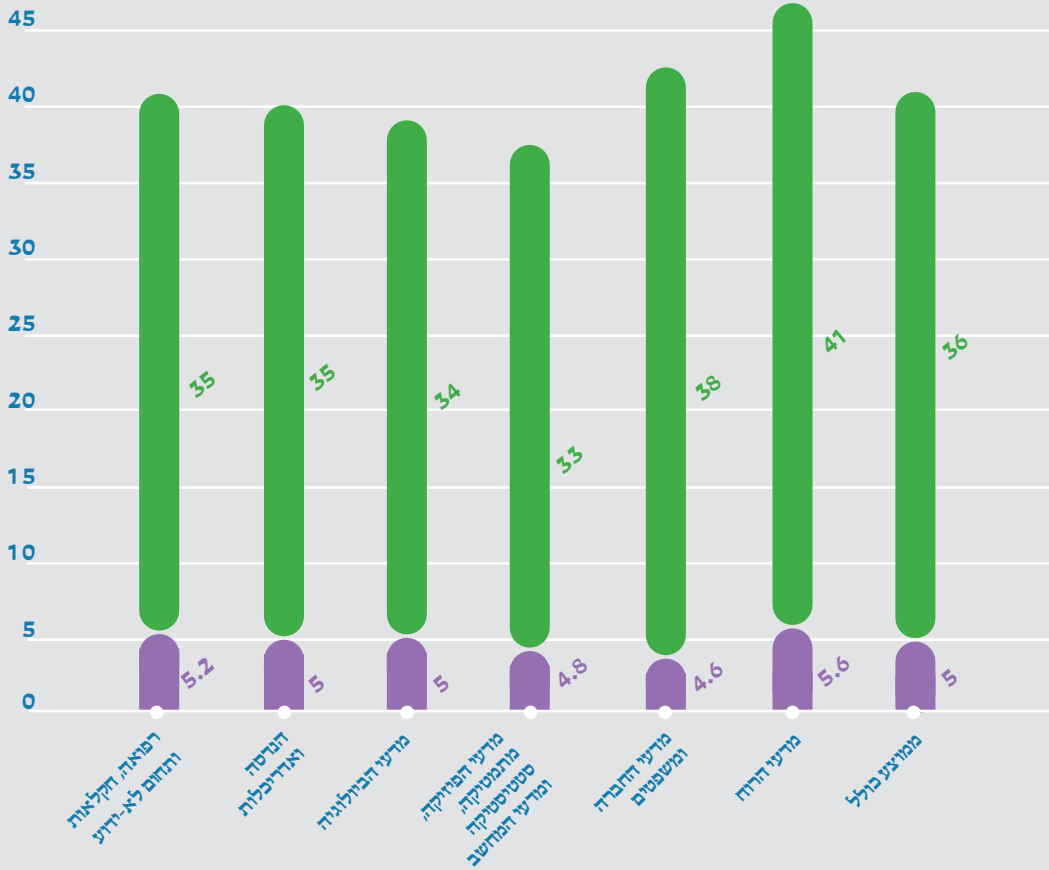
התפלגות הכנסות של בוגרי תואר שלישי בתחום מדעי הרוח בזמן הלימודים, ישראל, 2009

הנתונים מישראל הם של בוגרי תואר שלישי, לא של סטודנטים.

תרשים 11

משך זמן וגיל ממוצע להשלמת תואר שלישי

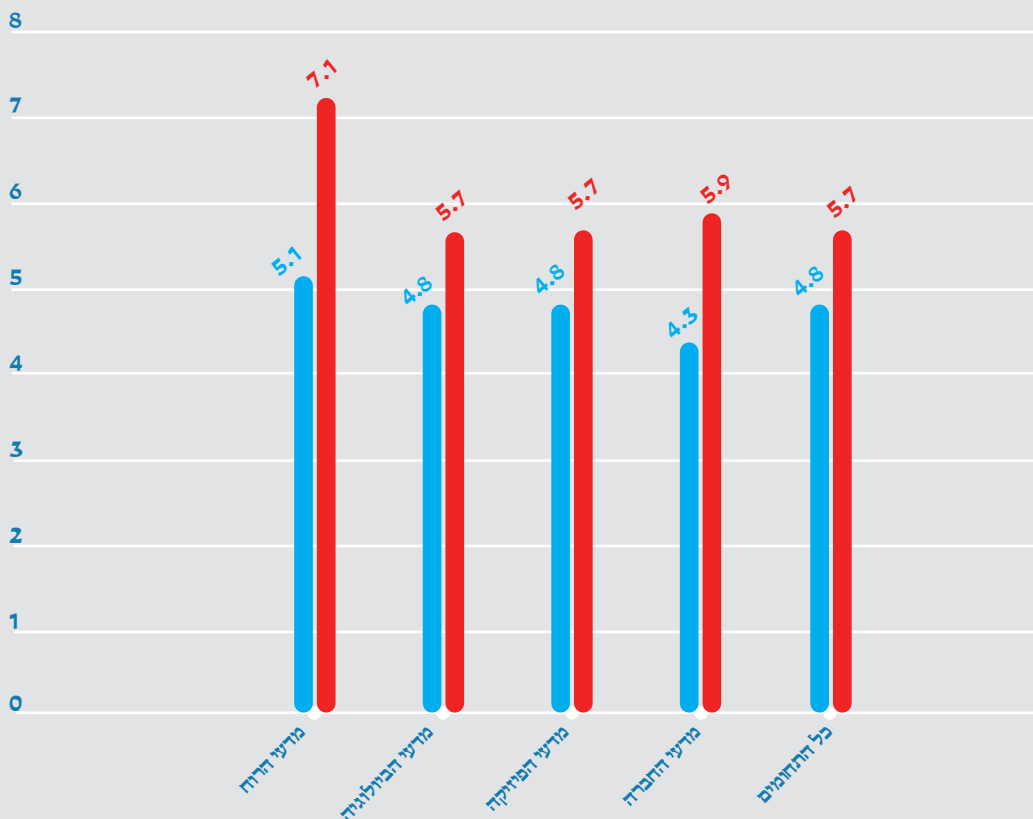

זמן ממוצע להשלמת התואר
גיל ממוצע בעת קבלת התואר

מקור הנתונים: "קריירה של בעלי תואר שלישי 2009", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מאי 2013. הנתונים הם של בוגרי תואר שלישי, לא של סטודנטים.

תרשים 12

משך הזמן החציוני (בשנים) להשלמת תואר שלישי בתחומים שונים בשנת 2009 בארצות הברית ובישראל

ארצות הברית
ישראל

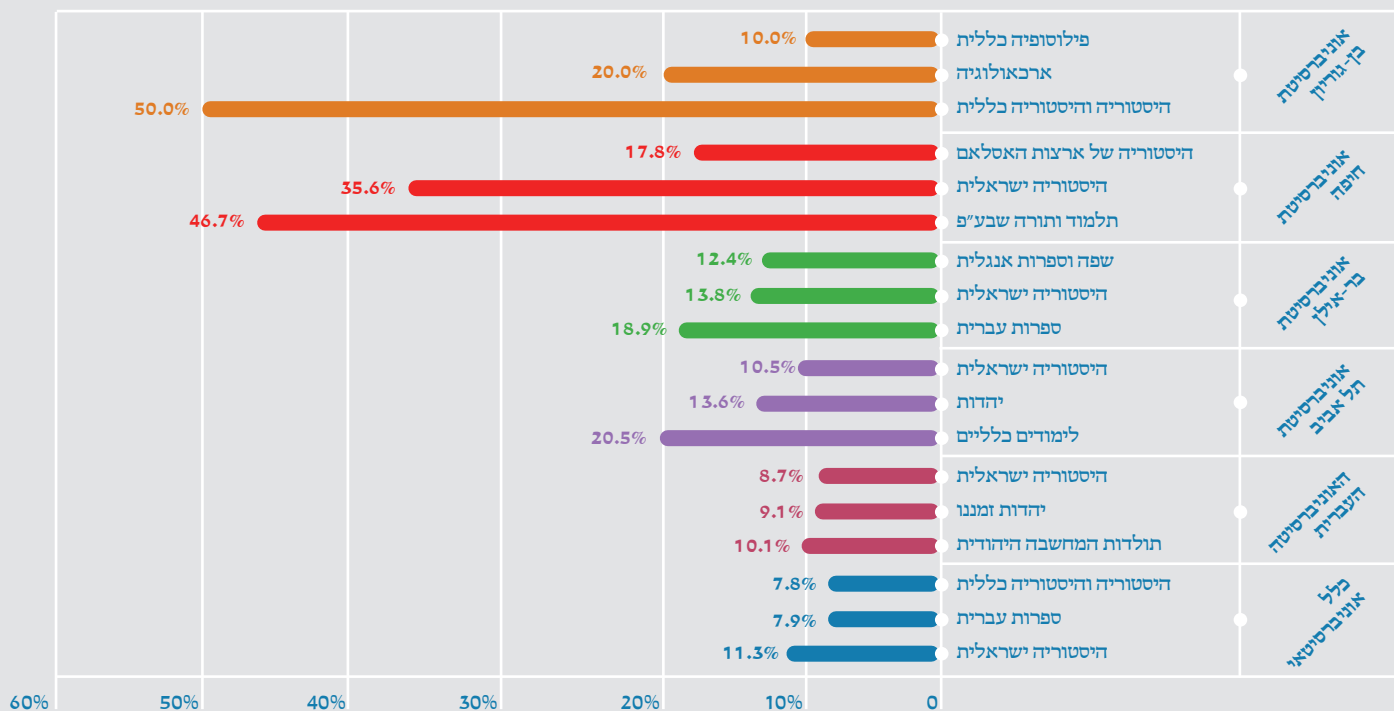
בארצות הברית, הלימודים לתואר שלישי במסגרת Graduate studies דורשים חובות לימודים נרחבות מאשר בישראל. מקור הנתונים בארה"ב:

<http://www.humanitiesindicators.org/content/indicator.aspx?i=235>

סטודנטים לתואר שלישי: חוגים נבחרים באוניברסיטאות

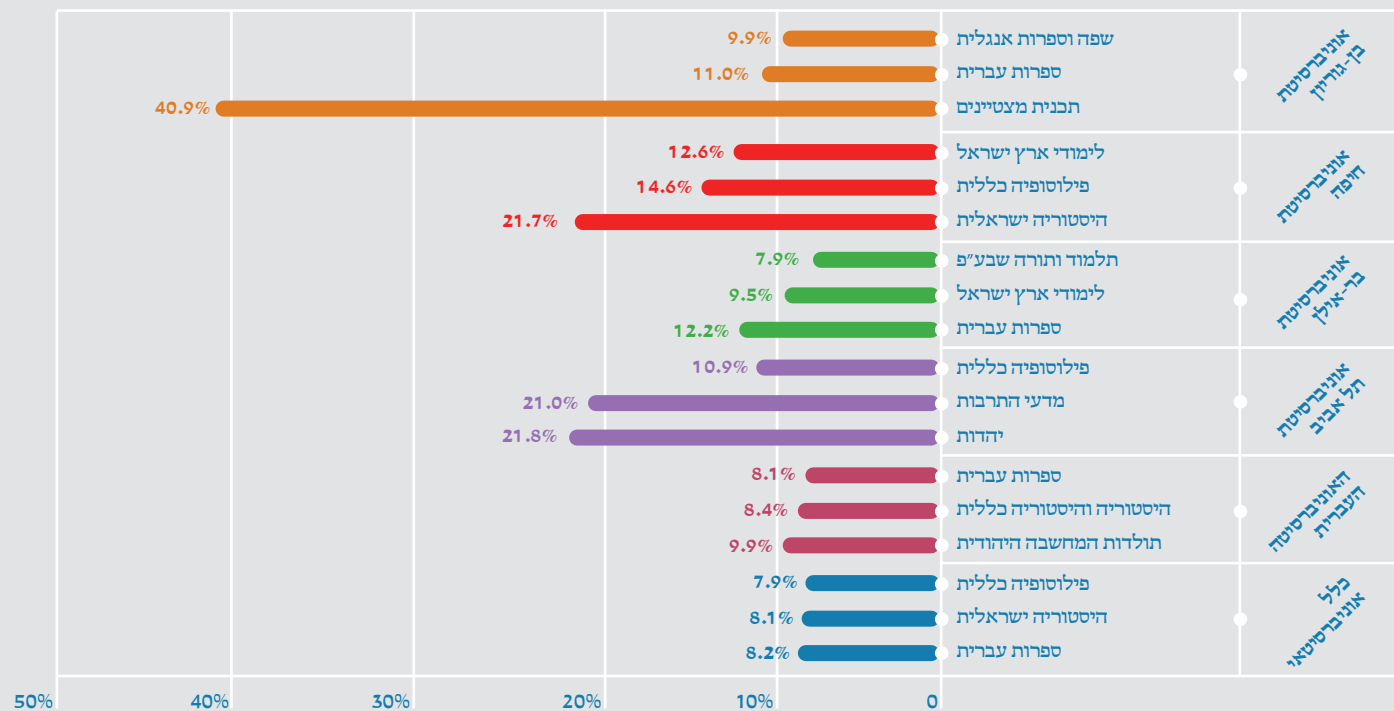
תרשים 13

שלושת החוגים הגדולים בלימודי תואר שלישי בתחום מדעי הרוח, תשנ"ד

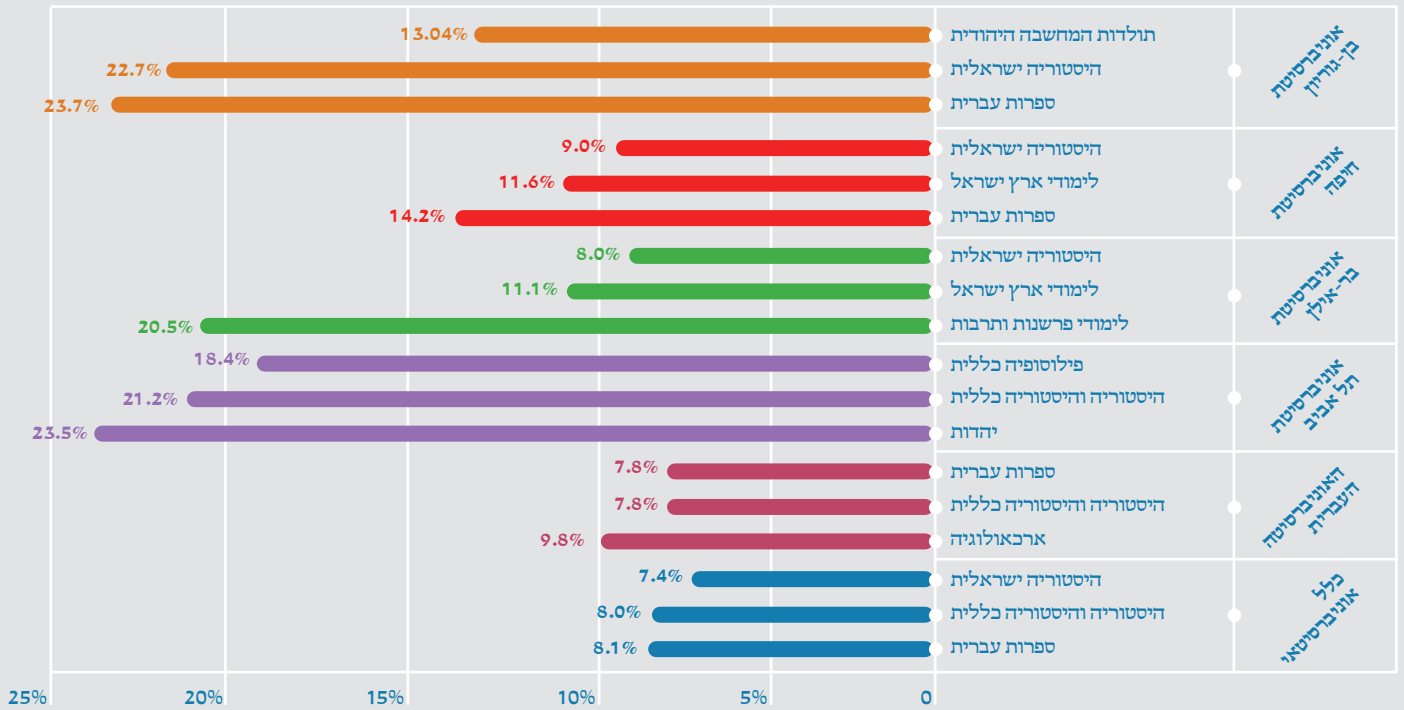

תרשים 14

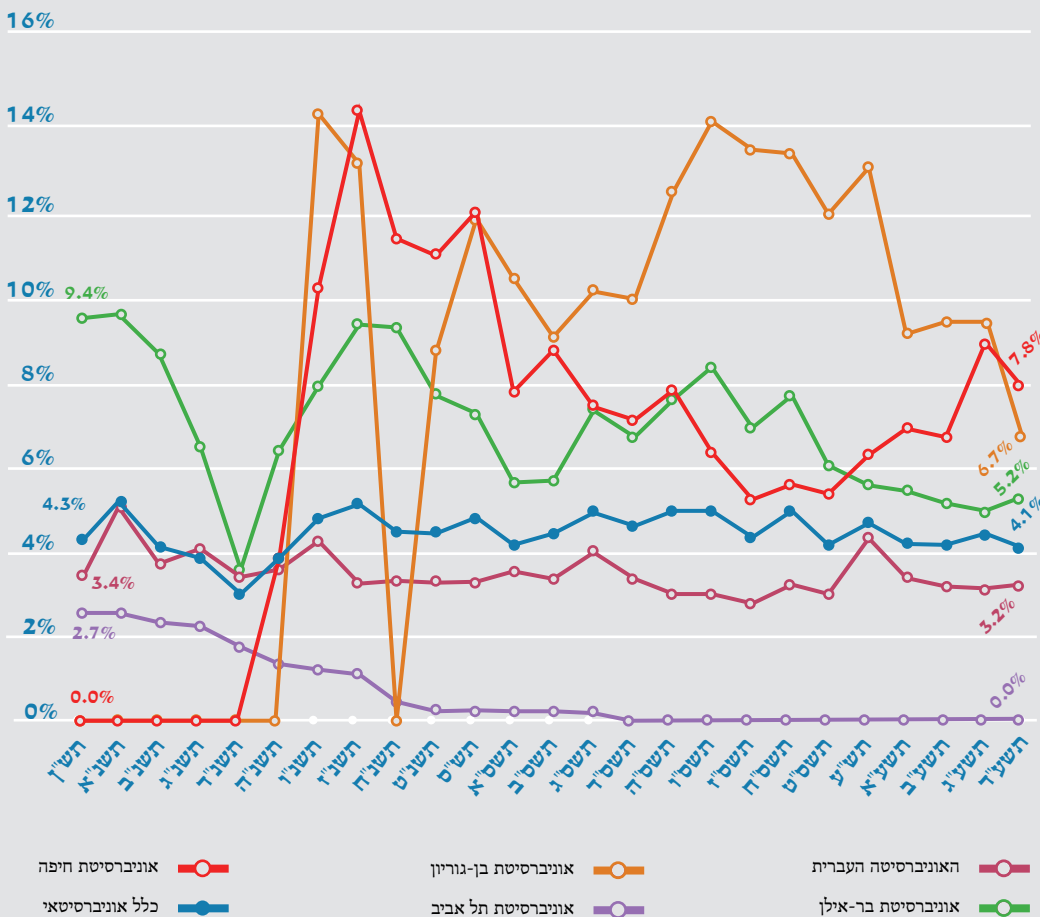
שלושת החוגים הגדולים בלימודי תואר שלישי בתחום מדעי הרוח, תשס"ד

שלושת החוגים הגדולים בלימודי תואר שלישי בתחום מדעי הרוח, תשע"ד

שיעור הסטודנטים הלומדים שפה וספרות אנגלית לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

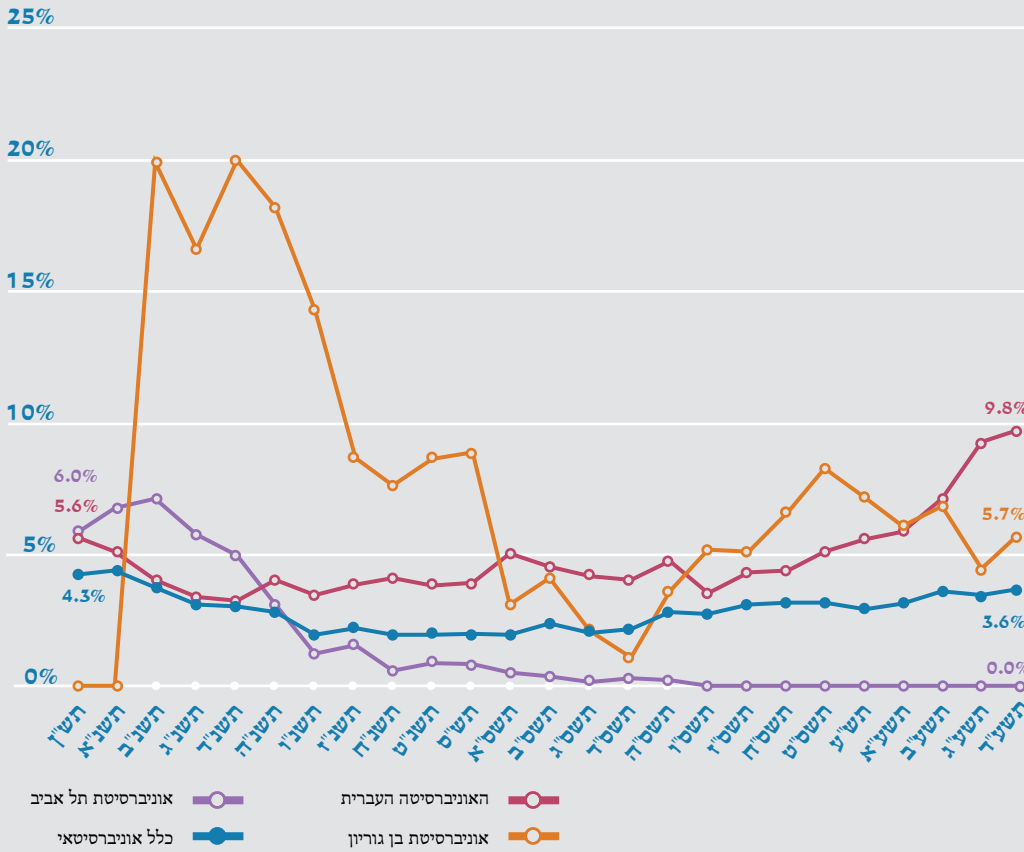

בכלל התרשימים של החוגים בלימודי תואר שלישי החלוקה היא לפי חוג האם של תלמיד התואר השלישי ולא לפי נושא המחקר.

באוניברסיטת תל אביב, בית הספר למדעי התרבות (תרשים 27) משמש מסגרת ללימודי התואר השלישי, למחקר ולפעילות אקדמית בתחומים שונים של חקר התרבות: אנגלית ולימודים אמריקניים, בשנות, ערבית, צרפתית, לימודים קלאסיים וספרות.

תרשים 17

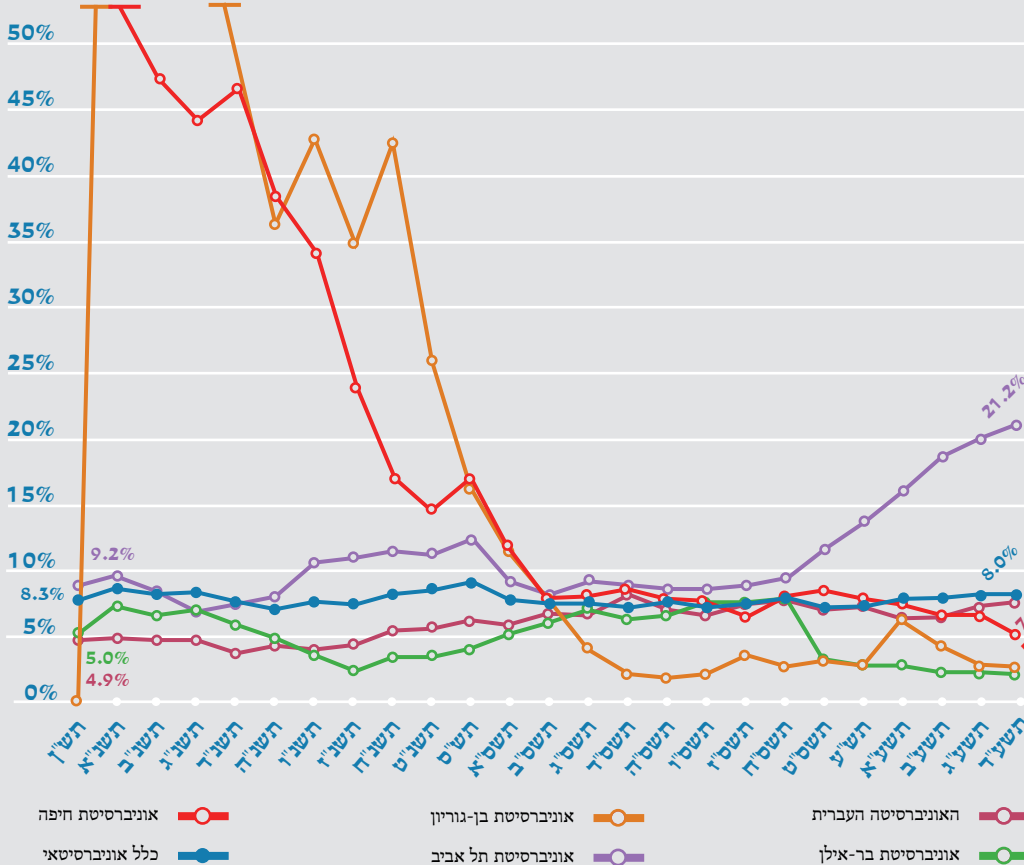
שיעור הסטודנטים הלומדים ארכאולוגיה לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

באוניברסיטת תל אביב, בית הספר למדעי היהדות (תרשים 20) משמש מסגרת גג של לימודי התואר השלישי בתחומים הבאים: ארכאולוגיה ותרבויות המזרח הקדום, היסטוריה של עם ישראל, ספרות עברית, לשון עברית, בלשנות שמית, מקרא, פילוסופיה יהודית, קבלה וחסידות, תלמוד וספרות העת התיקה.

תרשים 18

שיעור הסטודנטים הלומדים היסטוריה כללית לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

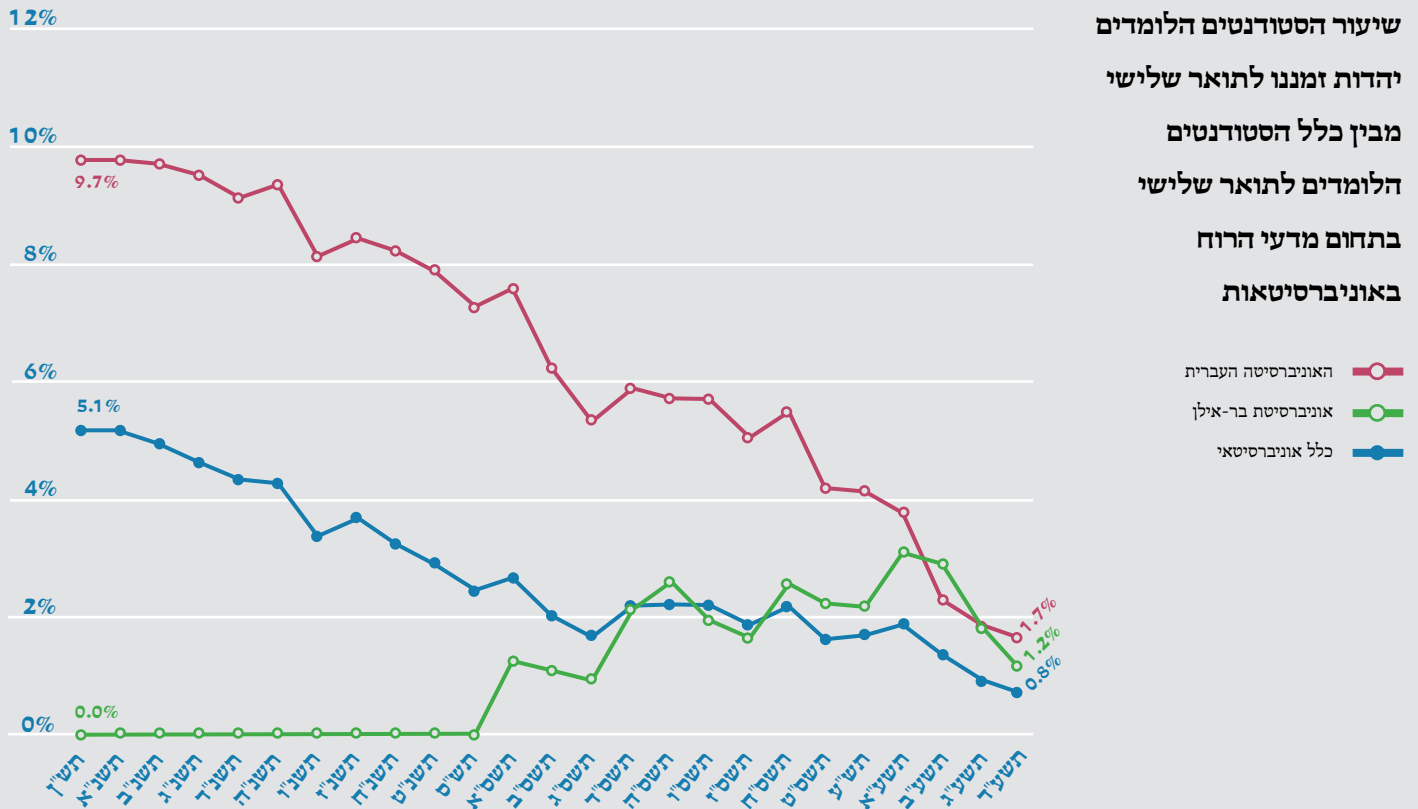
בשנת תשנ"א, כל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי באוניברסיטת בן-גוריון (שלושה) למדו היסטוריה כללית; בשנת תשנ"ג למדו שני-שליש מהם (ארבעה) היסטוריה כללית.

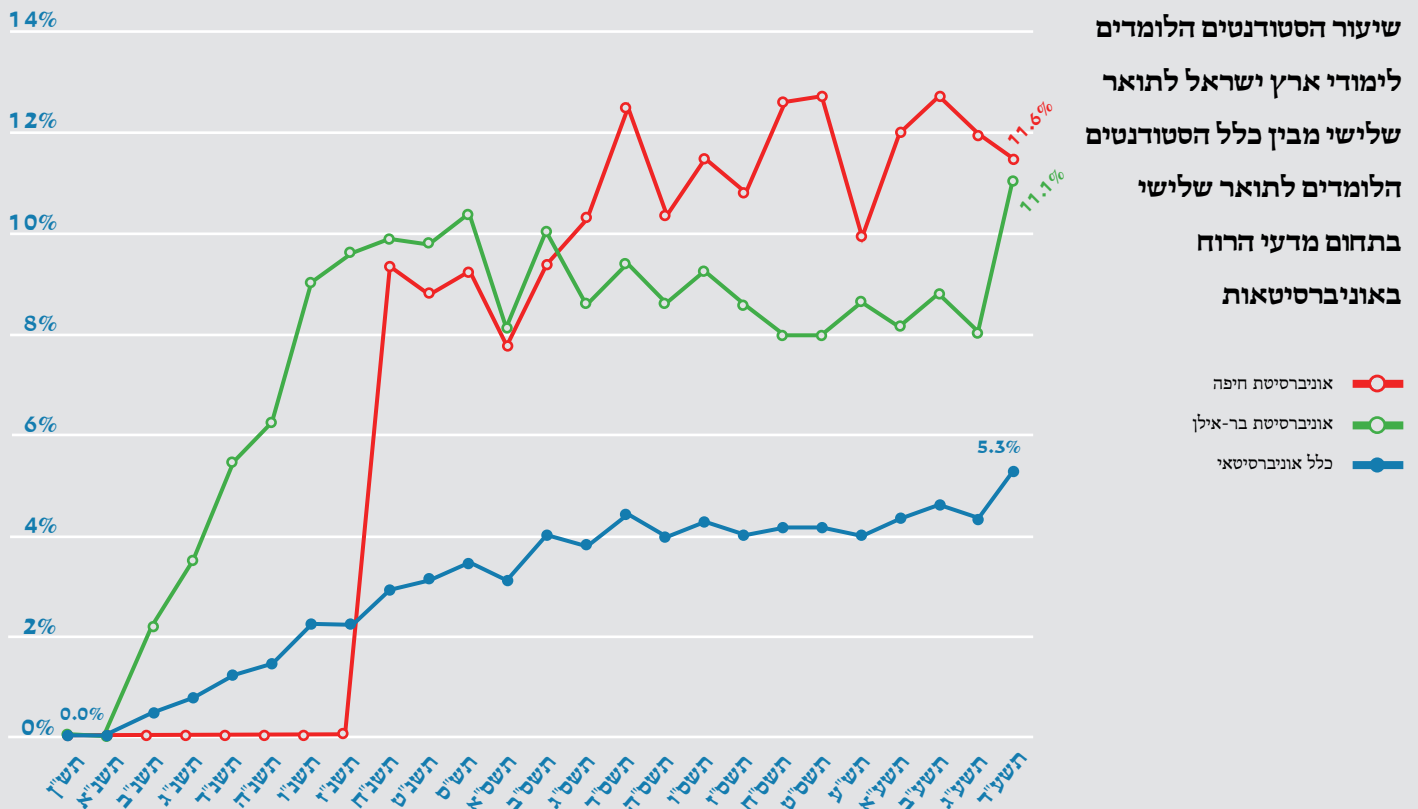
תרשים 21

שיעור הסטודנטים הלומדים
יהדות זמננו לתואר שלישי
מבין כלל הסטודנטים
הלומדים לתואר שלישי
בתחום מדעי הרוח
באוניברסיטאות

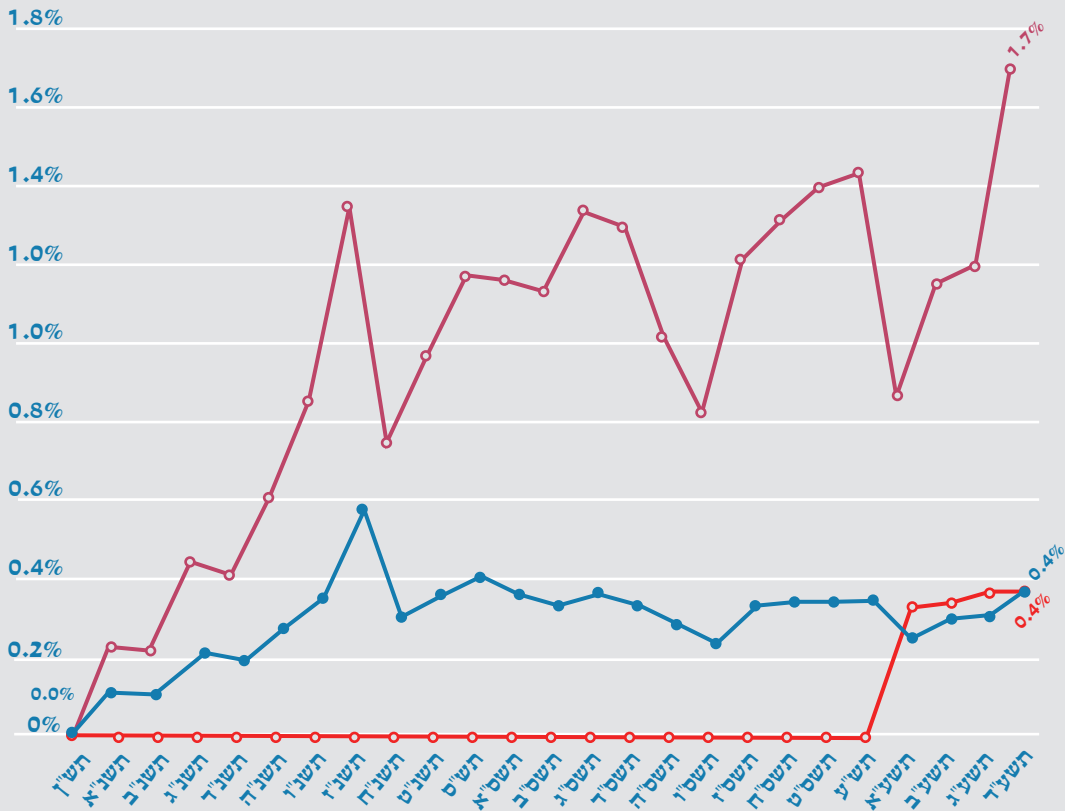
תרשים 22

שיעור הסטודנטים הלומדים
לימודי ארץ ישראל לתואר
שלישי מבין כלל הסטודנטים
הלומדים לתואר שלישי
בתחום מדעי הרוח
באוניברסיטאות

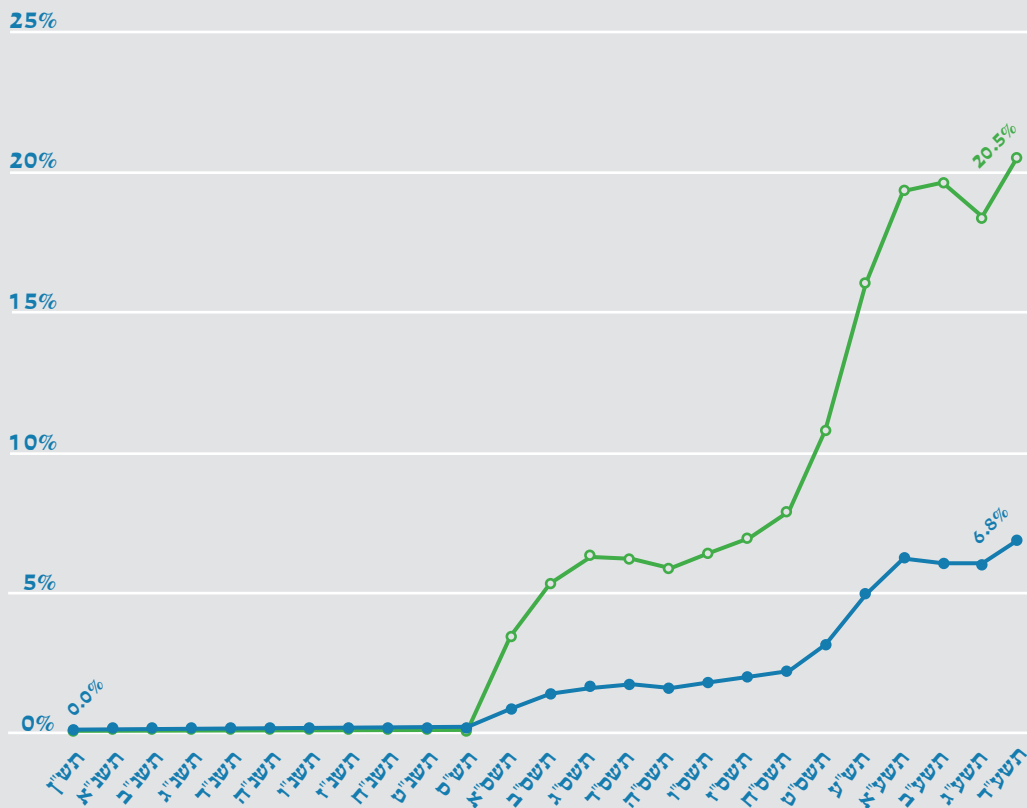
תרשים 23

שיעור הסטודנטים הלומדים לימודי מזרח אסיה לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

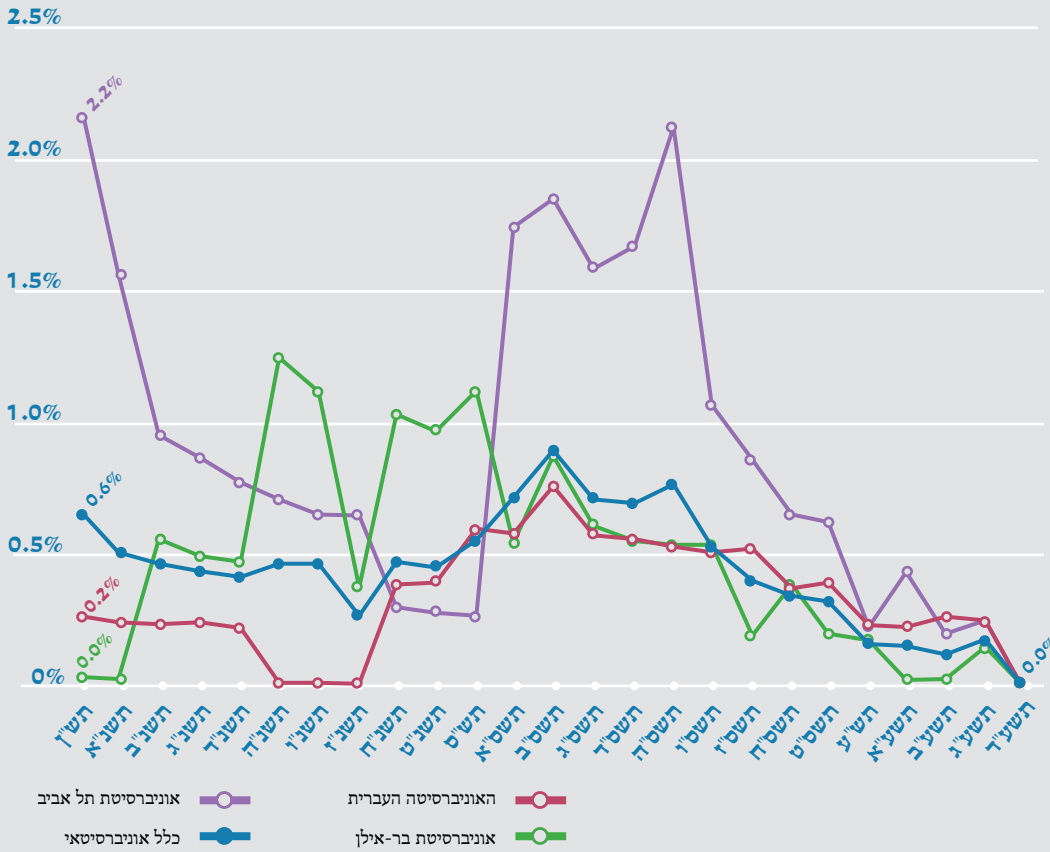
תרשים 24

שיעור הסטודנטים הלומדים לימודי פרשנות ותרבות לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

תרשים 25

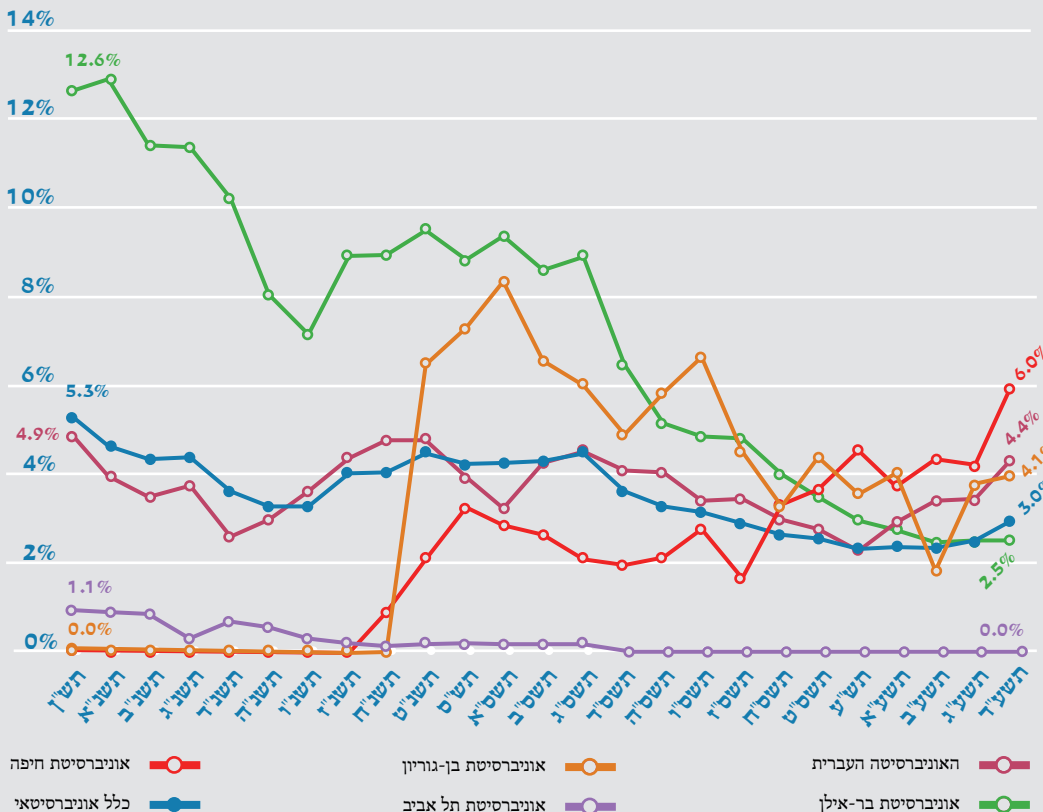
שיעור הסטודנטים הלומדים לימודים קלאסיים לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

באוניברסיטת תל אביב, בית הספר למדעי התרבות (תרשים 27) משמש מסגרת ללימודי תואר שלישי, למחקר ולפעילות אקדמית בתחומים שונים של חקר התרבות: אנגלית ולימודים אמריקניים, בלשנות, ערבית, צרפתית, לימודים קלאסיים וספרות.

תרשים 26

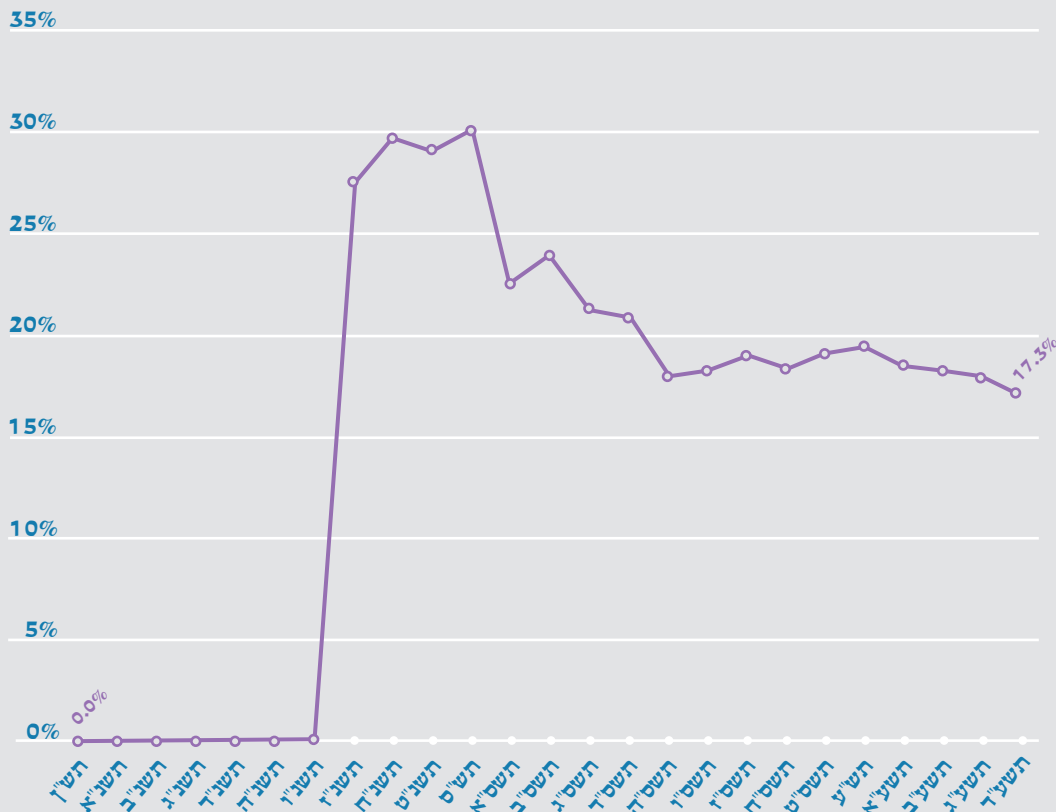
שיעור הסטודנטים הלומדים לשון עברית לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

באוניברסיטת תל אביב, בית הספר למדעי היהדות (תרשים 20) משמש מסגרת גג של לימודי תואר שלישי בתחומים הבאים: ארכאולוגיה ותרבויות המזרח הקדום, היסטוריה של עם ישראל, ספרות עברית, לשון עברית, בלשנות שמית, מקרא, פילוסופיה יהודית, קבלה וחסידות, תלמוד וספרות העת העתיקה.

תרשים 27

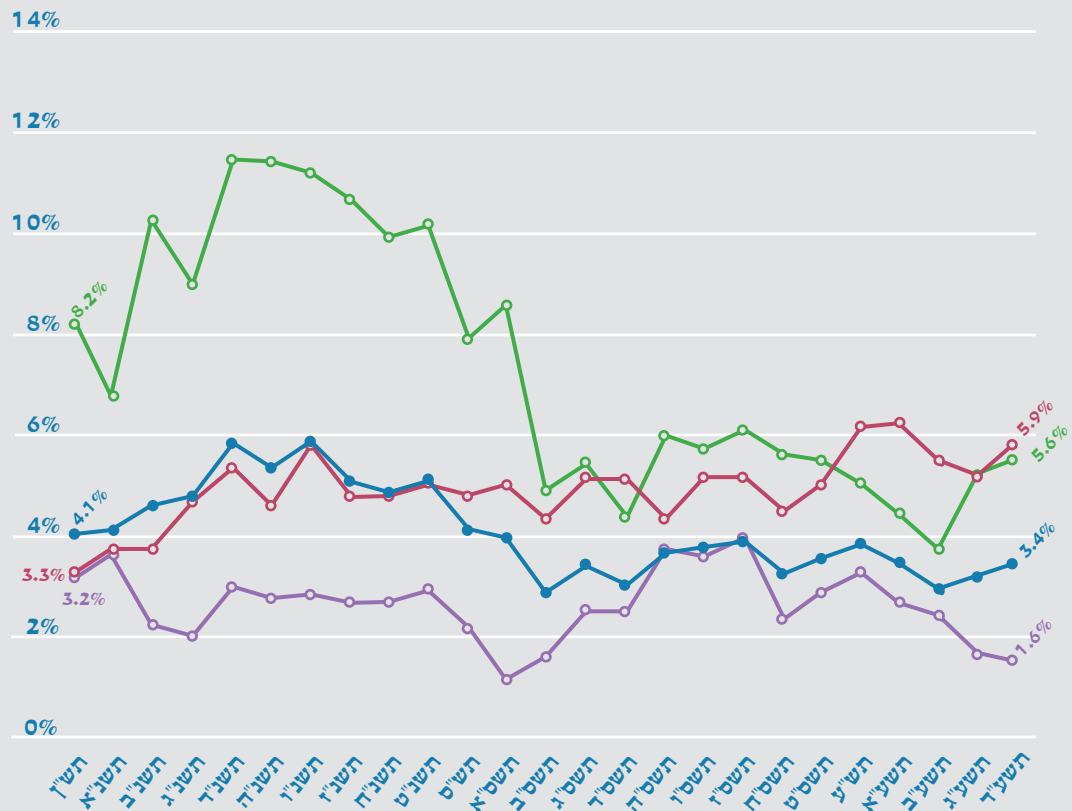
שיעור הסטודנטים הלומדים מדעי התרבות לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

מדעי התרבות באוניברסיטת תל אביב
 בית הספר למדעי התרבות באוניברסיטת תל אביב משמש מסגרת ללימודי תואר שלישי, למחקר ולפעילות אקדמית בתחומים שונים של חקר התרבות: אנגלית ולימודים אמריקניים, בלשנות, ערבית, צרפתית, לימודים קלאסיים וספרות.

תרשים 28

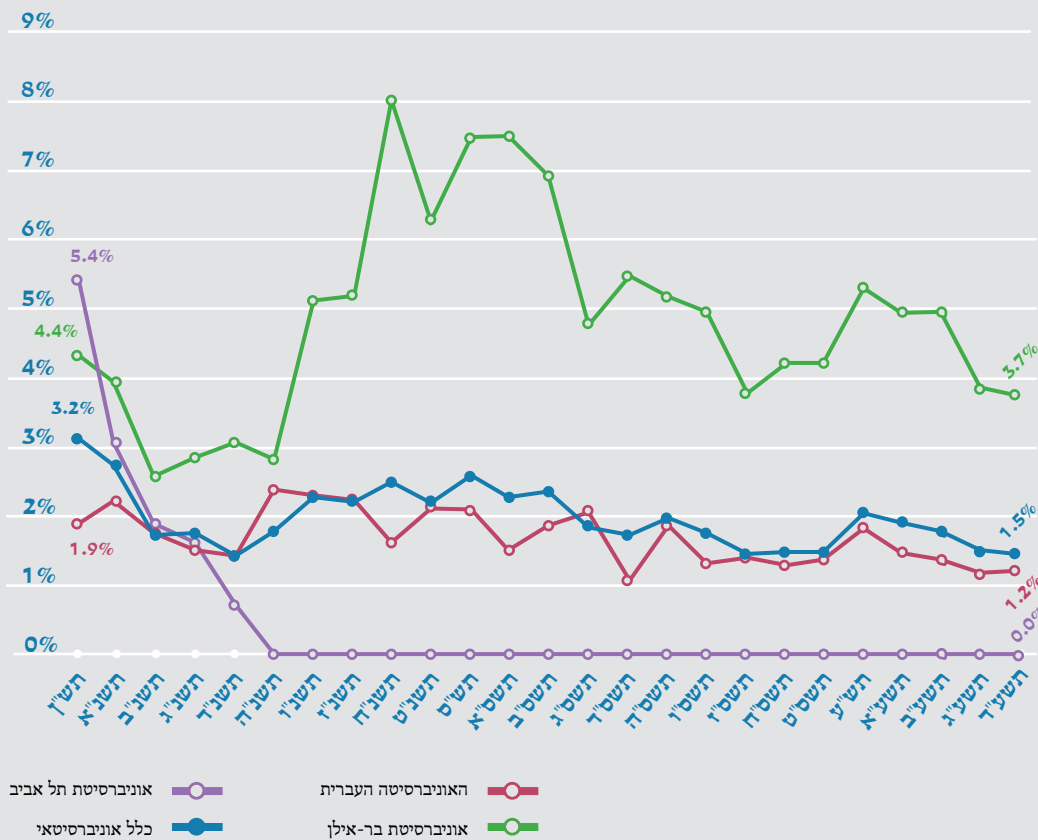
שיעור הסטודנטים הלומדים מזויקולוגיה לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

אוניברסיטת תל אביב
 האוניברסיטה העברית
 אוניברסיטת בר-אילן
 כלל אוניברסיטאי

תרשים 29

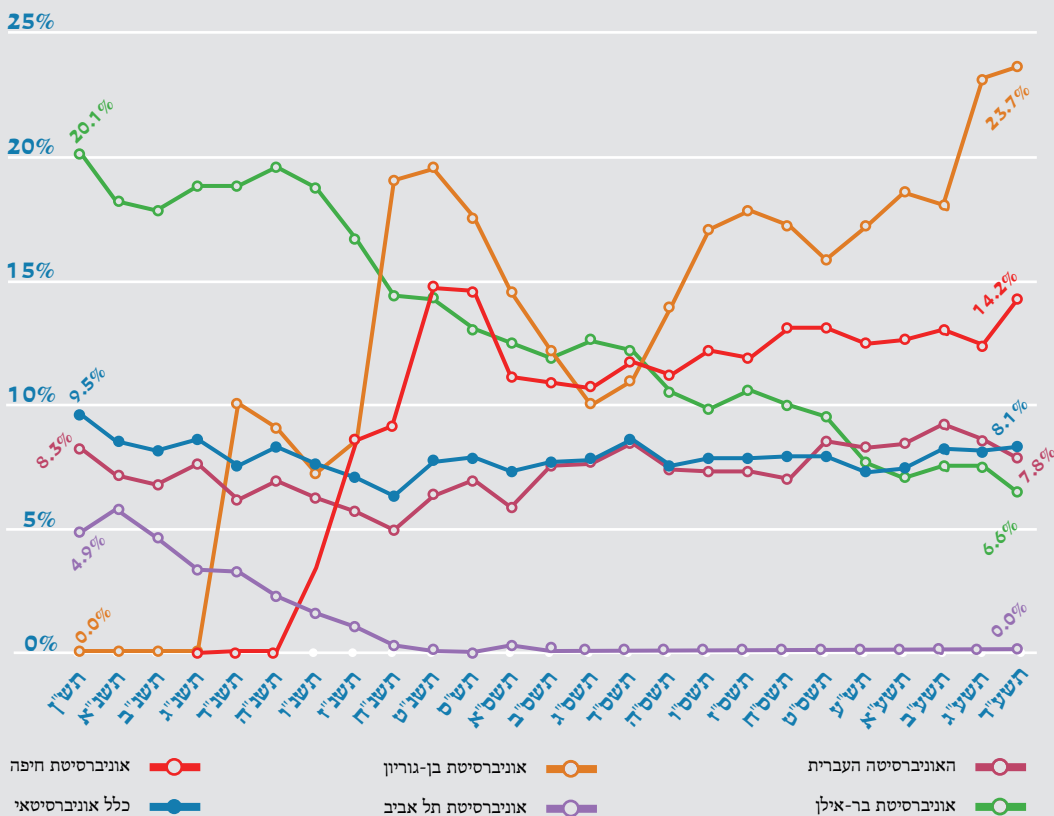
שיעור הסטודנטים הלומדים ספרות כללית לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

באוניברסיטת תל אביב, בית הספר למדעי התרבות (תרשים 27) משמש מסגרת ללימודי תואר שלישי למחקר ולפעילות אקדמית בתחומים שונים של חקר התרבות: אנגלית ולימודים אמריקניים, בלשנות, ערבית, צרפתית, לימודים קלאסיים וספרות.

תרשים 30

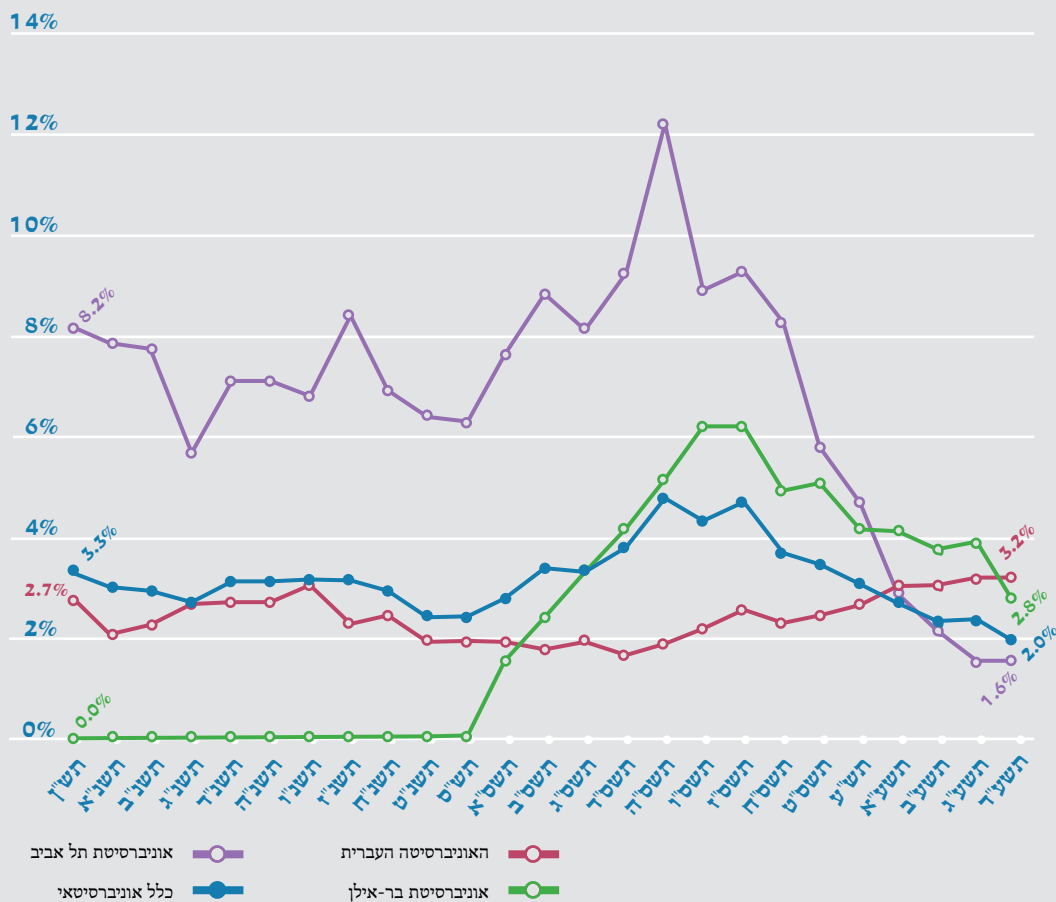
שיעור הסטודנטים הלומדים ספרות עברית לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

באוניברסיטת תל אביב, בית הספר למדעי היהדות (תרשים 20) משמש מסגרת גג של לימודי תואר שלישי בתחומים הבאים: ארכאולוגיה ותרבויות המזרח הקדום, היסטוריה של עם ישראל, ספרות עברית, לשון עברית, בלשנות שמית, מקרא, פילוסופיה יהודית, קבלה וחסידות, תלמוד וספרות העת העתיקה.

תרשים 31

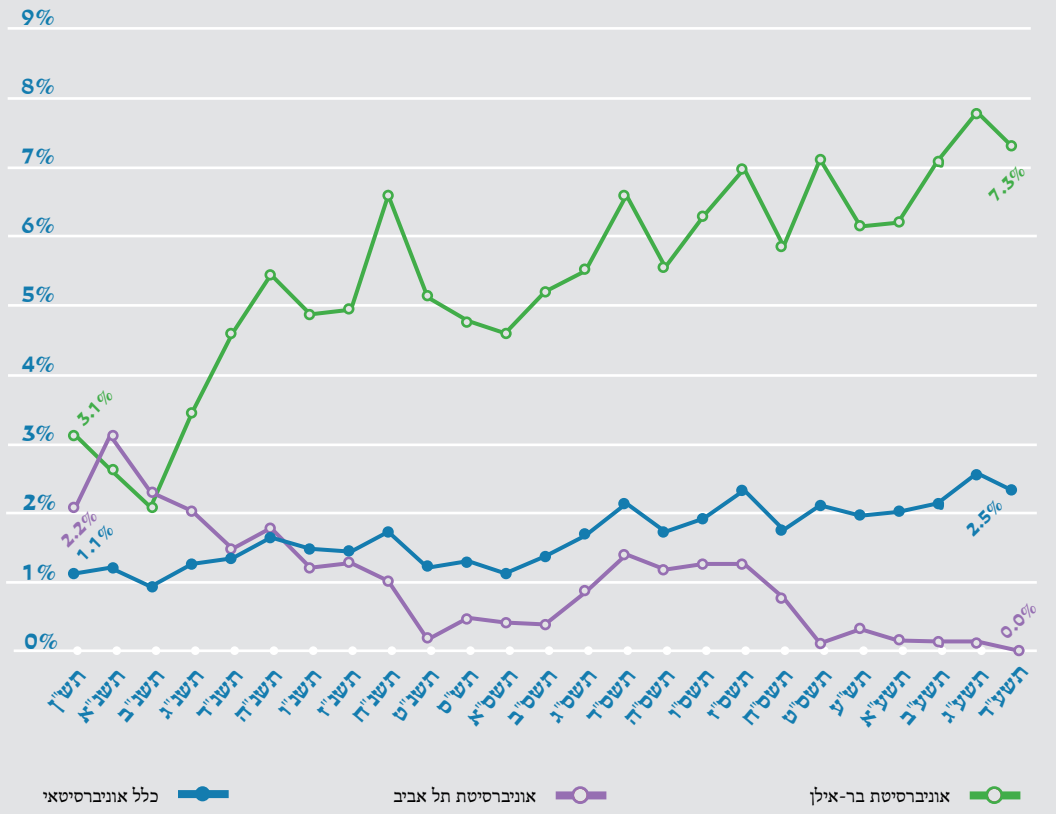
שיעור הסטודנטים הלומדים פילוסופיה והיסטוריה של המדעים לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

באוניברסיטת תל אביב, בית הספר למדעי התרבות (תרשים 27) משמש מסגרת ללימודי תואר שלישי, למחקר ולפעילות אקדמית בתחומים שונים של חקר התרבות: אנגלית ולימודים אמריקניים, בלשנות, ערבית, צרפתית, לימודים קלאסיים, ספרות ופילוסופיה של המדעים.

תרשים 32

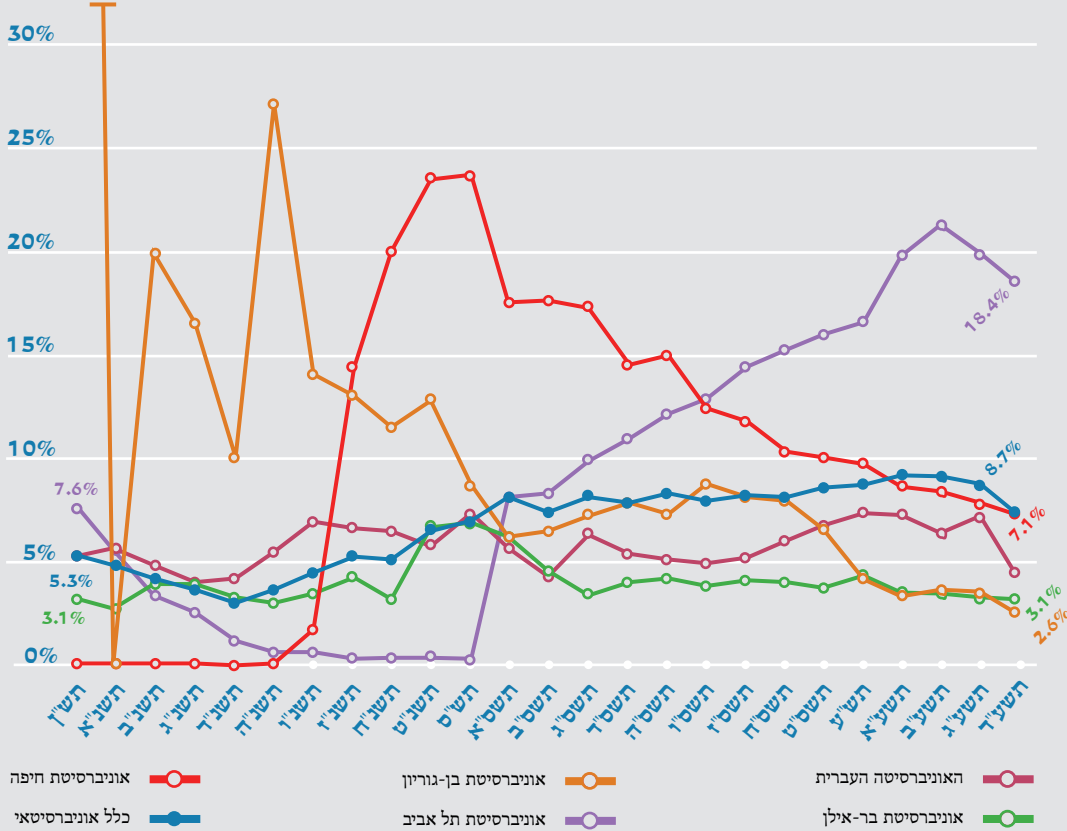
שיעור הסטודנטים הלומדים פילוסופיה יהודית לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

באוניברסיטת תל אביב, בית הספר למדעי היהדות (תרשים 20) משמש מסגרת גג של לימודי תואר שלישי בתחומים הבאים: ארכאולוגיה ותרבויות המזרח הקדום, היסטוריה של עם ישראל, ספרות עברית, לשון עברית, בלשנות שמית, מקרא, פילוסופיה יהודית, קבלה וחסידות, תלמוד וספרות העת העתיקה.

תרשים 33

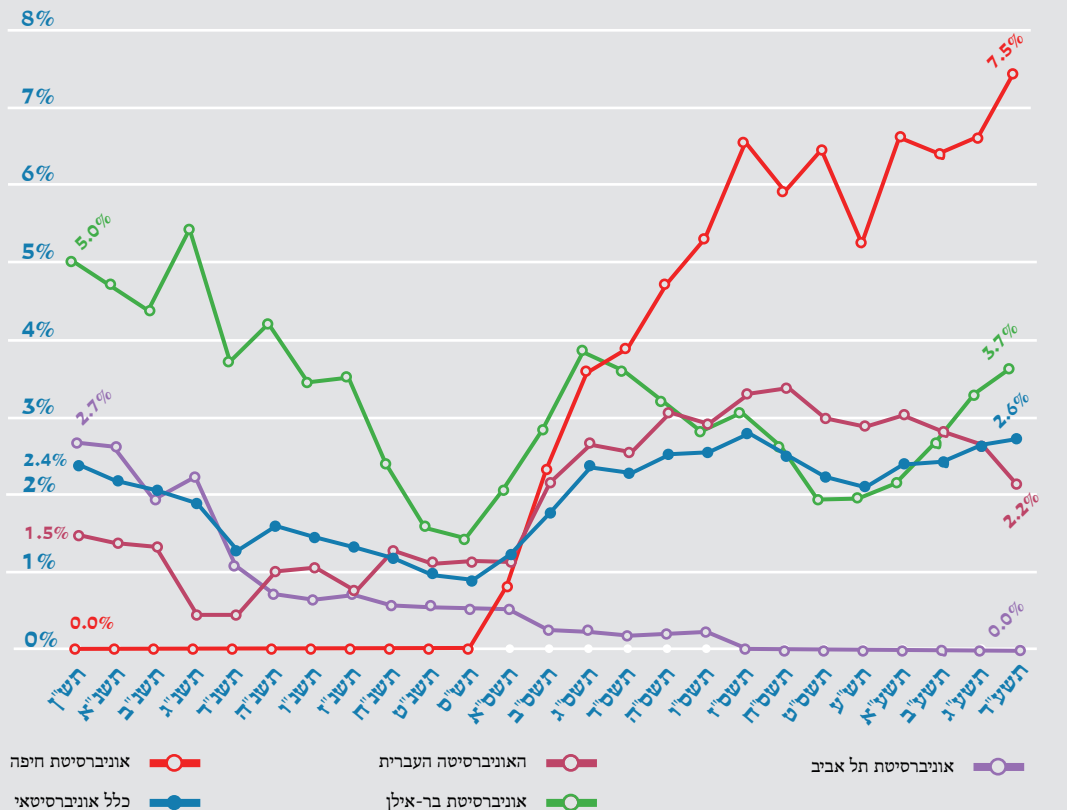
שיעור הסטודנטים הלומדים פילוסופיה כללית לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

בשנת תש"ן, למדו כל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח (אחד) באוניברסיטת בן-גוריון פילוסופיה כללית.

תרשים 34

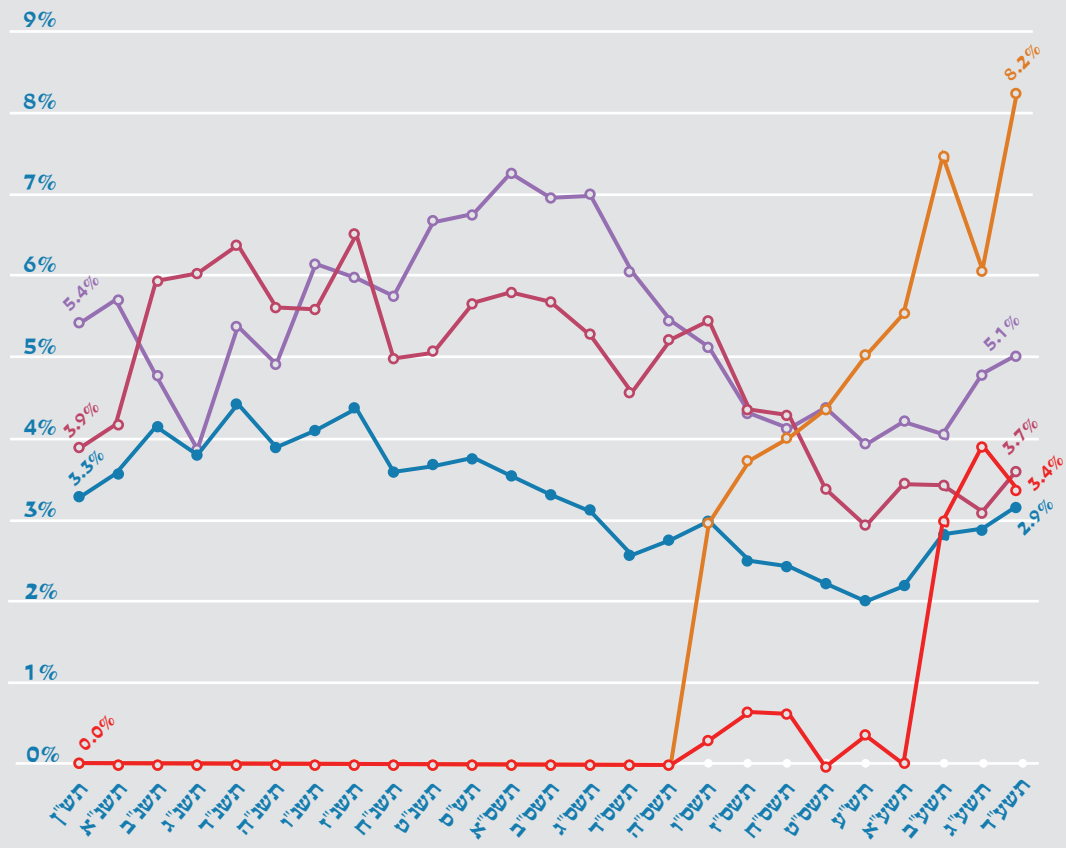
שיעור הסטודנטים הלומדים שפה וספרות ערבית לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

באוניברסיטת תל אביב, בית הספר למדעי התרבות (תרשים 27) משמש מסגרת ללימודי תואר שלישי, למחקר ולפעילות אקדמית בתחומים השונים של חקר התרבות: אנגלית ולימודים אמריקניים, בלשנות, ערבית, צרפתית, לימודים קלאסיים וספרות.

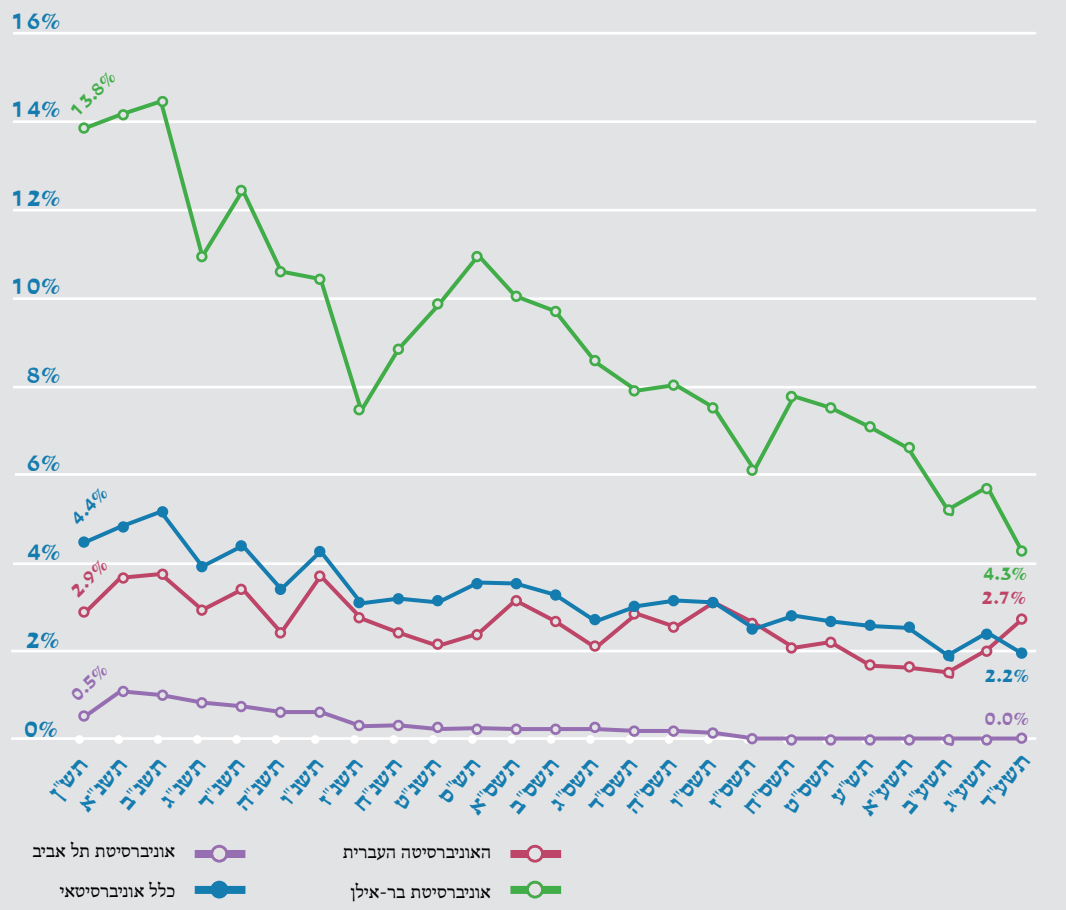
תרשים 35

שיעור הסטודנטים הלומדים תולדות האמנות לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

תרשים 36

שיעור הסטודנטים הלומדים תלמוד ותורה שבעל-פה לתואר שלישי מבין כלל הסטודנטים הלומדים לתואר שלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

באוניברסיטת תל אביב, בית הספר למדעי היהדות (תרשים 20) משמש מסגרת גג של לימודי תואר שלישי בתחומים הבאים: ארכאולוגיה ותרבויות המזרח הקדום, היסטוריה של עם ישראל, ספרות עברית, לשון עברית, בלשנות שמית, מקרא, פילוסופיה יהודית, קבלה וחסידות. תלמוד וספרות העת העתיקה.

מקורות

רובם המוחלט של הנתונים בפרק זה התקבלו מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה באמצעות המועצה להשכלה גבוהה, ועובדו על ידי כותבי הדו"ח. לכך הצטרפו נתונים שהועברו מהאוניברסיטה הפתוחה ונאספו מהשנתון הסטטיסטי לישראל של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. עוד נתונים נאספו מהפרסום: "מקבלי תואר ראשון מהמוסדות להשכלה גבוהה: שביעות רצון מהלימודים, תעסוקה והמשך לימודים תשס"ו", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, נובמבר 2010; ומהפרסום "קריירה של בעלי תואר שלישי 2009", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מאי 2013.

השכלה גבוהה: סגל ומחקר

פרק זה עוסק בסגל האקדמי, מאפייניו והיחס המספרי בינו לבין הסטודנטים בתחום מדעי הרוח לאורך השנים. בתחום המחקר מתמקד הפרק בשאלות של מימון המחקר על ידי קרנות שונות ומימון תלמידי המחקר.

סגל ומחקר

היחס בין סטודנטים לתואר ראשון לבין חברי סגל בכירים במדעי הרוח בירידה, אך הוא עדיין גבוה יחסית לרוב המקצועות

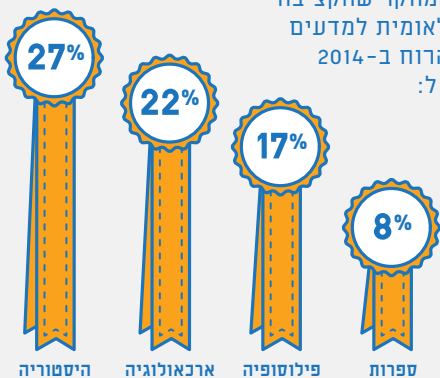
שינויים במספר סטודנטים וחברי סגל בין השנים 1995-2013

מימון מחקר במדעי הרוח

מענקי המחקר שהקציבה הקרן הלאומית למדעים למדעי הרוח ב-2014 הוקדשו ל:

בשנת 2014 זכו חוקרים בתחומי מדעי הרוח במענקי מחקר בסך 12 מיליון ש"ח הם מהווים:

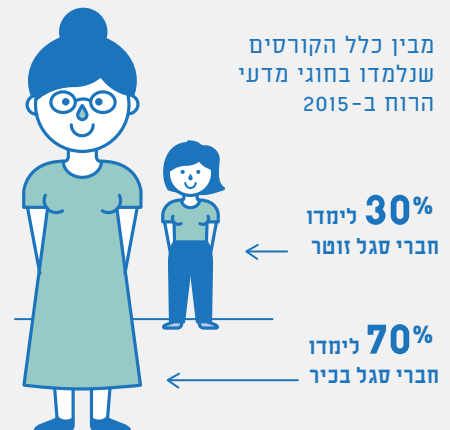

26% תחומים נוספים

סגל בכיר וזוטר

מבין כלל הקורסים שנלמדו בחוגי מדעי הרוח ב-2015:

שיעור חברי הסגל האקדמי הבכיר בתחום מדעי הרוח הוא הגבוה ביותר בקרב חברי הסגל הבכיר באוניברסיטאות בכלל. עם זאת, בשני העשורים האחרונים ירד שיעור זה ב-16% (מ-1,004 ל-924 משרות סגל; תרשימים 1-2). באותן שנים חלה ירידה של 32% בשיעור הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון ושל 8% בשיעור הסטודנטים הלומדים לתואר שני.

הירידה בשיעור חברי הסגל הבכיר בתחום מדעי הרוח מבין כלל חברי הסגל הבכיר חלה בכל האוניברסיטאות, ואולם היא בולטת בייחוד באוניברסיטת תל אביב (ירידה של 27% בעשרים השנים אחרונות), באוניברסיטת חיפה (ירידה של 8%) ובאוניברסיטת בן-גוריון (ירידה של 12%; תרשימים 4).

בראייה כלל אוניברסיטאית, מאז 1995 הירידה בשיעור התקנים של הסגל הבכיר במדעי הרוח היא הגדולה ביותר לעומת תחומים אחרים (למעט חקלאות). לדוגמה, בתקופה זו עלה שיעור הסגל בתחום משפטים ב-25%, בתחום מדעי החברה ב-12% ובתחום מדעי הטבע הביולוגיים ב-10% (תרשימים 5).

עם זאת, בחינת שיעור השינוי במספר חברי הסגל הבכיר בתחום מדעי הרוח לעומת כלל הסגל הבכיר בכל אוניברסיטה מגלה שהירידה הגדולה ביותר חלה באוניברסיטת תל אביב: מאז 1995 עמד שיעור הירידה בתקנים בכלל האוניברסיטה על 17%, לעומת ירידה של 31% בתקינה של חברי הסגל הבכיר בתחום מדעי הרוח. בטכניון סגל מדעי הרוח מצומצם מאוד, ובכל זאת חלה ירידה תלולה: מ-24 חברי סגל בכיר ב-1995 לשבעה חברי סגל בכיר ב-2013 (תרשימים 6).

הירידה במספר הסטודנטים בתחום מדעי הרוח הייתה גדולה יותר מהירידה במספר חברי הסגל הבכיר בתחום זה; לכן, למרות הירידה בשיעור המרצים, לאורך השנים ירד גם מספר הסטודנטים ביחס לכל חבר סגל במדעי הרוח. בעשור האחרון ירד מספר הסטודנטים (תואר ראשון ושני גם יחד) לכל מרצה בכ-9% בממוצע, מ-22 סטודנטים למרצה ל-20 סטודנטים למרצה (תרשימים 10). באוניברסיטת בר-אילן מספר הסטודנטים (לתואר ראשון ושני) ביחס לכל חבר סגל בכיר במדעי הרוח הוא הנמוך ביותר: כ-13 סטודנטים לכל חבר סגל בכיר. באוניברסיטת תל אביב ובאוניברסיטת חיפה היחס הוא הגבוה ביותר: כ-25 סטודנטים לכל חבר סגל בתל אביב, וכ-29 בחיפה (תרשימים 12).

כאמור, כאשר מתבוננים ביחס המספרי בין הסגל הבכיר לסטודנטים לאורך השנים יש להביא בחשבון שמקצת השינויים לטובה נובעים מיירידה חדה במספר הסטודנטים לעומת ירידה מתונה יותר במספר חברי הסגל הבכיר (כמו במקרה של מדעי הרוח), ומקצתם נובעים מעלייה במספר הסטודנטים ועלייה גדולה אף יותר במספר המרצים (כמו במקרה של משפטים). שיעור השינוי הכלל אוניברסיטאי במספר הסטודנטים בתחום מדעי הרוח לעומת השינוי במספר חברי הסגל הבכיר בתחום זה בעשרים השנים האחרונות מצביע על כך שבמדעי הרוח חלה ירידה של 14% במספר הסטודנטים לתואר ראשון ושני גם יחד (תרשימים 14), ירידה של 30% במספר הסטודנטים לתואר ראשון בלבד (תרשימים 13), ולעומת זאת ירידה קטנה יותר של 11% במספר חברי הסגל הבכיר. לעומת זאת, במדעי החברה, לדוגמה, חלה עלייה של כ-30% במספר הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון ושני, לעומת עלייה של כ-12% במספר חברי הסגל הבכיר. אמנם במדעי הטבע והביולוגיה חלה עלייה גדולה מאוד במספר הסטודנטים, אך העלייה במספר חברי הסגל הבכיר קטנה הרבה יותר.

בכלל האוניברסיטאות הפער הנמוך בין הירידה במספר הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח לבין הירידה המקבילה במספר המרצים מתבטא בדרכים שונות מאוד זו מזו. באוניברסיטה העברית הירידה גדולה מהממוצע: ירידה של 40% במספר הסטודנטים הלומדים בתחום מדעי הרוח לעומת ירידה של 27% במספר חברי הסגל הבכיר באותה התקופה. לעומת זאת, בתל אביב חלה ירידה קטנה בהרבה במספר הסטודנטים – כ-7%, וירידה גדולה הרבה יותר במספר חברי הסגל הבכיר – כ-39%. באוניברסיטת בן-גוריון ניכרת מגמה הפוכה: עלייה של כ-70% במספר הסטודנטים לעומת עלייה קטנה יותר במספר חברי הסגל הבכיר – כ-50%.

באוניברסיטת בר-אילן היחס בין מספר הסטודנטים למספר חברי הסגל הבכיר שונה לחלוטין: ירידה של כ-39% במספר הסטודנטים ובזמן עלייה של 7% במספר חברי הסגל. גם בחיפה חלה עלייה במספר חברי הסגל וירידה קטנה מאוד במספר הסטודנטים (תרשים 15).

בכל האוניברסיטאות, לצורך הערכת השפעת שינוי היחס בין הסגל הבכיר לסטודנטים על מספר הסטודנטים בכל קורס, יש להביא בחשבון שבקורסים רבים בפקולטות השונות בתחום מדעי הרוח לומדים גם סטודנטים מפקולטות אחרות. הדוגמה הקיצונית לכך היא האוניברסיטה העברית: בשנת תש"ע, כ-38% מכלל הסטודנטים שלמדו בקורסים של הפקולטה למדעי הרוח במוסד זה היו מפקולטות אחרות (ראו: הפרק על סטודנטים הלומדים לתואר ראשון, תרשים 66).

מספר חברי הסגל הזוטר במדעי הרוח בכל האוניברסיטאות לאורך השנים היה נמוך יותר ממספרם ברוב תחומי הידע האחרים, למעט מדעי הטבע. יתר על כן, בתחומי הידע האחרים ניכרת מגמת עלייה במספר חברי הסגל הזוטר בעשור האחרון, ואילו בתחום מדעי הרוח חלה בעשור האחרון ירידה של כ-16% במספר תקני הסגל הזוטר, ושיעורם בתשע"ג הוא כ-32% מבין כלל חברי הסגל בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות (תרשים 16). באוניברסיטה העברית ובאוניברסיטת חיפה הירידה בשיעור חברי הסגל הזוטר מבין כלל חברי הסגל בתחום מדעי הרוח גדולה במיוחד בעשור האחרון, ולעומת זאת באוניברסיטת תל אביב (שבה שיעור חברי הסגל הזוטר הגבוה ביותר), באוניברסיטת בר-אילן ובאוניברסיטת בן-גוריון שיעורו של הסגל הזוטר מבין כלל הסגל בתחום מדעי הרוח יציב יחסית (תרשים 17).

התבוננות בהיקף ההוראה הנעשית על ידי חברי הסגל הזוטר באוניברסיטאות השונות מגלה שהם מהווים שיעור ניכר מכוח ההוראה: בין שליש (באוניברסיטת בר-אילן ואוניברסיטת בן-גוריון) למחצית (באוניברסיטת חיפה, אוניברסיטת תל אביב והאוניברסיטה העברית) מהקורסים בתחום מדעי הרוח הם בהנחייתם של תלמידי מחקר ומורים מן החוץ, שגם מלמדים קורסים מרובי-תלמידים (תרשימים 18-19). באוניברסיטת בר-אילן (תרשים 20) ובאוניברסיטת בן-גוריון (תרשים 22) ניכרת ירידה כלשהי בשיעור הקורסים בתחום מדעי הרוח המונחים על ידי חברי סגל זוטר בשנים האחרונות, ואילו באוניברסיטת תל אביב חלה דווקא עלייה (תרשים 21). יש לציין שנתונים אלו משקללים את כלל חוגי הפקולטה, בלא חלוקה לחוגים.

באוניברסיטת בן-גוריון ניתן לראות ששיעור הקורסים בהנחיית חברי הסגל הזוטר גבוה במיוחד בלימודי המזרח התיכון, שם רוב הוראת השפות נעשית על ידי מורים מן החוץ. שיעור נמוך במיוחד של קורסים בהנחיית חברי סגל זוטר ישנו בחוגים להיסטוריה כללית, ספרויות זרות, בלשנות וארכאולוגיה (תרשים 22).

שיעור חברי הסגל שלמדו לתואר השלישי בישראל מבין חברי הסגל בתחום מדעי הרוח עומד על כ-58%, שיעור נמוך משיעור חברי הסגל שלמדו לתואר שלישי בישראל המלמדים בתחומי מתמטיקה ומדעי הטבע, הנדסה ואדריכלות, וגבוה יותר משיעורם בתחומי משפטים ומדעי החברה (תרשים 23).

מסקר שעשתה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בנוגע לממוצע שעות העבודה השבועיות המוקדשות לפעילויות שונות בקרב חברי הסגל הבכיר עולה כי חברי הסגל הבכיר בתחום מדעי הרוח מדווחים שהם מקדישים למחקר ופיתוח שעות רבות יותר מלחומים אחרים – כ-27 שעות שבועיות (תרשים 24).

שיעור הנשים בין חברי הסגל הבכיר בתחום מדעי הרוח גבוה מהממוצע בתחומים אחרים: 38% בתחום מדעי הרוח לעומת ממוצע של 28% בכלל התחומים (תרשים 26).

ב-15 השנים האחרונות חלה עלייה בזכייה בקרנות מחקר תחרותיות בתחום מדעי הרוח בשיעור של 325%, שיעור גבוה משיעור הגידול בזכייה בתחומי חינוך, רפואה, מדעי הפיזיקה, הנדסה ואדריכלות, ונמוך משיעור הגידול בזכייה בתחומי מדעי החברה וניהול, מתמטיקה ומדעי המחשב ומשפטים (תרשים 28). עם זאת, בשנת תשע"ד זכה תחום מדעי הרוח רק ב-3.6% מכלל סכומי קרנות המחקר התחרותיות שהאוניברסיטאות בישראל זכו בהם, או במספרים: כ-10 מיליון ₪ מ-287 מיליון ₪ (באותה השנה זכה תחום מדעי הרוח ב-3% מכלל קרנות המחקר, תחרותיות ואחרות, שהאוניברסיטאות זכו בהן; תרשימים 29, 31).

בסכום הגבוה ביותר של קרנות מחקר תחרותיות בשנת תשע"ד זכתה האוניברסיטה העברית – כ-4.6 מיליון ₪, ולאחריה אוניברסיטת תל אביב – 2.5 מיליון ₪, אוניברסיטת בר-אילן – 1.5 מיליון ₪, האוניברסיטה הפתוחה – 0.96 מיליון ₪, אוניברסיטת חיפה – 0.89 מיליון ₪ ואוניברסיטת בן-גוריון – 0.79 מיליון ₪ (תרשים 32).

סכומי הזכיות בתקציבים של הקרן הלאומית למדע בתחום מדעי הרוח גדלו ב-80% בעשור האחרון – שיעור גבוה משיעור הגדילה בסכומי הזכייה בתחומי מדעי החיים והרפואה ומדעים מדויקים וטכנולוגיה, אך נמוך משיעורם במדעי החברה. גדילה זו אינה מתבטאת רק בסכומי הזכיות אלא גם במספר הבקשות שהוגשו וכן במספר הזכיות – אם כי היחס בין מספר ההגשות למספר הזכיות השתנה לרעה לאורך השנים (תרשים 35). עם זאת, שיעורם של סכומי הזכיות בתחום מדעי הרוח מסכום הזכיות הכולל של הקרן הלאומית למדעים נותר די יציב לאורך השנים: 7.6% בשנת 2002 ו-7.3% (שהם 8.5 מיליון ₪) בשנת 2015 (תרשים 34).

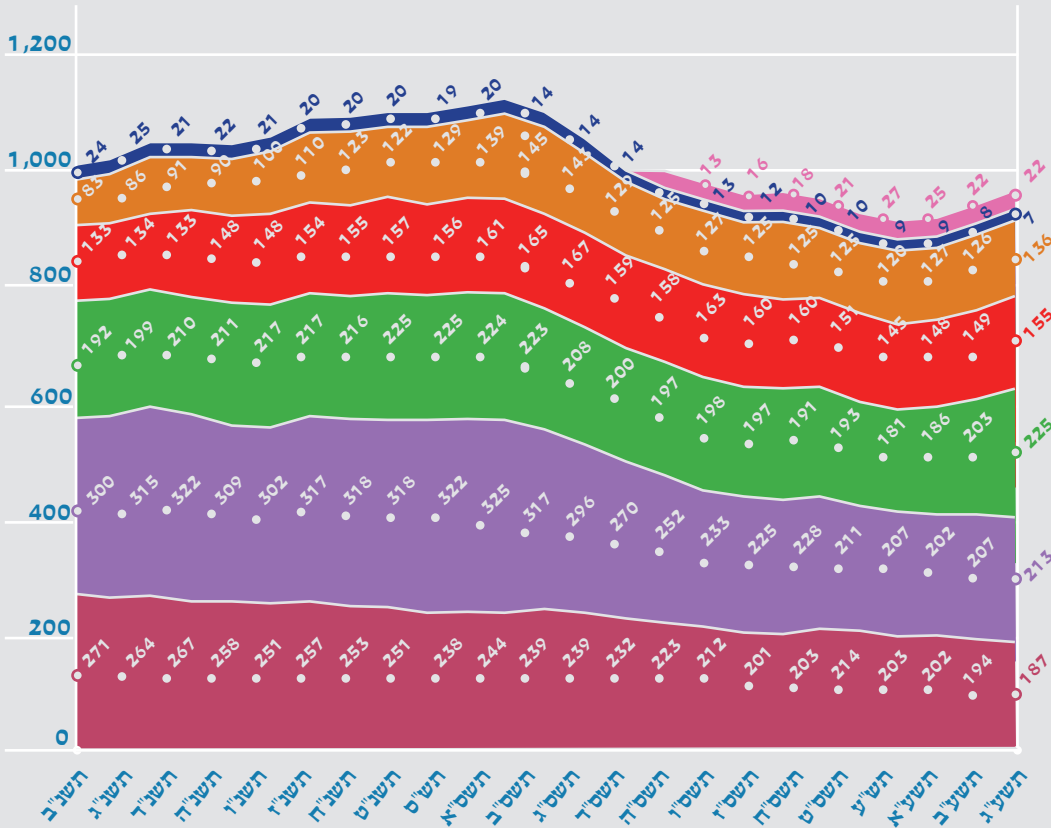
רוב הזכיות בתקציבי הקרן הלאומית למדע בתחומי מדעי הרוח בשנים האחרונות הן בתחומי היסטוריה (2.3 מיליון ₪ בשנת 2015) וארכאולוגיה (1.7 מיליון ₪), אחריהן פילוסופיה, ספרויות ומקרא ותלמוד (כמיליון ₪ לכל אחד) ולבסוף שפות ובלשנות (0.7 מיליון ₪) ואמנויות (0.5 מיליון ₪) (תרשים 36).

תכנית מיוחדת של הקרן הלאומית למדע לפרסום ספרים בתחום מדעי הרוח הכפילה את עצמה בין 2008–2015 (תרשים 38). תכנית ייעודית אחרת היא תכנית מוקדי מחקר, שבה זכו מוקד אחד בשנת 2003 ושני מוקדים בשנת 2009 (תרשים 39).

בתחום מימון תלמידי המחקר ניתן לראות שבאוניברסיטה העברית מספר משרות המחקר שהוקצו לסטודנטים הלומדים לתואר שני כמעט הוכפל בשלוש השנים האחרונות, ואילו בקרב סטודנטים הלומדים לתואר שלישי אין גידול במשרות המחקר (תרשים 40). גם במשרות הוראה באוניברסיטה העברית, מספר הסטודנטים המועסקים הלומדים לתואר שני גדול יותר ממספר הסטודנטים המועסקים הלומדים לתואר שלישי (תרשים 41). על פי נתוני אוניברסיטת חיפה לשנת 2014, מרבית תלמידי המחקר (תואר שני ושלישי) מועסקים במשרות חלקיות (תרשים 42).

תרשים 1

מספר חברי סגל בכיר בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות

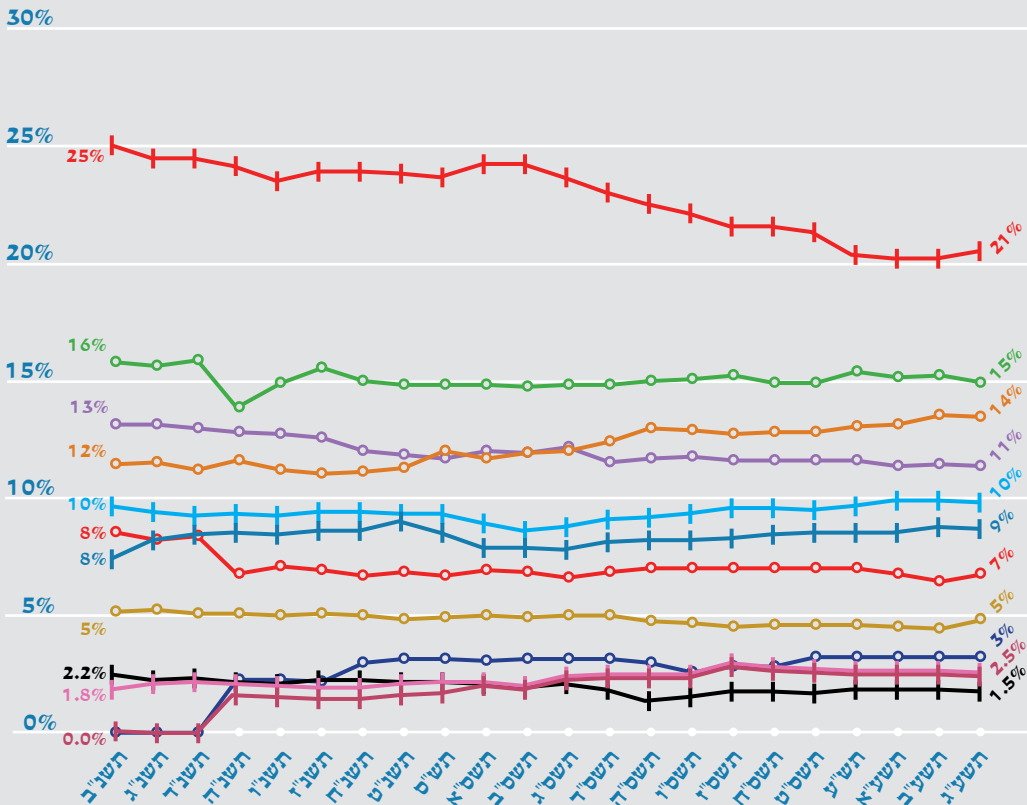
- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת בן-גוריון
- אוניברסיטת תל אביב
- הטכניון
- האוניברסיטה הפתוחה

חברי הסגל באוניברסיטאות נספרו לפי תקנים ולא לפי אנשים (לדוגמה, שני חצאי תקן נספרו כאיש אחד). נתוני האוניברסיטה הפתוחה הועברו רק משנת תשס"ו.

תרשים 2

שיעור חברי הסגל בכל תחום מבין כלל הסגל האקדמי

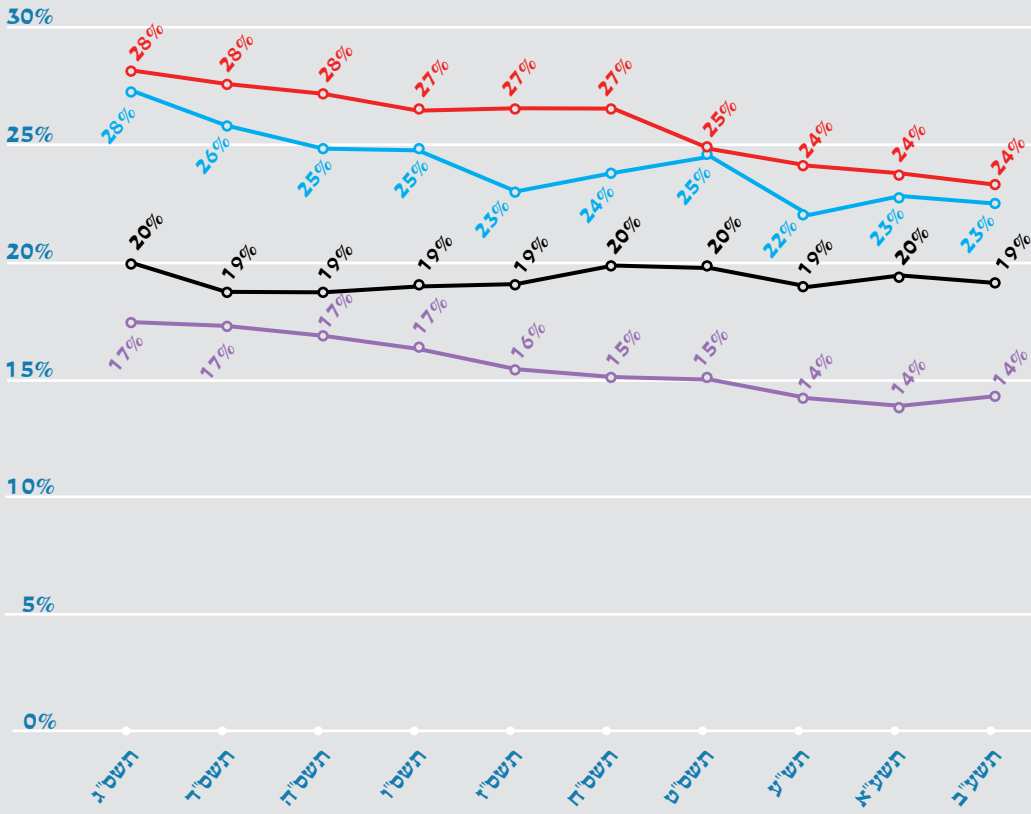
הבכיר

- מדעי הרוח
- מדעי החברה
- הנדסה ואדריכלות
- מדעי הפיזיקה
- מדעי הביולוגיה
- מתמטיקה ומדעי המחשב
- רפואה
- חינוך
- עסקים ומדעי הניהול
- משפטים
- מקצועות עזר רפואיים
- חקלאות

תרשים 3

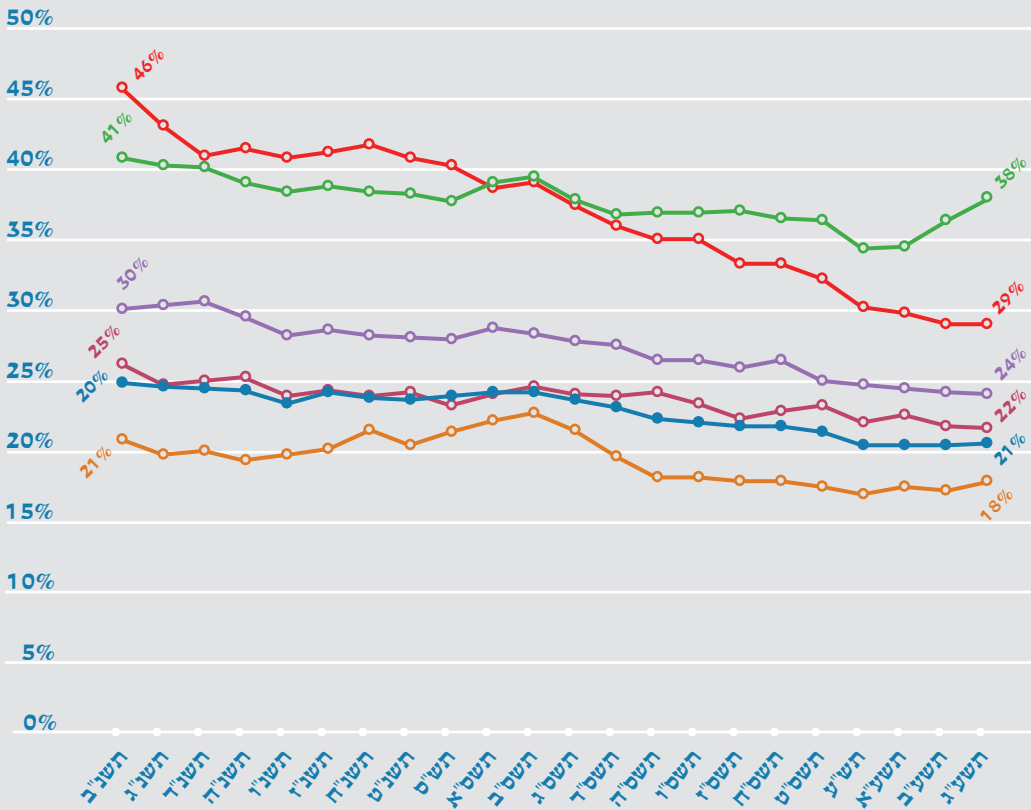
שיעור חברי הסגל בתחום
מדעי הרוח מבין כלל חברי
הסגל הבכיר בכל דרגה

ללא האוניברסיטה הפתוחה.

תרשים 4

שיעור חברי הסגל בתחום
מדעי הרוח מבין כלל
חברי הסגל הבכיר בכל
אוניברסיטה

תרשים 5

שיעור השינוי במספר חברי סגל בכיר, תשנ"ה-תשע"ג, לפי תחומים

במדעי הרוח נספרו גם חברי סגל באוניברסיטה הפתוחה ובטכניון. בשאר התחומים לא נספרו חברי סגל באוניברסיטה הפתוחה.

תרשים 6

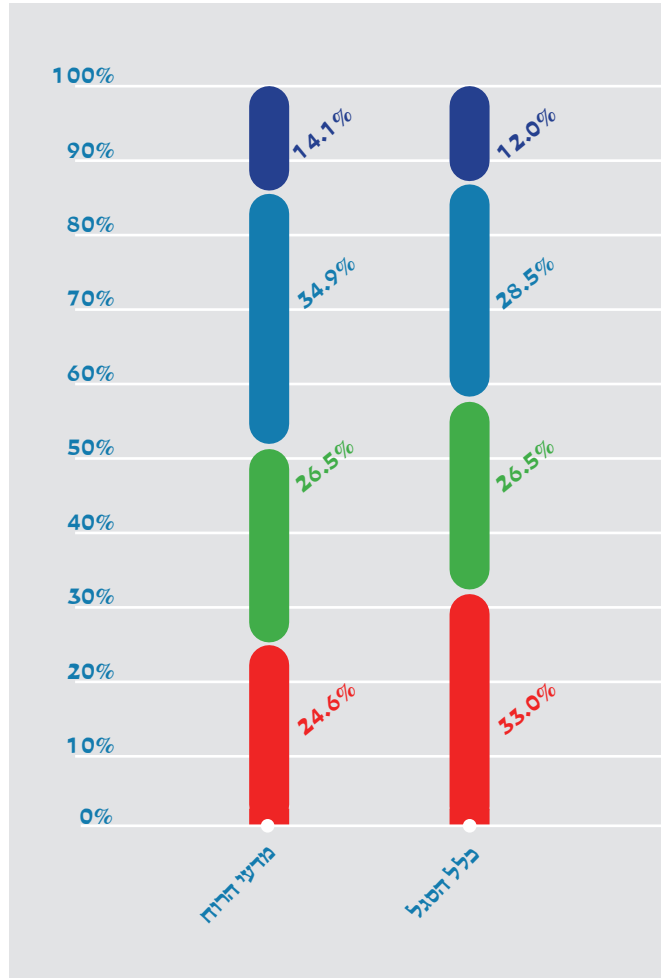
שיעור השינוי במספר חברי סגל בתחום מדעי הרוח מבין כלל חברי הסגל הבכיר לפי אוניברסיטה, תשנ"ה-תשע"ג

סגל כללי (אדום)
סגל מדעי הרוח (סגור)

תרשים 7

שיעור חברי הסגל הבכיר בכל דרגה, כלל הסגל ותחום מדעי הרוח, תשע"ב

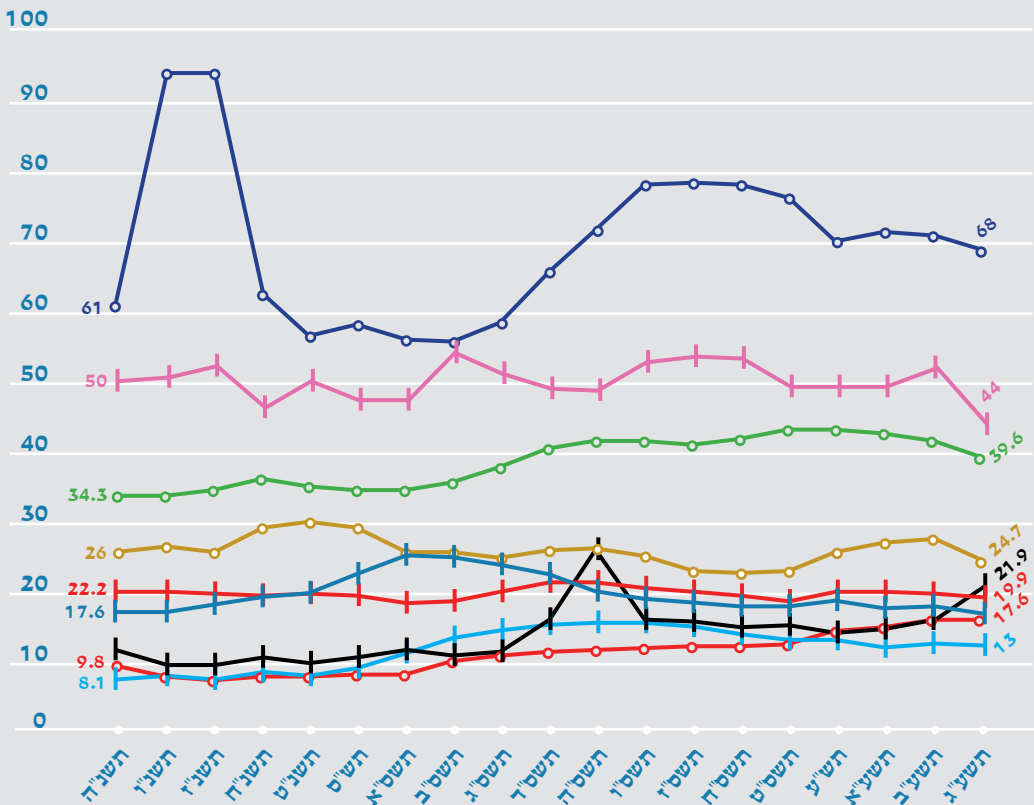

- מרצה
- מרצה בכיר
- פרופסור חבר
- פרופסור מן המניין

ללא האוניברסיטה הפתוחה.

תרשים 8

מספר הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון ושני ביחס לכל חבר סגל בכיר באוניברסיטאות לפי תחומים

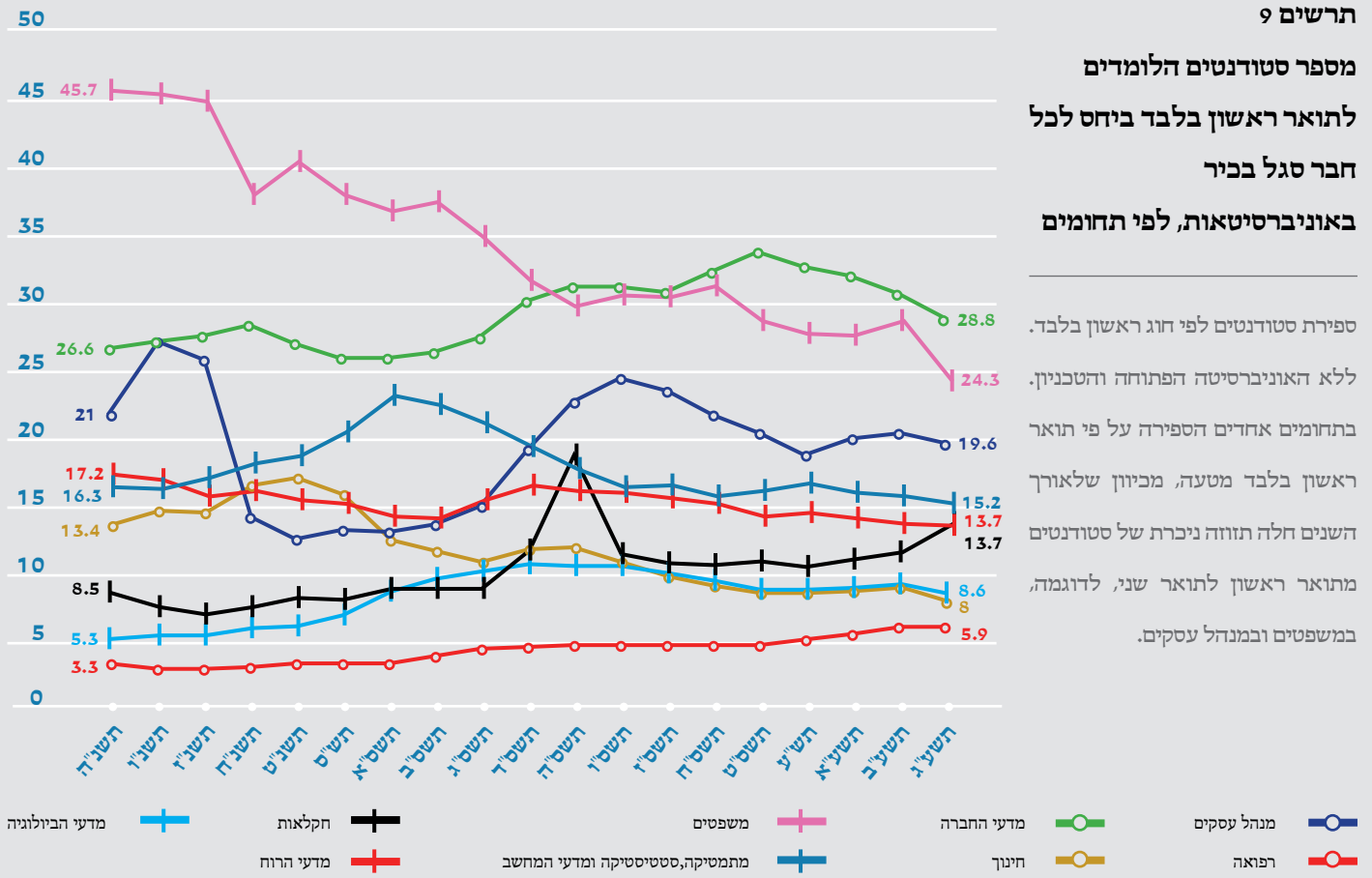
- מנהל עסקים
- + משפטים
- מדעי החברה
- חינוך
- + מדעי הרוח
- + מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב
- + חקלאות
- רפואה
- + מדעי הביולוגיה

ספירת סטודנטים לפי חוג ראשון בלבד.

ללא האוניברסיטה הפתוחה והטכניון.

תרשים 9

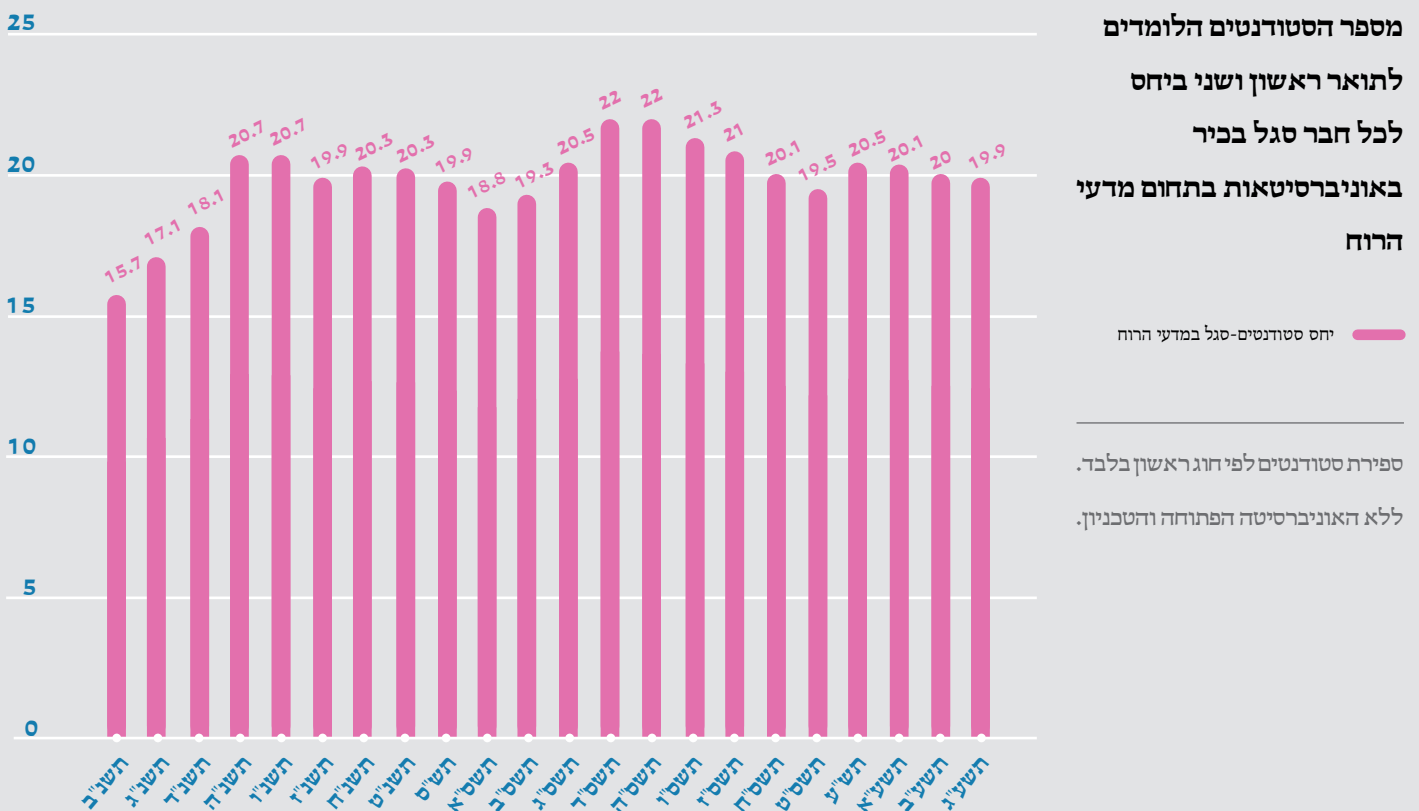
מספר סטודנטים הלומדים לתואר ראשון בלבד ביחס לכל חבר סגל בכיר באוניברסיטאות, לפי תחומים

ספירת סטודנטים לפי חוג ראשון בלבד. ללא האוניברסיטה הפתוחה והטכניון. בתחומים אחדים הספירה על פי תואר ראשון בלבד מטעה, מכיוון שלאורך השנים חלה תזוזה ניכרת של סטודנטים מתואר ראשון לתואר שני, לדוגמה, במשפטים ובמנהל עסקים.

תרשים 10

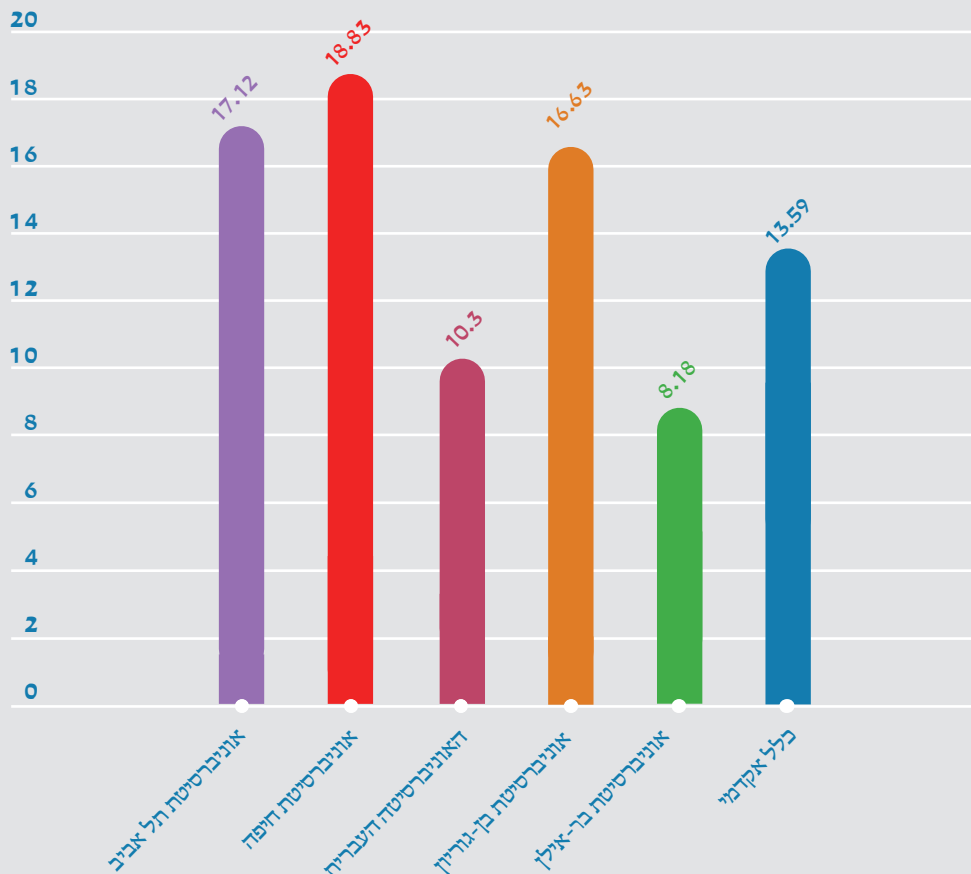
מספר הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון ושני ביחס לכל חבר סגל בכיר באוניברסיטאות בתחום מדעי הרוח

ספירת סטודנטים לפי חוג ראשון בלבד. ללא האוניברסיטה הפתוחה והטכניון.

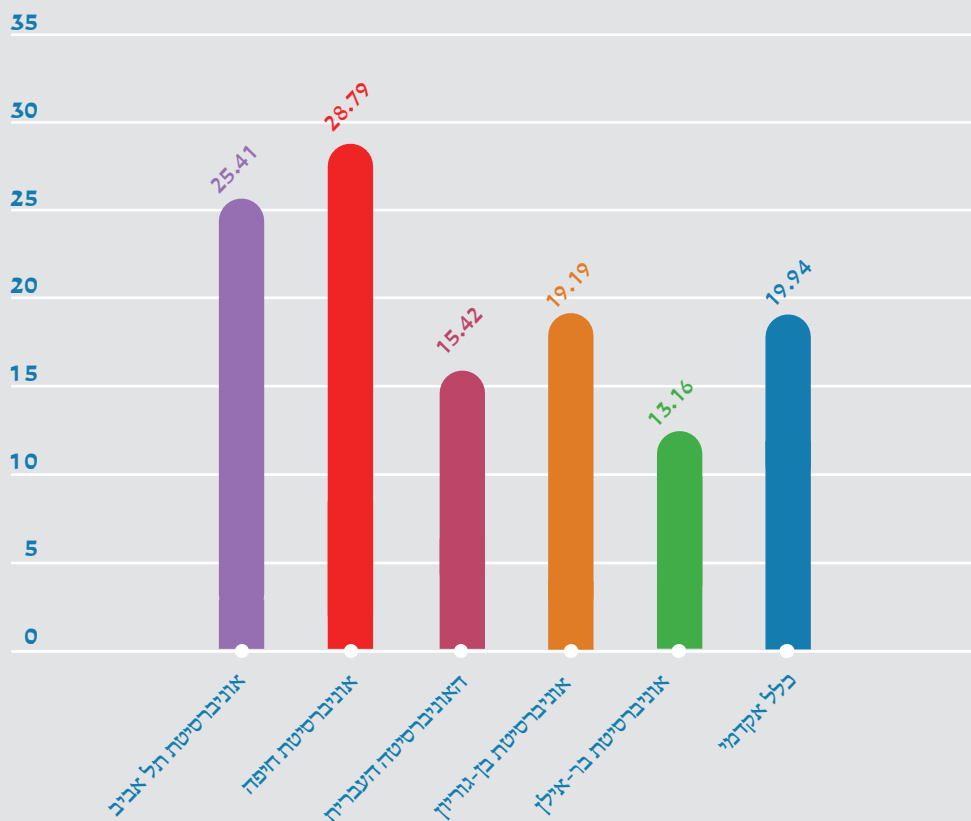
תרשים 11

מספר הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון ביחס לכל חבר סגל בכיר בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות, תשע"ג

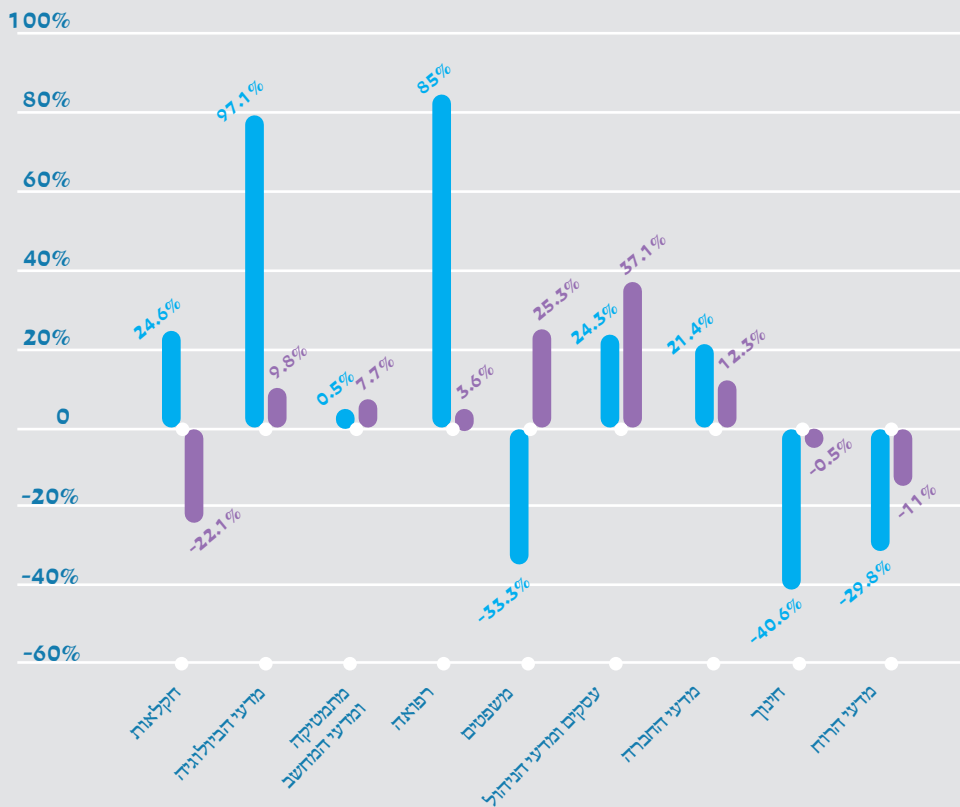
תרשים 12

מספר הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון ושני ביחס לכל חבר סגל בכיר בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות, תשע"ג

תרשים 13

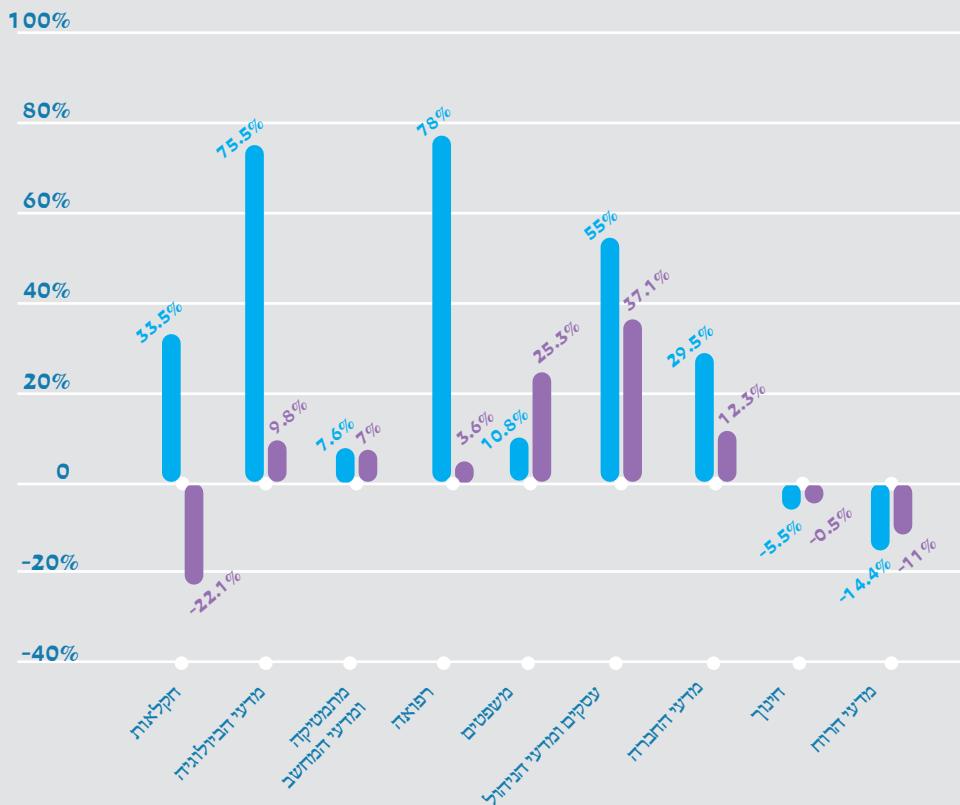
שיעור השינוי במספר הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון לעומת שיעור השינוי במספר חברי סגל בכיר לפי תחומים, תשנ"ה-תשע"ג

ספירת סטודנטים לפי חוג ראשון בלבד. ללא האוניברסיטה הפתוחה והטכניון.

תרשים 14

שיעור השינוי במספר הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון ושני לעומת שיעור השינוי במספר חברי סגל בכיר לפי תחומים, תשנ"ה-תשע"ג

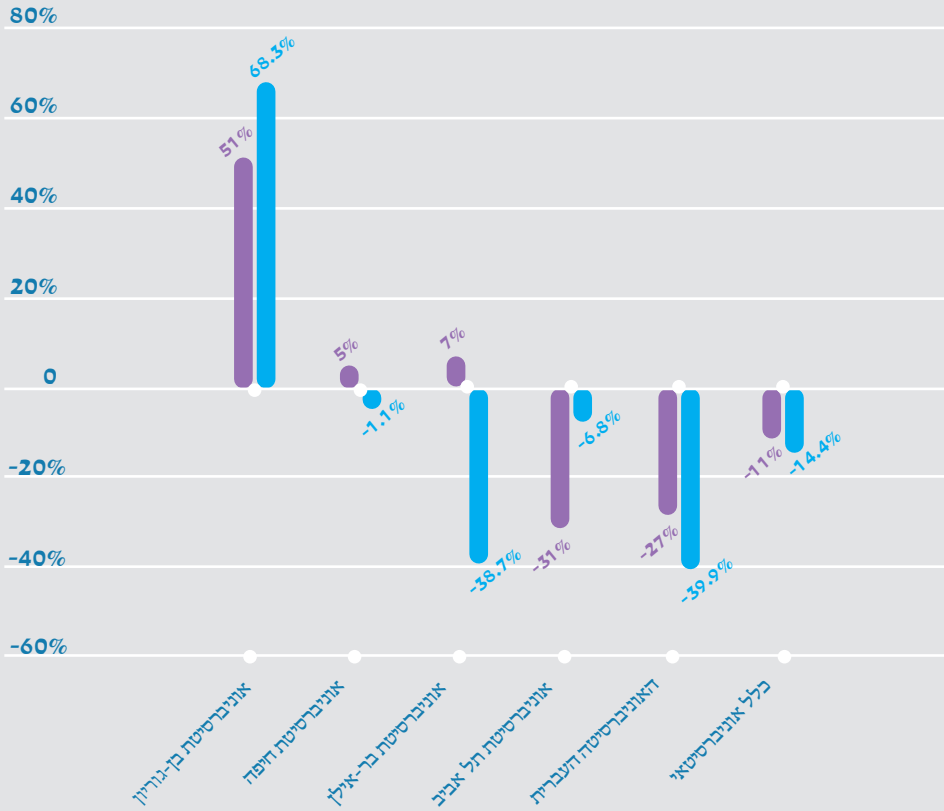

ספירת סטודנטים לפי חוג ראשון בלבד. ללא האוניברסיטה הפתוחה והטכניון.

תרשים 15

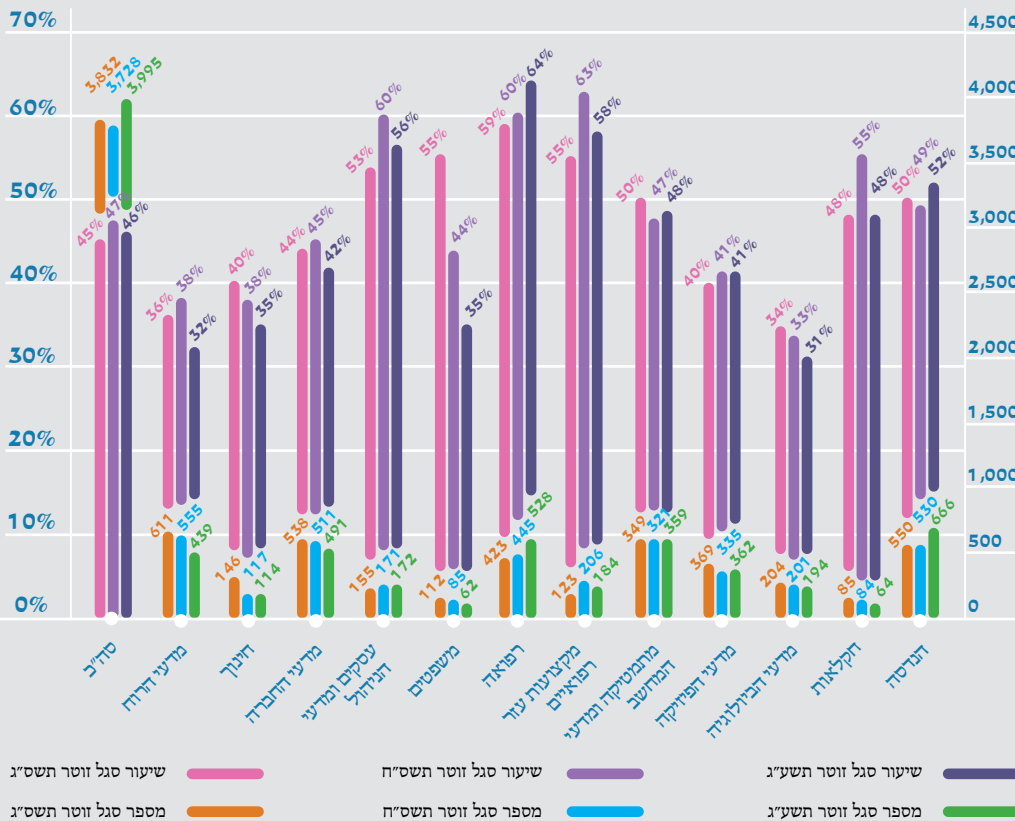
שיעור השינוי במספר הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון ושני ובמספר חברי סגל בכיר בתחום מדעי הרוח לפי אוניברסיטאות, תשנ"ה-תשע"ג

ספירת הסטודנטים לפי חוג ראשון לתואר ראשון ושני.

תרשים 16

מספר חברי סגל זוטרים ושיעורם מבין כלל חברי הסגל בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות, תשס"ג, תשס"ח, תשע"ג

הנתונים הועברו מהמועצה להשכלה גבוהה, לפי תקנים של משרה מלאה (FTE) ולא מספר חברי סגל בפועל.

שימו לב: בתרשים מופיע מספר חברי הסגל וגם שיעורם, לדוגמה, בתשס"ג היו 611 תקני סגל זוטרים בתחום מדעי הרוח, שהם 36% מכלל חברי הסגל באוניברסיטאות באותה השנה.

תרשים 17

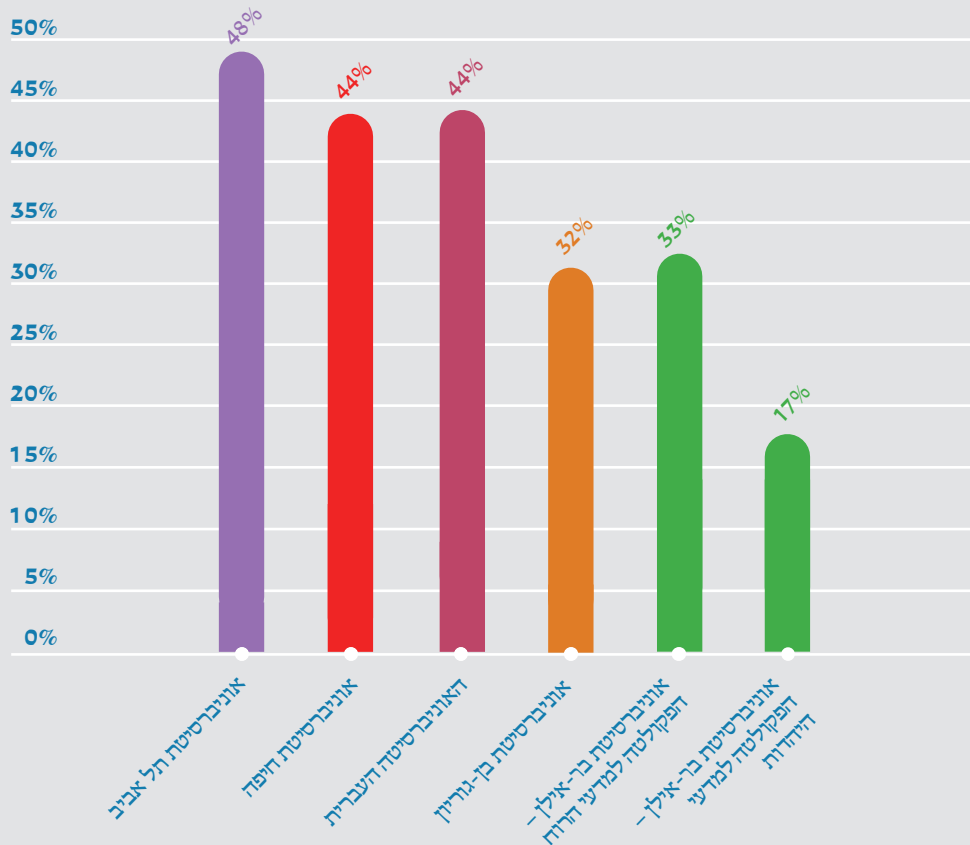
מספר חברי סגל זוטרי ושיעורם מבין כלל חברי הסגל בתחום מדעי הרוח באוניברסיטאות, תשס"ג, תשס"ח, תשע"ג

הנתונים הועברו מהמועצה להשכלה גבוהה, לפי תקנים של משרה מלאה (FTE) ולא מספר חברי סגל בפועל. שימו לב: בתרשים מופיע מספר חברי הסגל וגם שיעורם, לדוגמה, בתשס"ג היו בטכניון 19 תקני סגל זוטרי בתחום מדעי הרוח, שהם 57% מכלל תקני הסגל בתחום מדעי הרוח במוסד זה באותה השנה (סה"כ 33, כלומר, היו 14 תקני סגל בכיר).

תרשים 18

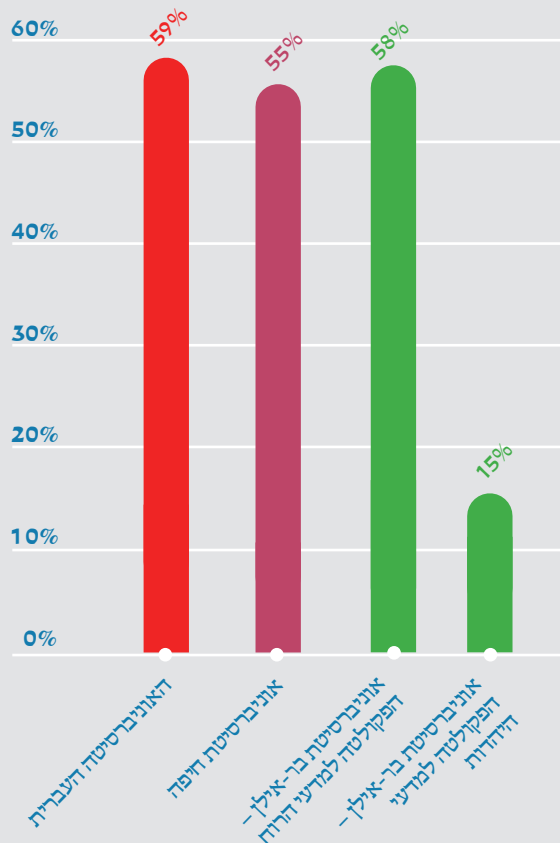
שיעור הקורסים בתחום מדעי הרוח שלימדו חברי סגל זוטרי תשע"ה

נתונים אלו הועברו מהאוניברסיטאות. סגל זוטרי כולל את כל הסגל שאינו בכיר: תלמידי מחקר ומורים מן החוץ. באוניברסיטת בר-אילן נכללו שתי פקולטות הכוללות קורסים בתחום מדעי הרוח: הפקולטה למדעי הרוח והפקולטה למדעי היהדות. באוניברסיטת תל אביב מוצגים שיעורי שעות ההוראה של סגל זוטרי, וזאת משנת תשע"ד (ולא תשע"ה, כמו בשאר האוניברסיטאות).

תרשים 19

שיעור הסטודנטים שלמדו בקורסים בתחום מדעי הרוח שלימדו חברי סגל זוטר מבין כלל הסטודנטים שלמדו בתחום מדעי הרוח, תשע"ה

לא הועברו נתונים מאוניברסיטת בן-גוריון ומאוניברסיטת תל אביב.

תרשים 20

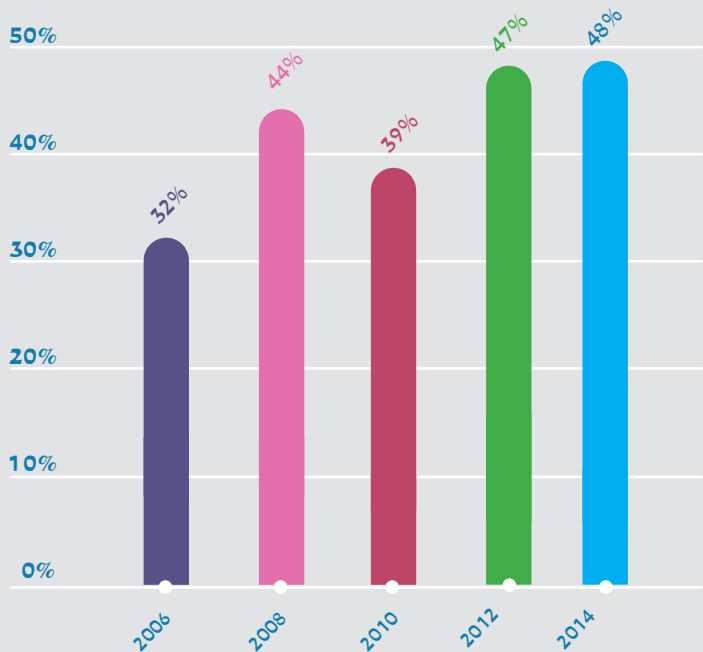
שיעור הקורסים שלימדו חברי סגל זוטר בתחום מדעי הרוח ושיעור הסטודנטים שלמדו בקורסים אלו בפקולטות למדעי הרוח ולמדעי היהדות באוניברסיטת בר-אילן

- קורסים שלימדו חברי סגל זוטר - מדעי היהדות
- קורסים שלימדו חברי סגל זוטר - מדעי הרוח
- סטודנטים בקורסים שלימדו חברי סגל זוטר - מדעי היהדות
- סטודנטים בקורסים שלימדו חברי סגל זוטר - מדעי הרוח

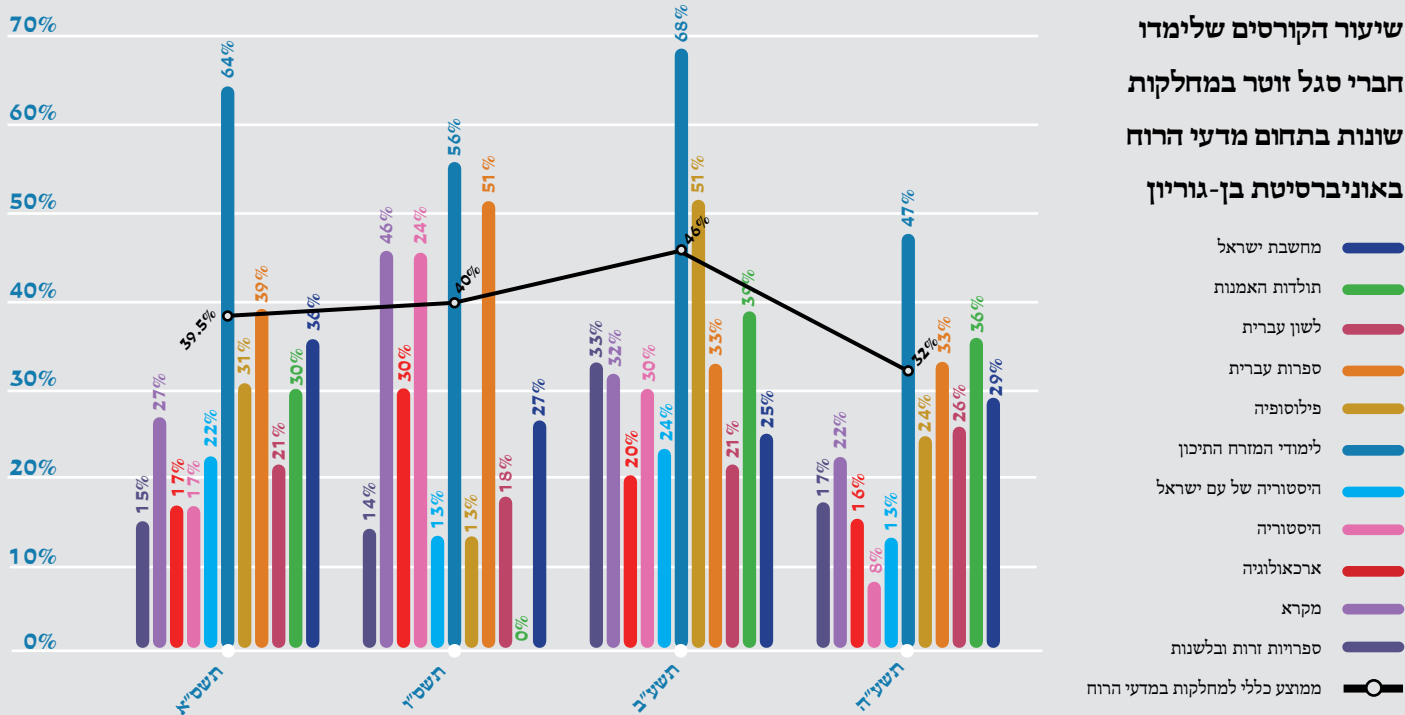
תרשים 21

שיעור שעות ההוראה של חברי הסגל הזוטר מבוין כלל שעות ההוראה בפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטת תל אביב

תרשים 22

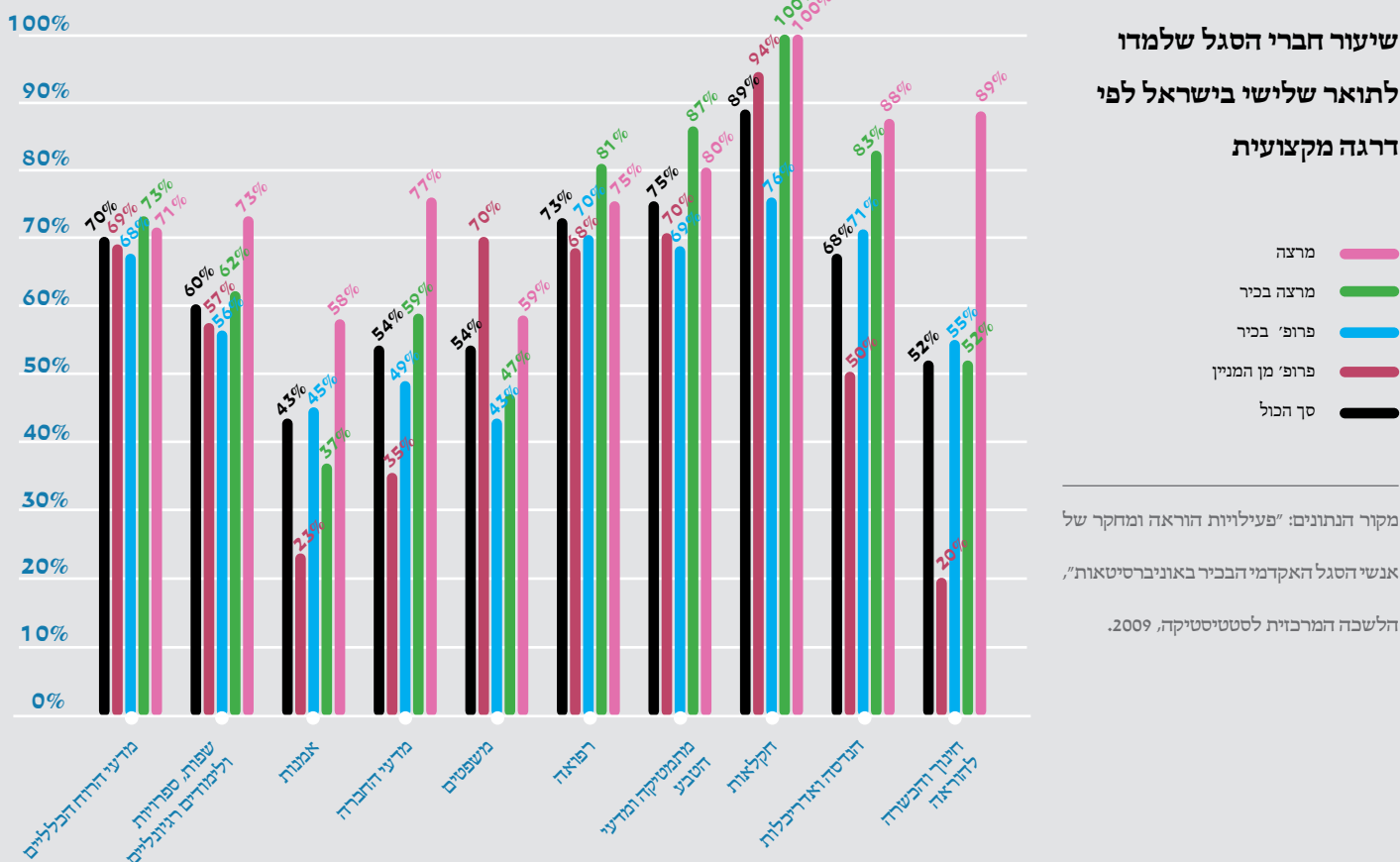
שיעור הקורסים שלימדו חברי סגל זוטר במחלקות שונות בתחום מדעי הרוח באוניברסיטת בן-גוריון

דוקטורנטים המלמדים קורסים במחלקות חושבו כחברי סגל פנימיים. שעות התרגול לא חושבו בסך שעות ההוראה שמציעה כל מחלקה. במחלקה ללימודי המזרח התיכון רוב המורים מן החוץ מלמדים שפות.

תרשים 23

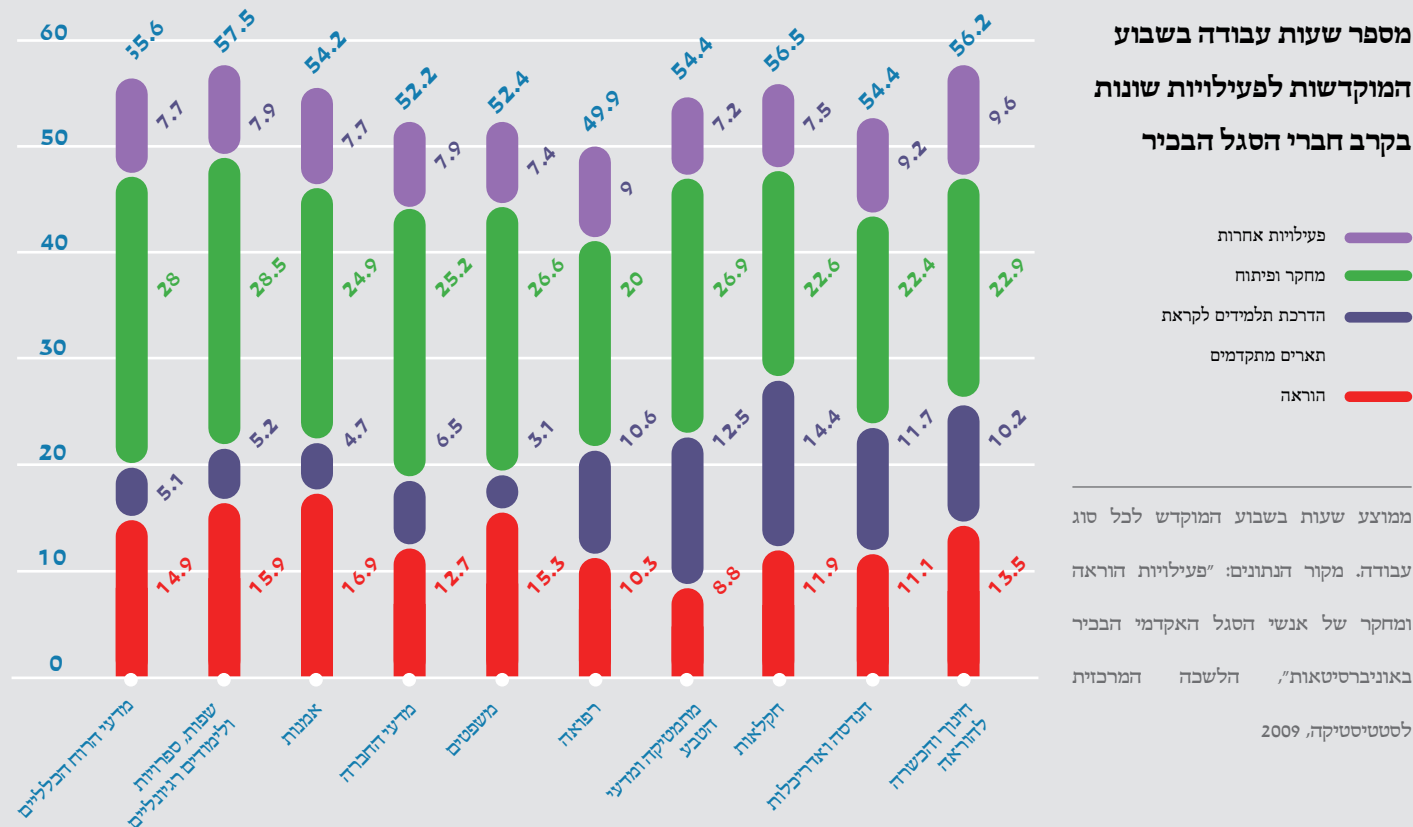
שיעור חברי הסגל שלמדו לתואר שלישי בישראל לפי דרגה מקצועית

מקור הנתונים: "פעילויות הוראה ומחקר של אנשי הסגל האקדמי הבכיר באוניברסיטאות", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2009.

תרשים 24

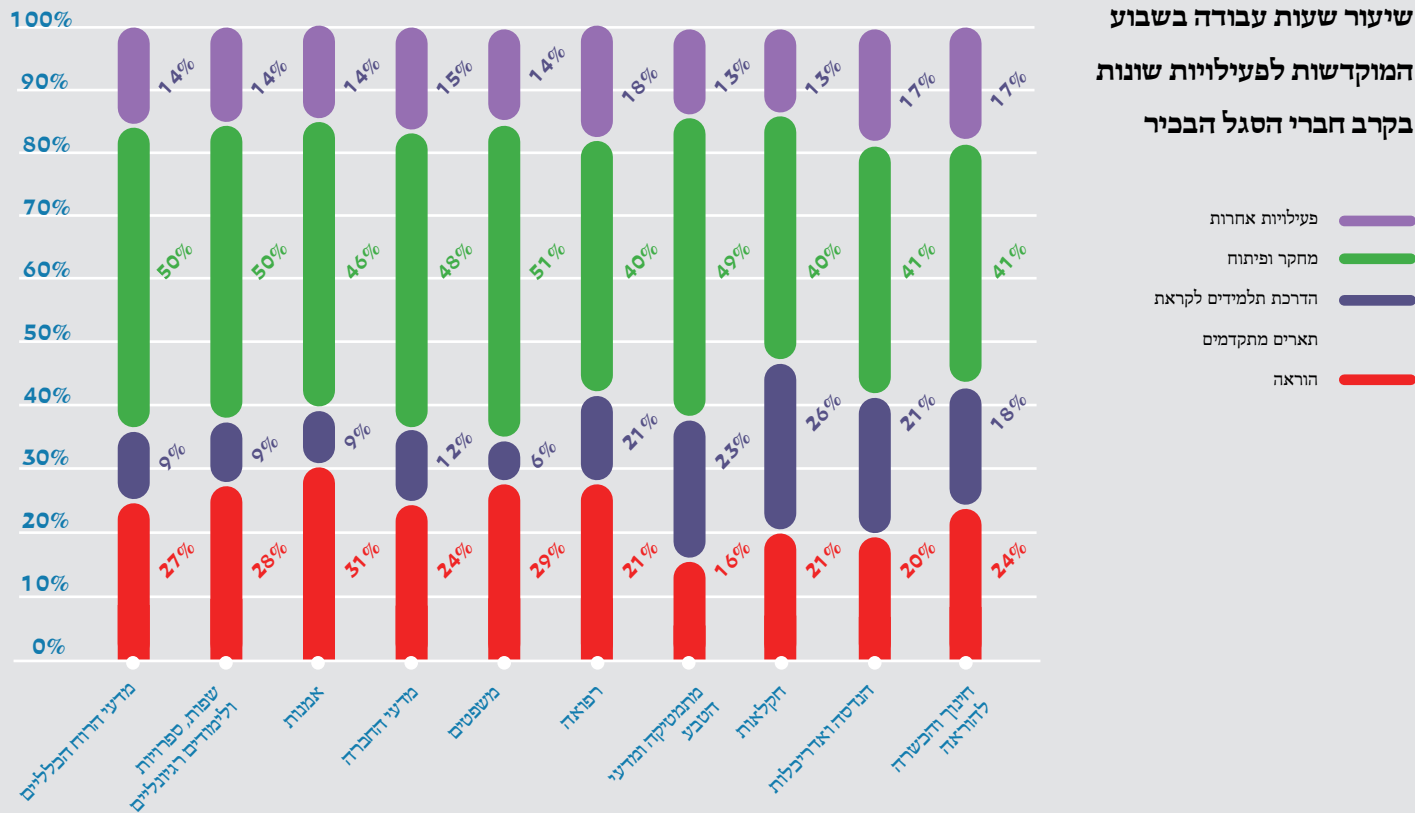
מספר שעות עבודה בשבוע המוקדשות לפעילויות שונות בקרב חברי הסגל הבכיר

ממוצע שעות בשבוע המוקדשות לכל סוג עבודה. מקור הנתונים: "פעילויות הוראה ומחקר של אנשי הסגל האקדמי הבכיר באוניברסיטאות", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2009.

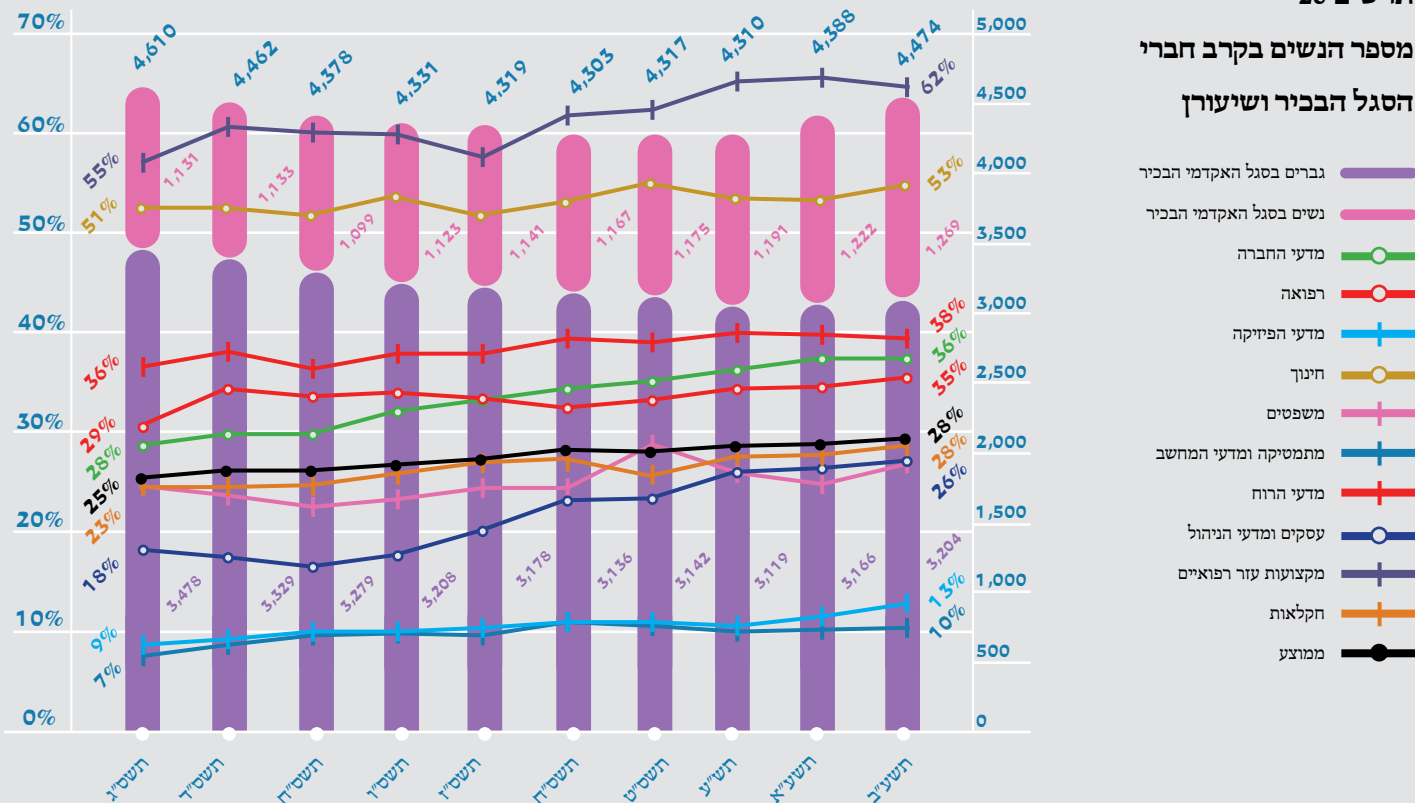
תרשים 25

שיעור שעות עבודה בשבוע המוקדשות לפעילויות שונות בקרב חברי הסגל הבכיר

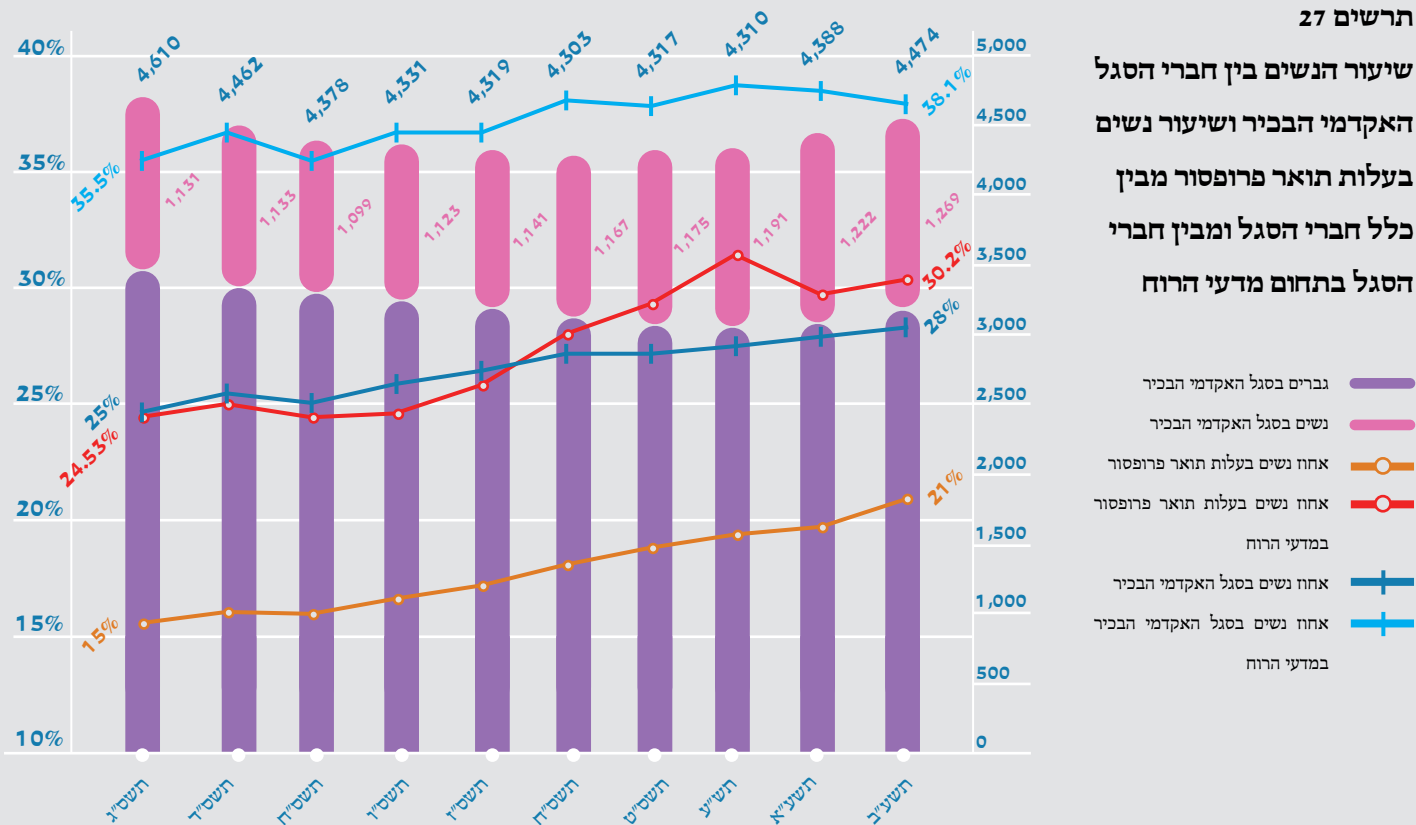
תרשים 26

מספר הנשים בקרב חברי הסגל הבכיר ושיעורן

תרשים 27

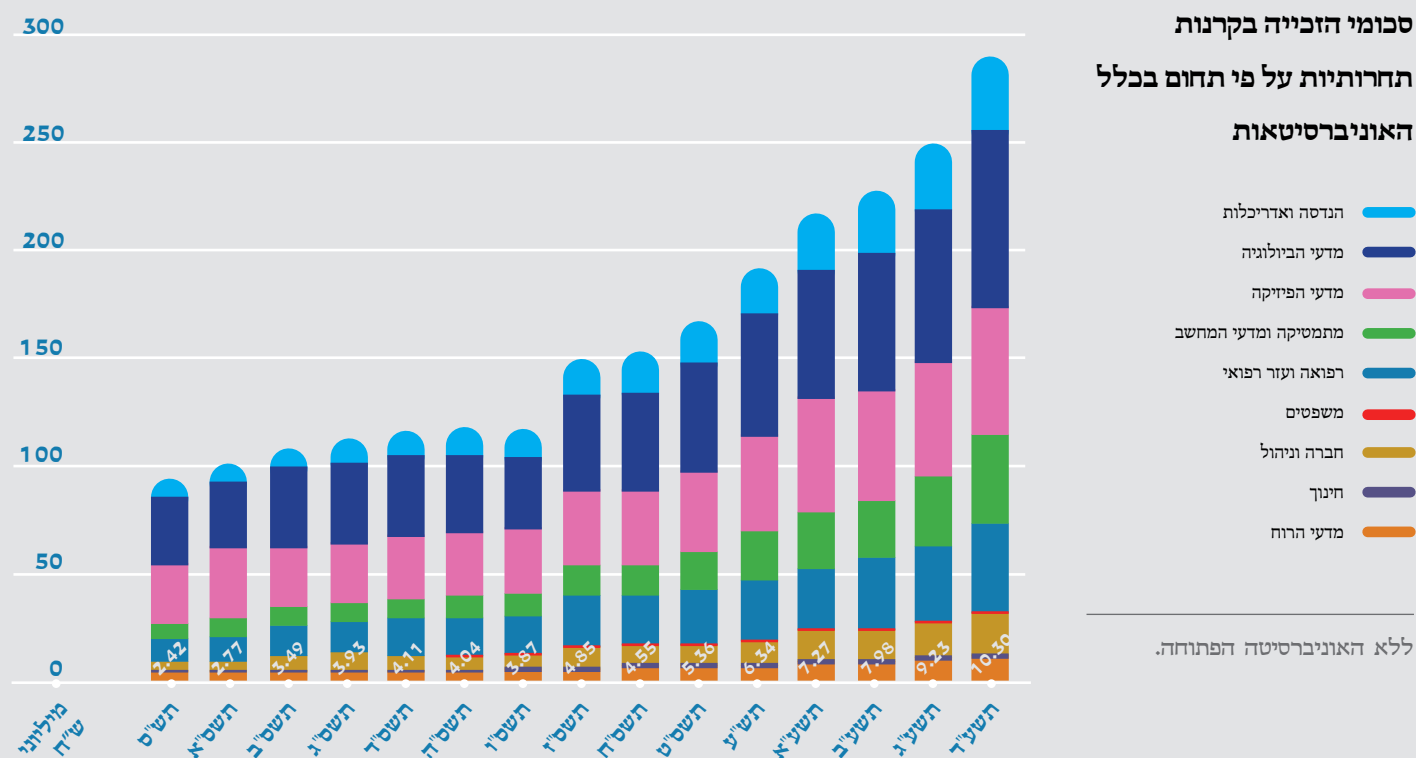
שיעור הנשים בין חברי הסגל האקדמי הבכיר ושיעור נשים בעלות תואר פרופסור מביין כלל חברי הסגל ומביין חברי הסגל בתחום מדעי הרוח

מחקר

תרשים 28

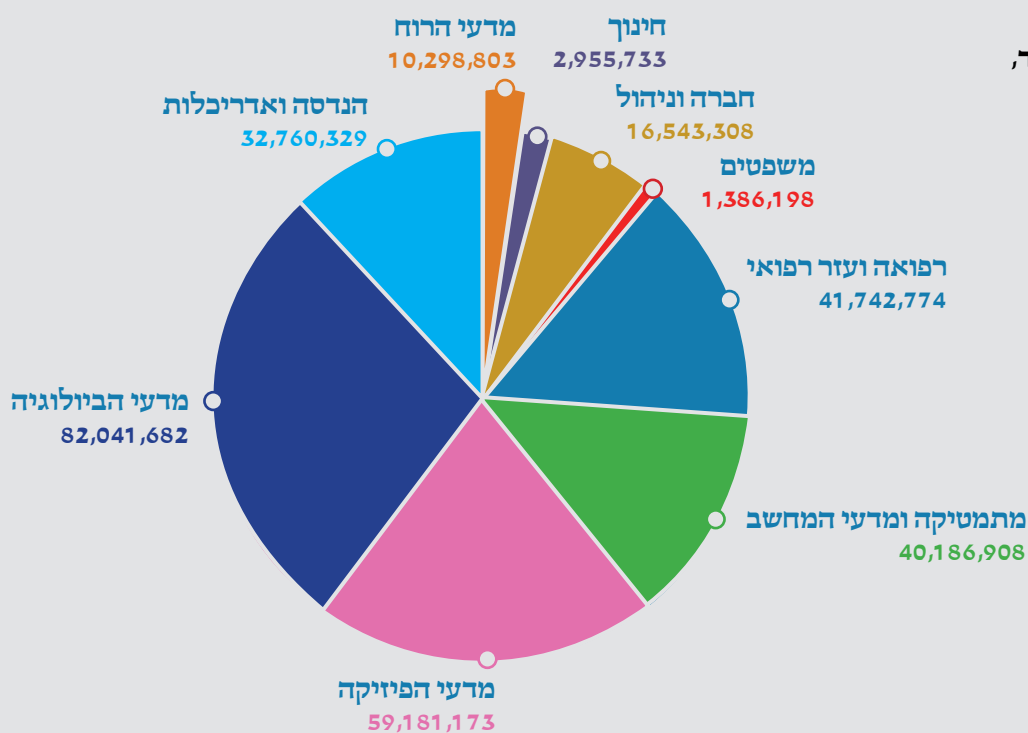
סכומי הזכייה בקרנות תחרותיות על פי תחום בכלל האוניברסיטאות

ללא האוניברסיטה הפתוחה.

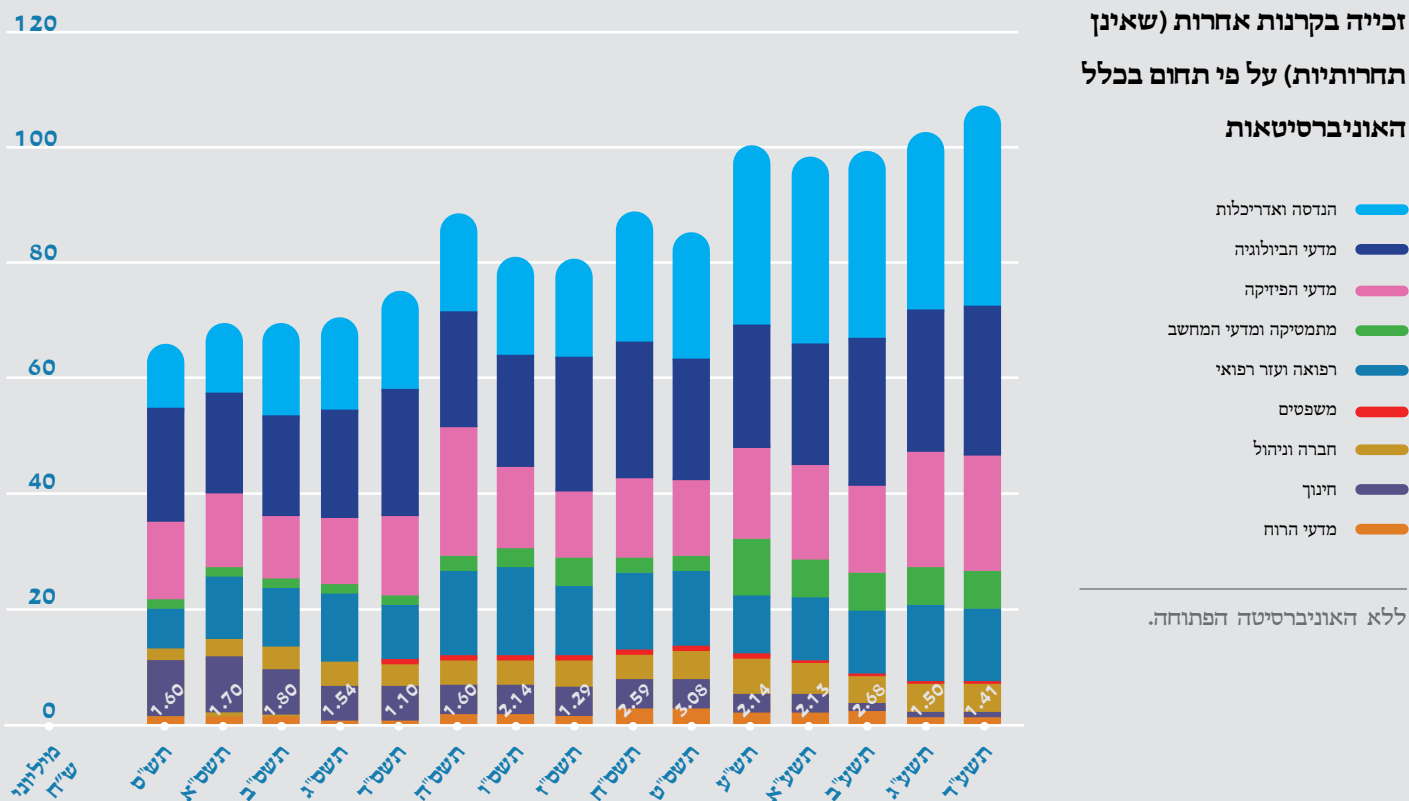
תרשים 29

זכייה בקרנות תחרותיות באוניברסיטאות בשנת תשע"ד, לפי תחומים

תרשים 30

זכייה בקרנות אחרות (שאינן תחרותיות) על פי תחום בכלל האוניברסיטאות

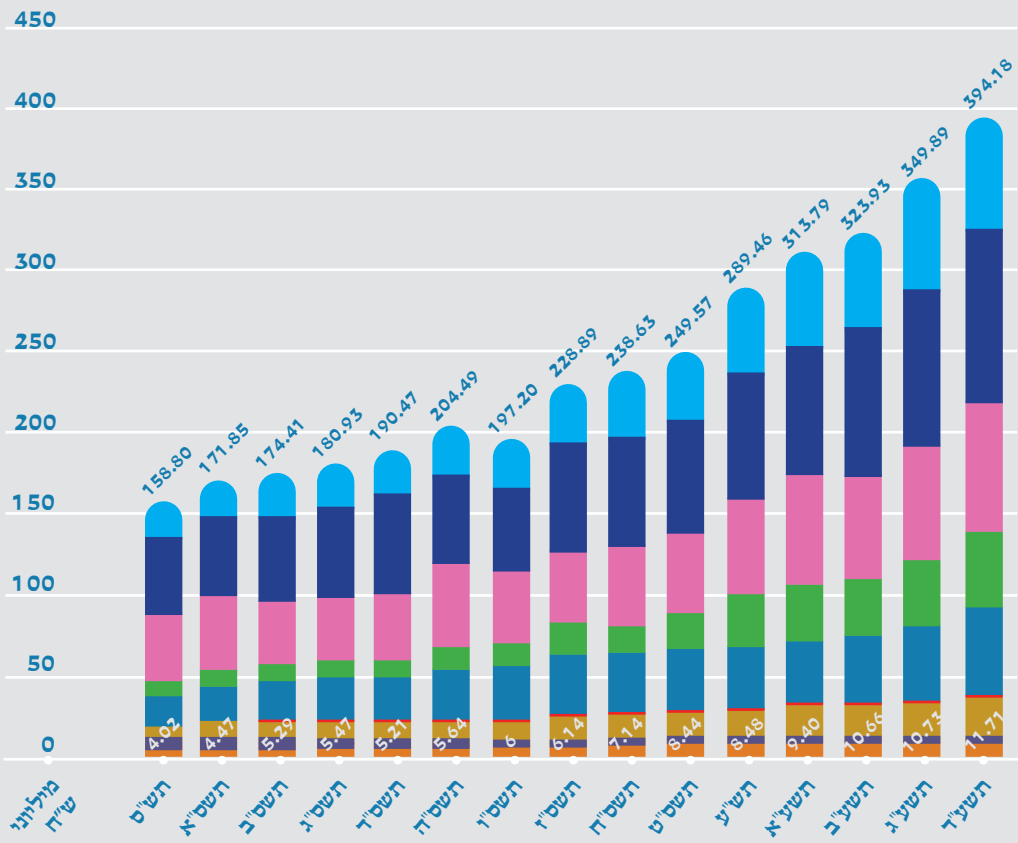

ללא האוניברסיטה הפתוחה.

תרשים 31

סך כל הזכויות בקרנות לפי תחום בכלל האוניברסיטאות

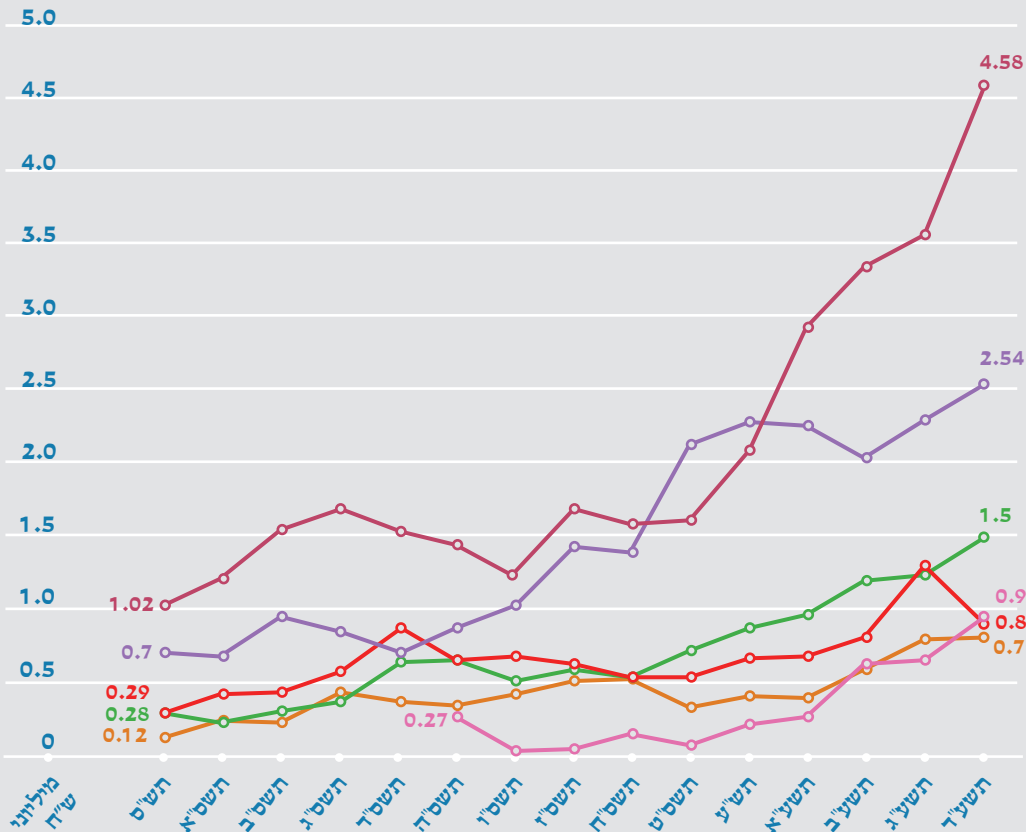

- הנדסה ואדריכלות
- מדעי הביולוגיה
- מדעי הפיזיקה
- מתמטיקה ומדעי המחשב
- רפואה ועזר רפואי
- משפטים
- חברה וניהול
- חינוך
- מדעי הרוח

ללא האוניברסיטה הפתוחה.

תרשים 32

זכייה בקרנות מחקר תחרותיות בתחום מדעי הרוח, לפי מוסד

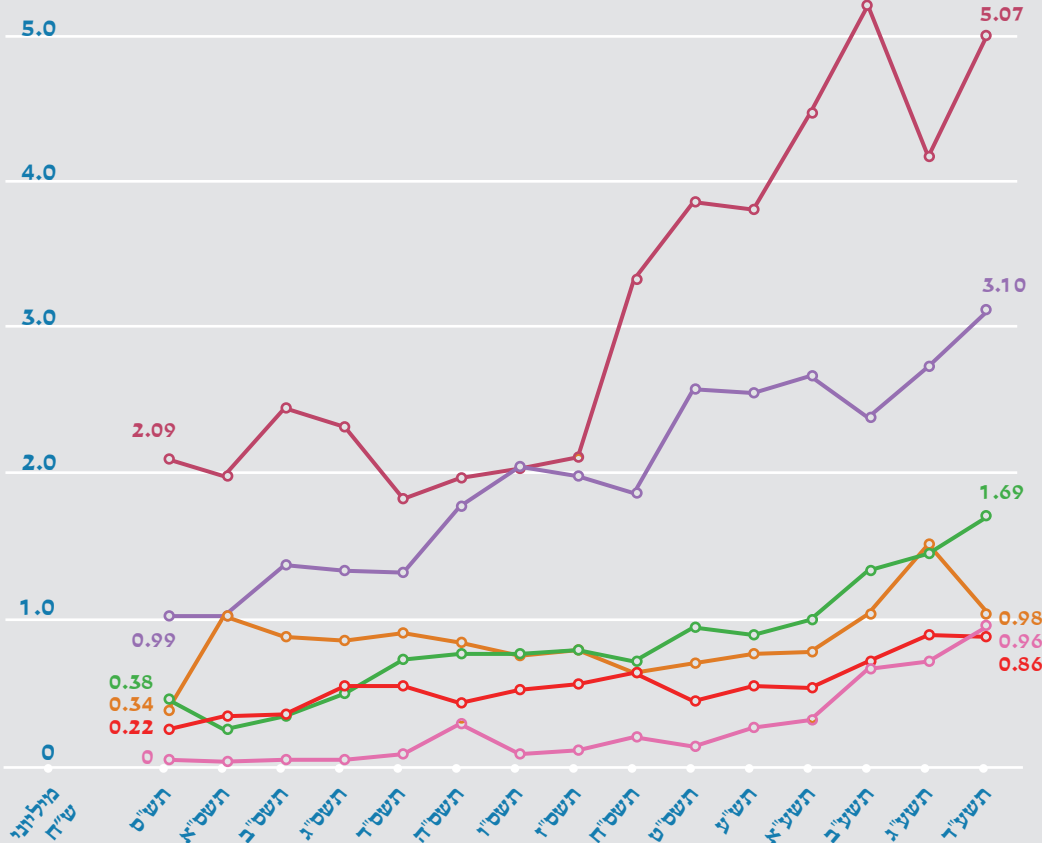

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת בן-גוריון
- האוניברסיטה הפתוחה

המספרים מוצגים במיליוני שקלים חדשים. נתוני האוניברסיטה הפתוחה הועברו משנת תשס"ה.

תרשים 33

זכייה בקרנות מחקר
תחרותיות ואחרות בתחום
מדעי הרוח, לפי מוסד

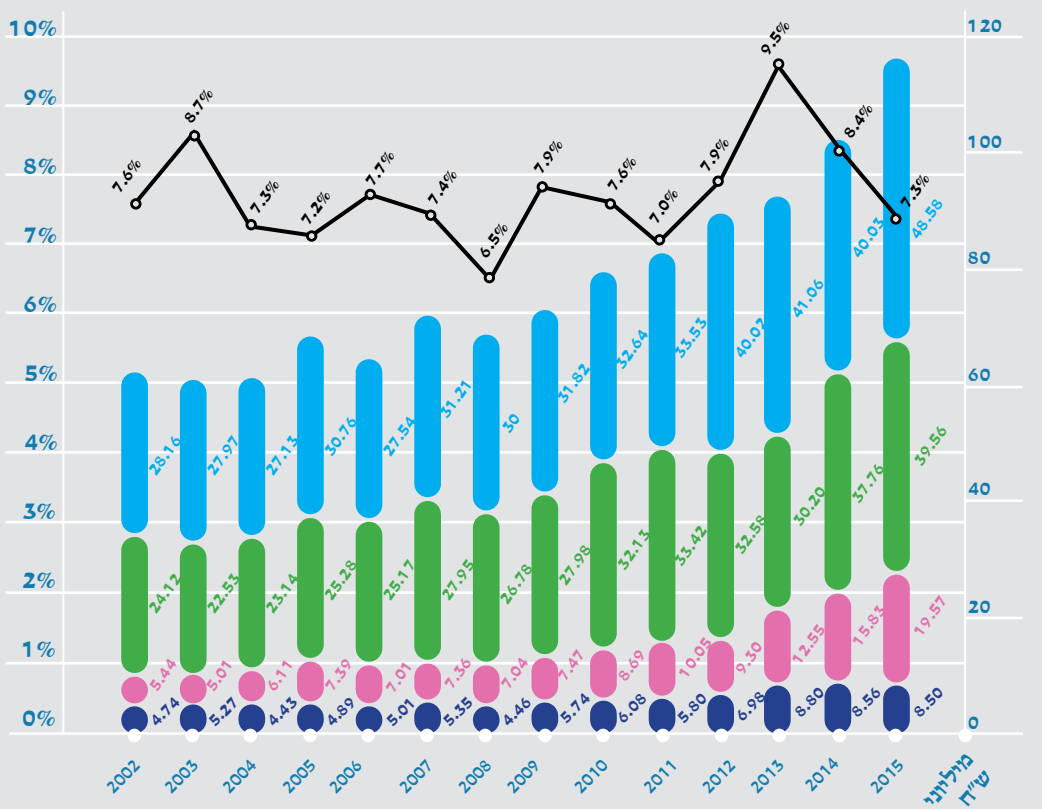

- האוניברסיטה העברית
- אוניברסיטת תל אביב
- אוניברסיטת חיפה
- אוניברסיטת בר-אילן
- אוניברסיטת בן-גוריון
- האוניברסיטה הפתוחה

המספרים מוצגים במיליוני שקלים חדשים, ומכילים הן קרנות מחקר תחרותיות הן קרנות אחרות. נתוני האוניברסיטה הפתוחה הועברו משנת תשס"ה.

תרשים 34

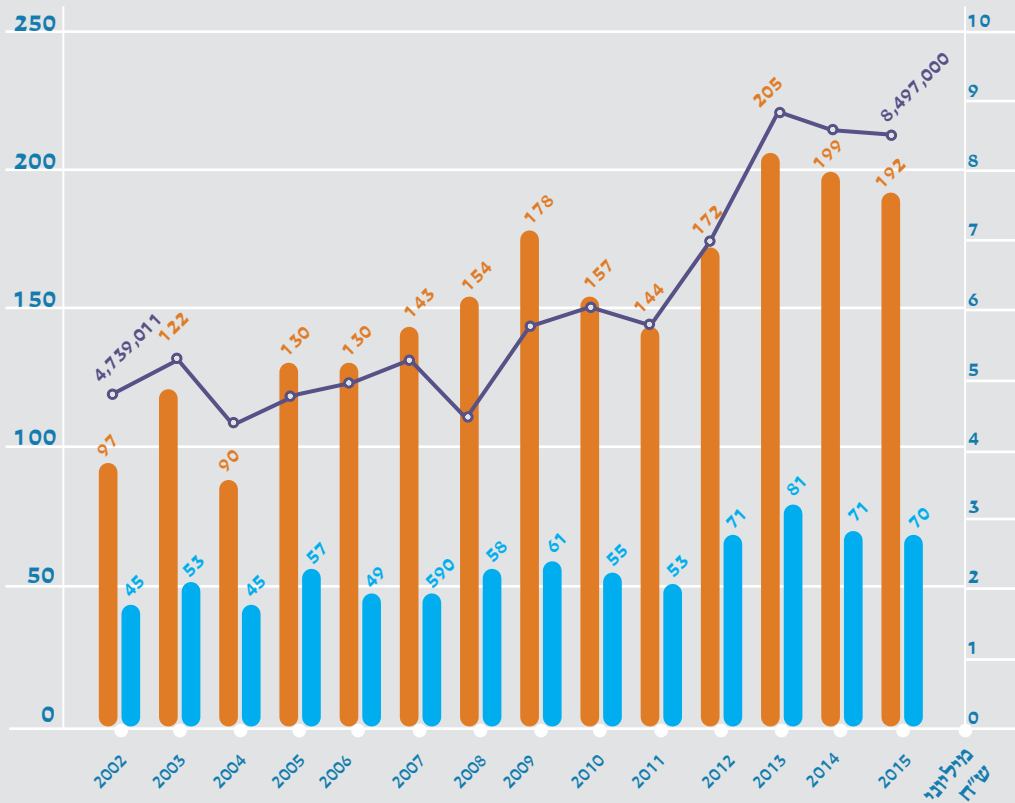
הקצן הלאומית למדע –
סכומי זכייה לפי תחומים
ושיעור זכייה בתחום מדעי הרוח

- מדעי החיים והרפואה
- מדעים מדויקים וטכנולוגיה
- מדעי החברה
- מדעי הרוח
- שיעור מימון מדעי הרוח מכלל המימון

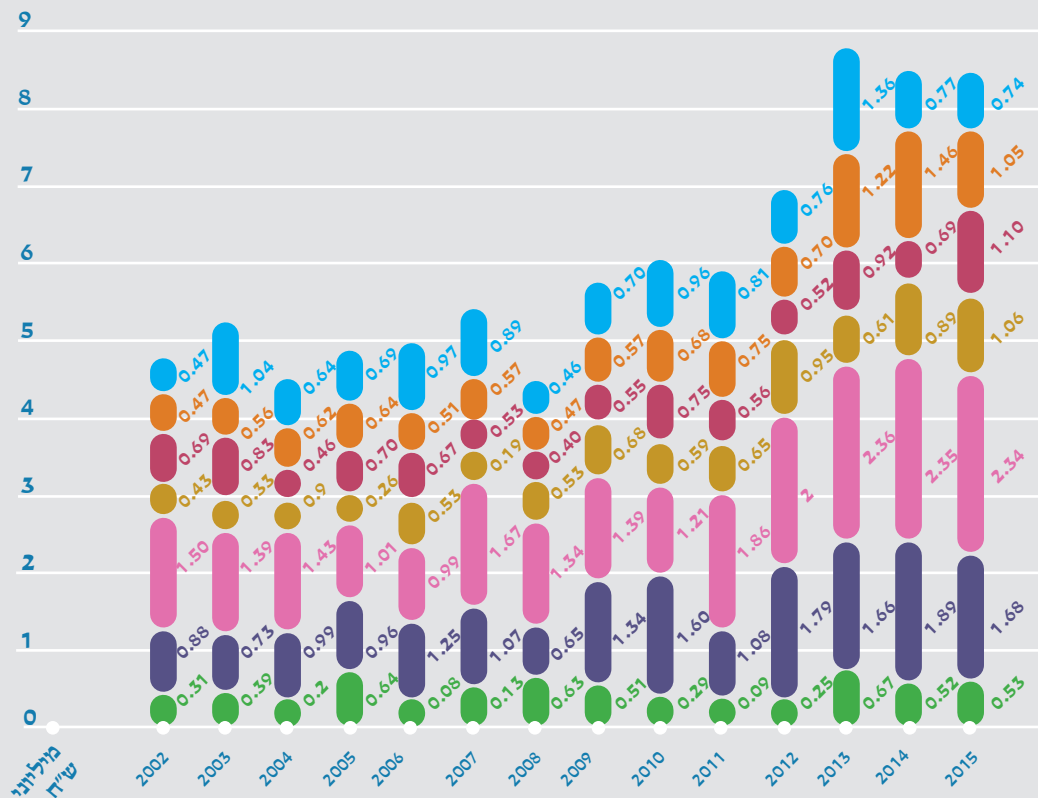
תרשים 35

הקרן הלאומית למדע –
הגשות וזכויות במענקים
בתחום מדעי הרוח

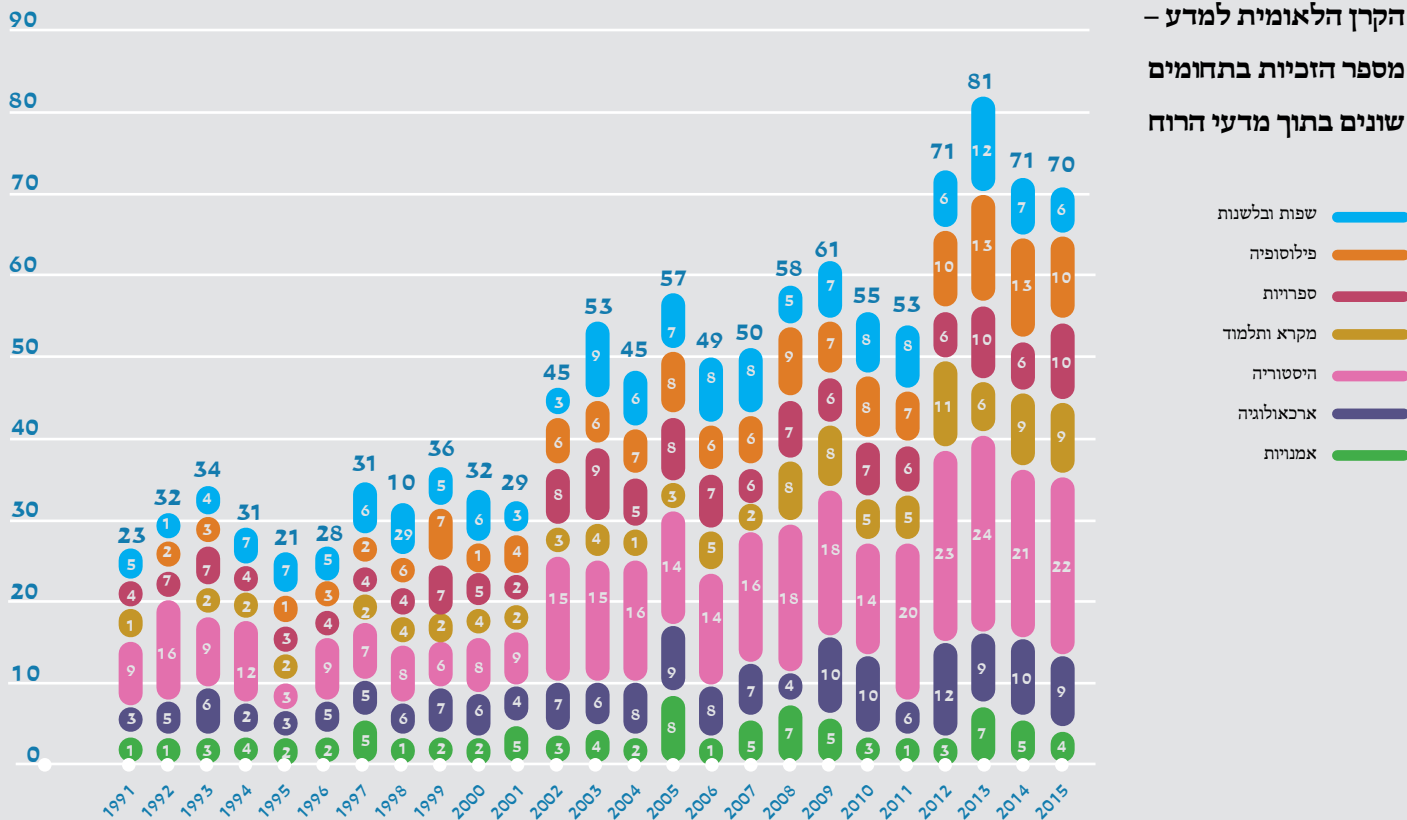
תרשים 36

הקרן הלאומית למדע –
סכומי הזכויות בתחומים
שונים בתוך מדעי הרוח

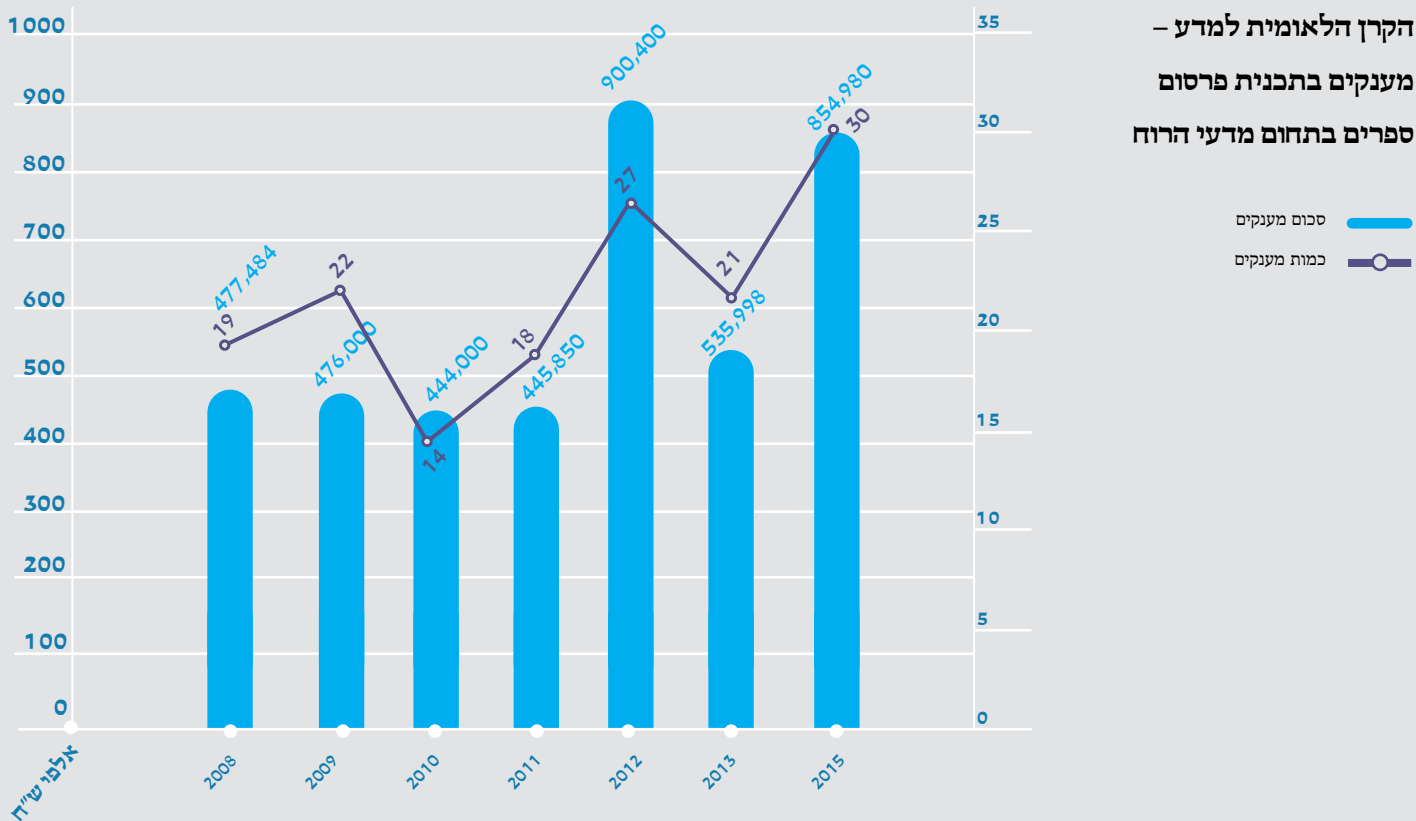
תרשים 37

הקרן הלאומית למדע –
מספר הזכויות בתחומים
שונים בתוך מדעי הרוח

תרשים 38

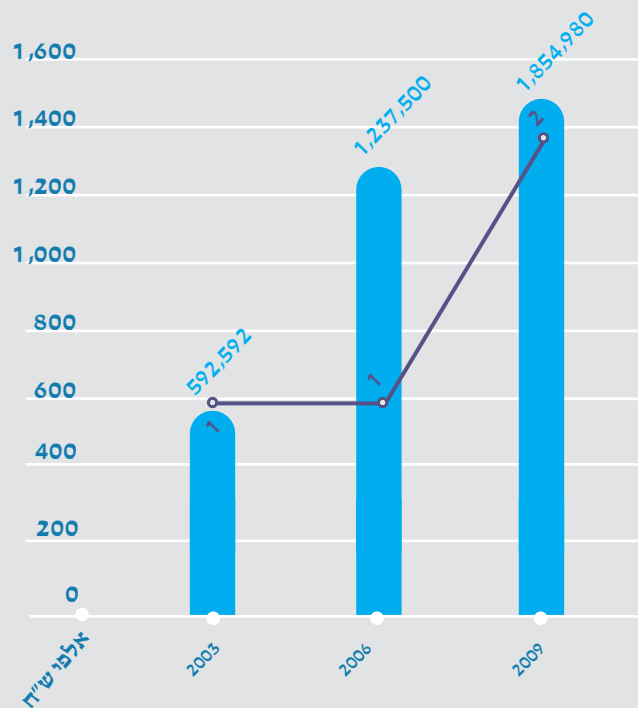
הקרן הלאומית למדע –
מענקים בתכנית פרסום
ספרים בתחום מדעי הרוח

תרשים 39

הקרן הלאומית למדע – מענקים בתכנית מוקדי מחקר

בתחום מדעי הרוח
 סכום מענקים
 כמות מענקים

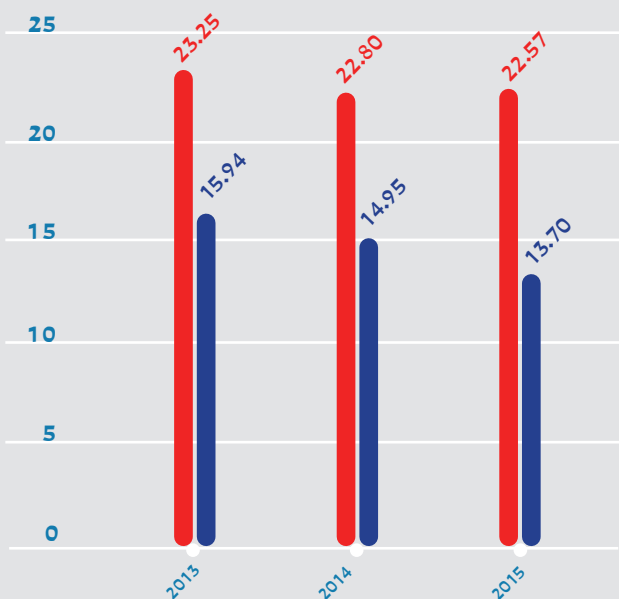

מימון והעסקת תלמידי מחקר

תרשים 41

משרות הוראה לסטודנטים הלומדים לתואר שני ושלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטה העברית

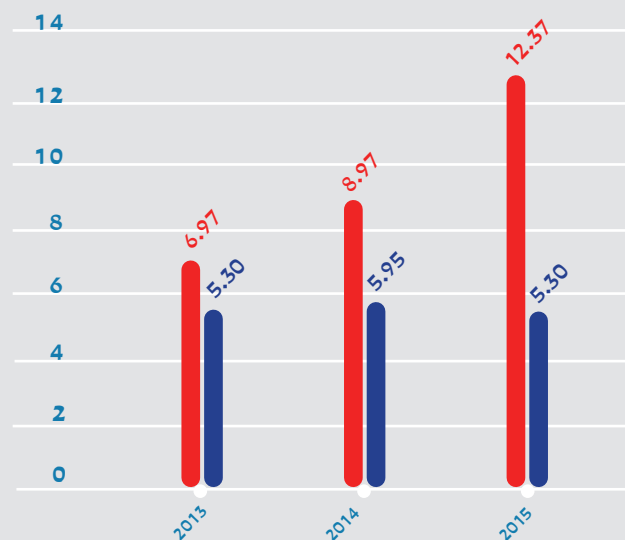
תואר שני
 תואר שלישי

תרשים 40

משרות מחקר לסטודנטים הלומדים לתואר שני ושלישי בתחום מדעי הרוח באוניברסיטה העברית

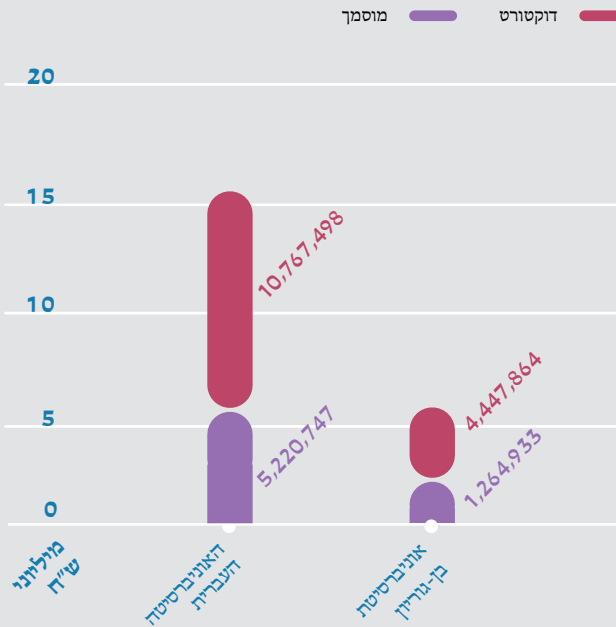
מחקר
 תואר שני
 תואר שלישי

תרשים 43

מימון לתלמידי מחקר בתחום מדעי הרוח באוניברסיטה העברית (2015) ובאוניברסיטת בן-גוריון (2011)

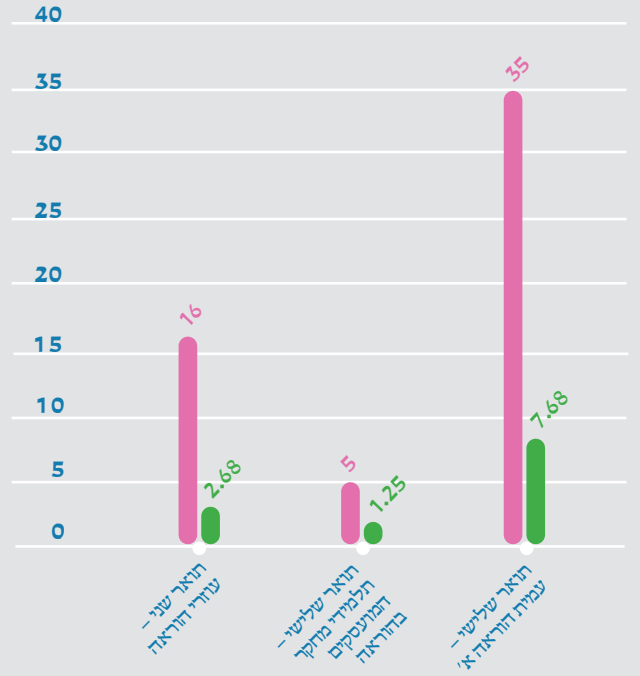
הנתונים כוללים תקציבי משרות מחקר, משרות הוראה ומלגות. לא הועברו נתונים משאר האוניברסיטאות או נתונים לאורך זמן.

תרשים 42

מספר המועסקים ומספר משרות הוראה לתלמידי מחקר בתחום מדעי הרוח באוניברסיטת חיפה, 2014

סה"כ משרות מספר המועסקים

מקורות: סגל

נתוני הסגל הבכיר והזוטר הועברו מהוועדה לתכנון ותקצוב במועצה להשכלה גבוהה. נתוני סגל בכיר הועברו גם מהאוניברסיטה הפתוחה. נתוני הסטודנטים (לחישובי מספר סטודנטים ביחס לחבר סגל) הועברו מהמועצה להשכלה גבוהה. נתוני הוראה של הסגל הזוטר הועברו מהאוניברסיטאות. נתונים על שעות העבודה והשלמת תארים בישראל של חברי סגל נלקחו מהפרסום: "פעילויות הוראה ומחקר של אנשי הסגל האקדמי הבכיר באוניברסיטאות", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2009.

מקורות: מחקר

נתוני המחקר הועברו מהוועדה לתכנון ותקצוב במועצה להשכלה גבוהה ומהאוניברסיטה הפתוחה. נתוני הקרן הלאומית למדע הועברו מהקרן. נתוני הסגל הזוטר (משרות ותמיכה כלכלית) הועברו מהאוניברסיטאות.

הזירה הציבורית

דו"ח זה מתבסס על תפיסה שלפיה יש לבחון את מצבם של מדעי הרוח בחברה לא רק דרך בחינת לימודי הרוח במערכת החינוך או בהשכלה הגבוהה, אלא בראייה רחבה הכוללת גם את תחומי התעסוקה והתרבות.

הפרק מעלה ממצאים רבים בנוגע לנושא התעסוקה של בוגרי מדעי הרוח ונגישות לתרבות ורוח, אך הוא נסמך על ניתוח מספר מצומצם של מחקרים שנעשו בעבר. בעתיד יש צורך בהרחבתם ובאיסוף עוד מידע עדכני.

תעסוקה

שיעור המועסקים בקרב בוגרי תואר ראשון במדעי הרוח ובתחומים אחרים ארבע שנים לאחר קבלת התואר

נתוני 2005

שומרים על קשר

91%

מבעלי דוקטורט במדעי הרוח מדווחים על קשר בין תחום העבודה ללימודיהם

לעומת

86%

מבעלי דוקטורט בתחומים אחרים.

הכנסות תלויות-תחום

ככלל, בוגרי מדעי הרוח* מרוויחים פחות מבוגרי מדעי הטבע והחברה. אך בתחומים שונים במדעי הרוח יש פערים בהכנסות.

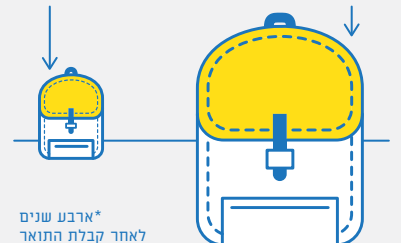
עובדים בחינוך

בוגרי מדעי הרוח* בארץ עובדים בעיקר בחינוך לעומת ארה"ב, שם רובם פונים למגזר העסקי.

13% ארה"ב

עובדים בחינוך

34% ישראל

הוצאה על רוח

גידול בהוצאה שנתית של משקי בית על תחומי תרבות ורוח:
אמנות, בידור, מוזיאונים ושמורות טבע

נתוני 2006-2012

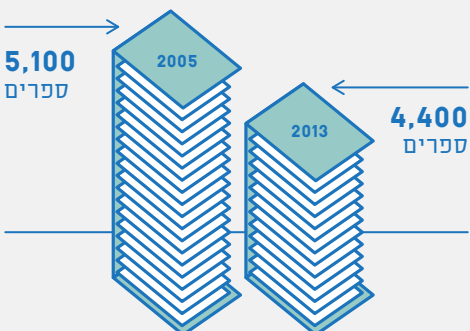

מוזיאונים, ספריות, שמורות טבע וגני חיות

אמנות ובידור

הוצאת ספרים לאור

ניכרת ירידה בהוצאה לאור של ספרים בתחומי מדעי הרוח: ספרות, דת ומחשבת ישראל, ביוגרפיות, אמנויות ופולקלור.

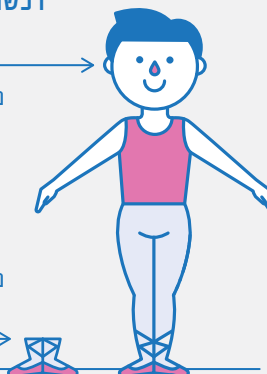
חשיפה לתחומי רוח מול מעמד כלכלי

עפ"י נתוני 2013, רכישת מינוי תרבות לתאטרון, קולנוע או מוזאון, מושפעת מאוד ממעמד כלכלי, רכישת ספרים מושפעת פחות.

רכשו מני תרבות

13%
ממשקי הבית בעשירונים 10-9

1%
ממשקי הבית בעשירונים 4-1

רכשו ספרים

10%
ממשקי הבית בעשירונים 1-4

17%
ממשקי הבית בעשירונים 9-10

תעסוקה והכנסה

שיעור התעסוקה של בוגרי תואר ראשון במדעי הרוח

שיעור התעסוקה בשנים הראשונות שלאחר השלמת התואר בקרב בוגרי תואר ראשון במדעי הרוח אינו שונה במידה ניכרת משיעור התעסוקה בקרב בוגרי תואר ראשון בתחומים אחרים: 80%–90% מהם מועסקים בעבודה כלשהי (תרשימים 1–2). עם זאת, מעניינת ההבחנה כי ישנם הבדלים בין חוגים שונים של מדעי הרוח: שיעור התעסוקה הנמוך ביותר הוא בקרב בוגרי החוג לבלשנות (80%), והשיעור הגבוה ביותר הוא בקרב בוגרי החוג לתנ"ך (91%) (תרשים 3).

מבחינת שיעור התעסוקה בשנה הרביעית שלאחר קבלת התואר עולה כי בקרב בוגרי התואר הראשון במדעי הרוח רבים מהמועסקים עוסקים במקצועות המוגדרים אקדמיים, בעיקר עובדי הוראה ומרצים (תרשימים 4–6). ואולם בחלוף הזמן חלה ירידה בכמות המועסקים בתחום הקשור ללימודים בקרב בוגרי תואר ראשון במדעי הרוח. כעבור שנתיים, 55% מהבוגרים עובדים בתחום הקשור ללימודים, וכעבור ארבע שנים, רק 39% מהבוגרים עובדים בתחום הקשור ללימודים (תרשים 7).

הכנסה של בוגרי תואר ראשון במדעי הרוח

ההכנסה השנתית הממוצעת של בוגרי התואר הראשון במדעי הרוח בשנה הרביעית שלאחר קבלת התואר נמוכה לעומת הכנסתם השנתית של בוגרי רוב המקצועות האחרים (להוציא חינוך). ואינה גדלה בהתמדה בארבע השנים שלאחר השלמת התואר (תרשימים 9–10). יש לזכור כי נתון זה נבדק רק בטווח של ארבע שנים מסיום התואר הראשון, וייתכן שבבדיקת הנתונים לאורך זמן תתקבל תמונת מצב אחרת.

ההכנסה השנתית הממוצעת בקרב בוגרות התואר הראשון במדעי הרוח בשנה הרביעית שלאחר סיום התואר נמוכה בהפרש קיצוני מהכנסתם השנתית של הבוגרים כמתואר לעיל, כאשר הפער בהכנסות מתקרב ל-70% (תרשים 13). אמנם בכלל תחומי הלימוד נמצא פער בהכנסות בין גברים לנשים, ואולם במדעי הרוח הוא בין הגבוהים: בתחום החינוך הפער עומד על 62%, ובמדעי החברה על 30% (תרשים 15).

בין תחומי מדעי הרוח המגוונים ישנם פערים בהכנסה השנתית הממוצעת, כאשר תחומי ההיסטוריה הכללית ולימודי ארץ ישראל מובילים, ואחריהם תולדות האסלאם ותרבותו ופילוסופיה כללית. מעניין שדווקא היסטוריה ופילוסופיה, שניים מתחומי הליבה של מדעי הרוח אשר נלמדים פחות בתיכונים עם השנים, מציגים הכנסה שנתית ממוצעת גבוהה יחסית (תרשימים 11–12).

תעסוקה והכנסה של בעלי תואר שלישי במדעי הרוח

מרבית בעלי התואר השלישי בתחומי מדעי הרוח היו מועסקים בשנת 2009 (83%). מדובר בשיעור גבוה יחסית, הדומה לשיעור המועסקים בקרב בוגרי התואר השלישי בתחומים אחרים (תרשים 17). רוב בעלי התואר השלישי במדעי הרוח היו שכירים (תרשים 16). מהם 72% הועסקו בחוזים קבועים, והשאר (28%) הועסקו בחוזים זמניים. מדובר בשיעור הגבוה ביותר של מועסקים זמניים (שאינם קבועים) לעומת בעלי תואר שלישי בתחומים אחרים (תרשים 18).

עם זאת, תחומי מדעי הרוח מכילים את השיעור הגבוה ביותר של בעלי תואר שלישי המועסקים בתחום לימודיהם: 72% מדווחים שהם מועסקים בתחום הלימוד עצמו, ו-19% מועסקים בתחום הקשור לתחום הלימוד (תרשים 19). נשים מועסקות בתחום הלימוד או בתחום שקשור אליו אף יותר מגברים (תרשים 20).

שיעור בעלי תואר שלישי במדעי הרוח המשלבים מרכיב מחקרי בעבודתם הוא הנמוך ביותר בין כלל התחומים (תרשים 21). ייתכן ששיעור ניכר מבעלי התואר השלישי במדעי הרוח מועסקים במגוון תחומי הוראה אשר קשורים לתחומי הלימוד, אך נעדר מהם לתוכן העניינים

הוצאות על תחומי הרוח ונגישות לתרבות

בעשור האחרון חלה ירידה מתונה בהוצאה הלאומית (הכוללת את משקי הבית, המגזר העסקי והמגזר הציבורי) על תחומי מורשת ותרבות, ספרות ואמנות פלסטית. ירידה חדה יותר ניכרת בהוצאה על רדיו, טלוויזיה, קולנוע וצילום. לעומתם, חלה עלייה בהוצאה על ספורט, משחקים, מחשבים ואינטרנט. יש לציין שההוצאה הלאומית על תחומי המוזיקה ואמנויות הבמה נשארת יציבה לאורך זמן, ועומדת על כ-20% מכלל ההוצאה הלאומית לתרבות, בידור וספורט (תרשים 23).

בתחום הצריכה הפרטית (רק של משקי הבית), בין 2006–2012 חלה עלייה חדה בהוצאות על יצירה, אמנות ובידור, מוזאוניום, ספריות, שמורות טבע וגני חיות (תרשים 24). לעומתם, חלה ירידה מתונה בהוצאות על בילוי בקולנוע, קניית עיתונים ומגזינים וקניית ספרים.

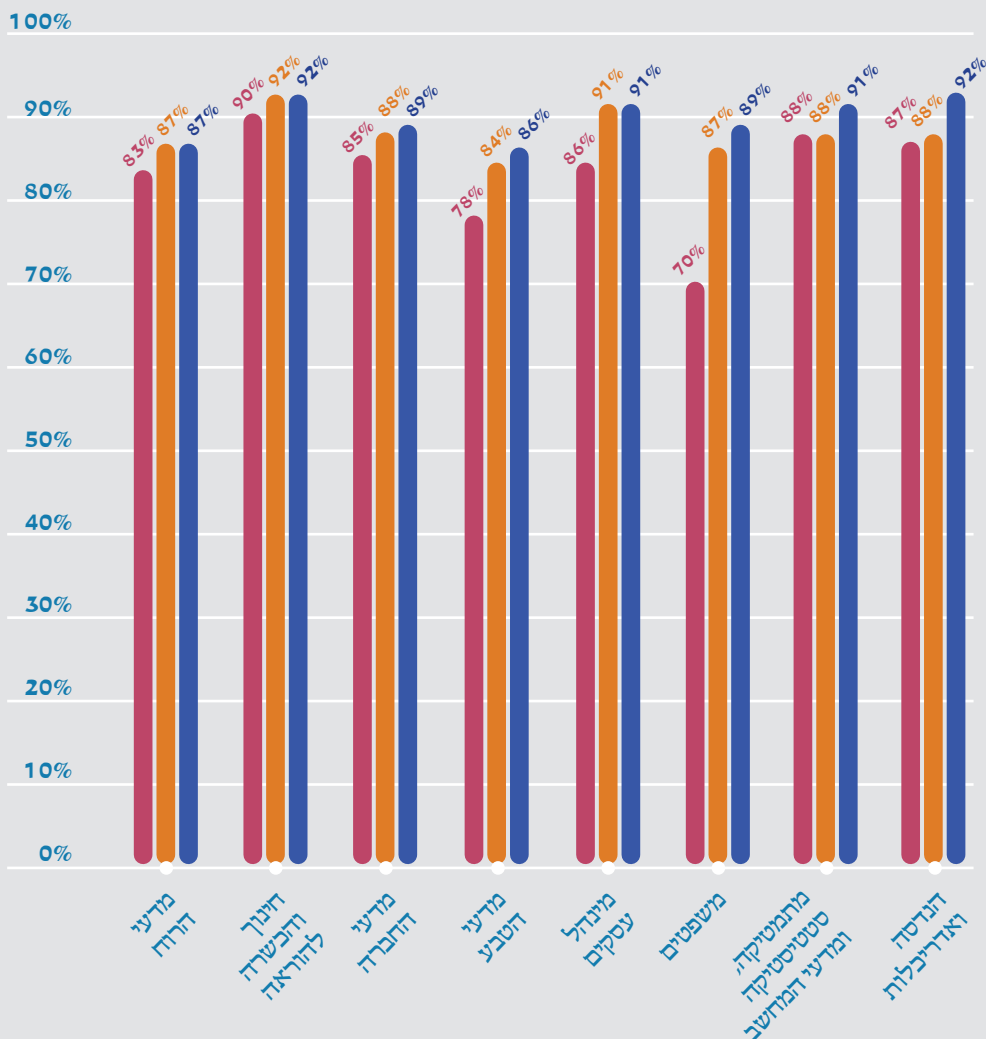
עם זאת, ניתוח הממצאים על פי מעמד כלכלי והשכלה מעיד שבעשירונים הנמוכים הנגישות לתחומי הרוח והתרבות נמוכה מאוד. רכישת מינויים למופעי תרבות, לקולנוע או למוזאוניום וגם קניית ספרים וספרי לימוד אינה נפוצה, אפילו לא בקרב העשירונים העליונים, והיא עומדת על 13% ו-17% בהתאמה. בקרב העשירונים הנמוכים ביותר רכישת המינויים נדירה ממש, ואילו קניית הספרים עומדת על כ-10% (תרשימים 26, 28).

בתחום קניית הספרים, ניכר שהשפעת ההשכלה של ראש משק הבית יציבה יותר מהשפעת המצב הכלכלי (תרשימים 27, 30) – אך בכל המקרים חלה ירידה בקניות אלו לאורך השנים (תרשימים 29, 31). כמו כן, בין 2005–2013 חלה ירידה בהוצאה לאור של ספרים בכל תחומי מדעי הרוח (תרשים 32).

תרשים 1

שיעור התעסוקה בקרב בוגרי התואר הראשון לפי תחום הלימוד ומספר השנים שחלפו משנת קבלת התואר, 2000–2004

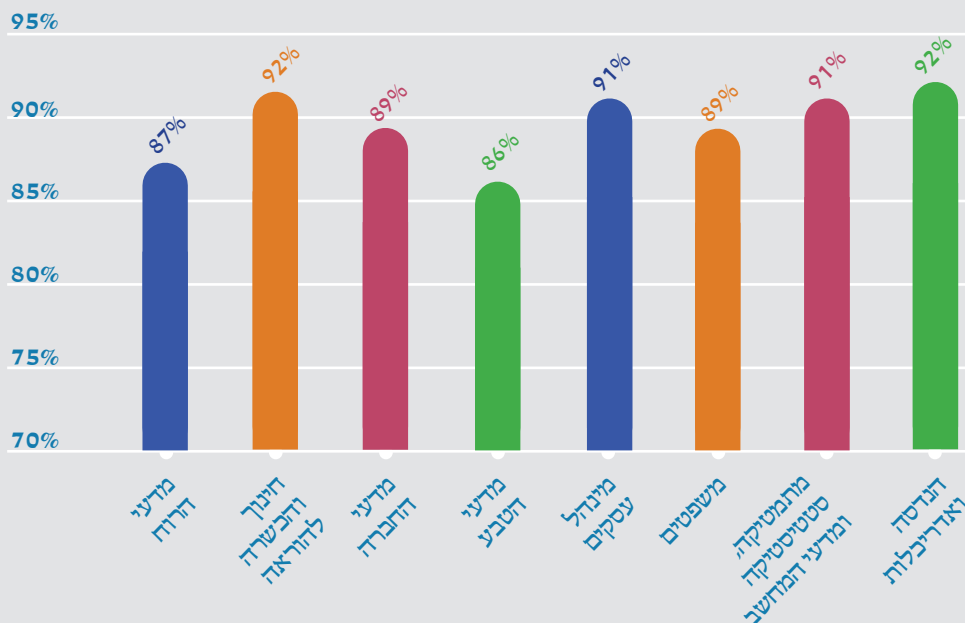
■ ארבע שנים לאחר קבלת התואר
■ שנתיים לאחר קבלת התואר
■ שנה לאחר קבלת התואר

לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, המבוססים על קובץ נתוני הכנסות הפרט (שכירים ועצמאים) שהתקבלו מרשות המסים ועל קבצים מינהליים של בוגרי תואר ראשון, כפי שהתפרסמו ב"תעסוקה והכנסה מעבודה של מקבלי תואר ראשון 2004–2000".

"2004–2000".

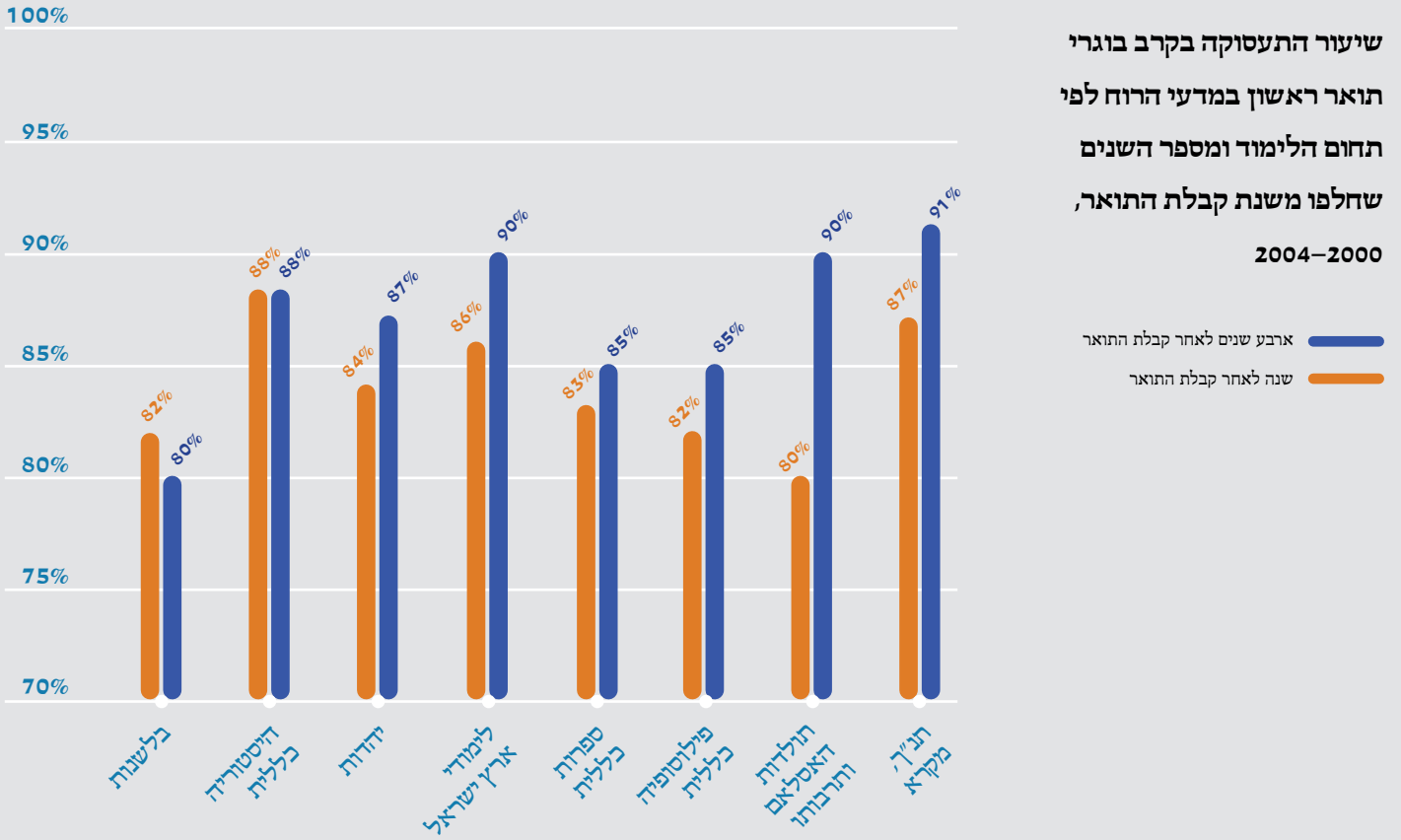
תרשים 2

שיעור תעסוקה בשנה הרביעית שלאחר קבלת התואר, בוגרי תואר ראשון בשנת 2000

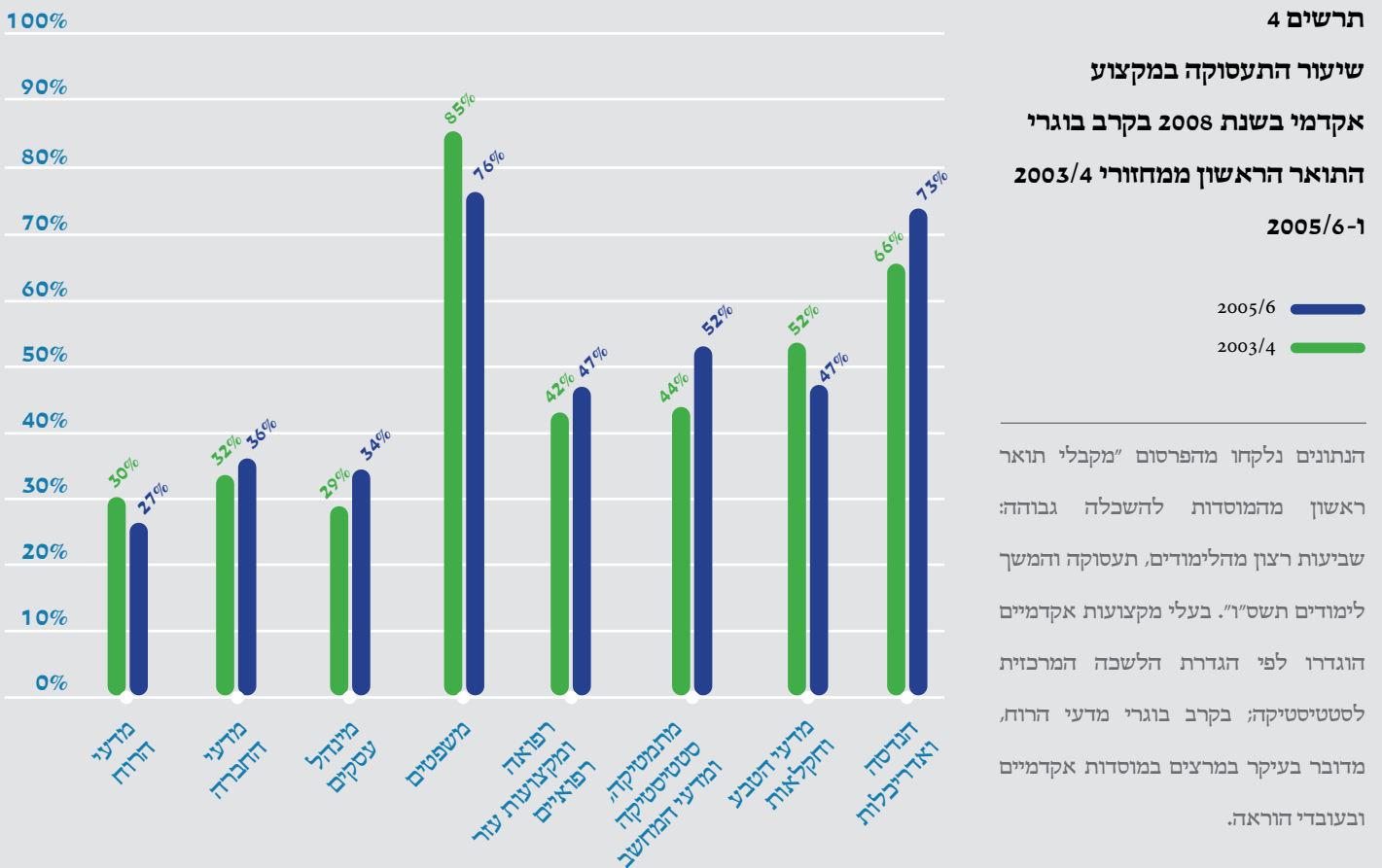
תרשים 3

שיעור התעסוקה בקרב בוגרי תואר ראשון במדעי הרוח לפי תחום הלימוד ומספר השנים שחלפו משנת קבלת התואר, 2004-2000

תרשים 4

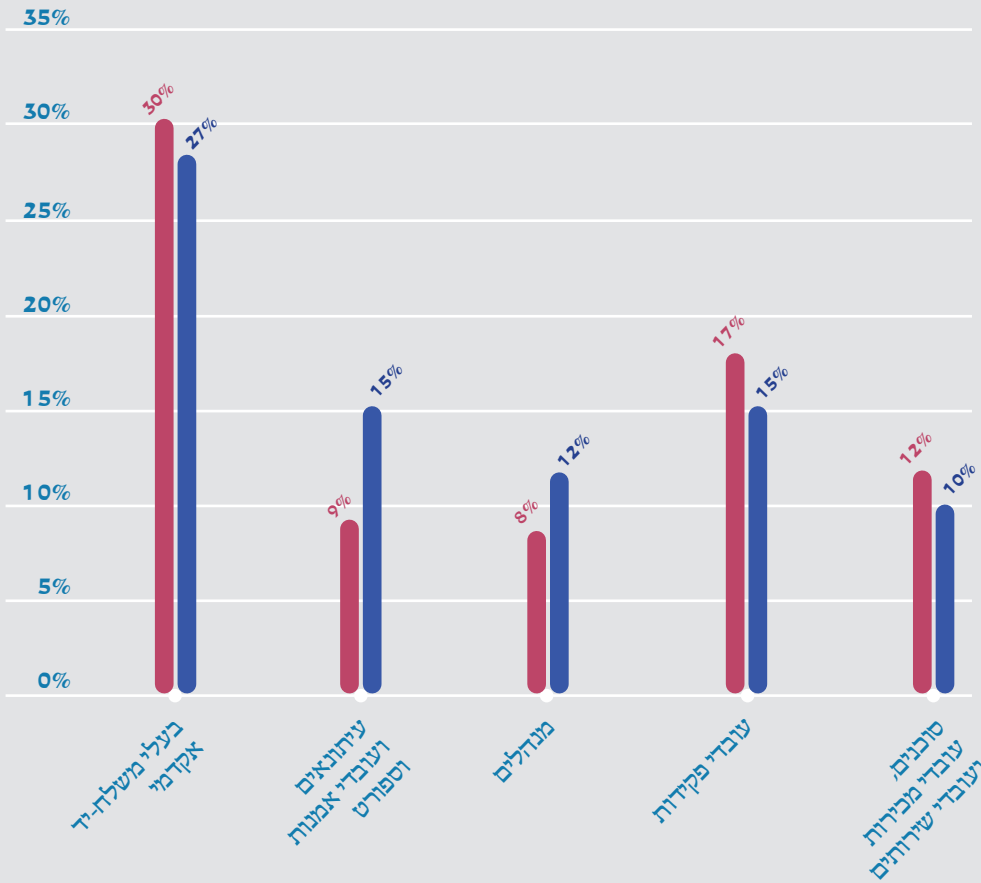
שיעור התעסוקה במקצוע אקדמי בשנת 2008 בקרב בוגרי התואר הראשון ממחזורי 2003/4 ו-2005/6

הנתונים נלקחו מהפרסום "מקבלי תואר ראשון מהמוסדות להשכלה גבוהה: שביעות רצון מהלימודים, תעסוקה והמשך לימודים תשס"ו". בעלי מקצועות אקדמיים הוגדרו לפי הגדרת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה; בקרב בוגרי מדעי הרוח, מדובר בעיקר במרצים במוסדות אקדמיים ובעובדי הוראה.

תרשים 5

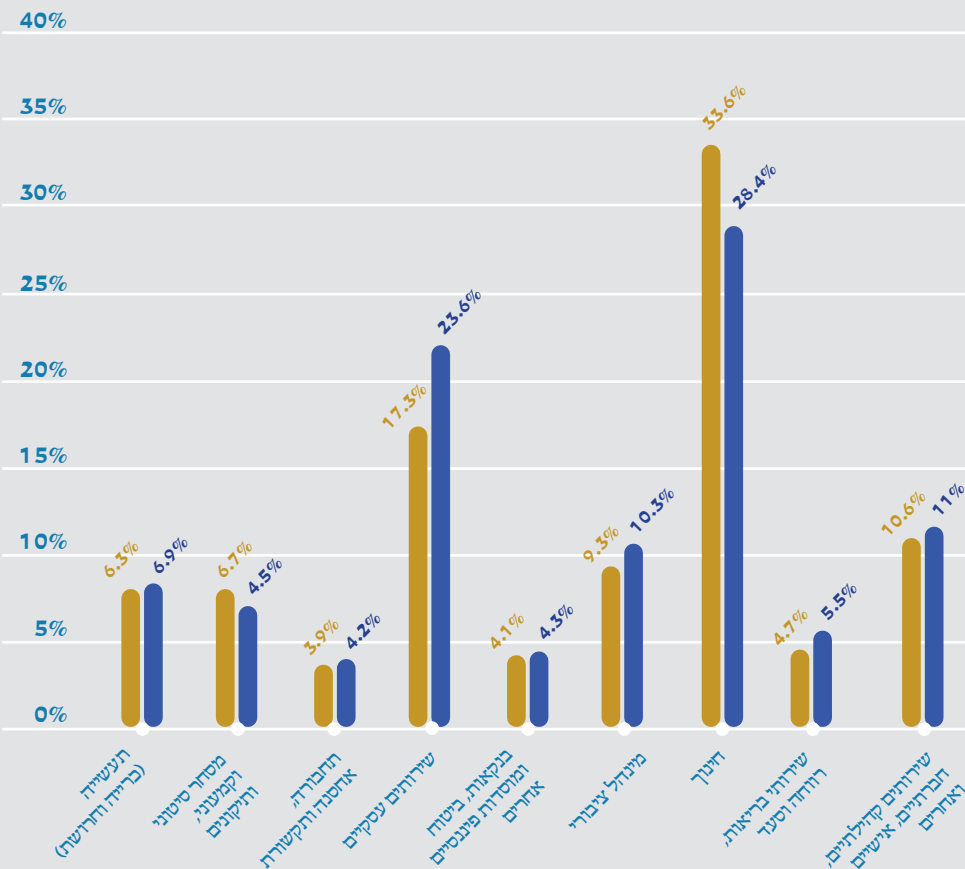
התפלגות משלח-יד בשנת 2008 של בוגרי התואר הראשון במדעי הרוח בשנים 2003/4 ו-2005/6

2005/6
2003/4

תרשים 6

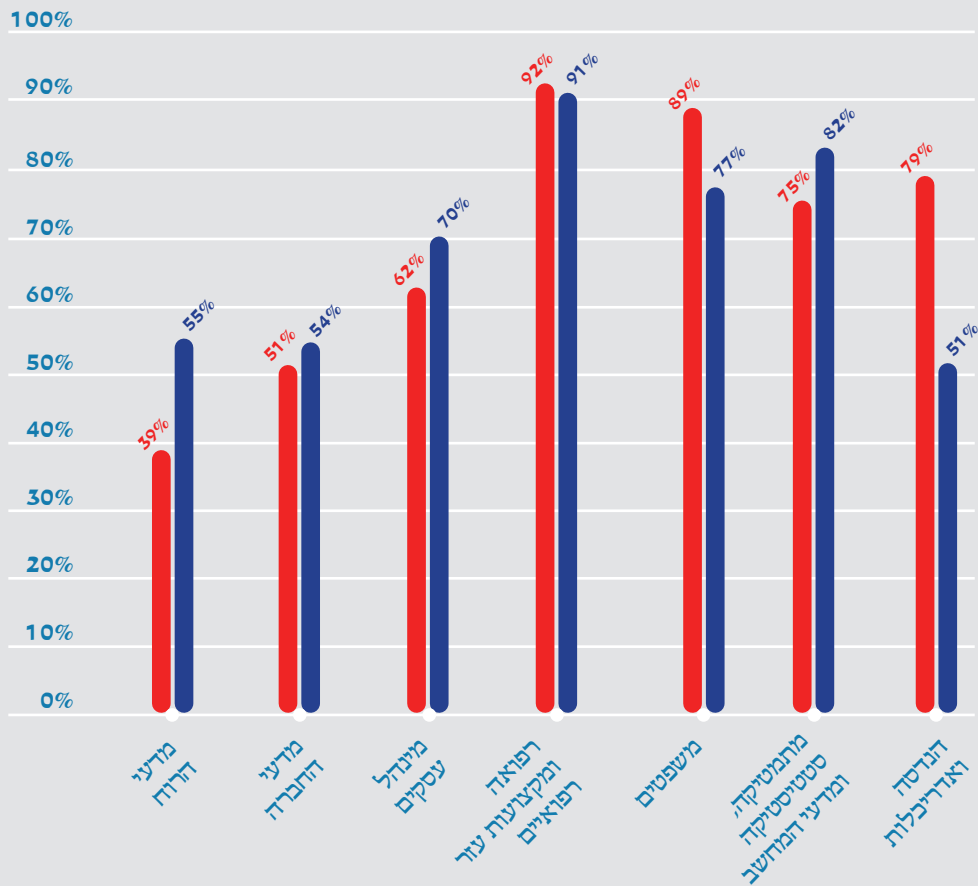
התפלגות ענף כלכלי בשנת 2008 של בוגרי התואר הראשון במדעי הרוח בשנים 2003/4 ו-2005/6

2005/6
2003/4

תרשים 7

שיעור בוגרי התואר הראשון בשנים 2003/4 ו-2005/6, שעבודתם בשנת 2008 קשורה לתחום לימודיהם

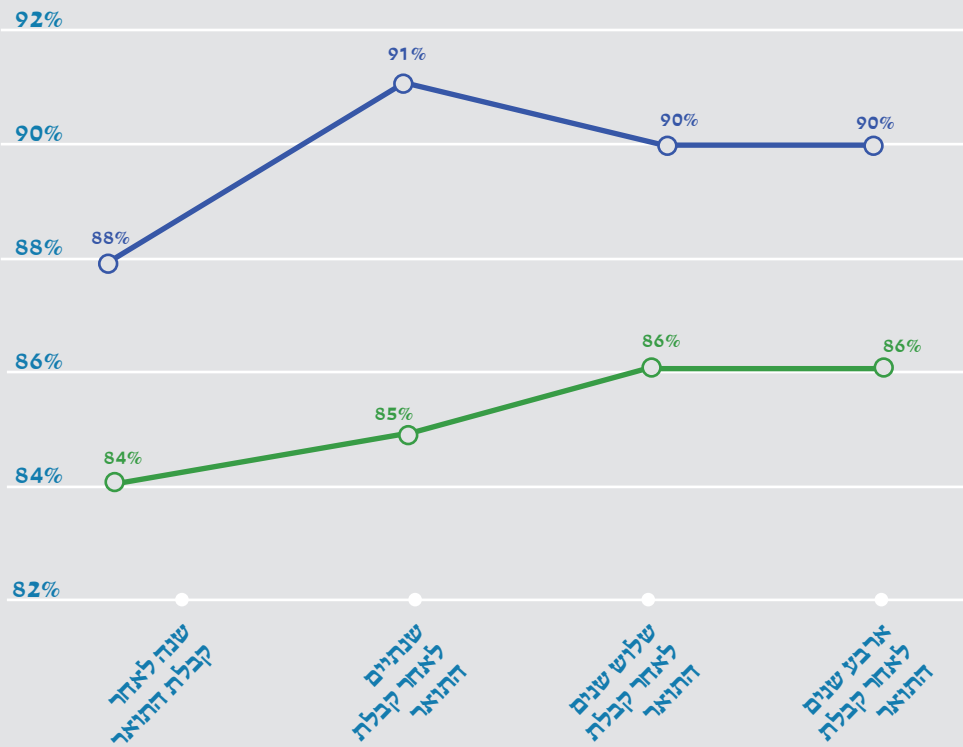

2005/6
2003/4

הנתונים נאספו בין אלו שהתחילו לעבוד לאחר סיום הלימודים (כ-70% מאוכלוסיית הסקר).

תרשים 8

שיעור התעסוקה בקרב בוגרי התואר הראשון במדעי הרוח בשנת 2000, לפי מגדר

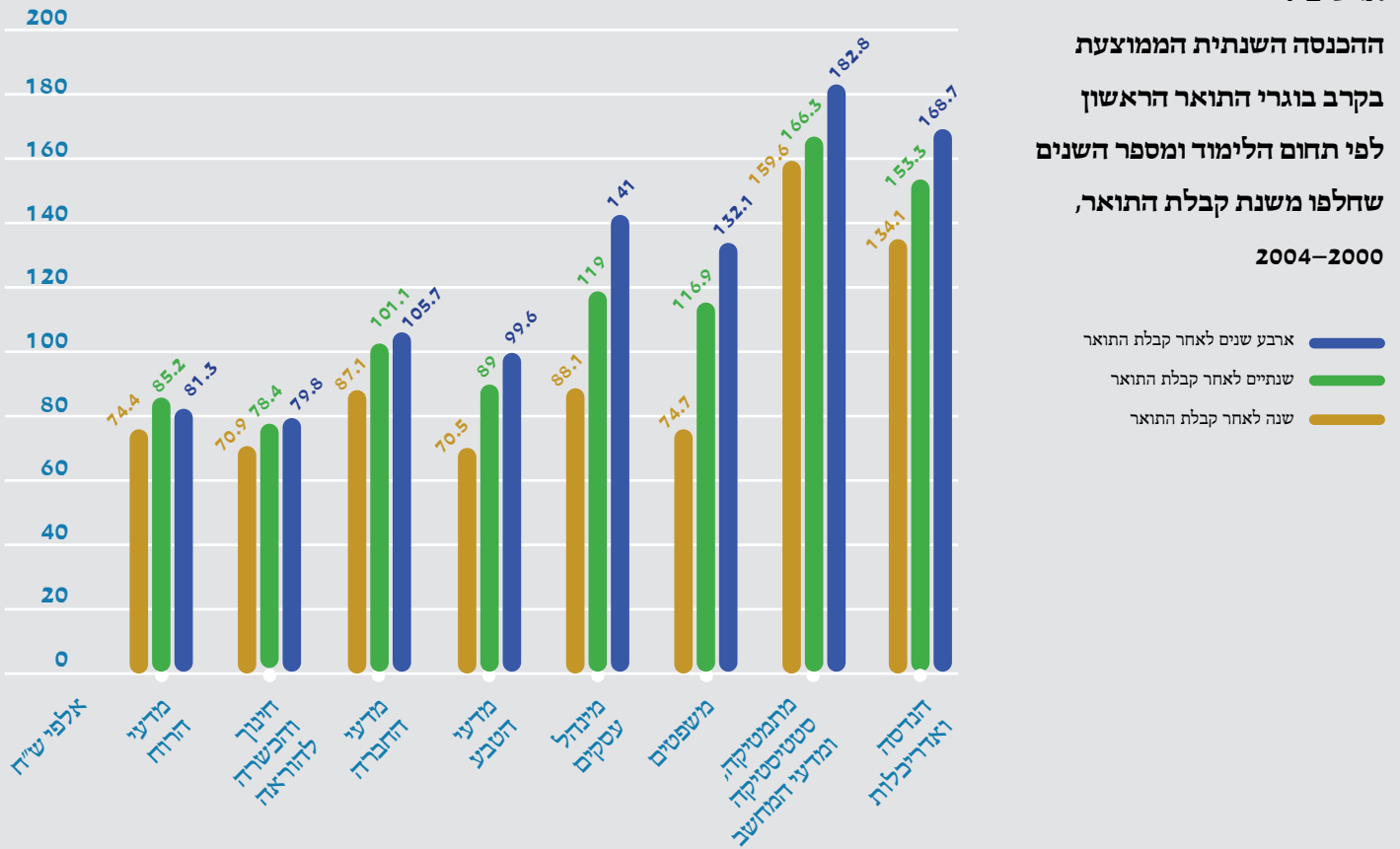

גברים
נשים

תרשים 9

ההכנסה השנתית הממוצעת בקרב בוגרי התואר הראשון לפי תחום הלימוד ומספר השנים שחלפו משנת קבלת התואר,

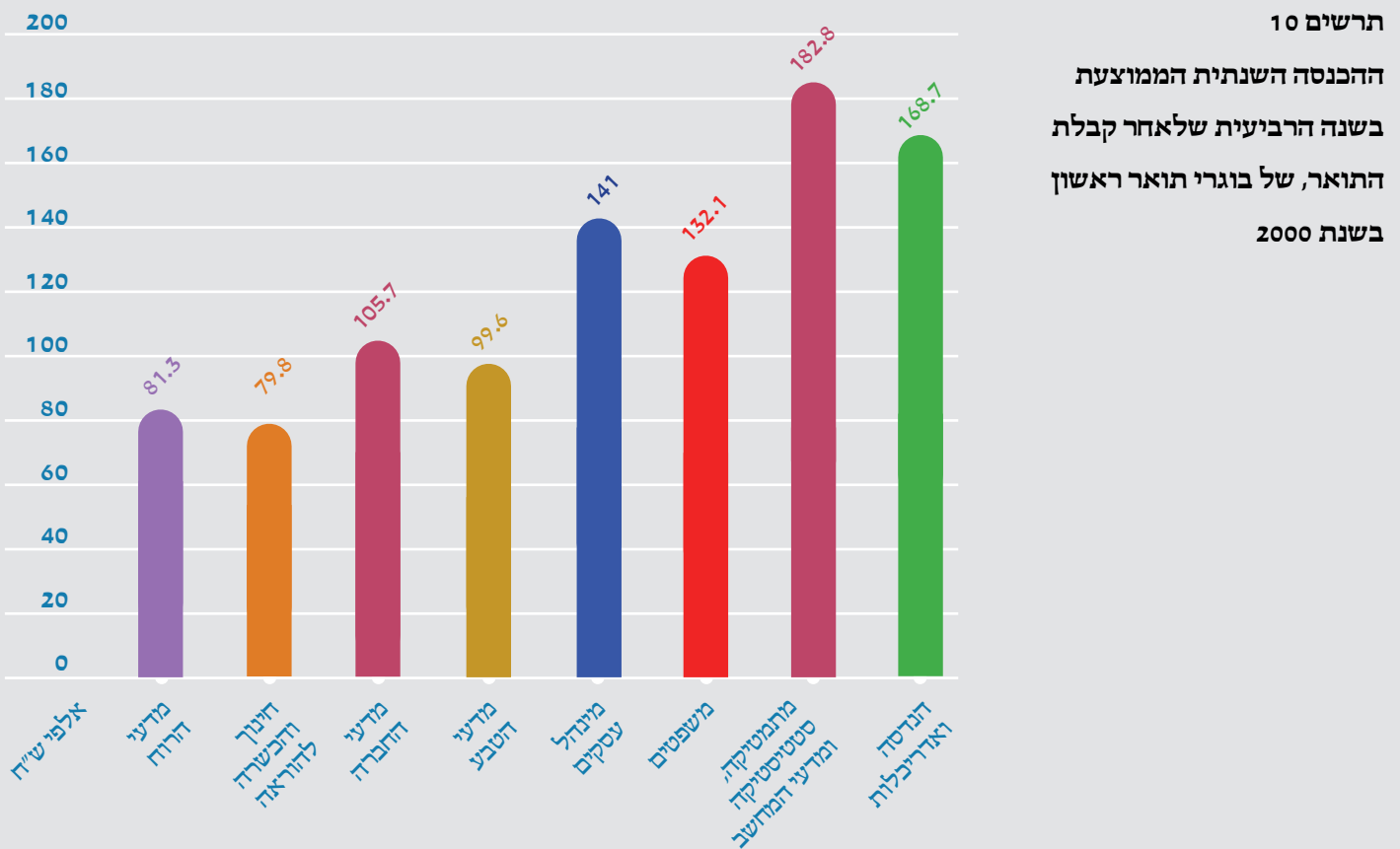
2004–2000

תרשים 10

ההכנסה השנתית הממוצעת בשנה הרביעית שלאחר קבלת התואר, של בוגרי תואר ראשון

בשנת 2000

תרשים 11

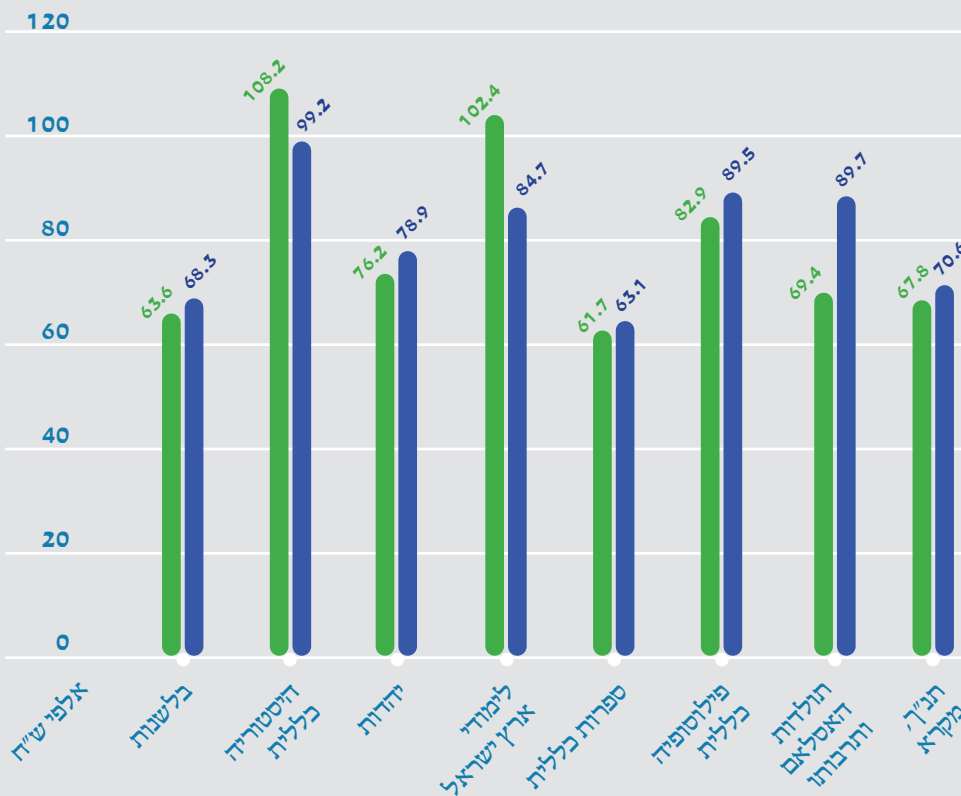
ההכנסה השנתית הממוצעת בקרב בוגרי התואר הראשון לפי תחום הלימוד ומספר השנים שחלפו משנת קבלת התואר, 2004–2000

— ארבע שנים לאחר קבלת התואר
— שנה לאחר קבלת התואר

תרשים 12

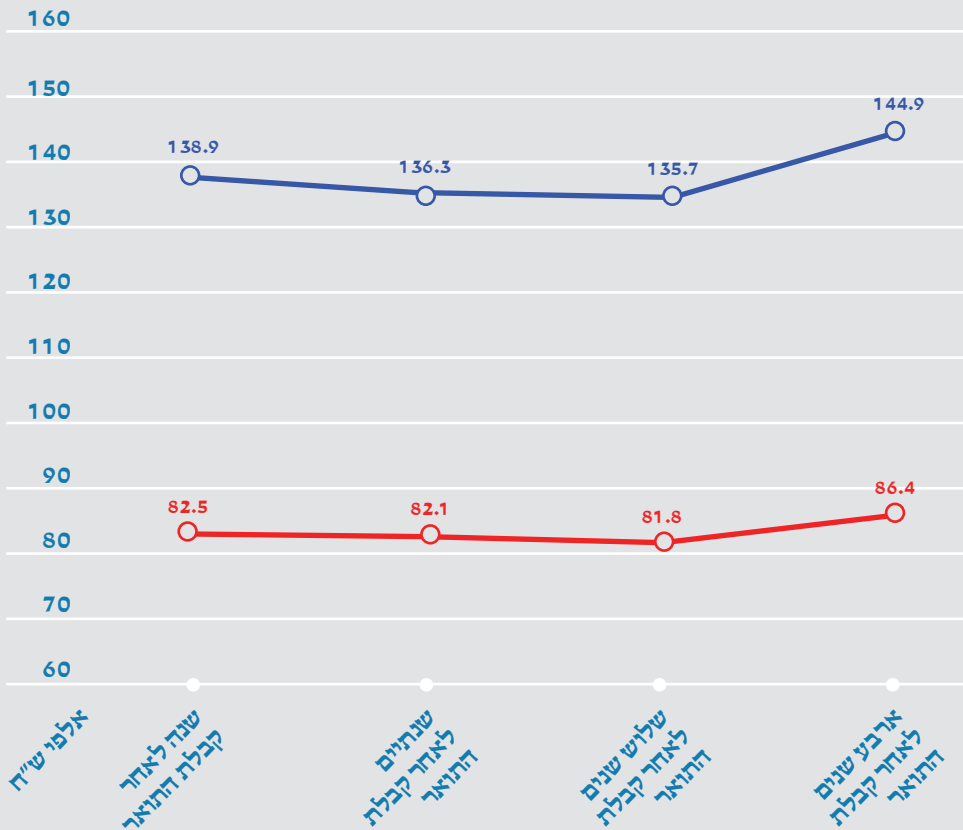
ההכנסה השנתית הממוצעת בקרב בוגרי התואר הראשון במדעי הרוח לפי תחום הלימוד ומספר השנים שחלפו משנת קבלת התואר, 2004–2000

— ארבע שנים לאחר קבלת התואר
— שנה לאחר קבלת התואר

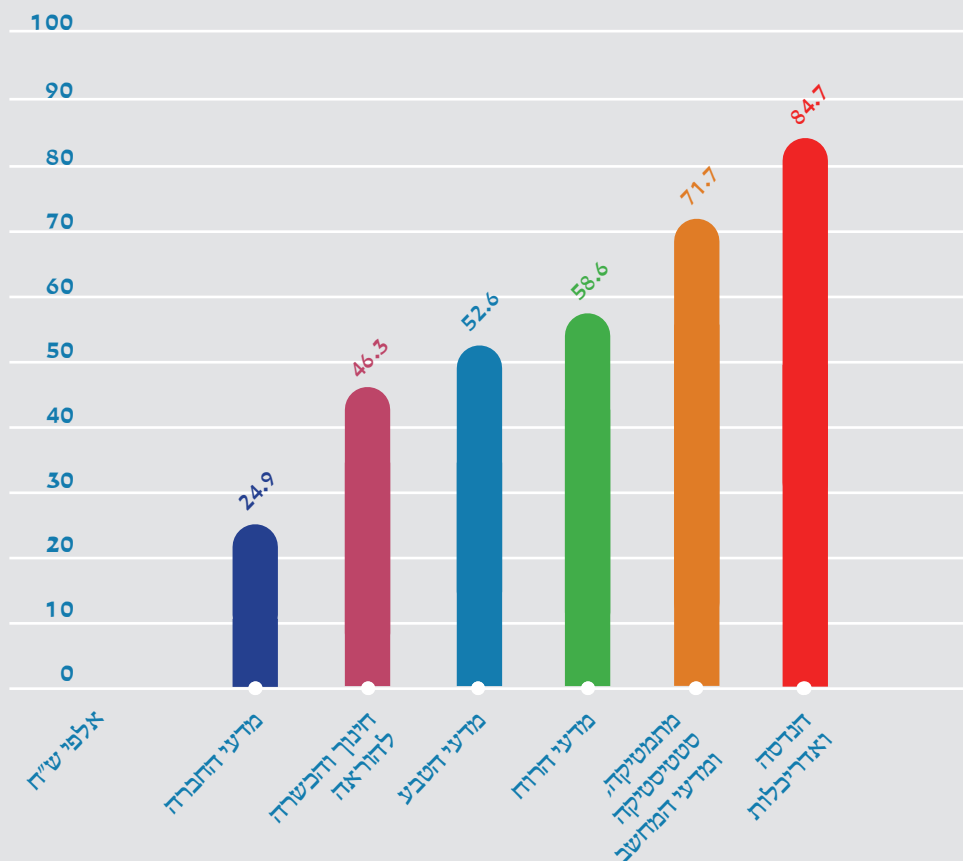
תרשים 13

ההכנסה השנתית הממוצעת בקרב מקבלי התואר הראשון במדעי הרוח בשנת 2000, לפי מגדר

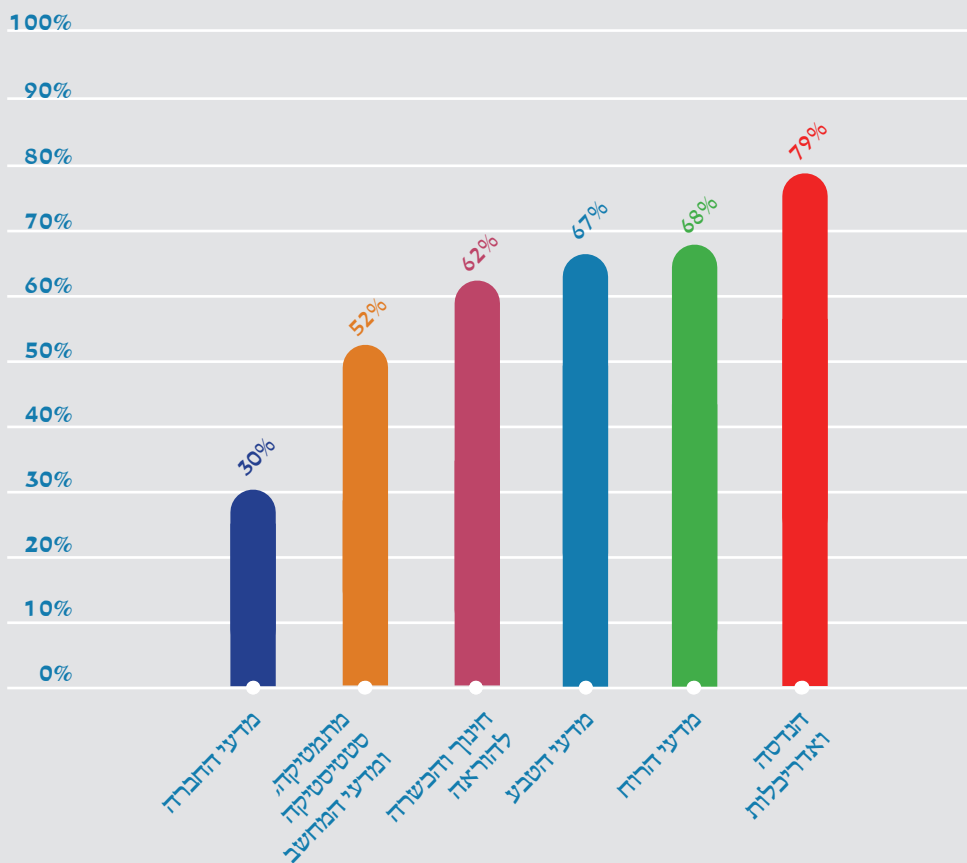
תרשים 14

הפער בשכר השנתי הממוצע בין גברים לנשים בקרב בוגרי התואר הראשון בשנת 2000, בשנה הרביעית שלאחר קבלת התואר

תרשים 15

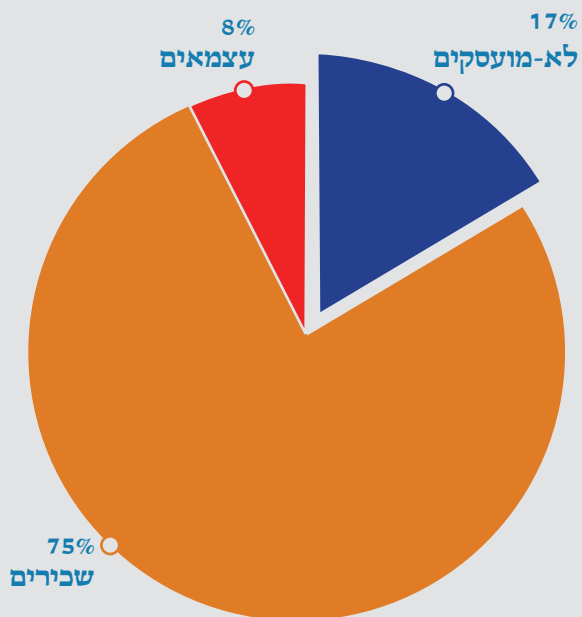
הפער באחוזים בשכר השנתי הממוצע בין גברים לנשים בקרב בוגרי התואר הראשון בשנת 2000, בשנה הרביעית שלאחר קבלת התואר

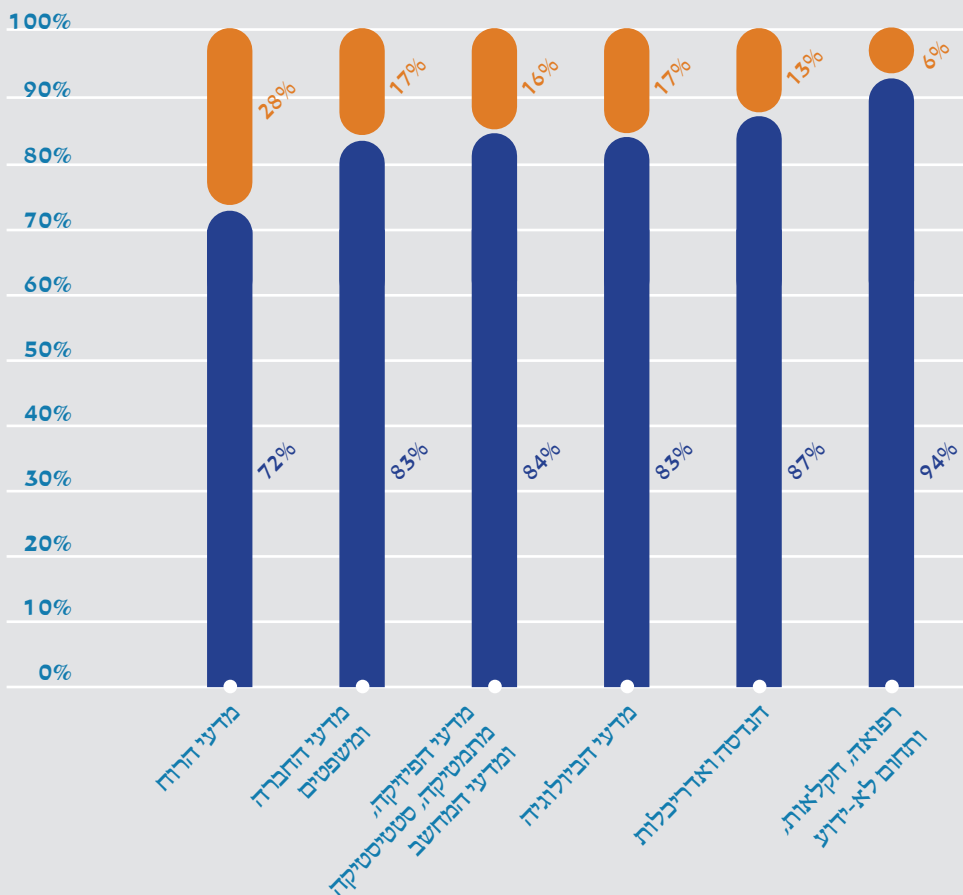
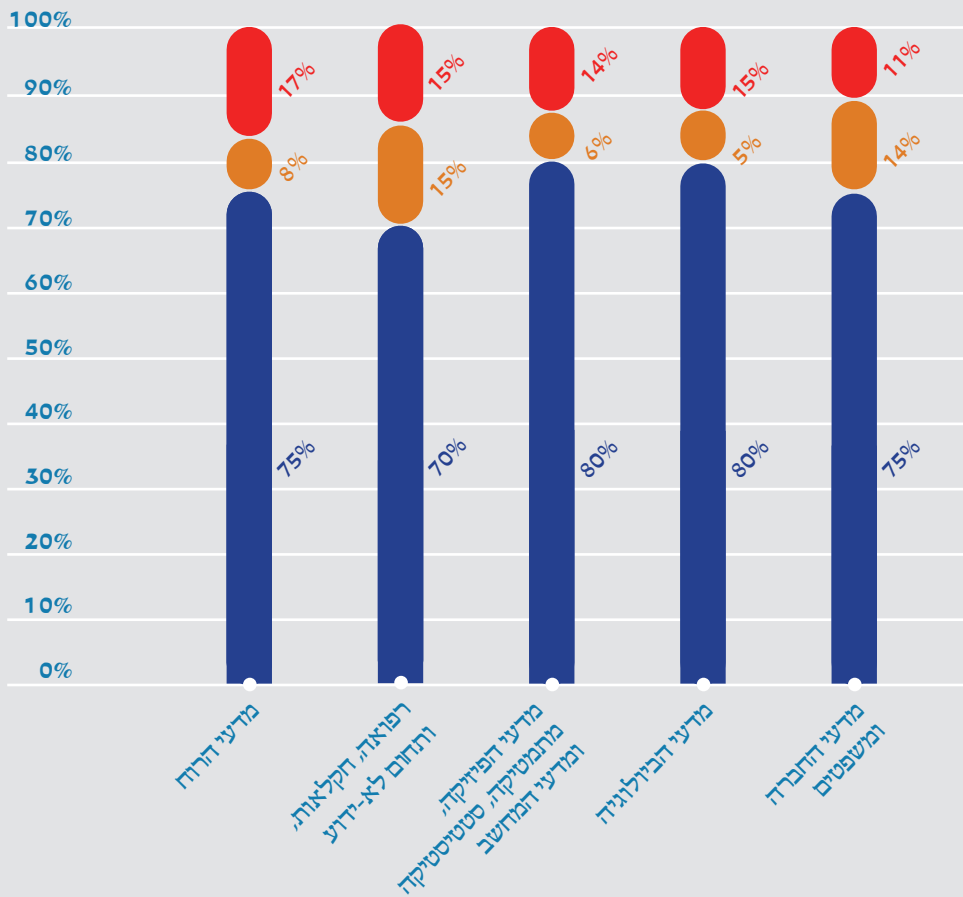
תרשים 16

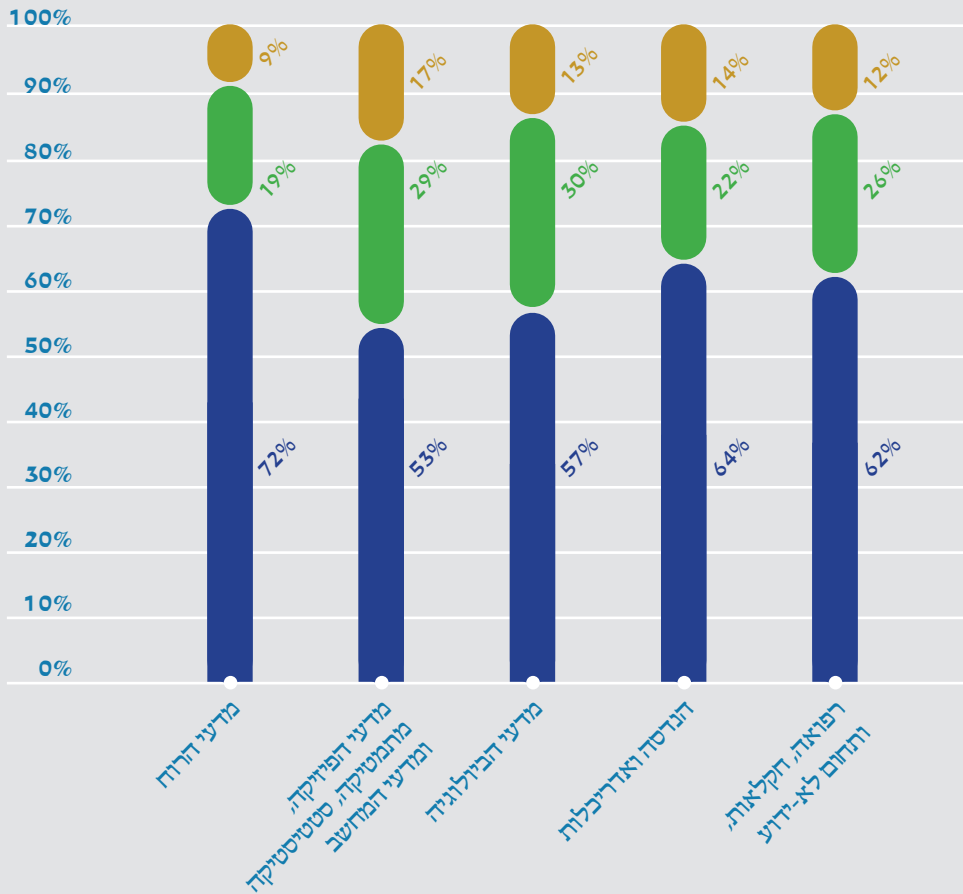
לא-מועסקים, עצמאים ושכירים מבין בעלי תואר שלישי במדעי הרוח בשנת 2009

לקוח מנתוני אוכלוסיית הסקר בפרסום "קריירה של בעלי תואר שלישי 2009" של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

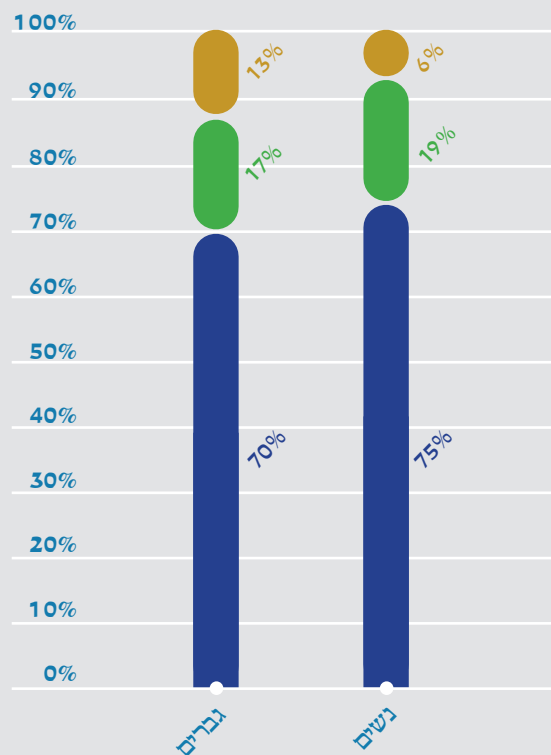

תרשים 19
מועסקים בעלי תואר שלישי בשנת 2009, לפי הקשר בין תחום העבודה לתחום הלימוד

- מועסקים בתחום הלימוד
- מועסקים בתחום הקשור באופן חלקי לתחום הלימוד
- מועסקים בתחום שאינו קשור לתחום הלימוד

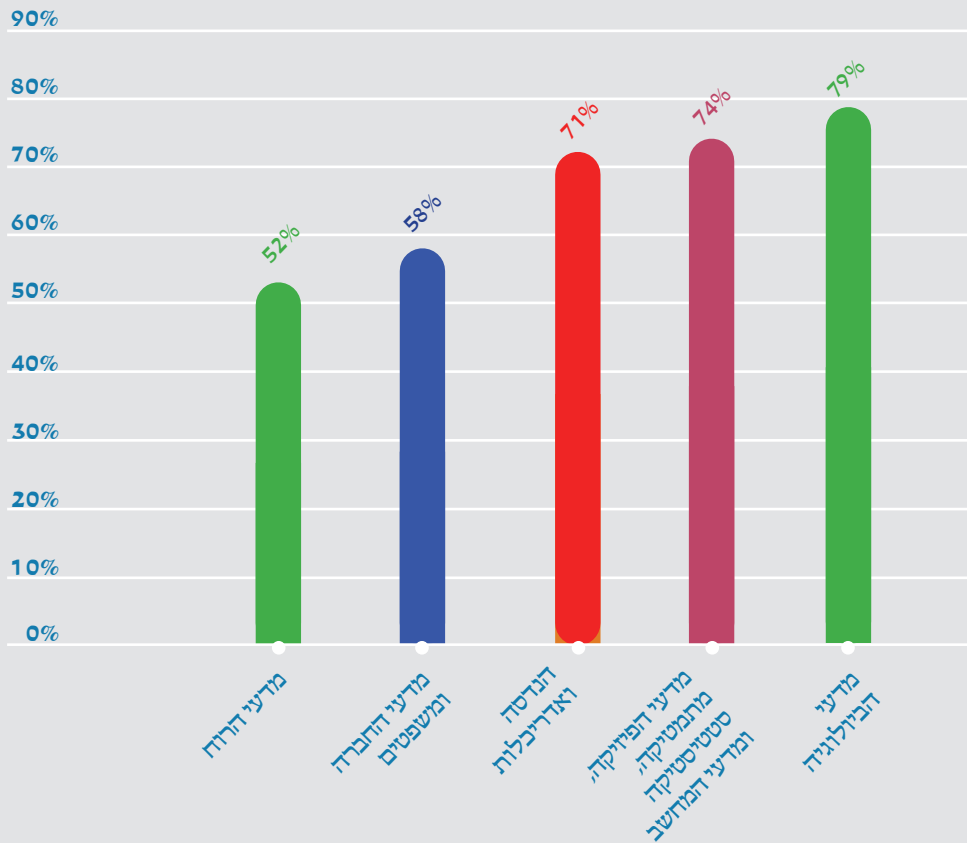

תרשים 20
מועסקים בעלי תואר שלישי במדעי הרוח בשנת 2009, לפי הקשר בין תחום העבודה לתחום הלימוד ולמגדר

- מועסקים בתחום הלימוד
- מועסקים בתחום הקשור באופן חלקי לתחום הלימוד
- מועסקים בתחום שאינו קשור לתחום הלימוד

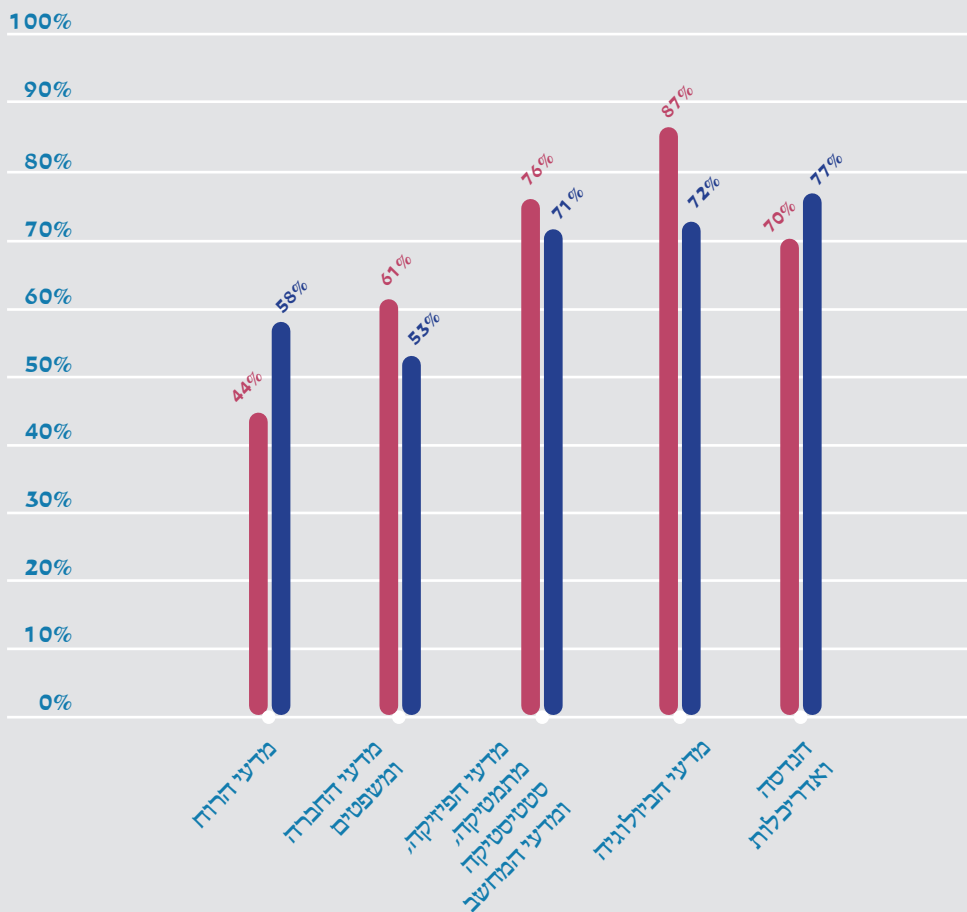
תרשים 21

שיעור המועסקים בעלי תואר
שלישי ששילבו מחקר בעבודתם
בשנת 2009

תרשים 22

שיעור המועסקים בעלי תואר
שלישי ששילבו מחקר בעבודתם
בשנת 2009, לפי מגדר

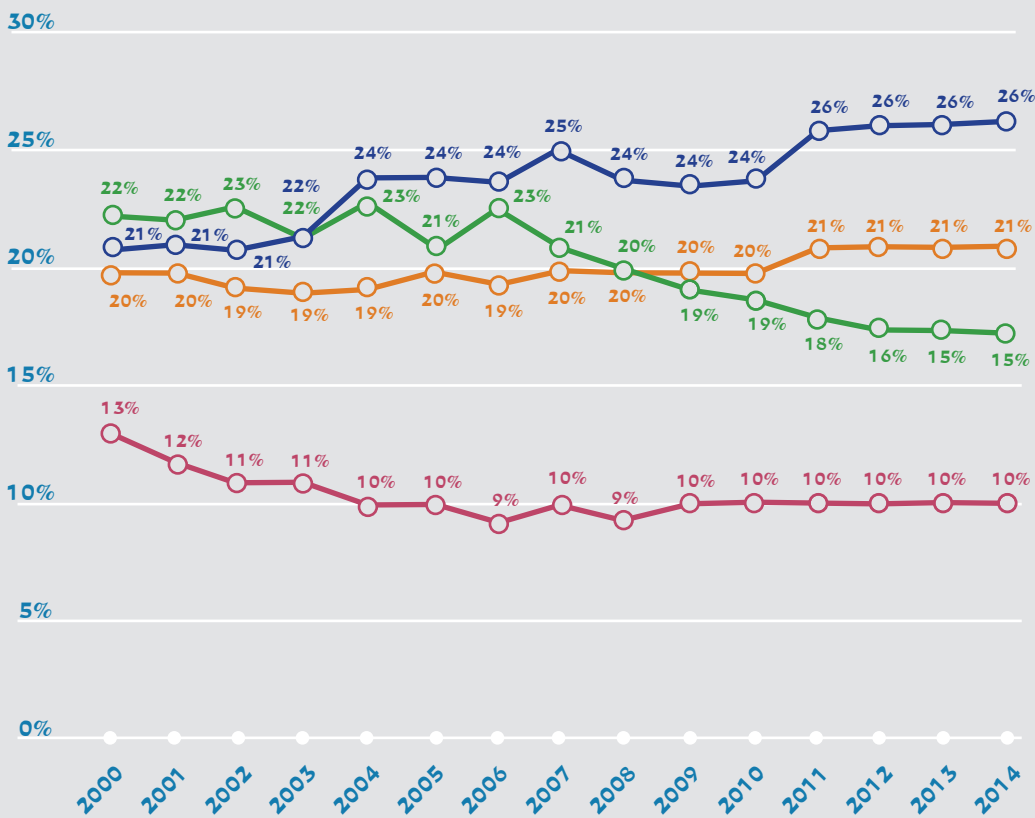

נשים
גברים

השיעור נמדד מבין 100 בעלי תואר שלישי בכל אחד מהמגדרים ובכל אחד מהתחומים.

תרשים 23

שיעורים מכלל ההוצאה הלאומית על תרבות, בידור וספורט, לפי סוג הוצאה

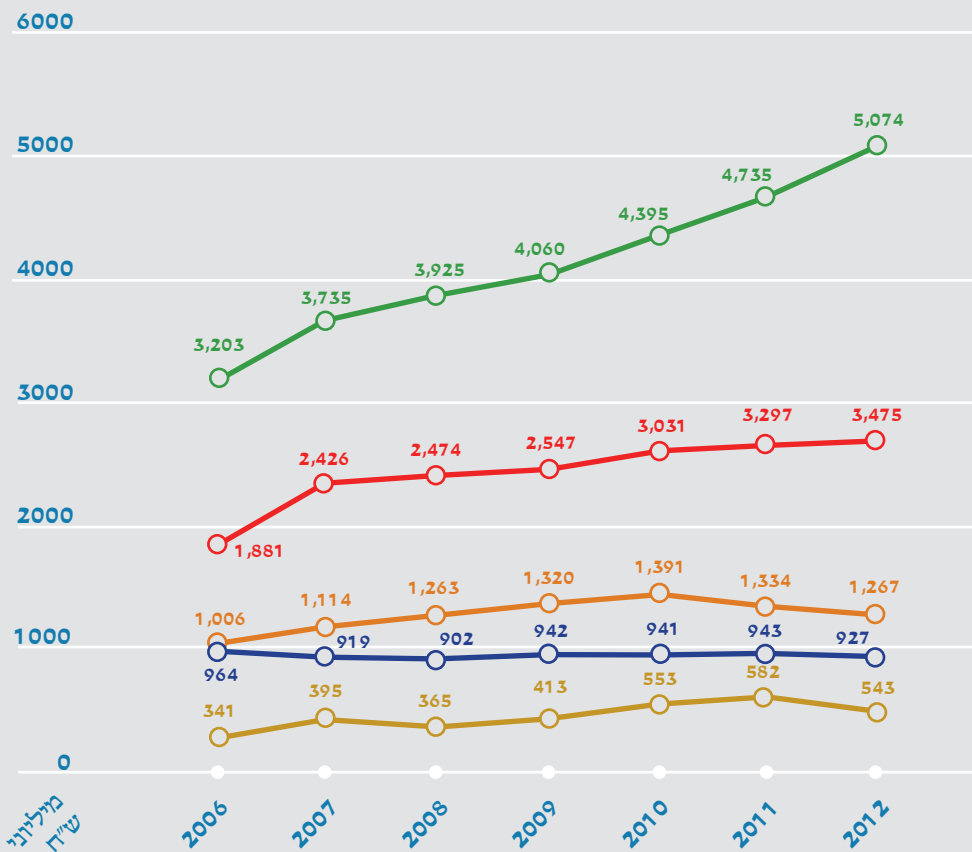

- ספורט, משחקים, מחשבים ואינטרנט
- רדיו וטלוויזיה, קולנוע וצילום
- מוזיקה ואמנויות הבמה
- מורשת תרבותית, ספרות ואמנות פלסטית

ההוצאה הלאומית כוללת הוצאות של משקי הבית, של המגזר העסקי ושל המגזר הציבורי.

תרשים 24

ההוצאה השנתית לצריכה פרטית של משקי הבית בשוק המקומי בתחום הרוח

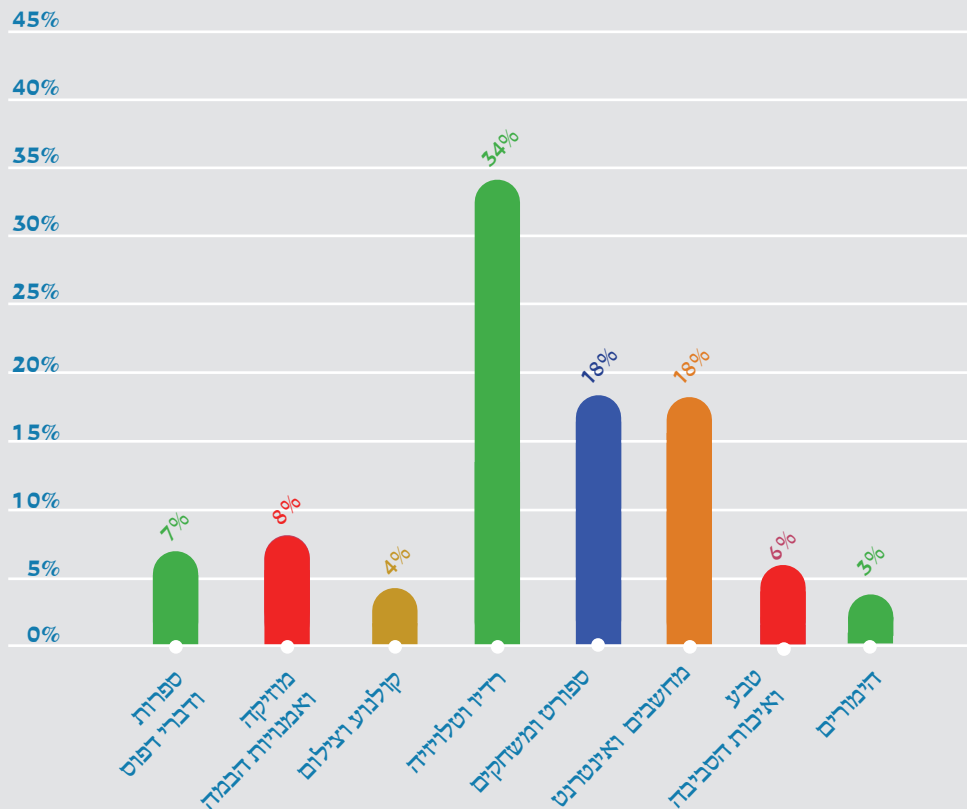

- יצירה, אמנות ובידור
- מחאונים, ספרות, שמורות טבע
- ונגי חיות
- קניית ספרים
- קניית עיתונים ומגזינים
- קולנוע

תחומי ההוצאה השונים מוגדרים לפי הסיווג האחד של ענפי הכלכלה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2011). תחום "יצירה אמנות ובידור" כולל צריכת תרבות מכל סוג שהוא (רכישת תמונה, בילוי במופע רוק או בתאטרון וכד').

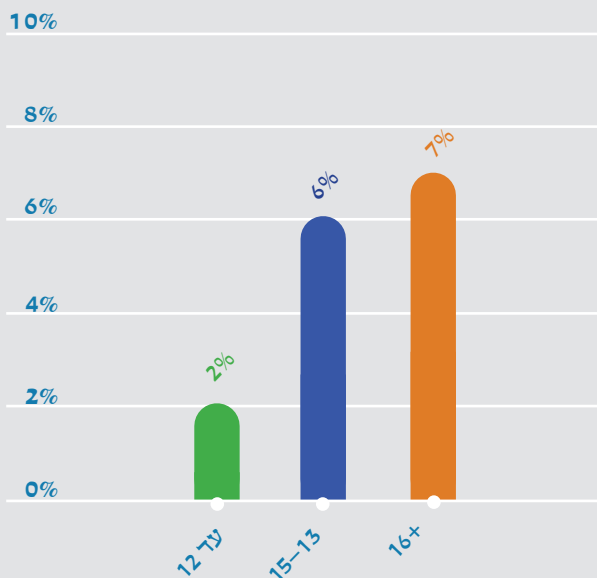
תרשים 25

התפלגות ההוצאה החודשית הממוצעת למשק בית על תרבות, בידור וספורט בשנת 2013

תרשים 27

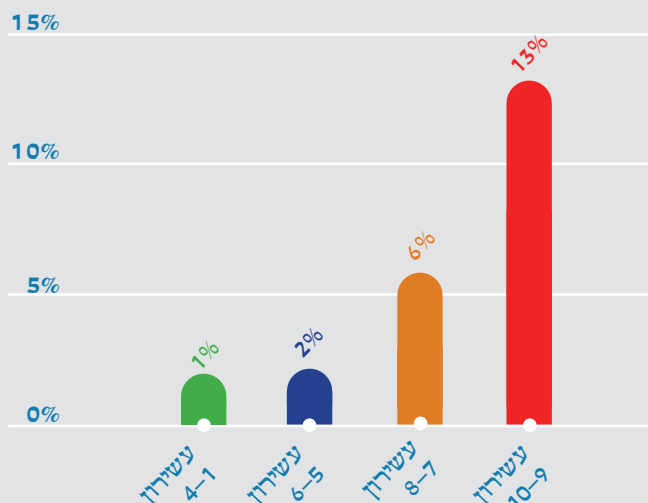
שיעור משקי הבית שרכשו מינוי למופעי תרבות, לקולנוע או למוזיאון בשנת 2013, לפי מספר שנות הלימוד של ראש משק הבית

תרשים 26

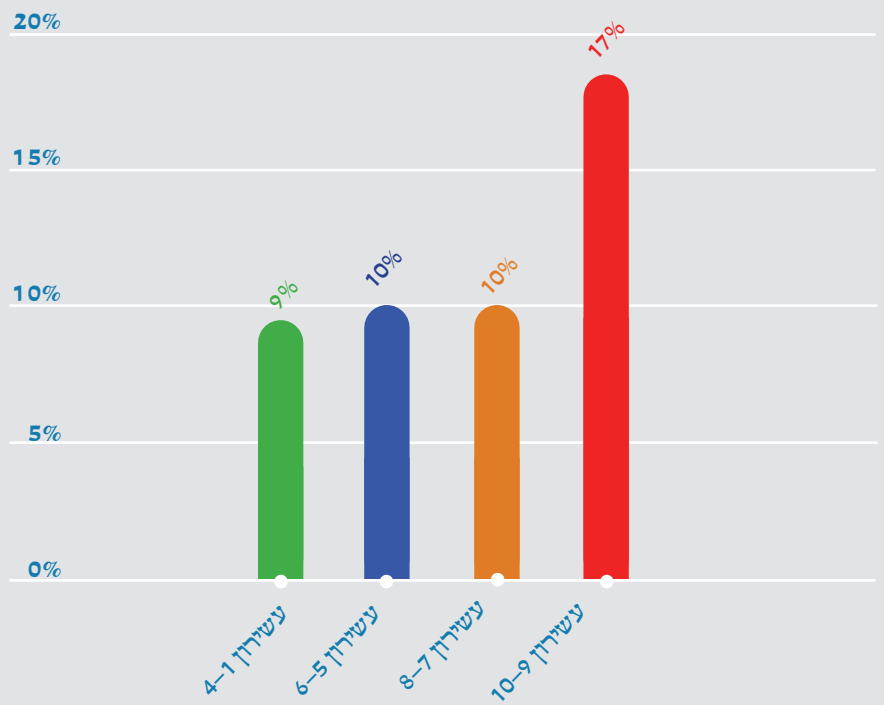
שיעור משקי הבית שרכשו מינוי למופעי תרבות, לקולנוע או למוזיאון בשנת 2013, לפי עשירונים

שיעור הרוכשים מחושב מבין כלל חברי קבוצת העשירונים המוגדרת (לדוגמה, 13% מבין חברי העשירונים התשיעי והעשירי רכשו מינוי).

תרשים 28

שיעור משקי הבית שקנו ספרים וספרי לימוד בשנת 2013, לפי עשירונים

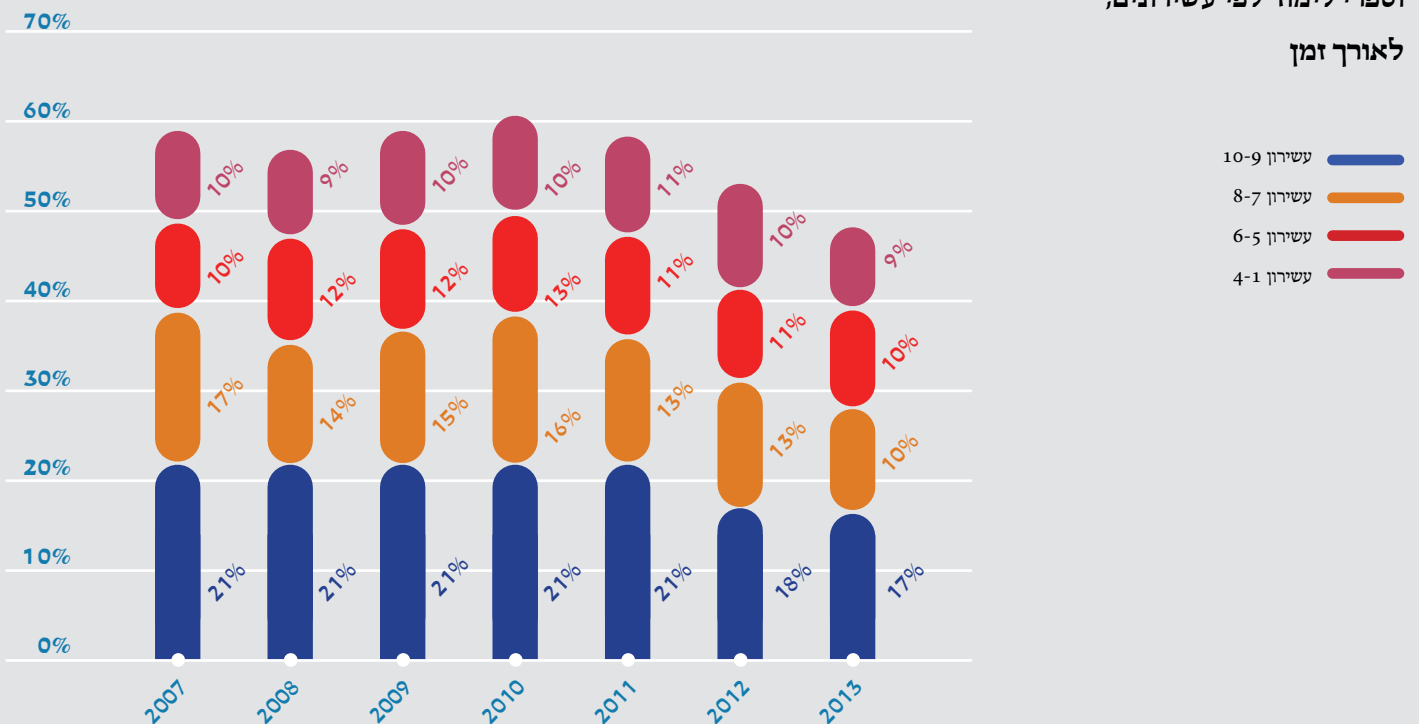

תרשים 29

שיעור משקי הבית שקנו ספרים

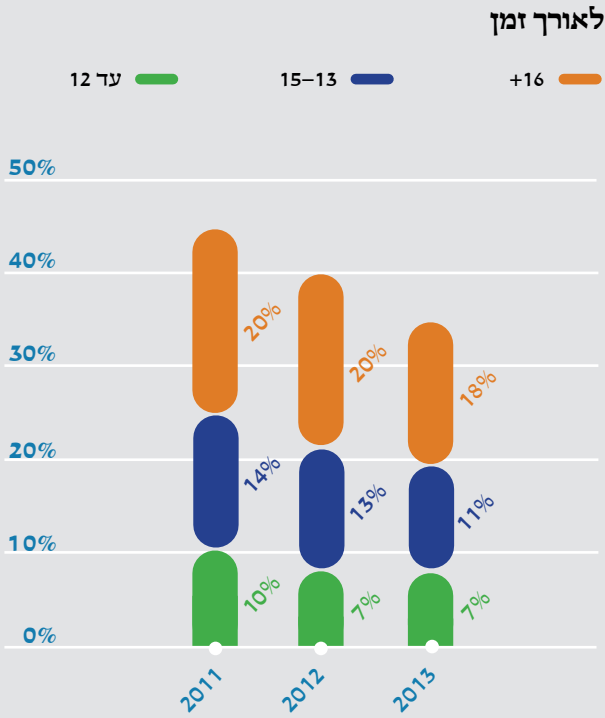
וספרי לימוד לפי עשירונים,

לאורך זמן

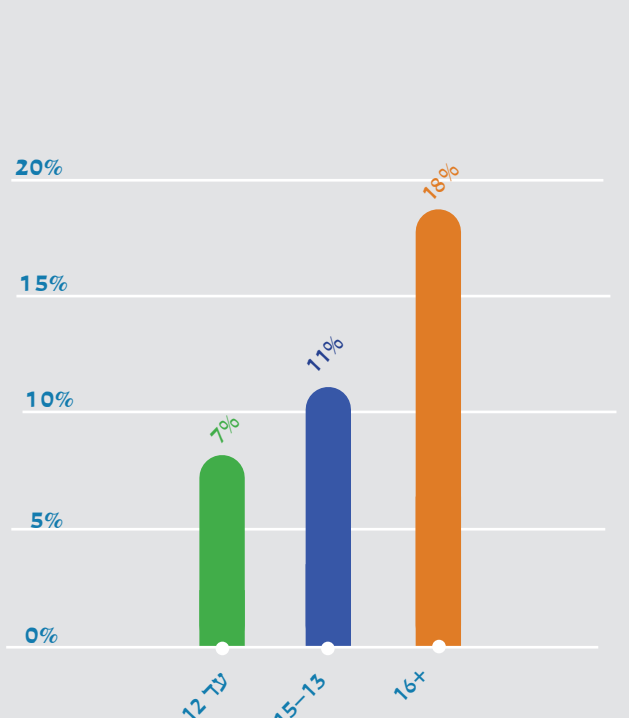
תרשים 31

שיעור משקי הבית שקנו ספרים וספרי לימוד בשנת 2013 לפי מספר שנות הלימוד של ראש משק הבית, לאורך זמן

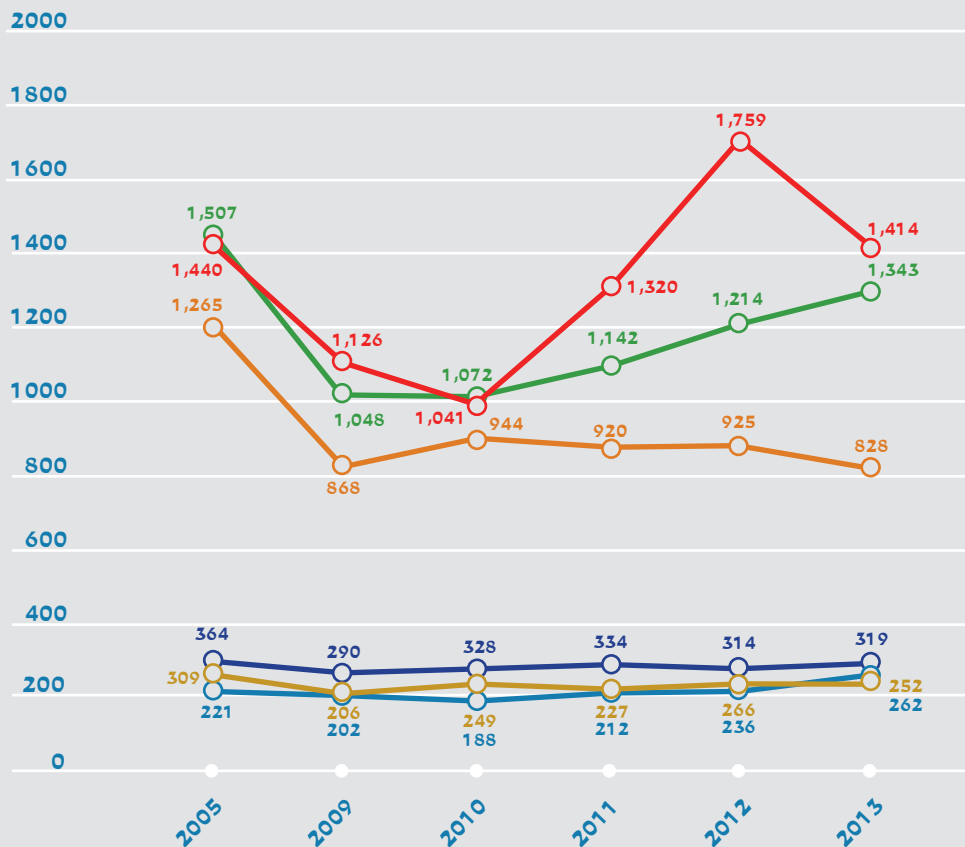
תרשים 30

שיעור משקי הבית שקנו ספרים וספרי לימוד בשנת 2013 לפי מספר שנות הלימוד של ראש משק הבית

תרשים 32

מספר הספרים שייצאו לאור בין 2005 – 2013, לפי נושאים

לקוח מהשנתון הסטטיסטי לישראל 2014.

מקורות לתחום התעסוקה וההכנסה

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (יוני 2009). "תעסוקה והכנסה מעבודה של מקבלי תואר ראשון 2000-2004".

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (נובמבר 2010). "מקבלי תואר ראשון מהמוסדות להשכלה גבוהה: שביעות רצון מהלימודים, תעסוקה והמשך לימודים תשס"ו".

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (מאי 2013). "קריירה של בעלי תואר שלישי 2009".

השנתון הסטטיסטי לישראל.

מקורות לתחום הוצאות בתחומי הרוח ונגישות לתרבות

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (יולי 2014). "ההוצאה לצריכה פרטית לפי ענף כלכלי 2006-2012".

השנתון הסטטיסטי לישראל.

